

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Çeviribilim Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**OULIPO TEKNİKLERİ ÇERÇEVESİNDE BİR
ÇEVİRİ ÇALIŞMASINA KÜLTÜREL, BİÇEMSEL
VE SÖYLEMSEL YAKLAŞIM**

**(QUENEAU'NUN "EXERCICES DE STYLE" ESERİNİN
TÜRKÇE ÇEVİRİSİ)**

Ayşe Işık Akdağ

2501060026

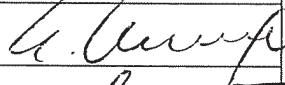
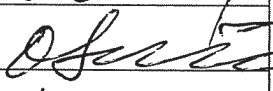

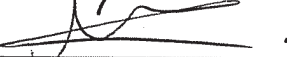
Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Arsun Uras Yılmaz

İstanbul 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM** Dalında 2501060026 numaralı **AYŞE İŞİK AKDAĞ'IN** hazırladığı “**OULIPO TEKNİKLERİ ÇERÇEVESİNDE BİR ÇEVİRİ ÇALIŞMASINA KÜLTÜREL, BİÇEMSEL VE SÖYLEMSEL YAKLAŞIM**” konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca 13.07.2010 **SALI** günü **Saat:11.00**'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULU**.....'ne* **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
PROF. DR. EMEL ERGUN	Kabul	
PROF. DR. OSMAN ŞANEMOĞLU	KABUL	
DOÇ. DR. MİNE YAZICI	Kabul	
DOÇ. DR. ARZU KUNT	KABUL	
DOÇ. DR. ARSUN URAS YILMAZ	Kabul	

ÖZ

“Oulipo Teknikleri Çerçevesinde Bir Çeviri Çalışmasına Kültürel, Biçemsel ve Söylemsel Yaklaşım” başlıklı çalışma Raymond Queneau’nun 99 farklı biçem ve metin türü içeren eseri “*Exercices de Style*”in çevirisini kültürel, anlamsal, söylemsel ve biçemsel açıdan incelemeyi amaçlamaktadır. “Sınırlama altında yazı” ve “potansiyel edebiyat” gibi oulipiyen özellikleri barındıran eserde çevirmenin kararlarındaki tutarlılık biçemlerin, başlıkların, terimlerin, kültürel öğelerin, göndermelerin, dilsel oyunların ve oulipiyen tekniklerin çevirisi açısından sorgulanmaktadır. Çeviri eser *Biçem Alıştırmaları* Türk çeviri edebiyatına değişik oulipiyen teknikleri içeren metin türlerini örnekleyerek katkıda bulunmuştur. Bu çalışma da oulipiyen özelliklerin çevirisini inceleyerek farklı bir bakış açısı sunmaya çalışmaktadır.

ABSTRACT

The study entitled “Cultural, Stylistic and Discursive Approach to a Translation Study within the Framework of Oulipo Technics” aims to analyze the translation of Raymond Queneau’s book “*Exercices de Style*”, which contains 99 different styles and text types of the same story, from a cultural, stylistic and discursive perspective. Consistency in translator’s decisions about titles, styles, terms, cultural elements, references, language games and oulipian technics is questioned in the book which reflects oulipian features such as “writing under constraint” and “potential literature”. The translated book *Biçem Alıştırmaları* contributed to Turkish translated literature by means of showing different text types containing oulipian technics. Likewise, this study tries to introduce different point of views by analyzing the translation of oulipian features.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı Oulipo grubu çerçevesinde yazılan eserlerin çevirisinde çevirmenin aldığı kararları incelemektir. Bu nedenle Oulipo grubu kurucularından Raymond Queneau'nun birçok oulipiyen teknik içeren *Bıçem Alıştırmaları* isimli kitabı seçilmiştir. Kitap sadece Oulipo grubunu yansıtmaması açısından değil, aynı zamanda konusu ve metin türü çeşitliliğini göstermesi açısından da ilginçtir. Queneau burada aynı hikâyeyi doksan dokuz farklı biçimde anlatmış ve her biçimde kullandığı tekniği hikâyenin başlığında belirterek “sınırlama altında yazı”yı örneklemiştir.

Birçok eleştirmen tarafından diliçi çeviri olarak görülen *Bıçem Alıştırmaları*'nın bir yabancı dile çevrilmesi iki dilsel dizgenin farklılığını ortaya koymakta ve aynı zamanda iki farklı kültürün benzer ve ayrı yanlarını göstermektedir.

Kitabın yazarı Raymond Queneau gerçeküstücülükten ayrıldıktan sonra matematiğe ilgi duymuş ve edebiyat ile matematiği birleştirme amacıyla Oulipo grubunu François Le Lionnais ile birlikte kurmuştur. Dolayısıyla *Bıçem Alıştırmaları*'nda gerçeküstücülüğün ve Oulipo grubunun etkileri net bir şekilde görülür. Ancak Oulipo grubunun kullandığı tekniklerin çoğunun Türkçe çevirileri yoktur. Bu çalışmanın amaçlarından biri de bu teknikler için terim önermektir. Çalışmada bahsedilen tüm alıştırmalar okuyucuya ek bilgi vermek amacıyla Ekler'de kaynak metindeki karşılıklarıyla birlikte verilmiştir.

Bu tezin oluşmasında gösterdiği sabır ve emeklerinden dolayı danışman hocam Doç. Dr. Arsun Uras Yılmaz başta olmak üzere yüksek lisans eğitimim boyunca bana yardımcı olan tüm hocalarıma ve verdiği her türlü destek için sevgili anneme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar	viii
ŞEKİLLER	ix
GİRİŞ	1
1.QUENEAU VE BİÇEM ALIŞTIRMALARI	4
1.1. Raymond Queneau	4
1.2.Biçem Alıştırmaları	5
1.3. Queneau'nun Biçem Alıştırmaları'ndaki İzleri.....	11
1.4. Queneau, Gerçeküstüçülük Ve Biçem Alıştırmaları	15
1.4.1 Gerçeküstüçülük.....	15
1.4.2. Dili Özgürleştirmek.....	16
1.4.3. İmgeler Kullanmak.....	21
1.4.4. Dil Üzerindeki Oyunları Çeşitlendirmek	23
1.5. Queneau, Oulipo Ve Biçem Alıştırmaları	26
1.5.1. Oulipo Nedir?.....	26
1.5.2. Oulipo Bir Edebi Akım mıdır Okul mudur?	28
1.5.3. Ou-Li-Po	29
1.5.4. Oulipo'nun Amacı.....	30
1.5.5. Biçem Alıştırmaları'nda Oulipo'dan İzler	32
1.5.5.1 Sınırlama Altında Yazı.....	32
1.5.5.2. Dilbilgisi- Okunabilirlik.....	32
1.5.5.3. Klişe – Yaratıcı Katılım	33
1.5.5.4. Potansiyel Edebiyat	35
1.5.5.5. Oulipiyen Teknikler	36

2. “DEYİŞ KAYDIRMASI” KAVRAMI VE BİÇEM ALIŞTIRMALARI... 41	
2.1. Göstergebilim ve Anlatımcı Değerler	41
2.2. Deyiş Kaydırmaları	44
2.3. Deyiş Kaydırmalarının Sınıflandırılması	48
2.3.1 Bünyesel Kaydırma (Constitutive Shift).....	48
2.3.1.1 Zamanla İlgili Bünyesel Kaydırmalar	49
2.3.1.2. Soru Tümcesi İle İlgili Kaydırmalar	49
2.3.1.3. Yineleme	50
2.3.1.4. Ekleme.....	50
2.3.1.5 Tümce Bölme	51
2.3.1.6 Sözcüğün Farklı Bağlamsal Kullanımları	51
2.3.1.7. Tekil-Çoğul	52
2.3.2. Bireysel Kaydırma (Individual Shift).....	52
2.3.2.1. Abartı	53
2.3.2.2. Ekleme.....	54
2.3.2.3. Yineleme	55
2.3.2.4. Eksiltme	55
2.3.2.5. Tutarsızlık	56
2.3.2.6. Diğer Kaydırmalar	57
2.3.3. Olumsuz Kaydırma (Negative Shift)	60
2.3.4. Konusal Kaydırma (Topical Shift).....	64
2.3.5. Türsel Kaydırma (Generic Shift)	68
2.3.5.1. Mikrobiçemsel Düzeyde Tutarsızlık Barındıran Çeviri.....	69
2.3.5.2. Makrobiçemsel Düzeyde İçeriğin Değiştirildiği Çeviri.....	76
3. ÇEVİRİ DEĞERLENDİRMESİ	91
3.1. Çeviride Kültürel Öğelerin Değerlendirilmesi.....	91
3.2. Biçemsel, Anlamsal Ve Söylemsel Değerlendirme	104
SONUÇ.....	173

KAYNAKÇA	178
EKLER.....	186
DİZİN	211
TERİMCE.....	216

TABLULAR

Tablo 1: 1963 Basımındaki Değişiklikler.....	6
Tablo 2: Fransızcadan Türetilmiş Sözde İtalyanca Sözcükler	22
Tablo 3: İtalyancadan Ödünç Alınıp Fransızcalastırılmış Sözcükler	23
Tablo 4: Kaynak Metinde Sesletime Göre Değiştirilen Sözcükler	23
Tablo 5: Kaynak ve Erek Metindeki Küme İsimleri	59
Tablo 6: <i>Noms Propres (Özel İsimler)</i> Alıştırmasında Kaynak ve Erek Metindeki Özel İsimler	102
Tablo 7: <i>Felsefi</i> 'de Yabancı Dilde Bırakılan Sözcükler.....	105
Tablo 8: <i>Felsefi</i> 'de Olumsuz Kaydırmalar	105
Tablo 9: <i>Philosophique</i> ve <i>Felsefi</i> 'de Üretilen Yeni Sözcükler.....	105
Tablo 10: <i>Botanique</i> ve <i>Botanik</i> 'de Kullanılan Terimler	108
Tablo 11: <i>Zoologique</i> ve <i>Zoolojik</i> 'de Kullanılan Terimler	109
Tablo 12: <i>Médical</i> ve <i>Tıbbi</i> 'deki Terimler	110
Tablo 13: <i>Tıbbi</i> 'deki Olumsuz Kaydırmalar	110
Tablo 14: <i>Gastronomique</i> ve <i>Gastronomik</i> 'deki Terimler.....	111
Tablo 15: <i>Aphérèses, Apocopes</i> ve Birleştirildiklerinde Elde Edilen Metin	118
Tablo 16: Erek Metinde Sesletime Göre Değiştirilen Sözcükler	124
Tablo 17: <i>Hellénismes, Italianismes, Macaronique</i> ve <i>Anglicismes</i> Alıştırmaları ve Çevirileri	126
Tablo 18: <i>Ampoulé (Şaşaalı)</i> 'daki Abartmalar	127
Tablo 19: <i>Ampoulé (Şaşaalı)</i> 'daki Dolaylamalar	128
Tablo 20: <i>Ampoulé (Şaşaalı)</i> 'da Karşılaştırmalar Yoluyla Yapılan Abartı	128
Tablo 21: <i>Vulgaire</i> 'deki Argo ve Günlük Kullanımlar	131
Tablo 22: <i>Kaba</i> 'daki Günlük ve Argo ve Kullanımlar.....	131
Tablo 23: <i>Injurieux</i> ve <i>Hakaretamiz</i> 'de Günlük Dilde ve Aşağılayıcı Kullanımlar.....	132
Tablo 24: <i>Lettre Officielle</i> ve <i>Resmi Mektup</i> 'ta Resmi Dile Özgü Kullanımlar	137
Tablo 25: <i>Impuissant</i> ve <i>Boşuna</i> 'daki Soru Tümceleri	145
Tablo 26: <i>Métaphoriquement</i> 'daki Mecazlar	147
Tablo 27: <i>Maladroit</i> ve <i>Beceriksizce</i> 'deki Sözel İfadeler	150

Tablo 28: <i>Apostrophe</i> ve <i>Apostrof</i> 'daki Söz Yöneltilmeler	152
Tablo 29: <i>Ünlemler</i> 'deki Kültürel Uyarlamalar	154
Tablo 30: <i>Interjections</i> ve <i>Nidâ</i> 'daki Ünlemler.....	155
Tablo 31: <i>Onomatopées</i> ve <i>Onomatopeia</i> 'daki Yansımalar	156
Tablo 32: <i>Ignorance</i> ve <i>Bilmezden gelme</i> 'deki Eklemeler, Kültürel Uyarlamalar ve Bireysel Kaydırmalar	156
Tablo 33: <i>Hésitations</i> ve <i>İkirciklenme</i> 'deki Emin Olamama ve Kesinlik İfadeleri	157
Tablo 34: <i>Başka bir öznel bakış açısı</i> 'ndaki Olumsuz Kaydırmalar ve Kültürel Uyarlamalar.....	159
Tablo 35: <i>Taraf tutarak</i> 'daki Eklemeler.....	159
Tablo 36: <i>Définitionel</i> ve <i>Tanımsal</i> 'da LSD Tekniği.....	162
Tablo 37: <i>En Partie Double</i> ve <i>Çifte Dikiş</i> 'deki Eş-Benzer Anlamalı Sözcükler	163
Tablo 38: <i>Composition de mots</i> ve <i>Sözcük Türetme</i> 'de Üretilen Yeni Sözcükler...	164
Tablo 39: <i>L'Arc-en-ciel</i> ve <i>Gökkuşağı</i> 'ndaki Renkler	166
Tablo 40: <i>Takmadan</i> 'daki Kültürel Uyarlamalar	167
Tablo 41: <i>Probabiliste</i> ve <i>Olasılıksal</i> 'daki Olasılık ve Sıklık İfadeleri	168
Tablo 42: <i>Betimleme</i> 'de Bireysel ve Olumsuz Kaydırmalar	168
Tablo 43: <i>Rêve</i> ve <i>Rüya</i> 'da Emin Olamama ve Netlik İfadeleri	169
Tablo 44: <i>Beklenmedik</i> 'de Kültürel Uyarlamalar	169

ŞEKİLLER

Şekil 1: Artan Sayıda Sözcük Öbekleriyle Permütasyonlar	72
Şekil 2: Artan Sayıda Harf Öbekleriyle Permütasyonlar.....	73

GİRİŞ

Çeviri çalışmaları genellikle “özel alan çevirileri” ve “yazınsal alan çevirileri” olarak ikiye ayrılır. Belirli bir uzmanlık alanına ait metinler özel alanda çalışılırken; roman, hikâye, biyografi vb... yazınsal alanda ele alınır. *Biçem Alıştırmaları* eseri, ilk bakışta yazınsal alanda incelenecek bir eser olarak gözükse de bazı alıştırmalar özel alanla ilgili olduğundan her iki alanda da örnekler içermektedir. Dolayısıyla çeviri sürecinde söz sanatları, dilsel ve kültürel oyunların yanı sıra matematik, geometri, felsefe, tıp, botanik, gastronomi gibi alanlara ait terimler ve çevrikleme (anagramme), değıştiri (permutation) gibi sayısal tekniklerin de erek metne aktarılması söz konusudur.

Biçem Alıştırmaları'nda ele alınan konu oldukça sıradandır: Otobüste uzun boyunlu bir genç yanındaki yolcuyla tartışır. Daha sonra anlatıcı onu Saint-Lazare garının önünde bir arkadaşıyla konuşurken görür. Alıştırmaların çoğunda bu hikâye bir sayfayı geçmeyen iki paragrafta anlatılmıştır, ama biçem gereğı daha uzun veya daha kısa alıştırmalar da vardır.

Konu alışlageldiğı gibi kitap boyunca ilerlemez ve çevrimsel (cyclique) bir yapıya sahiptir. Queneau, aynı hikâyeyi 99 farklı şekilde ele almış, her alıştırmada biçemi ve anlatıcıyı farklılaştırarak dilin türsel çeşitliliğini göz önüne sermiştir. Çeviri açısından bu durum oldukça ilginçtir, çünkü çeviri eser sadece belli bir yazın türünün çevirisini değil, hem nesir hem nazım olarak değışik metin türleri, dilsel-kültürel oyunlar ve matematiksel tekniklerin de çevirisini örnekleyecektir.

Kullanılan tekniğın veya biçemin hikâyenin başlığında belirtilmesi okumayı kolaylaştırmaktadır. Ancak bazı alıştırmalarda başlıktaki tekniğın yanı sıra metinde başka söz sanatları ve tekniklerin olduğu dikkatli okuyucunun gözünden kaçmaz. Çeviri eserde biçemlerin dışında metindeki diğeri teknikler, göndermeler ve sanatların yansıtılması araştırılacaktır.

Queneau, Oulipo grubunun kurucularından biri olduğu için eserde oulipiyen özelliklere yer vermiştir. Oulipiyen eserler belirli bir matematiksel düzene göre yazılmaları ve okuma sürecinde okuyucuyu aktif bir konuma getirmeleri açısından diğer yazınsal eserlerden ayrılırlar. Çalışmamızda çeviri eserin barındırdığı matematiksel teknikler araştırılacak ve *Biçem Alıştırmaları*'nın okuyucuya yüklediği rol tartışılacaktır.

Queneau ayrıca lipogram, logo-rallye, eşsesli alfabe, eşsesli çeviri, karşıt anlamlı çeviri, S+7, LSD, tanka, değiştirici, artan sayıda çevrikleme gibi değişik sözel ve sayısal oulipiyen teknikleri kullanarak grubun “matematik ve edebiyatı birleştirme” amacını yansıtmış, başlıkta belirtilen biçemin dışına çıkmadığından “sınırlama altında yazı”yı örneklemiştir. Çalışmamızda çeviri eserdeki oulipiyen özellikler belirlenerek değerlendirilmesi yapılacaktır.

Queneau'nun Oulipo grubunu kurmadan önce gerçeküstücü gruba üye olması *Exercices de Style*'de oulipiyen özelliklerin yanında gerçeküstücü özelliklerin de bulunmasını mümkün kılar. Gerçeküstüçülerin amaçları oulipiyenlerinkiyle benzerlik gösterir, çünkü her ikisi de dili özgürleştirmek ve yeni fikirler edinmek için çalışırlar ancak bunu gerçekleştirmek için kullandıkları yöntemler farklılık gösterir.

Biçem Alıştırmaları Türkçeye Armağan Ekici tarafından 2003 yılında çevrilmiştir. Ekici'nin çevirisi dışında kitabın başka bir çevirisi yoktur. Kitap aynı zamanda İtalyancaya Umberto Eko (1983), İngilizceye Barbara Wright (1958), Dancaya Rudy Kousbroek, Almancaya Ludwig Harig tarafından çevrilmiştir. Çevirmen çeviri sürecinden bahsettiği internetteki bloğunda çeviriyi Fransızca, İngilizce ve Hollandaca çevirileri karşılaştırarak yaptığını söylemiştir.

99 farklı biçem ve metin türü içeren eserde biçemlerin bazıları kaynak kültüre özgüdür ve dilsel oyunlar içerir. Çeviri kitapta alıcı kültür tarafından tanınmayan biçemlerin çevirisi incelenerek çevirmenin kararları sorgulanacaktır.

Kaynak kitapta ayrıca Fransız kültürünü yansıtan unsurlar bulunmaktadır. Yiyecek, yer ve kişi adlarının yanı sıra deyimler, farklı şiveler ve kaynak kültürdeki diğer yazınsal eserlere göndermeler kültürel öğelere örnek gösterilebilir. Çeviride bu kültürel özellikler araştırılacak ve çevirmenin tutumu belirlenmeye çalışılacaktır.

Çalışmamızın ilk bölümünde araştırmaya yardımcı olması açısından Raymond Queneau ve *Biçem Alıştırmaları* hakkında bilgi verilmesi ve Queneau'nun *Biçem Alıştırmaları*'ndaki izlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Diğer bölümlerde ise eviri kültürel, biçemsel, anlamsal ve söylemsel düzeyde değerlendirilecektir. Özellikle oulipiyen tekniklerin, değerlik metin türlerinin, kültürel öğelerin ve terimlerin çevirisinde çevirmenin kararları incelenecektir.

1. QUENEAU VE BİÇEM ALIŞTIRMALARI

1.1. Raymond Queneau

Raymond Queneau 21 Şubat 1903'de Le Havre'da doğmuş ve 25 Ekim 1976'da Paris'te ölmüştür. Şair, roman ve tiyatro yazarı kimliklerinin yanı sıra matematikçi kimliğiyle de tanınır.

Eğitimini Paris Sorbonne Üniversitesi'nde felsefe üzerine yapan Queneau, 1924'te gerçeküstücü gruba katılır ve 1925'de ilk eseri "Récitale rêve" gerçeküstücü dergi "La Révolution Surréaliste"de yayımlanır. 1930'da gerçeküstücülükle bağlarını koparır. 1937'de yayımlanan "Odile" isimli eserinde gerçeküstüçyken yaşadıklarını mizahi bir dille eleştirecektir.

1932'de Yunanistan'a yaptığı bir yolculukta yazı dilinin, konuşma dilinden uzak tutulmaması gerektiğini fark eder ve her iki dili birbirine yaklaştırmak için çalışır. Daha sonra yaşamının son zamanlarında bunun gereksiz bir çaba olduğunu, örneğin televizyonun yazı dilinde düşündüğü olumsuz etkiyi yaratmadığını itiraf eder.

1938'de Queneau, Gallimard yayınevine katılır. 1942'de yayımlanan *Pierrot Mon Ami* ile ünlenir. 1948'de Queneau Fransa Matematik Topluluğu'na girer. "S+7" gibi eserlerinde kullanacağı teknikleri belirler. 1950'de Collège de 'Pataphisique'in üyesi olur ve 1951'de Goncourt Akademisi'ne seçilir.

1959'da "Doukipudonktan" sözcüğü ile başlayan *Zazie Dans Le Métro* yayımlanır. Bu romanın başarısı Queneau'yu da şaşırtır.

1961'de kombinatorik şiir kitabı *Cent Mille Millions de Poèmes* ile Queneau yine ilgileri üzerine çeker. Bu kitap bir nevi şiir yapma makinesidir. Okuyucu, yirmi dört saat aralıksız okumayla tüm olasılıkları iki yüz milyon yılda okuyabilir.

Cent Mille Millions de Poèmes ve *Exercices de Style* Queneau'nun başlıca eserleridir. 1947'de yayımlanan *Exercices de Style*, daha sonra Yves Robert tarafından sinemaya uyarlanır. Bu eser, Bach'ın füğünden esinlenmiştir.

1.2. Biçem Alıştırmaları

1947'de yazılan *Biçem Alıştırmaları* aynı hikâyeyi 99 farklı biçimde anlatır. Her hikâyeye olayın farklı bir yönünü anlatmaz, tüm hikâyelerde aynı olaydan bahsedilir. Ancak hikâyenin başlığı, olayın hangi biçimde anlatılacağına dair okuyucuyu yönlendirir. Örneğin *Lipogramme (Lipogram)*¹ başlıklı hikâyede olay, lipogram tekniği kullanılarak anlatılırken, *Botanique (Botanik)* de sözcükler belli bir uzmanlık alanından (botanik) seçilir. Yani olayın anlatımında kullanılan biçem başlıkta belirtilmiştir.

99 hikâyeye gayet basit bir konuyu ele alır: Anlatıcı, otobüste uzun boyunlu ve şapkalı bir genç adamla karşılaşır. Delikanlının şapkasında kurdele yerine örgülü bir sicim vardır ve başka bir yolcuyla tartışır. Sonra boşalan bir koltuğa gidip oturur. Anlatıcı daha sonra aynı genç adamı, Saint-Lazare garının önünde, bir arkadaşıyla konuşurken görür. Arkadaşı, genç adama mantosunun üst düğmesini biraz daha yukarı diktirmesini önermektedir.

Biçem Alıştırmaları kitabı birçok dilde yayımlanmıştır. İngilizceye Barbara Wright, İtalyancaya Umberto Eco ve Türkçeye Armağan Ekici tarafından çevrilen kitabın Türkçesi Sel Yayıncılık tarafından 2003'te basılmıştır. Bu çalışmada incelenen Aralık 2003'te basılan birinci baskıdır.

1963'de Gallimard tarafından görsel eklemelerle kitabın yeni bir baskısı daha yapılır. Bu baskıda Queneau kitaptaki 6 alıştırmayı çıkararak bunların yerine kitaba 6

---

¹ *Exercices de Style* kitabında yer alan 99 hikâyenin isimleri italik karakterler ile altı çizgili olarak gösterilecektir. Çeviri kitap *Biçem Alıştırmaları* 'ndaki hikâyeye isimleri ise yine italik ve altı çizili yazılacak ancak parantez içinde verilecektir.

yeni alıştırma eklemiş, 2 alıştırmayı değiştirmiş, 8 alıştırmannın da adını değiştirmiştir.

Tablo 1: 1963 Basımındaki Değişiklikler

1947 Basımı	1963 Basımı
Çıkarılan Alıştırmalar	Yeni Alıştırmalar
Permutations par groupes de deux, trois, quatre et cinq lettres (2, 3,4 ve 5 harfli öbeklerle permütasyonlar)	Ensembliste (Modern Matematik)
Permutations par groupes de neuf, dix, onze et douze lettres (9, 10,11 ve 12 harfli öbeklerle permütasyonlar)	Définitionnel (Tanımsal)
Haï Kaï (Haiku)	Tanka (Tanka)
Réactionnaire (Gerici)	Translation (Çeviri)
Féminin (Kadınısı)	Lipogramme (Lipogram)
Mathématique (Matematiksel)	Géométrie (Geometrik)
Değiştirilen Başlıklar	Yeni Başlıklar
Homéoptotes	Homéotéleutes (Homeoteleuton)
Prétérit	Passé simple (Miş'li geçmiş)
Noble	Ampoulé (Şaşaalı)
Permutations par groupe de cinq, six, sept et huit lettres	Permutations par groupe croissants de lettres (Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar)
Permutations par groupe de un, deux, trois et quatre mots	Permutations par groupe croissants de mots
Contre-vérités	Antonymique (Antonimler)
Latin de cuisine	Macaronique (Sahte Latince)
A peu près	Homophonique (Eşsesli)

Armağan Ekici'nin çevirisi, 1973 baskısını temel almıştır ancak 1947'de yer alan alıştırmalara da kitabın sonunda yer verilmiştir.² Ancak Ekici'nin çevirilere geçmeden önce değişen alıştırmalar hakkında verdiği bilgidan sadece iki alıştırmannın adının değiştiği anlaşılmaktadır.

Queneau'nun alıştırmalarda yaptığı bu değişimlerin aslında kendi hayatında geçirdiği değişimlerden kaynaklandığı öne sürülebilir. *Permutations par groupes de deux, trois, quatre et cinq lettres (2,3,4 ve 5 harfli öbeklerle permütasyonlar)*

² Raymond Queneau, **Biçem Alıştırmaları**, çeviren: Armağan Ekici, İstanbul, Sel Yayıncılık, Aralık 2003, s.132- 140.

alıştırmasının *Ensembliste* (*Modern Matematik*) ile değiştirilmesinde Société mathématique de France'a girmesinin etkisi; *(9,10,11 ve 12 harfli öbeklerle permütasyonlar)*'ın *Définitionnel* (*Tanımsal*) ile Réactionnaire (Gericici)'in, *Translation* (Çeviri) ile ve *Féminin* (Kadınısı)'nın *Lipogramme* ile değiştirilmesinde Oulipo grubunun etkisi görülür.³

Queneau'nun *Biçem Alıştırmaları* gibi belirli bir edebi tür altında sınıflandırılmayan bir kitap yazmak nereden aklına gelmiştir? 30'lu yıllarda Bach'ın "füg" eserinin çalındığı bir konsere katılan Queneau ve şair arkadaşı Michel Leiris, çıkışta birbirlerine edebiyat alanında bu tarz bir şey yapmanın, yani hafif bir tema etrafında neredeyse sonsuza kadar uzanan varyasyonlarla bir eser yaratmanın çok ilginç olacağını söylemişlerdir.

Değişik varyasyonlar kullanmaya Queneau 1942'de başlar ve öncelikle 12 alıştırmayı "dodécaèdre" isimi altında oluşturur. Bir kısım alıştırma 1942 Ağustos'undan 1944 Temmuz'una kadar, 18 tanesi ise 1945'de yazılır. Bu alıştırmalar kitabın ilk 46 (*Récit* hariç) alıştırmasıdır. Diğer alıştırmaların tümü 1946 yazında kaleme alınmıştır.⁴

Ekleme ve çıkarma yapsa da alıştırma sayısının 99'da sabitlenmesi dikkat çeker. Queneau, neden 99 alıştırmada durduğu sorusuna tatminkâr bir cevap vermemiştir. 1953'de "Özgün projede alıştırmalar daha çoktu ama tembellik beni bunları azaltmaya itti" derken 10 yıl sonra alıştırmalarının sayısını, ne çok ne az görmüş ve bu yeterli sayının Yunan idealini çağrıştırdığını söylemiştir.⁵ 1956'da ideal kütüphane için önerdiği antolojinin de 99 başlık içerdiği göz önünde bulundurulursa matematik tutkunu Queneau için bu rakamın önemli olduğu anlaşılabilir.

---

³ Jean-Pierre Renard, Dossier: **Exercices de Style**, Paris, 1995, Gallimard, s. 174.

⁴ **Ibid.**, s. 171.

⁵ Elbern H. Alkire III, "Equivalence in Difference: Queneau's Exercices de Style in French, English, And Italian," A dissertation Presented Cornell University in partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, USA, Ağustos 2000, s. 25.

Exercices de Style kitabını inceleyen Jean-Pierre Renard'a göre, 7 sayısı ve katları Queneau'nun imzasıdır, çünkü yazarın ilk iki ismi ve soyadı 7'şer harften oluşmaktadır (Raymond Auguste Queneau) ve ayın 21'inde (3X7) doğmuştur. *Biçem Alıştırmaları*'nda yazarın imzası alıştırmaların sıralamasında yer alır. Kitabın tam ortasındaki 50. Alıştırma *Maladroit* (*Beceriksiz*) göz ardı edilirse 7'nin katlarını içeren Queneau'nun imzası bulunur: $49 (7 \times 7) + 1 (\textit{Maladroit}) + 49 (7 \times 7)$ ⁶

Biçem Alıştırmaları'nı Fransızca, İtalyanca ve İngilizce dillerinde Jakobson'un kuramı çerçevesinde inceleyerek doktora tezi yazan Alkire'ye göre ise Queneau'nun notlarını yazdığı ilk alıştırma *Notations* sayılmazsa notlardan sonra geriye 98 alıştırma kalır. Queneau bu sayıyı ilk iki isminin harflerini toplayıp bunu soyadıninkilerle çarparak $(7+7) \times 7$, 98'e ulaşmış olabilir⁷.

Akla gelen bir başka soru da kitaptaki alıştırma sayısının neden 100 olmadığıdır. Bunun nedeni olarak Carol O'Sullivan "Around the Continent in 99 Exercises: Tracking the Movements of the *Exercices de style*" isimli makalesinde Queneau'nun yüzüncü alıştırmayı okuyucuya bıraktığını ifade eder. Gündelik bir olayı tükenmeyen bir zenginlikle 99 farklı biçimde anlattıktan sonra Queneau, okuyucudan yaratıma katılmasını ve eksik olan yüzüncü alıştırmayı yazmasını beklemektedir⁸.

Başka bir yorum da kitabın bütününün eksik olan 100. alıştırma olduğudur. 99 alıştırmaların her biri bir diğeri için dayanak olduğundan ve kitapta tüm alıştırmaların türediği bir "kaynak alıştırma" olmadığından, metinlerin tümü bir araya geldiğinde olayı tüm yönleriyle anlatan son alıştırmayı oluşturur.

Bu kitabın başlığının neden *Biçem Alıştırmaları* olarak seçildiği, *Biçem Alıştırmaları* hakkında "La Littérature comme réécriture. Poétique des "Exercices de

---

⁶ Renard, *Ibid.*, s.189.

⁷ Alkire, *loc.cit.*

⁸ Carol O'Sullivan "Around the Continent in 99 Exercises: Tracking the Movements of the *Exercices de style*", *RiLUnE*, n. 4, 2006, s. 86.

style" de Raymond Queneau" isimli doktora tezini yazan Goto'ya göre alıştırma sözcüğünde gizlidir:

“Premièrement, le mot a une connotation scolaire. Il signifie « devoir écrit ou oral donné aux élèves en application des leçons qui ont été données », comme celui de grammaire ou de mathématiques. Deuxièmement, il désigne un « morceau de musique composé en vue d'entraîner à vaincre telle ou telle difficulté.... Ici, il s'agit de l'action d'exercer pour améliorer une œuvre artistique ou pour le simple plaisir de répéter et tester la richesse du matériel (musical, verbal, etc.) et la virtuosité de l'artiste. Troisièmement, le mot «exercice » renvoie à l'action d'exercer une faculté intellectuelle...”⁹

« İlk önce, sözcüğün okulu çağrıştıran bir yananlamı vardır. Matematik ya da dilbilgisindeki gibi « öğrencilere öğretilenlerin uygulanması için verilen yazılı ya da sözlü ödev » anlamına gelir. İkinci olarak, « şu ya da bu zorluğu aşmaya çalışmak için üretilen müzik parçası »nı belirtir. Burada bir sanat eserini iyileştirmek için alıştırma yapmak ya da sadece tekrar etmenin, malzemenin (müzik, söz) zenginliğini ve sanatçının ustalığını test etmenin zevkini duymak söz konusudur. Üçüncü olarak « alıştırma » zihinsel bir çaba harcamayı çağrıştıtır... »¹⁰

Buradan anlaşıldığı gibi alıştırma sözcüğü üç farklı alana gönderme yapıyor: okul, müzik ve zihin. Okulda verilen ödevler, müzikte mükemmelliğe varmak için yapılan prova ve zihinsel çaba alıştırma sözcüğünün bilişsel bagajında gizli olan anlamlardır ve bu anlamlar Oulipo ve dolayısıyla oulipiyen bir eser olduğundan *Biçem Alıştırmaları* için önem taşır.

Bu üç tanımdan şöyle bir çıkarım yapılabilir: *Biçem Alıştırmaları* ismi Oulipo'nun amacını ve çalışma alanlarını içinde barındıran bir başlıktır. Öncelikle, Oulipo'nun amacı edebiyat ve matematik arasında bir bağ kurmaktır. Bu sebepten, alıştırma sözcüğünün ilk anlamı (matematik ya da dilbilgisindeki gibi öğrencilere öğretilenlerin uygulanması için verilen yazılı ya da sözlü ödev) Oulipo'nun amacını özetler niteliktedir. Burada söz konusu olan şüphesiz öğretilen yeni bir konu değildir ancak yeni oluşturulan ya da önceden var olan kuralları uygulamaktır. Ayrıca işlemlerde yapılan çalışmalar da bir nevi alıştırmadır.

⁹ Kanako Goto, “Les Exercices de Style: anti-exercices d'écriture? Etudes des incorrections stylistiques et grammaticales dans quatre exercices temporels” Thèse de doctorat en langues et lettres, L'Université de Liège, 10 Nisan 2008, s.76.

¹⁰ Çeviri tarafımızdan yapılmıştır.

Müzikle ilgili ikinci anlam da estetik zevki ortaya çıkarmasından ve eserlerin yeniden yorumlanmasını içerdiğinden Oulipo'nun çalışmaları arasındadır. Özellikle müzik notaları ile edebiyat arasında kurulan ilişki alıştırmaların taşıdığı anlamların arasındadır. *Exercices de Style* kitabının çevirmeni Armağan Ekici'ye göre Bach'ın Goldberg çeşitlemeleriyle Raymond Queneau'nun adı geçen eserindeki doksan dokuz değişik biçem büyük benzerlik taşır. Ekici'ye göre “Bach'ın *Goldberg Çeşitlemeleri*'nde yaptığı iş, Raymond Queneau'nun *Exercices de Style*'de yaptığı iş ile yani 99 değişik biçemdeki çeşitlemenin aynı kısa hikâyeyi izlemesi ile büyük benzerlikler taşıyor.”¹¹ Bach, çeşitlemelerinde eşit uzunluktaki otuz iki nota ile zamanının tüm müzik tarzlarını tarayan bir eser yaratmıştır. Queneau da *Biçem Alıştırmaları*'nda aynı basit hikâyeyle 99 farklı biçemi örnelemiştir.

Üçüncü anlamda ise (zihinsel çaba) okuyucu alıştırmaları okurken aynı hikâyenin nasıl doksan dokuz biçemde anlatılabileceğini görür, başlık ve içerik arasında uyum arar. Bunu göremediği zamanlarda nedenini sorgular. İkinci anlamdaki zevk için tekrarlama aynı zamanda üçüncü anlam için de geçerlidir. Burada söz konusu olan Oulipo kurallarına göre yazılmış bir metindeki estetiği keşfetmektir. Oulipo grubu üyelerinden Hervé Le Tellier, *Esthétique de l'Oulipo* kitabında bu zevkten şöyle bahseder:

“Ce plaisir du texte, dans sa spécificité oulipienne, est lié à la connaissance ou à la reconnaissance de référents codés et communs: ce peuvent être des contraintes, mais pas toujours.”¹²

“Metinden alınan bu zevk, oulipiyen özelliği çevresinde, ortak ve şifreli göndergelerin tanınmasına ya da bulunmasına bağlıdır. Bu göndergeler her zaman kurallar değildir.”¹³

Oulipo'nun kurallı çalışmaları altında yazılmış bir metni ya da kitabı eline alan okuyucuyu, eğer bir şekilde önceden belirtilmemişse onun hangi kurala uygun

---

¹¹Armağan Ekici, “Sınırlama Altında Yazı”, (Çevrimiçi) <http://home.planet.nl/~ekici000/sinirlama.htm>, 1 Nisan 2009.

¹² Hervé Le Tellier, *Esthétique de l'Oulipo*, 2ème édition revue et corrigée, 633.eser, 2. baskı Bordeaux, Le Castor Astral, 2006, s.9.

¹³ Çeviri tarafımızdan yapılmıştır.

yazıldığını keşfetmeye çalışır. Kuralı bulduktan sonra da bunun tüm metin ya da kitap boyunca aynı mükemmellikte uygulanıp uygulanmadığını test eder veya bu sürekli işleyişin karşısında zevk duyar. Ancak okuyucu ve yazar arasındaki bu ortak gönderge topluluğu sadece kurallarla sınırlı kalmaz. Araya değişik söz oyunları, bulmacalar, görsel öğeler de girebilir. Oyun kurmak ve çözmek, değişik alanlar arasında bağlantı kurmak da değişik göndergeler arasında sayılabilir.

Sonuç olarak *Biçem Alıştırmaları* ismi özellikle edebiyat ve matematiği birleştirmeye çalışan Oulipo'nun amacını ve çalışma alanlarını içinde barındırırken, aynı zamanda işlekte yapılan diğer kurallı çalışmaları da düşündürür. Her çalışma aslında mükemmelliğe ulaşmayı sağlayan başka bir alıştırmaların öncüsü niteliğindedir. Bu kitapta olduğu gibi aynı olayı farklı biçemlerde yazmak kurallardan sadece biridir ve bu kural değiştirilerek, müzik gibi başka alanlardan yardım alınarak başka alıştırmalar oluşturulabilir, yeni oyunlar kurulabilir.

1.3. Queneau'nun Biçem Alıştırmaları'ndaki İzleri

Queneau, eserlerinden birini birkaç dakika okuduktan sonra hemen tanıyabileceğimiz bir yazardır çünkü kendine özgü biçemi yazılarında kendini gösterir.

Queneau eserlerinde öncelikle sözcük seçimiyle dikkat çeker. Kelime dağarcığında artık kullanımda olmayan sözcükler, değişik uzmanlık alanlarından terimler ve gündelik dilde kullanılan sözcükler yer alır. Ayrıca kendi de çok sayıda yeni sözcük üretir.

Queneau'nun sözcük seçimi konusundaki bu hassasiyeti *Biçem Alıştırmaları*'nda açık bir biçimde hissedilir. *Fantomatique* (*Hayalet raporu*), *Sonnet* (*Sone*) ve *Modern Style* (*Nevzuhur*)'da “ce jour d’huy”, “faquin”, “florès” gibi eski sözcükleri kullanır. Ayrıca *Composition de mots* (*Sözcük türetme*), *Philosophique* (*Felsefi*), *Zoologique* (*Zoolojik*), *Précieux* (*Tumturaklı*), *Auditif* (*İşitsel*) ve

Apostrophe (*Apostrof*)’da “pourqexpliquer”, “neoberkeleyienne”, “zoziau”, ”voyajrice”, ”coinquer”, ”autobusilistique” gibi yeni sözcükler üretir.

Botanique (*Botanik*), *Médical* (*Tıbbi*), *Gastronomique* (*Gastronomik*), *Philosophique* (*Felsefi*), *Ensembliste* (*Modern matematik*), *Zoologique* (*Zoolojik*)’de başlıkta belirtilen alandan terimleri kullanır. *Auditif* (*İşitsel*)’de alıştırmanın içinde müzik terimleri *Prière d’insérer* (*Kitap arkası yazısı*)’nda edebiyat terimleri, *Visuel* (*Görsel*)’de resim terimleri görülür.

Tüm alıştırmalarda kullanılan sözcüklerin çoğu gündelik dilden seçilmiştir çünkü 20’li yıllarda kafelerde, otobüslerde konuşan halkı dinleyen Queneau farklı bir Fransızcanın doğduğunu düşünür ve okunduğu gibi yazılan yeni bir dil oluşturmak için çalışmalara başlar. **Néo-français** olarak adlandırdığı bu dilde yazım, sözdizim ve sözcüklerde değişiklik yapılacaktır.

Okunduğu gibi yazılan bir dil yaratmak için öncelikle konuşma dilini yazıya doğru bir şekilde aktarmak gerekir. Bu nedenle Queneau, **ortograf fonétiki** önermektedir. *Biçem Alıştırmaları*’nda *Vulgaire* (*Kaba*), *Ode* (*Şarkı*) ve *Paysan* (*Şive*) ortograf fonetikden örnekler barındırmaktadır. Örneğin “ismet à”(il se met à), “dla” (de la), “i” (y) gibi.

Neo-français’de sözdizim konuşulduğu gibi düzenlenebilir. Örneğin *Injurieux* (*Hakaretamiz*)’in son tümcesinde öngönderimler sayesinde öncelikle dilbilgisel öğeler kullanılmış, sonradan somut nesnelere söylenmiştir.

“...qu’il le fasse monter ou descendre son furoncle, il sera toujours aussi moche, ce sale con” (p.134, *Injurieux*)

Konuşma dili ve sözdizimi örnekleyen diğer alıştırmalardan *Ignorance* (*Bilmezden gelme*)’de “s’aurait querellé” ve *Alors* (*Anadın mı*)’da “j’ai monté” gibi yardımcı fiil hataları, *Moi je* (*Şahsen*) ve *Apartés* (*Yanımdakine fısıldayarak*)’da

olumsuz tümceye Fransızca olumsuzluk ekinin “ne” konulmaması, *Vulgaire (Kaba)* ve *Visuel (Görsel)*’de devrik tümce kullanımları görülür.

Kendi ürettiği sözcükler, terimler, eski sözcükler dışında Queneau yabancı dillerdeki sözcüklere ve kökenbilime ilgi duyar. *Biçem Alıştırmaları*’nda Fransızcanın Yunancadan etkilerinin örneklerini *Hellénismes (Uydur uydur söyle)*, *Interrogatoire (Sorgu)* ve *Médical (Tıbbi)*’de görmek mümkündür. “Chronie”, “hypotendu”, “hypergastrique”, “héliothérapie” Yunanca ilkel kullarılan sözcüklere örnek gösterilebilir. *Italianismes (Azerice)* ve *Anglicismes (Ottübaaziçi)*’nde İtalyanca ve İngilizceden sözcükler ödünç alınmıştır. “middai” (midday), “grète” (grate), “giorne” (giorno), “treccie” (treccia) gibi.

Anlatımda söz sanatları kullanmayı seven Queneau, *Biçem Alıştırmaları*’nda métaphore (eğretileme), métonymie (düzdeğişmece), litote (arıkayış), répétition (yinelem), comparaison (karşılaştırma), hyperbole (abartma), personnification (kişileştirme), apostrophe (söz yöneltme) gibi söz sanatlarını, aphérèse (önses düşmesi), apocope (sonses düşmesi), syncope (içses düşmesi), prosthèse (öntüreme), épenthèse (iç türeme), paragoge (sonses türemesi), métathèse (göçüşme), permutation (değiştiri), synchèse, anagramme (çevrikleme) ve contre-petterie gibi sözcük üzerindeki değişimleri kullanmıştır.

Queneau Paris’i çok sever. 23 Kasım 1936’dan 26 Ekim 1938’e kadar “L’intransigeant” gazetesinde “Connaissez-vous Paris” başlığı altında her gün okuyuculara Paris’le ilgili üç soru sorar.

Bu Paris sevgisi *Biçem Alıştırmaları*’nda da kendini gösterir. *Noms Propres (Özel İsimler)*’de “saat” sözcüğü için seçtiği saatin mucidi “Huyghens” aynı zamanda 14.bölgede bir sokağa verilen isimdir. *Fantomatique (Hayalet Raporu)*’nda bahsedilen üç yer 18. Yüzyılda Paris’in 8. Bölgesini betimler.¹⁴

---

¹⁴ Jean Pierre Renard, “Dossier”, *Exercices de Style*, Gallimard,1995, s.181.

Her hikâyede bahsedilen S hattı otobüsü 18 Mayıs 1942 itibariyle 84 no ile değiştirilmiştir. *Récit (Anlatı)*'da bu numara belirtilir. Ancak 1961'den itibaren 84 no Contrescarpe' den iki durak öncesine kadar gitmektedir.¹⁵

İlk paragrafta belirtilen S hattının güzergâhı gerçektir. Otobüs Monceau Parkı'nın yanındaki Lisbonne sokağından geçerek Courcelles sokağına çıkar. Ancak 2.paragrafta bu gerçeklik kaybolur. S hattı hiçbir zaman Cour de Rome'dan geçmemiştir.¹⁶

Yine *Maladroit (Beceriksizce)*'de bahsedilen Sébastien-Bottin sokağı Queneau'nun Gallimard'daki işine gitmek için geçtiği ve S hattındaki Rue-du-Bac durağına yakın bir sokaktır.¹⁷

Kafeler, sinemalar gibi toplu taşıma araçları da Queneau için bir ilham kaynağıdır. *Bıçem Alıştırmaları*'nda “otobüsün” dışında “omnibus” ve “gar” sözcüklerinin kullanımı görülür. Ayrıca “otobüsteki nesnelere” ile “sahanlık” *Tactile (Dokunmayla ilgili)*, *Visuel (Görsel)*, *Précieux (Tumturaklı)*'da; “biletçinin çalışması” *Lettre officielle (Resmi mektup)*, *Comédie (Komedi)*, *Désinvolte (Takmadan)* ve *Partial (Taraf tutarak)*'da detaylarıyla anlatılmıştır.

Queneau, tüm hayatı boyunca bilginin peşinde koşmuştur. 1954'den itibaren Pléiade Ansiklopedisi'nin yöneticisi olması bu yüzdendir. *Bıçem Alıştırmaları*'nda özellikle terimlerin geçtiği alıştırmaların değişik uzmanlık alanlarına gönderme yapması bilgi arayışının örneğidir. Kitabın tümü, eski ve yeni sözcükleri, argo ve soylu dili, soyut ve somutu birleştirdiğinden bir ansiklopedi olarak nitelendirilebilir.¹⁸

---

¹⁵ *Ibid.*, s. 182.

¹⁶ *Ibid.*, s 183.

¹⁷ *Ibid.*, s. 184.

¹⁸ *Ibid.*, s. 191.

Kitabın bir başka ilgi çekici özelliği ise alıştırmalarda deyişlere ve Homeros, Molière, Steinbeck, La Fontaine, Racine ve Hugo'ya göndermelerde bulunmasıdır. Queneau'nun matematik tutkusu tüm eserlerinde kendini gösterir. Özellikle 1963 baskısına *Ensembliste (Modern Matematik)*'in konulması Queneau'nun Bourbaki grubunun çalışmalarından etkilendiğini kanıtlar niteliktedir.¹⁹

Queneau'nun birçok romanı çevrimsel (cyclique) yapıdadır, yani başlangıç ve son birbirine benzer. Örneğin *Le Chiendant*'ın ilk ve son tümcesi aynıdır²⁰. *Biçem Alıştırmaları* her ne kadar bir roman olmasa²¹ da yine de yapısının çevrimsel olduğu görülür. Hikâyedeki kişiler her paragrafta ikili olarak yer almıştır. İlk paragrafta birbirlerine zıt iki karakter (uzun boyunlu genç adam ve onun ayaklarına basan yolcu), ikinci paragrafta aynı hamurdan yapılmış iki karakter (uzun boyunlu genç adam ve onun giyim konusunda usta arkadaşı) tüm kitap boyunca yinelenmektedir.

1.4. Queneau, Gerçeküstüçülük Ve Biçem Alıştırmaları

1.4.1 Gerçeküstüçülük

Queneau, gerçeküstüçü grupla 1921'de tanışır ve beş yıl boyunca bu grupla çalışmayı sürdürür. Oulipo'nun üyelerinden Hervé Le Tellier'ye²² göre Queneau, André Breton'un atölyesinden çok Château'daki atölyede çalışmayı tercih eder çünkü burada Breton'un baskıcı tutumu yoktur. 1929'da Breton'la yolunu ayırır. Queneau'nun bu akımdan nasıl etkilendiğini saptamak ve özellikle *Biçem Alıştırmaları*'nın gerçeküstüçülükten izler taşıyıp taşımadığını anlayabilmek için önce gerçeküstüçülüğün ne olduğunu ve bu akımda kullanılan teknikleri bilmek gerekir.

---

¹⁹ *Ibid.*, s. 192.

²⁰ Chris Andrews, "Numerology and Mathematics in the Writing of Raymond Queneau" Forum of Modern Language Studies Vol.xl No.3, Court of University of St.Andrews, Australia, 2004, s.294.

²¹ Prière d'insérer (Kitap arkası yazısı) alıştırmasında Queneau yazarı tanıtırken *Biçem Alıştırmaları* için roman demiştir: "Dans son nouveau roman, traité avec le brio qui lui est propre, le célèbre romancier X..." "...meşhur romancı X, ününe yakışan bir ustalıkla kotarılmış bu yeni romanında..."

²² Le Tellier, *op.cit.*, s.25-26.

Gerçeküstücülük, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra çatışmaların yarattığı korkuya tepki olarak ortaya çıkmıştır. Sanatçıları her türlü ahlaki baskıdan ve mantıktan uzaklaşmaya, bilinmeyeni, bilinçaltını ve rüya âlemini keşfetmeye çağırır. Gerçeküstücülüğün kurucusu sayılan André Breton, *Manifeste du surréalisme*'de gerçeküstücülüğü şu şekilde tanımlanmıştır:

“Automatisme psychique pur par lequel on se propose d'exprimer, soit verbalement, soit par écrit, soit de toute autre manière, le fonctionnement réel de la pensée. Dictée de la pensée, en l'absence de tout contrôle exercé par la raison, en dehors de toute préoccupation esthétique ou morale”²³

“Kişinin, düşüncenin gerçek işleyişini sözel, yazılı ya da başka herhangi bir şekilde ifade etmeyi seçtiği katıksız ruhsal otomatizm. Estetik veya ahlaki kaygılardan arınmış olarak, mantık tarafından uygulanan hiçbir kontrolün geçerli olmadığı, düşüncenin kendini ortaya koyduğu bir düzlem.”²⁴

Bu tanımdan anlaşılacağı üzere, gerçeküstücülük, düşüncenin gerçek işleyişini bulmayı amaçlar. Bu arayışta ahlaki ya da estetik bir kaygı veya aklın denetimi yoktur. Akımın üç önemli ilkesi vardır: **dili özgürleştirmek, güçlü imgeler kullanmak ve dil üzerindeki oyunları çeşitlendirmek.**

1.4.2. Dili Özgürleştirmek

Dili özgürleştirmek isteyen gerçeküstücüler, öncelikle dilin bildirişim işlevini mercek altına alırlar.²⁵ Mantığa dayanan klasik dil onlara göre zihinsel gelişmeyi engeller. Dolayısıyla yıllarca toplum ve kültür yüzünden bilinçaltına itilen yetileri ortaya çıkarmak için burjuva değerlerine sırtlarını dönüp özgürlük ve arzuyu ön plana çıkarırlar. Sanat, sadece doğuştan yetenekli sanatçıların tekelinde değildir,

²³ André Lagarde, Laurent Michard, *XXe Siècle*, Paris, Les Éditions Bordas, 1970,p.343.

²⁴ André Breton, Çev. Y.Kafa, A.Günebakanlı, A.Güngör, **Sürrealist Manifestolar**, Altıkkırbeş Yayınları,2009,s. 31.

²⁵Claudine Lecrivain, “Traduire les poètes surréalistes: L'écriture 'lyrique' de Paul Eluard”, *Anales de Filologia Francesa* No:4,1992, p.57-41.

herkes yaratıcı yetilere sahiptir. Bu yetileri de ortaya çıkarmak için otomatik yazı tekniği kullanılır.²⁶

Les Surréalistes kitabının yazarı Egger'a göre otomatik yazı tekniğiyle gerçeküstücüler akıllarından geçenleri, düşünmeden, mantık ya da estetik kaygılar gütmeden yazarlar. Bu sayede varlıklarından bile haberdar olmadıkları düşünceleri keşfederler.²⁷

Egger'in söylediklerinden yola çıkılarak *Biçem Alıştırmaları* kitabında otomatik yazının kullanımı araştırıldığında; bu tekniğin kullanılmadığını görülür. Bunun nedeni, Egger'in otomatik yazı tanımının *Biçem Alıştırmaları*'ndaki alıştırmalarla örtüşmemesidir. Egger'e göre otomatik yazı tekniğinde yazma eylemi ne istemli bir hareket ne de güzel sözcükler demetidir.²⁸ Yazar pasif bir konumda, kendi kendine söylediklerini kaydeder ve kaleminin ucunda oluşan düşüncelerin tutarsızlığına kendisi de şaşırır.

Biçem Alıştırmaları kitabında ise yazar pasif değil **aktif bir konumdadır** çünkü ilk olarak bazı hikâyelerdeki anlatıcıları değiştirir. Çoğu hikâyede gördüğümüz birinci tekil şahıs "BEN" hep aynı "BEN" değildir. Örneğin arka arkaya yer alan şu üç hikâye incelendiğinde anlatıcı değişimi hemen fark edilmektedir: *Le Côté Subjectif (Öznel bakış açısı)*'ndaki "BEN" komik şapka takan genç adamken, *Autre Subjectivité (Başka bir öznel bakış açısı)* ndaki "BEN" komik şapkalı genci iten adamdır. *Récit- Anlatı*'daki "BEN" ise olaylara tanık olan üçüncü bir yolcudur.

---

²⁶ Carole Reynaud Paligot, "Ambitions et Désillusions Politiques du Surréalisme en France (1919-1969)" in **Surréalisme et Politique- Politique du Surréalisme**, Ed.by Wolfgang Asholt, Hans T. Siepe,e-kitap,(Çevrimiçi)

http://books.google.com/books?id=6Xg2314SsZUC&pg=PA28&vq=max+ernst&dq=%22%C3%A9criture+automatique%22a.breton&lr=&hl=tr&source=gbs_search_s&cad=0, 27.Nisan 2009.

²⁷ Anne Egger, **Les Surréalistes**, w.place, Le Cavalier Bleu, 2003, s.23.

²⁸ **Ibid.**, s.51.

Yazarın **aktif bir rol** üstlenmesinin ikinci örneğini hikâyelerdeki bakış açısında görüyoruz. Örnek olarak, *Notations (Notasyon)* hikâyesinde olay sadece dışarıdan görülenlerle sınırlıdır, anlatı nesnel yapılmaya çalışılmıştır:

“ Deux heures plus tard, je le rencontre Cour de Rome, devant la gare Saint-Lazare.”²⁹

“ İki saat sonra onunla Cour de Rome’da, Saint-Lazare garının önünde karşılaşıyorum.”³⁰

Maladroit (Beceriksizce)’de anlatıcının düşünceleri olaydan daha fazla yer kaplamaktadır. Anlatıcı araya girerek kişisel yorumlarını okuyucuyla paylaşır. *Notations (Notasyon)*’un aksine, nesnellik yerini öznelliğe bırakmıştır:

“ Tiens j’ai déjà raconté la moitié de mon histoire.” (p.80, *Maladroit*)

“ Vay canına, hikâyenin yarısına geldim bile.” (s.70, *Beceriksizce*)

Apartés (Yanıdakine fısıldayarak)’da ise hem olay, hem de anlatıcının yorumu yer almaktadır.

“Deux heures plus tard environ c’est curieux les coïncidences, il se trouvait Cour de Rome...” (p.70, *Apartés*)

“İki saat sonra ne tuhaf rastlantılar oluyor hayatta Cour de Rome’daydı...” (s.62, *Yanıdakine fısıldayarak*)

Üçüncü olarak **yazma eylemi istemli bir harekettir**. Yazar kendisini başlıkta belirttiği kuralla sınırlı tutar. **Sınırlamaları** kendi belirler, her hikâyede ayrı bir sınırlama uygular; buradan da kurallar altında yazmanın istemli bir hareket olduğu ortaya çıkar. Bilinçaltının yönettiği bir hareket olsaydı her hikâyede bir sınırlama görülmezdi veya sınırlamalar tesadüfi olarak karşımıza çıkardı. Örneğin, *Alexandrins*

²⁹ Raymond Queneau, **Exercices de Style**, Edition Gallimard, Collection Folio,1947, s.7.

³⁰ Tezdeki bütün örnekler, **Exercices de Style** kitabının çevirisi olan **Biçem Alıştırılmaları** kitabından aynı çeviri örnekleriyle birlikte verilmiştir. Raymond Queneau, **Biçem Alıştırılmaları**, çeviren: Armağan Ekici, Birinci baskı, İstanbul, Sel Yayıncılık, Aralık 2003, s.9.

(*Alexandrine'ler*) isimli hikâyede olay “alexandrin” kurallarına uygun olarak 12’li hece ölçüsü ve uyakla şiir türünde yazılır:

“Il n’y eut point d’esclandres et le triste quidam
Courut vers une place et s’assit sottement” (p.51, *Alexandrins*)
“Ama neyse ki çıkmadı bir rezalet
Kaçınca boş bir koltuğa oturdu bu şahsiyet” (s. 46, *Alexandrine'ler*)

Télégraphique (*Telgraf*) isimli anlatıda ise, aynı telgrafta olduğu gibi büyük harfler ve mümkün olduğunca az sözcük kullanılır:

“BUS BONDE STOP” (p.95, *Télégraphique*)
“OTOBÜS DOLU STOP” (s.82, *Telgraf*)

Bu sınırlamalar sadece hikâyelerin içinde belli bir tekniğin uygulanmasından oluşmaz. Aynı zamanda hikâyelerin kitapta yer alış sırası da düşünülmüştür. Örneğin yazmanın zorluklarından bahseden *Maladroit* (*Beceriksizce*) alıştırması kitabın tam ortasında bulunmaktadır. Yani bu hikâyenin öncesinde ve sonrasında 49 alıştırma vardır. Hikâye kitaptaki diğer alışırmalardan anlattıkları ve yapısı bakımından farklılık gösterir. Kendisinden önce ve sonra yer alan alışırmalar aynı olaydan genellikle iki paragraf halinde bahsederken burada uzun, paragraflara bölünmemiş bir metin okuyucunun karşısına çıkar ve anlatıcı yazardır.³¹ Diğer alışırmalara göre konumu da göz önünde bulundurulduğunda *Maladroit* (*Beceriksizce*) için kitabın kalbi denebilir.

Yazar, her hikâyede yöntemli bir şekilde ilerler, anlatılarda herhangi bir tutarsızlık yoktur. Metinde şaşılacak bir şey varsa o da sınırlamanın ne kadar mükemmel bir şekilde uygulandığıdır. Otomatik yazının tanımındaki gibi yazar aklından geçeni düşünmeden not etme lüksüne sahip değildir çünkü kendini başlıkta belirlediği sınırlamayla kısıtlamıştır.

---

³¹ Akhiro Kubo, Du « cadre narratif » dans Exercices de style de Raymond Queneau”, *ZINBUN* 2007 No.40, s.9.

Yani gerçeküstücü manifestoda belirtilenin aksine bilinçaltındaki imgeleri kontrolsüz olarak not etmez, tam tersine bilinç düzeyinde çalışır. Estetik bir kaygı güder, yazdıklarının seçtiği sınırlamaya tam olarak uygun olması gereklidir.

Yukarıdaki örneklere dayanarak bu eserde otomatik yazı tekniğinin kullanıldığı söylenemez, çünkü *Biçem Alıştırmaları* mantığın denetiminden uzak bir düşüncenin ürünü olmaktan öte, aklı başında bir sanatçının çalışmasıdır.³² Böyle bir çalışma da bilinçaltının kontrolsüz akışından alınan notlardan çok gözlem, araştırma ve dil üzerinde düşünme gerektirir.

Gerçeküstücülükte otomatik yazı, dili özgürleştirme çabasında kullanılan yöntemlerden biridir. Ancak *Biçem Alıştırmaları*'nda otomatik yazının kullanılmaması bu eserin dili özgürleştirmeye bir katkı sağlamadığı anlamına gelmez. *Biçem Alıştırmaları*'nda da otomatik yazıda olduğu gibi yazarın özgürlüğü söz konusudur ancak bilinçaltına başvuru yoktur.

Queneau *Biçem Alıştırmaları*'nda farklı bir teknik kullanmıştır, bu tekniğin adı da **Sınırlama**dır. Gerçeküstücü manifestoda böyle bir teknikten bahsedilmemesine karşın sınırlamanın gerçeküstücü bir teknik olduğunu ileri sürülebilir çünkü sınırlama kullanımının bir sonucu olarak dil özgürleşir.

Sınırlama tekniği, otomatik yazıyla yeni düşünceler keşfetme bakımından benzeşir. Otomatik yazı bilinçaltına başvuru yaparak yeni düşünceler keşfederken, sınırlama bilinçli bir seçimin ürünüdür. Örneğin, *En partie double (Çifte Dikiş)*'te bilinçli olarak her sözcük eşanlamlısıyla birlikte yazılmıştır.

“Vers le milieu de la journée et à midi, je me trouvai et montai sur la plate-forme et la terrasse arrière d'un autobus et d'un véhicule des transports en commun ...de la ligne S et qui va de la Contrescarpe à Champerret.”(p.8, *En partie double*)

---

³² Çevrimiçi: <http://www.cndp.fr/archivage/valid/85506/85506-14762-18607.pdf>, 10.03.09, sayfa 10.

“Günün ortasına doğru ve öğle vaktinde bir S-hattı ve Contrescarpe-Champerret otobüsünün ve yolcu taşıma aracının sahanlığında ve platformunda duruyor ve dikiliyordum” (s.10, *Çiftedikiş*)

Yukarıda görüldüğü gibi sınırlama, otomatik yazıdan yazmanın istemli bir davranış olması, yazarın sınırlamayı bilinçli şekilde seçmesi ve estetik kaygının olması bakımından ayrılır.

1.4.3. İmgeler Kullanmak

Gerçeküstücülüğün ikinci ilkesinde **imgeler** önem kazanır. Birbirine **zıt kavramlar** aynı planda birleştirilerek sunulur. *Biçem Alıştırmaları*'nda da birbiriyle zıt kutup gibi duran farklı gerçekliklerin birleştirildiğini görüyoruz. Bunlardan en önemlisi Oulipo'nun da amacını yansıtan **edebiyat ve matematiğin** aynı planda kullanılmasıdır. Özellikle değiştiri barındıran hikâyeler bu duruma örnektir. *Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar* hikâyesini ele aldığımızda ilk tümce olarak şu harf öbekleri okuyucunun karşısına çıkmaktadır:

“Nögle birgü rubir yedoğ üsün sotob asaha ünark ndaço nlığı boyun kuzun akpas luveş gülob inaör imtak irsic nçbira mişge rdüm damgö.” (s.87, *Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar*)

Değiştiri, okuyucu tarafından düzenlediğinde: “Bir gün öğleye doğru bir otobüsün arka sahanlığında çok uzun boyunlu ve şapkasına örgülü bir sicim takmış genç bir adam gördüm.”

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi harflerle yapılan değiştiri alıştırmasında sayfada sadece karışık harf bütünleri gözükmemektedir. Bu halde anlatılanın hikâye ya da anlamlı bir bütün olduğundan bile şüphede duyulmaktadır.

Ancak değiştiri tekniğine göre harfler düzenlendiğinde ortaya anlamlı bir metin çıkmaktadır: “Bir gün öğleye doğru bir otobüsün arka sahanlığında çok uzun boyunlu ve şapkasına örgülü bir sicim takmış genç bir adam gördüm.”

Bu değiştirinin düzenlenmiş hali kitapta mevcut değildir, ayrıca nasıl yapılacağına dair bir ipucu da bulunmamaktadır. Başlığı okuyan dikkatli okuyucu, ilk tümcedeki her “sözcüğün” (yani belli sayıda harf içeren ama anlamı olmayan btnlerin) beş harften oluştuğunu görür. Daha sonraki tümcelerde sözcüklerdeki harf sayısı artacaktır. Bu sözde sözcükler ayrıca ikili şekilde gruplanmıştır. Sağdan sola doğru bu çiftler okunduğunda hikâyenin dzeltilmış hali elde edilmektedir.

İkinci karşıt ikili, **ses** ve **yazı**dır. Özellikle *Macaronique (Sahte Latince)* ve *Italianismes (Azerice)*'deki hikâyeler başlıktaki dilde yazılmış görüntüsü vermektedir. Ancak dikkatli bir incelemeyle sözdizimin Fransızca kaldığı, sadece seslerin üzerinde oynandığı görülür.

İtalyanca dilinin seslerini taklit etmeye alışan *Italianismes*, sözcüklere İtalyancada sıklıkla kullanılan sesli harfleri ilk ya da son ses olarak ekler ve metnin İtalyanca yazılmış bir görüntüye-sesletime sahip olmasını sağlar. Arada gerçekten İtalyancadan dn alınmış sözcükler de bulunur ancak bunların sayısı bir ya da ikiyle sınırlıdır. Aşağıdaki ilk tabloda doğrudan Fransızcadan türetilmiş sözde İtalyanca sözcükler, ikinci tabloda ise İtalyancadan dn alınıp Fransızcalaştırılmış sözcükler gösterilmektedir.³³

Tablo 2: Fransızcadan Türetilmiş Sözde İtalyanca Sözcükler

Kullanılan Sözcük	Fransızca Yazımı	İtalyanca Yazımı
otobousse	autobus	autobus
av	avec	con
pardsousse	pardessus	soprabito

³³ Michel Guneau, “Un Exercice de Style”, Babylonia 4/08, (evrimii) http://www.babylonia-ti.ch/BABY408/PDF/gueneau4_08.pdf, 27 Aralık 2008.

Tablo 3: İtalyancadan Ödünç Alınıp Fransızcaleştirilmiş Sözcükler

Kullanılan Sözcük	İtalyanca Yazımı	Fransızca yazımı
giorne	giorno	jour
cappel	cappello	chapeau
merigge	meriggio	midi

Anglicismes (Ottübaaziçi) ve *Poor lay Zanglay (Levanten)*'de öykünülen dilin sesletimini gerçek konuşucu gibi yapabilmek için hikâyenin yazıldığı dildeki anlam göz ardı edilmiş ancak tümce yapısı korunmuştur. Örneğin *Anglicismes* hikâyesinde konuşucu bir İngiliz gibi konuşmayı amaçlamaktadır. Anlatıda İngilizce boyun anlamına gelen “neck” sözcüğünü kullanmaktadır. Ancak “neck” sözcüğündeki “nek” sesletimini verebilmek için Fransızca kaynak dilde bu sözcüğün “necque” şeklinde yazılması gereklidir. Anlatıdaki tüm isimler bu yöntem çerçevesinde değiştirilmiştir. Sonuçta anlatıda Fransızca gibi yazılmış ancak Fransızca olmayan değişik sözcükler bütünü göze çarpmaktadır. Fransızca yazılan kaynak metin için diğer örnekler Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4: Kaynak Metinde Sesletime Göre Değiştirilen Sözcükler

Hikâyenin adı	Kullanılan Sözcük	Sözcüğün Türkçeye göre sesletimi	Sözcüğün gerçek yazımı
Anglicismes	dai	dey	day
	grète	greyt	great
Poor Lay Zanglay	joour	jur	Jour
	aytay	ete	était

Dolayısıyla okuyucuda yarattığı imgeler açısından *Biçem Alıştırmaları* kitabı gerçeküstücülüğün ikinci ilkesi karşıt imgelerden izler taşımaktadır.

1.4.4. Dil Üzerindeki Oyunları Çeşitlendirmek

Gerçeküstücülüğün üçüncü ilkesinde **sözcük, anlam ve ses oyunları ile bunların alışılmadık şekilde birleştirilmesi** yer alır. Böylelikle her türlü sınırlamadan uzak yeni bir dil oluşur. *Biçem Alıştırmaları*'nda her hikâyede sözcük ve ses oyunları alışılmadık şekilde yer almaktadır.

Örnek vermek gerekirse *Composition des mots (Sözcük türetme)* hikâyesinde Queneau yeni bir dil oluşturur gibi Fransızcada var olan sözcükleri kesip birleştirmiş ve böylece yeni türemiş sözcükler oluşturmuştur. “Bouton” (düğme) sözcüğü ile “supplémentaire” (ek) sıfatını birleştirerek “boutonsupplémenter” (dügmekletmek) fiilini oluşturmuştur.

Özellikle *Aphérèses (Aphaeresis)*, *Apocopes (Apocope)* ve *Syncope (Senkop)* isimli hikâyelerde sözcüklerin ilk, son veya orta sesleri atılmıştır. Aynı tümce için örnekler şu şekildedir:

“Tai obus yageurs” (p.54, *Aphérèses*)
“Je mon dans un aut plein de voya.”(p.55 *Apocopes*)
“Je mtai ds aubus plein dvyageurs.” (p.56 *Syncope*)
Düzenlenmiş tümce: Je montai dans un autobus plein de voyageurs”

“Cu lu obüse dim.” (s. 48, *Aphaeresis*)
“Yol do bir ot bin.” (s.49, *Apocope*)
“Yocu du br ote bim”.(s.50, *Senkop*)
Düzenlenmiş tümce: “Yolcu dolu bir otobüse bindim”

Oulipo'nun eşsesli çeviri tekniği³⁴ kullanılan *Homophonique (Eşsesli)*'de, okunduğunda aynı sesi verecek ancak başka anlama gelen veya anlamsız sözcükler, seslerle bir araya getirilerek okuyucuya bir nevi bulmaca hazırlanmıştır. “Ange ouvert m'y dit sur la pelle à deux formes d'un haut obus (est-ce?) ...” tümcesini okuduğumuzda “ Un jour vers midi sur la plate-forme d'un autobus S” anlamlı tümcesinin sesletimine çok yaklaşıyoruz.

Anglicismes, Italianismes, Macaronique gibi dille ilgili alıştırılarda söz konusu dilin seslerini gerçek konuşucu gibi telaffuz edebilmek için hikâyenin yazıldığı dilin sesletim sistemi çarpıtılmıştır.

---

³⁴ Öneri terim

Bütün söylediklerimizden bir sonuca vardığımızda şu soru karşımıza çıkıyor: Eğer sözcük, anlam, ses oyunlarının alışılmadık şekilde birleştirilmesi her türlü sınırlamadan uzak yeni bir dil oluşturuyorsa her hikâyenin başlığında belirtilen “sınırlamalar” gerçekten birer sınırlama mı yoksa özgürlük mü? Özellikle Queneau, *Bâtons, chiffres et lettres* kitabında bildiği kuralları uygulayarak tragedya yazan klasik yazarın, aklından geçen her şeyi yazan ve aslında bilmediği başka kuralların esiri olan şairden daha özgür olduğunu savunur. Buradan da hiçbir kurala uymadığını iddia eden gerçeküstücülerin farkında olmadan belli kurallara uydukları, sınırlama altında yazanların ise en azından uydukları kuralı bildiklerden onlardan daha özgür oldukları ortaya çıkmaktadır.

Aslında Queneau bu sınırlamaları yöntemli bir biçimde uygulayarak yeni, özgür bir dil oluşturur. Özellikle daha önce ortograf fonetik, yazılı ve sözlü dilin birleştirilmesi, potansiyel edebiyat konularında çalışmalar yapan bir yazarın özgür yeni bir dil oluşturması şaşırtıcı değildir. Eski biçimleri yeni bir bakış açısıyla değerlendirmesi ve yeni biçimler sunması, dilde alışılmamış oyunlarla edebi sanatları birleştirmesi açısından *Biçem Alıştırmaları* gerçeküstücülüğün üçüncü ilkesi olan dil oyunlarını ortaya koyan bir eserdir.

Ancak Queneau 1926’da gerçeküstücü gruptan ayrılır. *Biçem Alıştırmaları* ise 1947’de, Queneau’nun akımdan ayrılmasından çok sonra yazılmıştır. Bu durumda gerçeküstücü gruptan nefretle ayrılan bir yazarın neden gerçeküstü öğeler barındıran bir eser yazdığı sorusu akla gelebilir. Egger kitabında “Ils ont cessé d’adhérer aux principes et aux règles mais ont continué d’œuvrer dans l’esprit surréaliste”³⁵ (gerçeküstücülükten ayrılanların akımın ilke ve kurallarından uzaklaştıklarını ama hala gerçeküstücü bir zihniyette eserler vermeye devam ettiklerini) söyler. Bu durum Queneau ve Oulipo için amaç bakımından geçerli olabilir çünkü Oulipo ve gerçeküstücü akımın amaçlarında bir benzerlik olduğu öne sürülebilir.

---

³⁵ Egger, *op.cit.*, s.21.

Gerçeküstücülüğün amacı yeni sanat eserleri ortaya çıkarmak değil, toplumda yeni yaşam kuralları oluşturmak için yeni bir bakış açısı edinmektir.³⁶ Oulipo'nun da amacı yeni eserler ortaya çıkarmak değildir. Bu açıdan gerçeküstücülükle Oulipo'nun farkı gerçeküstücülüğün tamamen geçmişi yadsırken, Oulipo'nun eski edebi eserleri yeni teknikle okumayı öne sürmesidir. Zaten Queneau'nun *Biçem Alıştırmaları*'nda yaptığı da yeni ve eski biçemleri sentezleyerek okuyucuya sıradanlıktan uzak yeni biçemler sunmaktır.

1.5. Queneau, Oulipo Ve Biçem Alıştırmaları

1.5.1. Oulipo Nedir?

L'Ouvroir de Littérature Potentielle (Oulipo), 24 Kasım 1960 tarihinde, François Le Lionnais ve Raymond Queneau'nun başkanlığında kurulmuştur. Ayrıca grubun resmi sitesinde belirtildiği gibi³⁷ aralarında Albert-Marie Schmidt, Jean Queval, Jean Lescure, Jacques Duchateau, Claude Berge ve geçici sekreter Jacques Bens'in bulunduğu birçoğu ressam, matematikçi ve yazar olan bir kadro da kuruluş çalışmalarına katkıda bulunmuştur.

Grup üyelerinden Hervé Le Tellier'nin *Esthétique de L'Oulipo*³⁸ kitabının giriş yazısında değindiği gibi, grubun temel dayanağı matematik ve edebiyat arasında yer alan bağı keşfetmektir. Bu bağ kapsamında 46 oulipo asırı (Oulipo her seneyi bir asır olarak niteliyor) sonunda; yapı, sınırlama, yönerge, aksiyom, değiştirme, birleşim, izlek, vs. gibi evrimleşen ve devingen kavramlar üzerinde yoğunlaşmıştır.

Kurucu üyelerin bazılarının kökleri gerçeküstücülüğe dayanır, (özellikle Raymond Queneau ve Noël Arnaud) bir kısım da 'Pataphysique Koleji'nin üyesidir ama hepsi genç matematikçilerin oluşturduğu Bourbaki grubunun yenilikçi

---

³⁶ *Ibid.*, s.22.

³⁷ OuLiPo, «Historique de l'oulipo», (Çevrimiçi) <http://www.oulipo.net/document2565.html>, 31 Temmuz 2008.

³⁸ Le Tellier, *op.cit.*, s.7.

çalışmalarından etkilendiklerini ifade eder. Grupta değişik üç kökenin olması bazı kuralların alınmasında ve geleneklerin oluşmasında etkili olmuştur. Örneğin katılım için oybirliği gereklidir. Gruptan ihraç ya da istifa imkânsızdır. Yazılı olmayan kurallara göre Oulipo'ya kabul edilmek için aday talepte bulunmamalıdır³⁹.

5 Nisan 1962'de Raymond Queneau, bir Oulipo yazarını şu şekilde tanımlamıştır: “İçinden kaçmaya niyetli oldukları labirenti kuran fareler.” Bu labirent, sözcüklerden, seslerden, tümcelerden, paragraflardan, bölümlerden, kitaplardan, düz yazıdan ve şiirden oluşmaktadır.⁴⁰

Queneau'nun *Cent mille milliards de poèmes*, (Yüz Trilyon Şiir) Italo Calvino'nun *Si par une nuit un voyageur*, (Eğer bir yolcu, bir gece) Georges Perec'in *La Vie mode d'emploi* (Yaşam Kullanım Kılavuzu) kitapları Oulipo çerçevesinde yazılmış eserlere örnektir.

Bugün Oulipo'nun 13'ü ölüm nedeniyle izinli olmak üzere 34 üyesi vardır. Başkanları Noël Arnaud'nun 1 Nisan 2003'te ölümünden sonra oulipiyenler yeni bir başkan seçmek üzere toplanmışlar ve François Le Lionnais ile Noël Arnaud'dan sonra üçüncü başkanları olan Paul Fournel'i seçmişlerdir. Marcel Bénabou sekreter olmuştur.

Oulipiyenler, eserlerini tanıtmak için Jussieu anfi tiyatrosunda yılda 9 kez perşembe günleri «Jeudis de l'Oulipo» kapsamında toplanıyorlardı fakat artan kalabalığı karşılamak için şu anda toplantılar Forum des images des Halles'de yapılmaktadır.⁴¹ Toplantıların gün ve saatleri internet sitelerinde belirtilmektedir.

---

³⁹ **Ibid.**, s.8.

⁴⁰ L'Oulipo, “Introduction à L'Usage des Néophytes Et Des Grands Débutants”, **Abrégé de Littérature Potentielle**, no:379, Oulipo ve Mille et Une Nuits Yayınları, Mart 2002,s.6.

⁴¹ OuLiPo, **loc.cit.**

1.5.2. Oulipo Bir Edebi Akım mıdır Okul mudur?

Değişik kaynaklarda Oulipo için hem “okul” hem de “akım” denilmektedir. Örneğin Oulipo, Fransızca Wikipedia’nın edebiyat dosyasında edebi akımlar başlığı altında “postcolonialisme”den önce yer alırken,⁴² başka birçok makale ve yazıda *Oulipo akımından* söz edilmektedir⁴³. *Biçem Alıştırmaları*’nın çevirmeni Armağan Ekici, Oulipo ve Oulipo yazarları hakkındaki birçok makalesinde Oulipo’dan bir akım olarak söz etmektedir.⁴⁴ Peki, Oulipo gerçekten bir akım mıdır?

Oulipo’nun kurulduktan sonra bir ara edebi ya da sanatsal akım olarak görüldüğü doğrudur. Daha sonraları Oulipo’nun köklü bir okul olduğu söylenmiştir. Bazıları da Oulipo’yu ülkelerindeki şekilci çalışmalarını etkileyecek postmodern bir öncü olarak görmüştür.⁴⁵

Yukarıdaki sorunun yanıtlarından biri grubun kurucularından biri olan Queneau’dan gelmektedir. Queneau, Oulipo’nun ne olduğunu değil, ne olmadığını şu şekilde açıklar: Oulipo edebi bir akım veya bilimsel bir seminer değildir. Rastgele edebiyat hiç değildir.⁴⁶ Oulipo’nun bir okul olmadığını Noël Arnaud da onaylamıştır. Arnaud’nun dediği gibi eğer bir okul olsaydı bir kuramı, doktrini olurdu.⁴⁷

---

⁴² “*Courants Littéraires*”, (Çevrimiçi) <http://fr.wikipedia.org/wiki/Portail:Litt%C3%A9rature>, 7 Eylül 2008 .

⁴³ Kitap tanıtımı yapan İş Bankası Yayınları’nın sitesi, *Biçem Alıştırmaları*’nın çıktığı Sel Yayınevi’nin kataloğu ve *Biçem Alıştırmaları*’nın çevirmeni Armağan Ekici “*Kayıboluş*” isimli makalesinde, *Biçem Alıştırmaları*’nın arka tanıtım yazısında, Radikal kitap Queneau’nun *Zorlu Bir Kış Gecesi*’ni tanıtırken “Oulipo akımı” ifadesini kullanmıştır.

⁴⁴ Oulipo üyelerden biri olan Henry Mathews’ün “*Çeviri ve Oulipo*” isimli makalesini çevirerek 4 Mart 2006 tarihli blogunda yayınlayan Armağan Ekici, burada, bizzat Mathews tarafından söylenmiş “Oulipo’nun bir edebi akım olmadığını” tümcesini de çevirmiştir. Buna rağmen bu tarihten sonraki yazılarında Ekici’nin “Oulipo akımı” ifadesini kullanmaya devam etmiştir.

⁴⁵ Le Tellier, *op.cit.*, s.14.

⁴⁶ Note de l’éditeur, *Oulipo La littérature potentielle* (Créations, Re-créations, Récréation), Idées-Gallimard, 1973.Rééd.Folio-essais, s. 7.

⁴⁷ Le Tellier, *op.cit.*, s.15.

Oulipo'nun ne olduğu sorusunu ise Jean Queval yanıtlar: Oulipo bir akım değil, bir araştırma grubudur. Queval'e göre "Edebi akımların gizli silahları vardır ve amaçları (bir öncekini) yok etmektir." Le Tellier ayrıca akım olmak için çok fazla kişinin Oulipo tekniklerini kullanması gerektiğini belirterek, "Oulipo üye sayısını kısıtlamaktadır, yayılmasını engelleyen bu tutumla nasıl bir edebi akım olabilir?" sorusunu sormuştur⁴⁸.

Son olarak, Oulipo 8 Haziran 2001 tarihli toplantısında « Oulipo bir edebi akım değildir » kararını almıştır.

1.5.3. Ou-Li-Po

Oulipo sözcüğü bir **kısma addı**. (**akronim**) "Ouvroir", "Littérature" ve "Potentiel" sözcüklerinin ilk iki harfi alınarak oluşturulmuştur. Ancak bu kısma adın Türkçe çevirisinde bir birlik yoktur. Oulipo için çeşitli kaynaklarda şu çeviriler yer almaktadır: Potansiyel Edebiyat İşliği, Potansiyel Edebiyat Atölyesi, Gizil Edebiyat Atölyesi ve Gizil Edebiyat İşliği.

Ou, Fransızca "Ouvroir"ın yerini tutmaktadır. "Ouvroir", Micro Robert⁴⁹ sözlüğüne göre bir toplulukta dikiş ve nakış için ayrılmış yer anlamındadır. Larousse ise "ouvroir" için dikiş diken gönüllü insanların çalıştığı hayır kuruluşu tanımını vermektedir. Oulipo herhangi bir kar amacı gütmendiğinden bir nevi hayır kuruluşu olarak nitelendirilebilir. Oulipo'nun amacı sınırlamaları kullanmak isteyen tüm şairlerin hizmetine bunları herhangi bir telif hakkı istemeden sunmaktır.⁵⁰ Sonuç olarak "ouvroir", Oulipo yazarları için edebiyat üzerinde çalışılan, edebiyatın kesilip biçildiği yer olarak tanımlanabilir.

---

⁴⁸ **Ibid.**, s.16.

⁴⁹ Micro Robert, 1992, s.887.

⁵⁰ Le Tellier, **op.cit.**, s.15.

“Ouvroir” için Türkçede işlik ve atölye karşılıkları bulunmaktadır ancak bu sözcüğü atölye olarak çevirmek iki açıdan mantıklı olmayacaktır çünkü ilk olarak grubu kuranlar dillerinde var olan bu sözcük yerine başka bir sözcüğü tercih etmişlerdir. İkinci olarak atölyelerin her iki dildeki tanımlarında sanatçıların çalıştığı yer ifadesi geçmektedir. Oulipo resim, heykel ya da sanat alanında çalışma yapmadığından “atölye” yerine “işlik” kullanmak bu karışıklığı engelleyecektir.

Li, Littérature, Latince *litteratura*’dan gelmektedir. Fransızca “Littérature”ün ilk hecesi Li, edebiyatın yerini tutmaktadır ve edebiyat, Oulipo’ya göre “okunan ve üstü çizilen nesne” anlamındadır.⁵¹ Le Lionnais’nin ilk manifestoda belirttiği gibi edebiyat, Oulipo’nun çalışma alanını oluşturur. Hervé Le Tellier Oulipo’nun, metinleri edebi değeri olan ve olmayan diye sınıflandırmak gibi bir işi olmadığını, eserlerin edebiyat değerleriyle Oulipo’nun görevi arasında bir bağ bulunmadığını belirtir.⁵²

Po, Latince lat. potens, potensis’den gelmektedir ve Micro Robert’e göre “güncelin zıddı, güç olarak var olan” anlamına gelmektedir. “Potentiel” için Türkçe karşılıklar içinde “potansiyel” ve “gizil” sözcükleri göze çarpmaktadır. Bu çalışmada matematik alanında daha çok kullanıldığından Oulipo’nun matematiksel yönünü yansıtması için “potansiyel” tercih edilmiştir.

1.5.4. Oulipo’nun Amacı

François Le Lionnais, “La Lipo (Premier Manifeste)” başlıklı makalesinde⁵³ “İnsanoğlu sürekli eski biçimlere dayanarak yeni fikirleri hep eski biçimler içinde mi görecektir?” sorusunu sormuştur.⁵⁴ Oulipo yazarları bu soruya olumsuz yanıt

---

⁵¹ L’Oulipo, **op.cit.**, s.5.

⁵² Le Tellier, **op.cit.**, s.22.

⁵³ François Le Lionnais, “La Lipo (Premier Manifeste)”, **Oulipo La littérature potentielle** (Créations, Re-créations, Récréation), Idées-Gallimard, 1973.Rééd.Folio-essais, p. 17.

⁵⁴ Çeviri tarafımızdan yapılmıştır.

vermektedirler. Bazı yazarların kendi tarzlarıyla, kendi yetenekleriyle, yeni sözcükler yaratarak edebiyata kattıklarını, Oulipo bilimsel ve dizgeli olarak yapmayı amaçlamaktadır. Bunu yaparken de bazen bilgisayarlardan yararlanmaktadır.

Oulipo'nun araştırmalarında sırasıyla *analiz* ve *senteze* yönelmiş iki ana eğilim görmek mümkündür. Analitik eğilim geçmişte yazılmış eserler üzerinde çalışır ve bu eserlerde yazarın anlatmak istediğini aşan olasılıklar üzerinde durur.⁵⁵ Sentetik eğilim, Oulipo'nun esas amacını yansıtır. Bu alanda çalışan Oulipo yazarları, bizden öncekilerin bilmediği yeni yollar arayışındadır.

Le Tellier'ye göre grubun amacı sınırlamalar hakkında düşünmek ve bunları sınıflandırmaktır.⁵⁶ François Le Lionnais, grubun yayımladığı ilk manifesto olan *Premier Manifeste*'de⁵⁷ düşünmek ve sınıflandırmak kavramları üzerinde durmuştur. **Düşünmek**; icat etmek, yeni yollar bulmak olduğundan **sentetik** eğilim içindedir. **Sınıflandırmak** ise keşif amaçlı olan **analitik** eğilim içindedir.

Analitik araştırmalar geçmişte yazılmış eserler üzerinde çalışarak yeni yollar ararlar. Oulipo'nun analitik çalışmaları anulipizm olarak nitelendirilirken, sentetik çalışmalar sentulipizm olarak nitelendirilir. Anulipizm (analitik çalışmalar) ve sentulipizm (sentetik çalışmalar), Oulipo'nun birbirleri arasında sayısız geçiş olan iki parçasıdır.

Le Lionnais yine ilk manifesto *Premier Manifeste*'de “Her edebi eser Rus bebekleri gibi içi içe geçmiş yöntem ve sınırlamalara iyi kötü ayak uydurmaya çalışan bir ilham sonucu oluşur” demektedir. Bu sınırlamalara örnek olarak, klasik tragedyada üç birlik kuralı, şiiirlerdeyse uyaklar verilebilir.⁵⁸

---

⁵⁵ Le Tellier, *op.cit.*, s.7.

⁵⁶ **Ibid.**

⁵⁷ François Le Lionnais, “LA LIPO (Premier Manifeste)”, **Oulipo La littérature potentielle** (Créations, Re-créations, Récréation), Idées-Gallimard, 1973.Rééd.Folio-essais, s. 16.

⁵⁸ **Ibid.**

Oulipo, bu sınırlamaların can sıkıcı olmaktan öte, insanı daha üretken olmaya yönlendirdiğini savunmaktadır. Amacı ise bunlardan hareketle yapı ismi altında yenilerini oluşturmaktır.

1.5.5. Biçem Alıştırmaları'nda Oulipo'dan İzler

1.5.5.1 Sınırlama Altında Yazı

Biçem Alıştırmaları'nda Oulipo'nun izleri oldukça belirgindir. Bunlardan en önemlisi **sınırlama altında yazı tekniği**dir. Sınırlama altında yazıdan bahsettiği makalesinde Baetens,⁵⁹ öncelikle kural ve sınırlamayı birbirinden ayırır. Genel bir terim olan kuralın aksine, sınırlama yazarın daha önce bir fikri olmaması durumunda bile uygulandığında kendi başına bir metin oluşturabilecek bir tekniktir. Baetens'e göre sınırlama altında yazının iki önemli kuralı vardır⁶⁰:

1.5.5.2. Dilbilgisi- Okunabilirlik

Birincisi, sınırlama altında yazılan metin dilin anlamlı bir sözce oluşturmak için öngördüğü **dilbilgisi düzenini bozmamalıdır**. Ancak biçemin ön plana çıktığı metinlerde anlam ikinci plana atılabilir. Georges Perec'in "e" sesini atarak yazdığı *La Disparition* isimli eseri dilbilgisi kurallarına göre yazılan sınırlama altında yazıya örnektir. Yine Perec'in "e" hariç diğer tüm seslileri göz ardı ettiği bir diğer eseri *Les Revenentes* ise dilbilgisi kurallarına uymayan sınırlama altında metne örnek gösterilebilir.

Biçem Alıştırmaları'na bakıldığında dilbilgisi kurallarına uyan ve uymayan alıştırmalar görülmektedir. Özellikle seslerle oynanan birçok alıştırmada okuyucunun

---

⁵⁹ Jan Baetens, "Free Writing, Constrained Writing: The Ideology of Form", **Poetics Today** 18:1(Spring 1997), Copyright by The Porter Institute for Poetics and Semiotics,s.2.

⁶⁰ **Ibid.**, s.4.

sınırlamada ilerlemesi amacıyla sözdizimde bir değişiklik yapılmamıştır. Sözdizimde değişiklik yapılan alıştırmalarda da sözcüklerdeki sesbirimler ya da biçimbirimler değiştirilmemiştir. Örneğin bir sözcüğün ortasına sesbirim eklenen *Epenthèses* (*Epenthesis*)’de sözdizimde bir değişiklik yapılmadığından okuyucu karşılaştığı sözcüğün ne olduğunu tanır.

“Uon jouir vears mirdi, suir lea plateforome arrièare d’uin autoibus S...” (p.114, *Epenthèses*)
“Biir güjn öğüle vakati civsarı, bair S otobüsünün arıka sahaneliğında...” (s.100, *Epenthesis*)

Baetens’in belirttiği ikinci kural ise **okunabilirlik** üzerinedir, yani dikkatli okuyucu metni okuduğunda sınırlamayı yakalayabilmelidir. Yakalayamazsa okumaktan sıkılır. *Biçem Alıştırmaları*’nda sınırlama çoğunlukla başlıkta belirtildiğinden böyle bir tehlike yoktur.

1.5.5.3. Klişe – Yaratıcı Katılım

Baetens, sınırlama altında yazının, yazar gibi okuyucuyu da özgürleştirdiğini iddia eder. Yazar, sınırlamayı kullanarak klişeden uzaklaşır; okuyucu da sınırlamayı keşfetmek için okuma sürecine daha etkin katılır.⁶¹

Biçem Alıştırmaları, Baetens’in bu sözlerini örnekler niteliktedir. Queneau, klişe’den, yani Baetens’in tanımlamasına göre çok çabuk yazılan metinlerden, sınırlama yoluyla kurtulur ve her alıştırma kendi içinde özgün bir anlatı oluşturur. Queneau’nun romanlar hakkındaki görüşü de çabuk yazılan metinlerden kaçındığını gösterir niteliktedir:

“...le roman doit ressembler à un bulbe “dont les uns se contentent d’enlever la pelure superficielle, tandis que d’autres, moins nombreux, l’épluchent pellicule par pellicule”⁶²

---

⁶¹ *Ibid.*, s.1.

“Roman, bir soğana benzetilmelidir. Bazıları sadece üst kabuğu çıkarmakla yetinirken, diğerleri, bunların sayısı daha azdır, onu katman katman soyar”⁶³

Queneau romanı bir soğana benzeterek, onun ilk görüşte fark edilen özelliklerinin yanı sıra daha detaylı bir inceleme sonucunda görülebilecek saklı özelliklerinin de bulunduğu söyler. Böyle bir romanın da üzerinde düşünülerek yazılmış olması şüphesizdir. *Biçem Alıştırmaları*'nı ele alırsak, kitap önceleri dilsel alıştırmaların bulunduğu bir dilbilim kitabı olarak değerlendirilmiş, daha sonraki incelemelerde biçimsel açıdan bir başyapıt olduğu kavranmıştır.

Baetens, ayrıca okuyucu açısından **yaratıcı katılıma** değinir. *Biçem Alıştırmaları*'nda okuyucu sıradan bir okuma eyleminde olduğu gibi pasif konumda bulunmaz. Yazılanı başlıktaki sınırlamaya göre test eder. Eğer başlık o alıştırmada kullanılan tekniğin ismi değilse, sınırlamanın ne ve nasıl olabileceğini arar ve bazı alıştırmalarda başlıkta belirtilenin yanı sıra metinde başka tekniklerin kullanılmış olabileceğini göz önünde bulundurur. Hatta bazı alıştırmalarda bu aktif konum daha da ileri gider. Hikâyenin ne olduğu bilinmesine karşın bazı anlatıları çözebilmek için dayanak bir anlatıya gerek duyulur.

Örneğin *Nidâ*'nın başı olan “Psst! him! ah! oo!” nun anlamlı olabilmesi için neler olduğunu anlatan bir dayanak metin olmalıdır. Ancak 99 hikâyenin her biri bir diğerini tamamlar nitelikte olduğundan, kitapta böyle bir hikâye yoktur. Dolayısıyla okuyucu zihninde bir ya da daha çok dayanak hikâye tasarlayarak okuma eylemine yaratıcı olarak katılacak, yazarın yazmadığı o dayanak metni oluşturacaktır.

---

⁶² Jacques Bens, “Queneau Oulipien”, *Atlas de Littérature Potentielle*, Saint-Amand, Gallimard, 1988.

⁶³ Çeviri tarafımızdan yapılmıştır.

1.5.5.4. Potansiyel Edebiyat

Biçem Alıştırmaları'nda karşımıza çıkan ikinci oulipyen özellik potansiyel edebiyat kavramıdır. Queneau, potansiyeli şu şekilde tanımlar: “Potansiyel edebiyat, yazarların istedikleri gibi kullanabilecekleri yeni **biçemler** ve yeni **yapılar** arayışıdır.”⁶⁴ Le Tellier içinse potansiyel, sınırlama ve birleşim (kombinasyon) sayesinde metinlerin sonsuz üretimine yol açmaktadır.⁶⁵

Le Tellier'ye göre potansiyel enerjinin enerji kuramına ifade ettiğini, potansiyel edebiyat, edebiyat için ifade eder. Başka bir deyişle potansiyel edebiyat, bazı unsurları değiştirildiğinde kendini gücül olarak üretebilen bir dizgenin oluşturduğu edebiyattır. Le Tellier, potansiyel edebiyatı matematikteki üslü sayılardan yola çıkarak bir “üslü” edebiyat olarak tanımlar.⁶⁶ Yani, edebiyat metnini bir sayı olarak düşünürsek, kuvvetleri ona uygulanan sınırlamalar olacaktır ve her bir sınırlama yeni bir metin üretecektir, ancak bu yeni metinlerin sayısı uygulanacak sınırlamalar kadardır yani bir bakımdan sonsuzdur.

Örneğin *Biçem Alıştırmaları*'nda Queneau, sıradan bir hikâyeye 99 farklı sınırlama uygulayarak 99 farklı metin elde etmiştir. Başka bir yazar sınırlamaları çoğaltarak metin adedini de çoğaltabilir. *Biçem Alıştırmaları* potansiyel edebiyattan bahsederken kullanılan iki önemli özellik olan üslü edebiyat ve sınırlamayı barındırdığından potansiyel edebiyata iyi bir örnek teşkil eder.

Potansiyel edebiyat kavramından hareketle metinler iki şekilde sınıflandırılabilirler: yaratılmış eserler ve yaratan eserler. Yaratılmış eserler,⁶⁷ bugün bildiğimiz tüm edebi çalışmaları kapsar. Yaratan eserler ise kendi kendileri üzerinden türeyebilen eserlerdir. “Yaratılmış eserler”in farklı okumalarla farklı yönleri

---

⁶⁴ Jean Lescure, “Petite Histoire de l'Oulipo”, **Oulipo La Littérature Potentielle (Créations Re-
création Récréations)**, Gallimard,1973,s.33.

⁶⁵ Le Tellier, **op.cit.**, s. 22.

⁶⁶ **Ibid.**, 23.

⁶⁷ Çeviri tarafımızdan yapılmıştır.

keşfedilse bile, bunlar her okumada aynı olaylardan bahseden aynı tümcelerden oluşan kitaplardır. Ancak yaratan eserlerde, okuyucu yaratıcı okuma yapar yani her okumada anlatım şekli, okuyucunun karşılaştığı tümceler, vb. değişebilir. Potansiyel edebiyat, “yaratan eserler” yazmak anlamındadır.

Yaratan eserlere ilk örnek Queneau'nun yazdığı *Cent Mille Millions de Poèmes* isimli şiir kitabıdır. Bu eserde elbette Queneau binlerce şiir yazmamıştır, ancak şöyle bir strateji izlemiştir: Benzer konularda her biri 14 dizelik 10 sone yazmıştır. Her şiirdeki dizelerin uyak düzeni aynıdır. Okuyucu her dizeyi isteğine göre diğer 9 şiirden birindeki herhangi bir dizeye değiştirebilir. Tema ve uyalarda bir değişme gözlemlenmeyecektir. Dolayısıyla bu şekilde $10^{14} = 100\ 000\ 000\ 000\ 000$ şiir elde edilebilir.

Biçem Alıştırmaları da yaratan eserlere örnek gösterilebilir, çünkü sınırlama değişikçe okuyucunun karşılaşacağı tümceler de farklılaşmakta, sınırlamanın öngördüğü sözcükler kullanılmakta ve biçem değişmektedir. Örneğin, *Sonnet (Sone)* hikâyesi kafiyeli yazılırken *Insistance (Israr)* düzyazı olarak kalmıştır. Tüm okumalarda okuyucu bir dayanak hikâye arayıp, bazı alıştırmaları anlamak için zihinsel olarak bir hikâye şablonu oluşturur, yani eser yeni alıştırmalar türetir. Bunlardan hareketle *Biçem Alıştırmaları*'nın yaratan eserlerden biri olduğu savunulabilir.

1.5.5.5. Oulipiyen Teknikler

Oulipo'nun ürettiği tekniklerden, LSD-littérature définitionnelle, S+7, karşıt anlamlı çeviri, eşsesli alfabe, logo-rallye *Biçem Alıştırmaları*'nda yer alır. Örneğin *Définitionnel (Tanımsal)* hikâyesinde sınırlama olarak LSD kullanılmıştır. LSD sınırlamasında metindeki bir sözcük kaldırılır ve onun yerine ilgili sözcüğün tanımı konulur:

“Dans un grand véhicule automobile public de transport urbain désigné par la dix-neuvième lettre de l’alphabet...” (*Définitionnel*, p.105)

“Alfabenin yirmi ikinci harfi yolcu taşıyan, motorlu, büyük taşıtında...” (*Tanımsal*, s. 92)

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere, yazar “S” in yerine tanımı olan “alfabenin yirmi ikinci harfi”ni kullanmış, otobüsü ise “yolcu taşıyan büyük taşıt” olarak tanımlamıştır.

Translation (*Çeviri*) hikâyesi, Oulipo tekniklerinden S+7 tekniğine göre düzenlenmiştir. Bu teknikte bir metindeki her isim (Fransızca isim anlamına gelen “substantif”in ilk harfi S) herhangi bir sözlükte kendinden sonra gelen yedinci isimle değiştirilir.

“Dans l’Y en un hexagone d’affouragement.” (*Translation*, p. 110)

“Y hatıratı otogestiyonunda, trajikomedinin coğrafyalı zamanlaması” (*Çeviri*, s. 96)

Gerçek metni bulmak için tümcelerdeki sözcüklerden 7 sözcük geri gidilirse : “S hattı otobüsünde trafiğin civcivli zamanı” tümcesi elde edilir.

Oulipo kendisinden önce var olan yapıları da kullanmıştır. *Bişem Alıştırılmaları*’nda gördüğümüz eşsesli çeviri, tanka ve lipogram bunlara örnektir. Eşsesli çeviride (traduction homophonique) bir metindeki seslerin tümü ya da bir kısmı çevrilir. Anlam ön planda değildir, sözcükler ve tümceler benzer sesletimi veren başka sözcük veya seslerle değiştirilir. *Homophonique* (*Eşsesli*) okunduğunda aynı-benzer sesi verecek ancak başka anlama gelen sözcükler veya anlamsız heceler, seslerle bir araya getirilerek okuyucuya bir nevi bulmaca hazırlanmıştır:

“Ange ouvert m’y dit sur la pelle à deux formes d’un haut obus (est-ce?)” (*Homophonique* p.127)

Tümcenin Fransızca okunuşu: “Un jour vers midi sur la plateforme d’un autobus S”

“Birse otu būsünün sağ anlığında, uzsun en seli...” (*Eşsesli*, s.110)

Tümcenin Türkçe okunuşu: “Bir S otobüsünün sahanlığında uzun enseli...”

Oulipo tankası, Japon tanka şiirinden uyarlanmıştır. *Tanka* (*Tanka*) da iki bölümden ve toplam 31 heceden oluşan kısa bir şiir görmekteyiz. Düşünceden ziyade, gözlem üzerine yazılan tanka hayal ürünü olmayan bir gerçekliği anlatır.

İlk bölüm genelde 5-7-5 ölçülerine uygun benttir. (Daha sonra bunun adı haïku olmuştur), ikinci bölüm ise 7-7 ölçülerine sahip beyittir. ⁶⁸ İlk bölüm beyit ikinci bölüm bent (üç dize)⁶⁹ de olabilir:

“L’autobus arrive
Un zizou à chapeau monte
Un heurt il y a
Plus tard devant Saint- Lazare
Il est question d’un bouton.” (p.107, *Tanka*)

“Otobüs gelir
Şapkalı yolcu var ya:
Kavga çıkartır.

Sonra Saint-Lazare önü:
Bir düğme meselesi.”(s.94, *Tanka*)

FLL⁷⁰ ilk manifestoda matematiğin, özellikle modern matematiğin soyut kavramlarının kendilerine birçok araştırma alanı açtığından bahseder. Cebirden yeni oluşum yasalarını kullanarak, topolojiden metinlerin açık, kapalı ya da komşu olmasını kullanarak yararlanmışlardır. Ayrıca matematiğe yeni bir bakış açısı ve terminoloji kazandıran Bourbaki grubunun yeni sınıflamaları Oulipo yazarlarının her zaman eli altında olmuştur.⁷¹

---

⁶⁸ <http://fr.wikipedia.org/wiki/Tanka>

⁶⁹ “Türk edebiyatı9: II.Ünite Konu: Şiirde Yapı” (Çevrimiçi)
<http://www.turkdilivedebiyati.com/empty-t339.0.html>, 23 Mayıs 2009.

⁷⁰ Oulipo kendi yayımladığı kitapların birçoğunda, Oulipo yazarlarının ad ve soyadlarının tümünü yazamak yerine, ad ve soyadın ilk harflerini yazmaktadır. Kitabın sonunda Oulipo yazarları ve kısaltmalar ek olarak verilmektedir. En sık rastlanan kısaltmalar FLL, François Le Lionnais için RQ, Raymond Queneau için olanlardır.

⁷¹ Le Tellier, **op.cit.**, s.35.

Biçem Alıştırmaları'nda da matematik ve metinlerin bağlı olduğu değişiri alıştırmalarından başka *Anagramme* (*Anagramlar*), *Ensembliste* (*Modern Matematik*), *Métathèses* (*Metathesis*) ve *Géométrie* (*Geometrik*), göze çarpmaktadır. Çevriklemelerde değişiriye benzer bir teknik uygulanırken *Ensembliste* (*Modern Matematik*) ve *Géométrie* (*Geometrik*)'de sözcükler ilgili matematik alanından seçilmiştir. Aşağıdaki örnek *Ensembliste* (*Modern Matematik*) hikâyelerinin başlangıç tümcelerinden oluşmaktadır:

“Dans l'autobus S considérons l'ensemble A des voyageurs assis et l'ensemble D des voyageurs debout.” (p.90, *Ensembliste*)

“S otobüsü evreninde oturan yolcuların kümesi olan O ve ayakta duran yolcuların kümesi olan A kümelerini ele alalım.” (s.103, *Modern Matematik*)

Bu alıştırmada sözcükler, “Fonksiyonlar” konusuyla ilgili olarak seçilmiştir. Ancak değişim sadece sözcük düzeyinde değildir, tümce diziminde de matematik alanındaki problemlere uygunluk göze çarpar.

Jean Lescure, “*Petite Histoire de l'Oulipo*” makalesinde⁷² dilin somut bir nesne olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla, diğer bilim dallarında kullanılan nesnelere gibi dil üzerinde işlem yapılabilir. Yani *Parties du discours* (*Cümlelerin öğeleri*)'nde olduğu gibi dilbilgisel işlevlerine göre sınıflandırılabilir, *Par devant par derrière* (*Arkalı Önlü*)'deki gibi sözcük gruplarının arasına sürekli tekrar eden başka sözcük grupları konabilir, *Paréchèses* (*Parechesis*) deki gibi sesler sürekli tekrar edilebilir, *Prosthèses* (*Prosthesis*) deki gibi sözcükler başlarına ya da *Paragoges* (*Paragoge*)'deki gibi sonlarına değişik sesbirimler alabilirler.

“Zun bjour hvers dmidi...” (p.113, *Prosthèses*)

“Übir oğün söğle avakti icivarı...” (s.99, *Prosthesis*)

---

⁷² Jean Lescure, “*Petite Histoire de l'Oulipo*”, *Oulipo La littérature Potentielle (Créations, Recréations, Récréation)*, Idées-Gallimard, 1973. Rééd. Folio-essais, s. 29.

Dili somut bir nesne olarak gördüğümüzde aynen matematikte olduğu gibi kendimize bir işlem birimi seçebiliriz. *Prosthesis*'de işlem birimi sözcüktür. Her birimin başına bir ses getirilerek işlem tamamlanmıştır.

“Un jour par devant vers midi par derrière sur la plate-forme par devant arrière par derrière...” (p.119, *Par devant par derrière*)

“Önden bir gün arkadan öğleye doğru, önden tıklım tıkış bir S otobüsünün arkadan sahanlığında...” (s. 104, *Arkalı Önlü*)

Arkalı Önlü'de ise işlem birimi sözcük gruplarıdır. Her birim bir ötekenden “arkadan” ya da “önden” söz öbekleriyle ayrılmıştır.

Sonuç olarak, yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi Oulipo edebiyat ve matematik arasında bir bağ kurmaya çalışırken aslında dilin özgürleşmesine ve yeni yapılarla yeni fikirler bulunmasına katkıda bulunmaktadır. Yani gerçeküstücülüğün özgürlükçü amaçlarını yerine getirmektedir. *Biçem Alıştırmaları* kitabında dilin somut bir nesne olarak görülerek üzerinde işlem yapılabilmesi gerçeküstücülüğün ikinci ilkesi olan imgeleri ön plana alır; aynı şekilde gerçeküstücülüğün üçüncü ilkesi dil üzerindeki oyunları çeşitlendirmeye yardımcı olur.

Queneau, dili özgürleştirmek için Oulipo'nun potansiyel edebiyat kavramını sıradan bir hikâyeden yola çıkarak uygulamış ve 99 farklı hikâye elde etmiştir. Sınırlama altında yazı tekniğini kullanarak, aslında yazarın bir sınırlama karşısında daha özgür olduğunu ortaya koymuştur.

2. “DEYİŞ KAYDIRMASI” KAVRAMI VE BİÇEM ALIŞTIRMALARI

Birinci bölümde gerçeküstücülük, potansiyel edebiyat ve sınırlama altında yazının *Biçem Alıştırmaları*'nda nasıl yer aldığı inceledikten sonra, bu bölümde Slovak araştırmacı Popoviç'in deyiş kaydırmaları kavramı ile *Biçem Alıştırmaları* arasındaki ilişkiyi çeviri değerlendirmesi açısından incelemeye çalışacağız. Bu bağlamda Popoviç'in çeviri anlayışının göstergebilim ve anlatımcı değerlere olan dayanağını irdeleyecek ve biçemlerin çeviride nasıl korunduğu ya da kaydırıldığını araştıracağız.

2.1. Göstergebilim ve Anlatımcı Değerler

Rus formalistlerden, İngiliz yapısalcılığından, Leipzig okulundan, özellikle Jiří Levi, František Miko, Juri M. Lotman, Roman O. Jakobson, Katherina Reiß, James S. Holmes, Eugene A. Nida ve John C. Catford'un çalışmalarından etkilenen Popoviç, James Holmes'un düzenlediği seminerler sayesinde Gideon Toury, Itamar Even-Zohar, Susan Bassnett-McGuire, André Lefevere ve José Lambert ile tanışmış ve çeviri yaklaşımını oluştururken bu araştırmacıların fikirlerinden etkilenmiştir. Dolayısıyla Popoviç, betimleyici çeviribilim çalışmalarının öncülerinden biri olarak kabul edilir.¹

Popoviç çeviri eylemine göstergebilimsel açıdan yaklaşan ilk araştırmacılardan biridir. Popoviç'in çeviri üzerine yazdığı eserleri “*Deyiş Kaydırmaları Kavramı*”, “*Translation and Expression*” ve “*Poetics of Artistic Translation*” incelendiğinde, çalışmaların iki temel dayanağının olduğu görülür: göstergebilim ve anlatımcı değerler. Göstergebilim açısından Rus göstergebilimci

---

¹ Jaroslav Spirk, “Anton Popovic’s contribution to translation studies”, Target 21:1, John Benjamins Publishing Company, 2009, s.5.

Lotman'ın göstergebilimsel karşıtlığı² kullanan Popoviç, ayrıca Miko'nun anlatımcı değerlerinden de yararlanmıştır.

Çeviride göstergelerin önemine dikkat çeken Popoviç, Lotman'ın kaynak ve erek kültür arasında “biz-onlar, yerel-yabancı” şeklinde özetlenebilecek kültüre ve dile dayalı göstergebilimsel karşıtlıklarını kullanmıştır.³

Lotman'a göre her kültür dünyayı iç ve dış alan olarak ikiye ayırır ve bu ikisi arasındaki sınır, bir kültürden diğerine farklılık gösterir. Göstergebilim de bu iki alan arasındaki sınırla ilgilenir:

“One of the primary mechanisms of semiotic individuation is the boundary, and the boundary can be defined as the outer limit of a first-person form. This space is ‘ours’, ‘my own’, it is ‘cultured’, ‘safe’, ‘harmoniously organized’ and so on. By contrast ‘their space’ is ‘other’, ‘hostile’, ‘dangerous’, ‘chaotic’⁴

“Göstergebilimsel bireyleşmenin temel mekanizmalarından biri sınırdır ve sınır birinci tekil şahsın dış limiti olarak tanımlanabilir. Bu alan “bizim”, “benim”dir, “kültürlü”, “güvenli”, “uyumlu bir şekilde düzenli”, vb.dir Buna karşın “onların alanları” “diğer” “düşmanca”, “tehlikeli”, “karışık”tır.⁵

Çeviri alanında kendini “biz-onlar”, “yerel-yabancı” olarak gösteren bu karşıtlıklar *Biçem Alıştırmaları*'nda da görülebilir. Hikâyelerden *Italianismes*'de Fransızca sözcüklerin sesletimleri sonekler yardımı ile İtalyanca sesletime benzetilmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz bu hikâye için İtalyan dilinin seçilmesi rastlantısal değildir. Fransızca ve İtalyanca aynı dil ailesindedir dolayısıyla sözcükler ve dilbilgisi yapıları benzerlik göstermektedir.

Türkçe çeviride ise *Italianismes* hikâyesi *Azerice* olarak karşımıza çıkmaktadır. Nasıl Queneau Fransızca ve İtalyanca arasındaki benzerliklerle oynadıysa, çevirmen de Türkçe ve Azerice ile bu oyunu gerçekleştirmeye çalışmıştır.

---

² Öneri terim

³ *Ibid.*, s.7.

⁴ Yuri Lotman, Umberto Eco, *Universe of the Mind: A Semiotic Theory of Culture*, Bloomington, Indiana University Press, 1990, s.131.

⁵ Çeviri tarafımızdan yapılmıştır.

Lotman'ın karşıtlıkları ile örneği yorumlayacak olursak “biz” aynı dil ailesinden olan diller iken “öteki” farklı dil ailelerinde yer alan diller olarak görülebilir. Çevirmen de Türkçeye göre “biz” i (Türk dili ve kültürüne yakın olanı) tercih etmiştir.

Popoviç'in çeviri anlayışının dayandığı ikinci önemli kavram Miko'nun anlatımcı değerleridir. “Anton Popovic's Contribution to Translation Studies” isimli makalesinde Çek araştırmacı Spirk, Miko'nun anlatımcı değerler dizgesinin metinlerin biçimsel betimlemesi olmaktan daha öteye giderek soyut seviyede anlamsal değerleri kapsadığını belirtir.”⁶

Anlatımcı değerlerin bir sanat yapıtında birbirini bütünleyen bir dizge oluşturduğunu söyleyen Miko, bu değerlerin tüm anlatım dizgesi içinde değerlendirildiğinde biçimin tekörnekliğini ve çevirideki kaydırmaları gösterdiğini söyler. Anlatım değerleri ile deyiş kaydırmaları arasındaki bağı ise Popoviç şu şekilde kurar:

“Deyiş kaydırma, çeviride anlatım değerlerinin kaynaklandığı ve yöneldiği yerleri gösterir. Böylesi kaydırmaların yorumlanması yazınsal biçimde metnin düzenlenmesiyle uyum içinde olan niteliklerin ayrımlanması demektir. Deyiş kaydırmalarının belirlenmesi ve bunların anlamsal-biçimsel açıdan yorumlanması, çeviri çözümlemesinin en önemli yanları olarak kabul edilmelidir.”⁷

Biçem alanındaki kaydırmalar anlatımcı değerlerde de kaydırmaları gösterdiğinden Popoviç Miko'nun anlatıma dayanan biçem kavramından yola çıkarak çeviride **deyiş kaydırmaları** kavramını oluşturur.⁸

---

⁶ Spirk, **loc.cit.**, s. 6-7.

⁷ Anton Popovic, “The Concept ‘Shift of Expression’ in Translation Analysis”, **The Nature of translation: Essays on the Theory and Practice of Literary Translation**, yayına hazırlayan James Holmes, Mouton: Slovak Academy of Sciences, 1970, “Çeviri Çözümlemesinde “Deyiş Kaydırma” Kavramı”, çev.Yurdanur Salman, Yazko Çeviri 1,1981, s.160-161.

⁸ Spirk, **loc.cit.**, s.7.

2.2. Deyiş Kaydırmaları

80’li yıllarda, çeviri araştırmalarında kaynak ve erek metin arasında eşdeğerliğin sağlanıp sağlanmadığı veya bu iki metnin benzerlik derecelerinin ne olduğu araştırılıyordu. Kaydırma kavramıyla odak, benzerlikten çok iki metin arasındaki benzemezliğe- farklılaşmaya doğru kaydı.⁹ Böylelikle kaynak metinden sapışların, erek dilde eşdeğer bir metin yaratma isteğinden kaynaklanabileceği görüşü ortaya çıktı.

Kaydırma, farklı araştırmacılar tarafından değişik şekilde tanımlanmıştır: Mona Baker **kaydırmayı (shift of expression)**, çeviri sürecinde kaynak metne göre oluşan değişimler olarak açıklar.¹⁰ Çeviri alanında “kaydırma”dan ilk kez bahseden Catford, “translation shifts” terimiyle kaynak metinden erek metne gitme sürecinde biçimsel eşdeğerlikten sapışları anlatır.¹¹ Popoviç ise “[Ç]evirilerde genellikle “yanlış” gözüyle bakılabilen olguyu, özgün metne göre bir yenilik ya da eksiklik gibi görünen her değişikliği “kaydırma” olarak tanımlar”.¹²

Catford kaydırmaları dilbilim odaklı çeviri kuramı içinde değerlendirirken, Popoviç yazınsal çeviriye yönelmiştir. Kaymaları biçem düzeyinde görmüş ve “deyişe bağlı olarak açıklamıştır”. Popoviç, çeviri sırasında kaynak metne göre meydana gelen ayrılık ya da sapmaları kayma olarak adlandırır¹³ ve kaymaları şu şekilde tanımlar:

“Özgün metne göre yeni gibi görünen, ya da yeni gibi görünmesi gereken yerde öyle görünmeyen her şey bir kaydırma olarak yorumlanabilir”¹⁴

⁹ Hilka Pekkanen, “The Duet of the Author and The Translator: Looking at Style through Shifts”, **New Voices in Translation Studies** 3, 2007) s.3.

¹⁰ Mona Baker, “, Shifts of translation”, **Routledge Encyclopedia of translation studies**, Routledge, London, 2001 s.226.

¹¹ Jeremy Munday, “A Computer Assisted Approach to The Analysis of Translation Shifts”, **Meta: Translators' Journal**, vol. 43, n° 4, 1998, s. 543.

¹² Melahat Gül Uluğtekin, “Ahmet Vefik Paşa’nın Çevirilerinde Osmanlılaşan Molière”, Türk Edebiyatı Bölümü Master tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara, Haziran 2004,s.33.

¹³ **Ibid.**

¹⁴ Popoviç, **loc.cit.**, s.157.

Mona Baker bu tanımı 3 açıdan ele alır ve tanımın, kaynak ve erek metin arasındaki ilişkiyi (özgün metne göre yeni); erek metin ve erek metninin erek dizgedeki alımlanması arasındaki ilişkiyi (yeni gibi görünmesi gereken yerde); ve betimleyici çalışmaları (yorumlanabilir) gösterdiğinden önemli olduğunu savunur.¹⁵

Biçem Alıştırmaları'nda kaydırmalar önemli bir yer tutar. Kitabı eline alan okuyucu daha ilk sayfalarda bazı hikâyelerin Türkçe isimlerinin yanında parantez içinde ("..." yerine) açıklamasıyla karşılaşır. Örneğin: Di'li geçmiş ("Passé indéfini" yerine) Bu açıklama, Popoviç'in "özgün metne göre yeni gibi görünen" ifadesini açıklar niteliktedir. Bu tutumuyla çevirmen, başlıklarda yaptığı kaydırmaları okuyucuya belirtmiştir.

Popoviç'e göre çevirmenin kaydırmalara başvurması, kaynak metnin anlamsal çekiciliğini azaltmak veya kaynak metni değiştirmek istemesinden değil, tam tersine kaynak metnin normunu koruma isteğinden kaynaklanır.¹⁶ Metnin normunu korumak ve kaydırmalara başvurmak, ilk bakışta birbiriyle çelişir gibi gözükmemektedir ancak Popoviç bunu şöyle açıklar:

"Çevirmenin özgün metinden örgensel olarak ayrılmaya, bağımsız davranmaya da hakkı vardır; bu bağımsızlık, özgün metin uğrunda kullanıldığı, onu canlı bir yapıt olarak yeniden yaratmak için kullanılan bir teknik olduğu sürece, özgün metnin temel anlamsal özünü onun başka bir dilsel yapıya kaydırılması arasında bağlılık-özgürlük eksenini boyunca bir eytişimsel gerilim oluşturur. Çeviride bağlı olma isteği bir çıkış noktasıdır. Bu isteğe uymak ya da hiç değilse uyma çabası göstermek, biçimsel gereklerin belirginleşmesini sağlayacak bir temel oluşturur."¹⁷

Buradan da anlaşılacağı gibi Popoviç'in **sadık çeviri** anlayışı, çevirmene erek kültürde eşdeğer bir metin oluşturmak için kaynak metinden uzaklaşma hakkı tanımaktadır. Ancak, kaynak metnin biçimi değişmez bir etkidir ve çevirmeni

---

¹⁵ Baker, *loc.cit.*, s.228.

¹⁶ Anton Popovic, "The Concept 'Shift of Expression' in Translation Analysis", **The Nature of translation: Essays on the Theory and Practice of Literary Translation**, yayına hazırlayan James Holmes, Mouton: Slovak Academy of Sciences, 1970, s.79.

¹⁷ Popovic, *loc.cit.*, ss.158-159.

bağlar.¹⁸ Dolayısıyla çevirmen, işlevsel açıdan kaynak metne bağlı kalacak ve kaynak metnin kaynak kültür okuyucusunda bıraktığı izlenimin aynısını erek kültür okuyucusunda yaratmaya çalışacaktır. Bu bakış açısından hareketle çevirmen, kaynak metindeki her şeyi korumaya çalışmayacak; kendi zamanı ve toplumuna göre eşdeğerlikler bulmaya çalışacaktır.¹⁹

Yani, “özgün metnin bıraktığı dilsel izlenimin (başka deyişle tekörnek bir anlatım olarak biçemin) çeviriye geçirilmesi doğrudan doğruya yapılamayacak, ancak, uygun kaydırmalarla başarılabilir.”²⁰

Bu bakış açısından *Biçem Alıştırmaları*'na bakıldığında, Popoviç'in söylediğine uygun olarak; çevirmen kaynak metindeki her şeyi korumamış ve kültüre göre değişiklikler yapmıştır. Çevirmen her alıştırmadaki dilsel izlemi erek dilde kaydırmalara başvurarak korumaya çalışmıştır. Bu kaydırmaların en belirgin olduğu alıştırmalardan biri de *Javanais* isimli alıştırmadır.

Javanais Türkçeye *Kuş dili* olarak çevrilmiştir. Çevirmenin bu kaydırmaya neden başvurduğu “javanais” ve “kuş dili”nin kendi kültürlerinde ne demek olduğu araştırılınca anlaşılabilir:

“Javanais” Fransızcada özellikle çocukların ve gençlerin, şifreli konuşmak amacıyla, bir sözcüğün sesli ve sessiz harflerinin arasına heceler eklemek suretiyle oluşturdukları dile verilen isimdir.²¹ Türkçede ise şifreli konuşmak için sözcükleri hecelere bölerek aralarına yeni hece eklemeyeyle oluşturulan dile “kuş dili” denir. Çevirmen kaynak metindeki izlenimi erek dilde yaratmak için kaydırmaya başvurmuş ve Türk okurun anlaması için “javanais” yi “kuş dili” olarak çevirmiştir.

---

¹⁸ **Ibid.**, s.159.

¹⁹ **Ibid.**

²⁰ **Ibid.**,s.160.

²¹ “javanais”, Wikipedie (Çevrimiçi) [http://fr.wikipedia.org/wiki/Javanais_\(argot\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/Javanais_(argot)), 29 Ağustos 2009.

Biçemi korumak amacıyla erek dilde gerekli değişiklikleri yapan çevirmen, çeviride neyi koruyup neyi değiştireceğine karar vermek amacıyla araştırma yapar. Çevirmenlerin görevlerinin zorluğuna dikkat çeken Popoviç, görünüşte önemsiz bir ayrıntının bile çeviriyi etkilediğini belirtmektedir.²²

Çevirmen Armağan Ekici de çeviri sürecindeki bazı zorluklardan bahsettiği “*Biçem Alıştırmaları Üzerine Notlar*” isimli yazısında Popoviç’in değindiğı bu noktayı doğrulamaktadır. Kahramanın üzerine giydiğı “pardessus”yü Türkçe “pardösü, manto ya da palto” eşdeğerliklerinden hangisi ile karşılayacağı konusunda kararsızlığa düşen Ekici, bu kavramları gerek Türkçe gerekse Fransızca sözlüklerde araştırdığını ve 1963 basımının kapağındaki resmi de inceledikten sonra bunu “palto” olarak çevirmeye karar verdiğini söylemektedir.²³

Çevirmenin görevinin zorluğundan bahsettikten sonra Popoviç, çevirinin amacının anlksal ve güzel duyusal değerleri bir dilden ötekine aktarmak olduğunu söyler ve bunun ancak biçemsel eşdeğerlik aracılığıyla sağlanacağını öne sürer. Mine Yazıcı biçemsel eşdeğerliği (stylistic equivalence) şu şekilde açıklar:

“Bu aynı zamanda çeviriye değin eşdeğerlik anlamına gelip, çevirinin kaynak metnin değişmez anlamını koruyarak anlatımsal kimliğini bulmayı hedefler. Bundan böyle, çeviri metinle kaynak metin arasındaki işlevsel eşdeğerlik anlamına gelir.”²⁴

---

²² Popoviç, **loc.cit.**, s.85.

²³ Armağan Ekici, “Biçem Alıştırmaları: Çeviri Üzerine Notlar” (Çevrimiçi) http://home.wxs.nl/~ekici000/ouipo/queneau/ba/ba_notlar.htm, 30 Ağustos 2009.

²⁴ Mine Yazıcı, **Çeviribilimin Temel Kavram Ve Kuramları**, Multilingual, İstanbul, 2005, ss.83-84.

2.3. Deyiş Kaydırmalarının Sınıflandırılması

Popoviç deyiş kaydırmalarını beş sınıfa ayırmıştır ve bunları “Yazın Çevirisi Terimleri Sözlüğü”nde **Kaydırma** başlığı altında şöyle açıklamıştır²⁵:

“Bireysel Kaydırma: Çevirmenin eğilimlerinden ve öznel dilinden kaynaklanan bireysel sapmalar dizgesi.

Bünyesel Kaydırma: Çeviride özgün metnin dili, yazınbilimi ve biçemiyle, çeviri metnin dili, yazınbilimi ve biçemi arasındaki farklılık sonucu ortaya çıkan kaçınılmaz kaydırma.

Konusal Kaydırma: Özgün metnin konusal verileriyle çeviri metnin konusal verileri arasında, değişik düzenlemeler kullanma sonucunda ortaya çıkan ayırım. Çeviride düzenlemeler pahasına yananların yeğlenmesi.

Olumsuz Kaydırma: Çeviri işleminin yanlış anlaşılması nedeniyle bilginin yanlış çözümlenmesi. Bu, dili iyi bilmemekten ya da özgün yapının yüzeysel düzeyde yorumlanmasından kaynaklanabilir. Olumsuz kaydırmalar çeviri metinde, özgün metnin “yanlış çevrilmesi” ya da eksik yorumlanması (konunun derin yapısının ihmal edilmesi) gibi özellikleriyle belirlenebilir.

Türsel Kaydırma: Bir yazın türü olarak metnin bünyesel özelliklerinde değişiklik anlamına gelen bir çeşit konusal kaydırma. Türsel kaydırma genellikle metnin makrobiçembilimi düzeyinde yer alır ve çeviride mikrobiçem kaydırmalarıyla birlikte görülür. Türsel kaydırma, kendini farklı çeviri çeşitlemeleriyle gösterir.”

2.3.1 Bünyesel Kaydırma (Constitutive Shift)

Bünyesel kaydırmaları²⁶ Popoviç zorunlu kaydırmalar sınıfında ele alır. Zorunlu kaydırmalar dilsel dizgelerdeki farklılıklardan kaynaklanır ve engellenemez.

Popoviç’e göre dildeki ayrımlar kaçınılmaz olduklarından önemli sayılamaz. Bu ayrımlar “iki dilsel geleneğin gelişmesindeki benzemezliğin (disparity) ve

---

²⁵ Anton Popoviç, **Yazın Çevirisi Terimleri Sözlüğü**, Hazırlayanlar: Suat Karantay, Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul, Aralık 1987, s. 34.

²⁶ Popoviç’in ele aldığı bünyesel kaydırmalar Mine Yazıcı’nın *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları* kitabında çeviri stratejileri adı altında ele aldığı konuları içerir.

bakışimsızlığın (asymetry) sonucunda ortaya çıkmıştır.”²⁷ Zorunlu kaymalar, yapısal, sözdizimsel olabileceği gibi anlamsal, sessel veya kültürel olabilirler.²⁸

Biçem Alıştırmaları'nda mikrobiçem düzeyinde görülen bünyesel kaydırmalar Fransızca ve Türkçe dillerinin dizgelerindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Aşağıdaki örneklerde de görülebileceği gibi, bu dilsel kaydırmalar Fransızcada olup da Türkçede yer almayan zamanlardan, Türkçe ve Fransızca arasındaki soru sorma biçimlerindeki farklılıktan, her iki dildeki farklı sözdizimden ve tekil-çoğul kullanımdan meydana gelmiş ve “zamanla ilgili, soru tümcesi ile ilgili, yineleme, ekleme, tümce bölme, sözcüğün farklı bağlamsal kullanımları, tekil-çoğul” başlıkları altında toplanmıştır.

2.3.1.1 Zamanla İlgili Bünyesel Kaydırmalar

“Il venait de protester contre la poussée d'un autre voyageur...”(p.12, *Rétrograde*)
“Hemen biraz önce de başka bir yolcu tarafından rahatsız edildiği için şikâyet ediyordu” (s.14, *Geriye doğru*)

Kaynak metinde “venir de” zamanı yakın geçmişti betimleyen bir zamandır, Türkçede bu zamanı karşılayan bir zaman olmadığından çevirmen buradaki yakınlığı çeviriye “hemen biraz önce” zaman belirteçlerini koyarak vermeye çalışmıştır.

2.3.1.2. Soru Tümcesi İle İlgili Kaydırmalar

“homme ou femme?” (p.18, *Logo-rallye*)
“erkek miydi kadın mıydı?” (s.20, *Cümle içinde kullanın*)

---

²⁷ Popoviç, *loc.cit.*, s.157.

²⁸ Pekkanen, *loc.cit.*, s.3.

Kaynak metindeki soru tümcesi, erek metinde isim fiilli soru tümcesi olmak zorunda kalmıştır.

“Des œufs, des tapis, des radis? Des squelettes?” (p.20, *Hésitations*)
“Yumurtalar mı, halılar mı, turplar mı? İskeletler?” (s.21, *İkirciklenme*)

Kaynak metinde tüm soru tümceleri aynı şekilde sorulurken çeviride ilk tümceye “mi” soru ekini ekleyen çevirmen “iskeletlere” soru eki eklememiştir.

2.3.1.3. Yineleme

“Il marchait de long en large en compagnie d’un **camarade** qui devait être son maître d’élégance et **qui** lui conseillait avec une pédanterie dandyesque, de faire diminuer l’échancrure de son pardessus en y faisant adjoindre un bouton supplémentaire” (p. 83, *Partial*)

“Zerafet meselelerinde ona akıl hocalığı yaptığını sandığım bir **arkadaşının** eşliğinde volta atıyordu; **arkadaşı** ona züppece bir kılı kırk yarmayla, paltosunun klapalarının arasındaki mesafeyi oraya bir ek düğme koydurarak azaltmasını tavsiye ediyordu”. (s. 74, *Taraf tutarak*)

Çeviride “arkadaş” sözcüğü yinelenmiştir.

2.3.1.4. Ekleme

“chapeau mou avec cordon remplaçant le ruban” (p.7, *Notations*)
“kurdela yerine sicim sarılmış fötr şapka” (s.9, *Notasyon*)

Kaynak metinde “sarılmış” fiili geçmemektedir. Çevirmen iki dilin yapısından kaynaklanan farklılık nedeniyle bu fiili kullanarak kaynak metindeki anlamı okuyucuya iletmektedir.

2.3.1.5 Tümce Bölme

“Il me semblait que tout fût brumeux et nacré autour de moi, avec des présences multiples et indistinctes, parmi lesquelles cependant se dessinait assez nettement la seule figure d'un homme jeune dont le cou trop long semblait annoncer déjà par lui-même le caractère à la fois lâche et rouspéteur du personnage” (p.14, *Rêve*)

“Güya etrafımdaki her şey bir sise бүрүнmüş, sanki bütün nesnelere sedef rengindeymiş, türlü türlü, belirsiz şekillere girmişler; ama bunlardan birisi oldukça açık bir şekilde seçilebiliyormuş; o da, sırf fazlasıyla uzun boynu bile kavgacı ve korkak kişiliğini yeterince ele veren genç bir adammış”. (s.16, *Rüya*)

Rêve'deki ilk tümce çeviride beş sıralı tümceye dönüştürülmüştür. Bu dönüştürmeden ötürü çevirmen bireysel kaydırmalara başvurarak kaynak metinde olmayan söz öbeklerini eklemiştir: “ nesnelere” , “girmişler”, “o da”, ve “yeterince” kaynak metinde yoktur.

2.3.1.6 Sözcüğün Farklı Bağlamsal Kullanımları

Çeviri metninde “Monsieur” sözcüğünün farklı çeviriyle karşılaşmak mümkündür. *Gökkuşacağı*, *Bilmezden gelme*, *Miş'li geçmiş*, *Cümle içinde kullanın*, *Litotes*'da “adam”; *Komedi*'de “bayım” olarak çevrilen “monsieur”; *Resmi mektup*'da “efendim” olarak çevrilmiştir.

“On dirait, **monsieur**, que vous le faites exprès de me marcher sur les pieds chaque fois qu'il passe des gens” (p. 67, *Comédie*)

“Görülüyor ki, **bayım**, ne zaman birisi geçse ayaklarımı ezmekte kararlısınız” (s. 60, *Komedi*)

“ Dans l'attente de votre réponse, je vous assure, **Monsieur**, de ma parfaite considération empressée au moins” (p. 36, *Lettre officielle*)

“Cevabınızın teşekkürünü heyecanla bekliyorum, efendim” (s. 33, *Resmi mektup*)

Komedi'de diyalog içinde yer alan “monsieur” karşıdaki kişiye seslenmeyi belirtmektedir. *Resmi mektup*'ta ise kibar bir dille, üst makamdaki birine saygı sunulmaktadır.

2.3.1.7. Tekil-Çoğul

Kaynak metindeki bazı çoğul başlıklar, erek metne tekil olarak çevrilmiştir. *Pronostications*, *Hésitations*, *Précisions* erek metinde *Kehanet*, *İkirciklenme*, *Tam tamına* şeklinde tekil olarak çevrilmiştir.

2.3.2. Bireysel Kaydırma (Individual Shift)

Zorunlu olmayan seçimli kaymalar, çevirmenin bireysel tercihlerinden kaynaklanır. Biçemsel veya ideolojik nedenlerle oluşabilirler. Popoviç, bu kaydırmayı bireysel kaydırma olarak adlandırmıştır.²⁹ Bireysel kaydırma, başka bir anlatımla “çevirmenin kendi dil kullanımsal seçkilerinden kaynaklanan kayma”³⁰ olarak açıklanabilir.

Biçem Alıştırmaları'nda çevirmenin üslubundan kaynaklanan kaymalarda abartı, ekleme, yineleme, eksiltme ve tutarsızlığı görebiliriz.

---

²⁹ Baker, *loc.cit.*, s. 228.

³⁰ YAZICI, *op.cit.*

2.3.2.1. Abartı

“...jeté dans le tas des sardines voyageuses d’un **coléoptère** à l’abdomen blanchâtre...” (p.11, *Métaphoriquement*)

“... **kaplumbağa gibi kabuklu bir kınkanatlıya** binmiş giden göçmen bir sardalya sürüsünün arasına tıklımış...” (s. 13, *Mecazi olarak*)

Çevirideki “kaplumbağa gibi kabuklu” kaynak metinde yer almamaktadır. Çevirmen uçuç böceği cinsinden “coléoptère” bir hayvanı, kabuklu hayvan olmasından dolayı bir başka kabuklu hayvan olan kaplumbağa ile çevirmiştir. Böylelikle kınkanatlı olmayan bir hayvana göndergede bulunmuştur.

“[Il] fait exprès et s’efforce de le pousser et de l’importuner chaque fois qu’on descend et sort” (p. 8, *En partie double*)

“Ne zaman birisi inse veya otobüsü terk etse, bile bile ve isteyerek onu itelemek ve kakalamak için **elinden geleni ardına koymuyor ve hiçbir fedakârlıktan çekinmiyordu**” (s. 10, *Çifte dikiş*)

Çevirmen erek metne yeni bir ikili olarak “elinden geleni ardına koymuyor ve hiçbir fedakârlıktan kaçınmıyor” tümcesini ekleyerek abartılı bir anlatımla bağlamı güçlü kılmıştır.

“Mieux... plus exactement... par sa **jeunesse** ornée d’un long... nez?” (p. 20, *Hésitations*)

“Yoksa... tam tamına... gençliğinden mi? **Ömrünün baharı** uzun bir... burunla mı donatılmıştı?” (s. 21, *İkirciklenme*)

Kaynak metinde “ömrünün baharı” ifadesi geçmemektedir. Çevirmen kaynak metindeki tümceyi erek metinde ikiye bölmüş ve ikinci tümcenin öznesi olarak bu söz öbeğini kullanmıştır.

“...**Se faisant moucher** l’arrogance pour un **quelconque** bouton” (p.11, *Métaphoriquement*)
“ kendisine, **beş para etmez** bir düğme nedeniyle **haddi bildiriliyordu**” (s.13, *Mecazi olarak*)

Çevirmen kaydırmayı kendi kültüründe var olan bir deyimini “haddini bildirmek” kullanarak başarmıştır. “Quelconque” herhangi bir, değersiz, sıradan anlamına gelmektedir ancak çevirmen burada yorum katarak bu sözcük için “beş para etmez” deyimini kullanmıştır.

2.3.2.2. Ekleme

“Il l’accuse notamment de ne pas se comporter **aussi poliment que** dans une chapelle” (p.18, *Logo-rallye*)

“Onu, bilhassa, kilisede **nasıl davranılırsa işte öyle** kibar davranmamakla suçladı.” (s. 20, *Cümle içinde kullanın*)

Erek metinde yer alan “nasıl davranılırsa işte öyle” kısmı kaynak metinde yoktur. Bu tümce “Onu, bilhassa, kilisedeki kadar kibar davranmamakla suçladı.” şeklinde eklemeye gerek duyulmadan çevrilebilirdi.

“Il pleut” (p. 125, *Antonymique*)
“**Bardaktan boşanırcasına** yağmur yağıyor.” (s. 108, *Antonimler*)

Kaynak metinde sadece yağmurun yağdığı belirtilmektedir, erek metinde ise “bardaktan boşanırcasına” eklemesi yağmurun çok şiddetli bir şekilde yağdığını anlatmaktadır.

“Nous dégustâmes ensuite le chouigne-gueume de la dispute, les châtaignes de l’irritation, les raisins de la colère et les grappes de l’amertume.” (p. 88, *Gustatif*)

“Bundan sonra da tartışmanın çiklet lezzetini, sinirlenmenin kestanelerini, gazabın üzümlemlerini ve **keskin mi keskin zehir** acısını tadabiliyorduk” (s.77, *Tat almayla ilgili*)

Erek metinde yer alan “keskin mi keskin zehir” ifadesi kaynak metinde yoktur.

2.3.2.3. Yineleme

“**Cou** trop long comme si on lui avait tiré dessus” (p.7, *Notations*)

“Pek uzun **boyunlu**, sanki **boynunu** birisi çekiştirmiş gibi” (s. 9, *Notasyon*)

Kaynak metinde “boyun” sözcüğü bir kere kullanılırken, dilsel nedenlerden dolayı erek metinde iki kez tekrarlanmıştır. Kaynak metne bağlı kalıp “sanki onu birisi çekiştirmiş gibi” denilerek bu kaydırma engellenebilirdi.

2.3.2.4. Eksiltme

“... je me trouvai et montai sur la plate-forme et la terrasse **arrière**... d’un véhicule des transports en commun...” (p. 8, *En partie double*)

“... yolcu taşıma aracının sahanlığında ve platformunda duruyor ve dikiliyordum...” (s. 10, *Çifte dikiş*)

Erek metinde “arrière” yani “arka” sıfatı eksiltilmiştir.

Comédie alıştırmaları bir tiyatro metni gibi yazılmıştır. Dolayısıyla hem kaynak hem de erek metinde bir oyunda görülen özellikler yer alır: Oyun üç perdeye ayrılmıştır ve her perdede ikişer sahne vardır. Sahne belirleyicileri³¹ her iki metinde de yer almaktadır ancak *Komedi*’de ikinci perdenin ikinci sahnesindeki sahne belirleyicisi “ (*Un troisième voyageur descend.*)” konulmamıştır.

---

³¹ Didascalies (Çevirmişçi) <http://www.yde.yildiz.edu.tr/tts/tts-dizelgeler/tts-tk-s.htm>, 17 Ocak 2009.

“Ô stylographe à la plume de platine, que ta course rapide et sans heurt trace sur le papier au dos satiné les glyphes alphabétiques qui transmettront aux hommes **aux lunettes étincelantes** le récit narcissique d'une double rencontre à la cause autobusilistique” (p. 77, *Apostrophe*)

“Ey platin uçlu stilograf, bırak senin o akıcı ve hızlı izlerin bu tek tarafı parlatılmış kâğıdın üzerine, insanlara omnibüsel bir sebebin etrafında dönen çifte karşılaşmanın o narsistik hikâyesini anlatan alfabetik imleri çiziversin.” (s. 68, *Apostrof*)

Çevirmen kaynak metindeki insanları niteleyen “aux lunettes étincelantes” sıfatını erek metne geçirmemiştir.

“JNHOMME ABANDONNE **DISCUSSION** POUR PLACE LIBRE STOP” (p. 95, *Télégraphique*)

“OĞLAN BOŞ KOLTUK İSTİKAMETİNDE TERK” (s. 82, *Telgraf*)

Söz konusu genç adamın “tartışmayı” terk ettiği eksiltirmiştir.

“Deux heures plus tard environ *c'est curieux les coïncidences*, il se trouvait Cour de Rome ...” (p. 70- 71, *Apartés*)

“ İki saat kadar sonra ne tuhaf raslantılar oluyor hayatta Cour de Rome'daydı...” (s. 62, *Yanındakine fısıldayarak*)

Apartés (*Yanındakine fısıldayarak*) biçeminde, hikâyenin içinde anlatıcının yorumları yer alır, ama kaynak metinde bu yorumlar italik yazılarak ana metinle ayrılması sağlanmıştır. Erek metinde ise böyle bir ayırım söz konusu olmadığından hangi tümcelerin fısıltı tümceler olduğu anlaşılamamaktadır.

2.3.2.5. Tutarsızlık

Çevirmen, “plate-forme” sözcüğünün çevirisi konusunda tutarsız davranmıştır. Pek çok alıştırmada “plate-forme”u Türkçeye “sahanlık” diye çevirmiş, fakat *Geriye doğru*'da “platform” olarak bırakmış, *Şaşkınlıklar*'da ise “koridor” diye çevirmiştir.

Récit (Anlatı), *Ampoulé (Şaşaalı)*, *Maladroit (Beceriksizce)* ve *Apartés (Yanımdakine Fısıldayarak)* hikâyelerinde “feutre mou” ifadesi geçmektedir ve çevirmen bunları haklı olarak erek metne “fötr şapka” olarak çevirmiştir, ancak *Pronostications*’daki “feutre mou” erek metin *Kehanet*’e keçe şapka olarak çevrilmiştir. Bu seçim söz konusu ifade için üslup birliğini sağlamamaktadır.

“Ridicule” sözcüğünün çevirisinde de bir üslup birliği sağlanmamıştır. Genç adam için kullanılan bu sıfat *Şaşkınlıklar*, *Kehanet*, *Devrik*’de “saçma sapan”, *Gökkuşığı*’nda “garip”, *Onomatopeia*’da “dangalak”, *Israr*’da “tuhaf” olarak çevrilmiştir.

Queneau aynı zamanda bu sıfatı bazı alıştırmalarda “şapka” için de kullanmıştır. Erek metinde şapkayı niteleyen “ridicule”ün karşılıkları *Geriye doğru*’da “saçma sapan”, *Israr*’da “saçma, garip, abuk sabuk” olmuştur.

2.3.2.6. Diğer Kaydırmalar

“... le récit narcissique d'une double rencontre à la cause **autobusilistique**” (p. 77, *Apostrophe*)

“**omnibüssel** bir sebebin etrafında dönen çifte karşılaşmanın o narsistik hikâyesini ...” (s.68, *Apostrof*)

“... narcissistic tale of a double encounter of **omnibusilistic** cause.” (p.24, *Apostrophe*)

Kaynak metindeki “autobusilistique” erek metne “omnibüssel” olarak çevrilmiştir. Bu kaydırmanın nedeni İngilizce metin olabilir, İngilizce metinde Wright “omnibusilistic” sıfatını kullanmıştır.

“Dans un **omnibus**, un jour, vers midi, il m'arriva d'assister à la petite tragi-comédie suivante” (p. 140, *Modern Sytle*)

“Geçenlerde **metrodayken**, öyle bir denk geldi ki, ufak çapta bir komedi yaşandı”. (s. 120, *Nevzuhur*)

“Omnibüs” ün çevirisinde farklılık vardır. Kaynak metindeki “omnibus” erek metin *Nevzuhur*’da “metro” ya dönüşmüştür.

“ Lorsque viendra midi...” (p. 15, *Pronostications*)
“Günün ortası geldiği zaman...” (s.17, *Kehanet*)

Kaynak metinde “midi”, “öğle” anlamına gelmektedir ve yazar bu tümcede herhangi bir söz sanatı yapmamıştır. Tümce “öğle olduğunda” şeklinde çevrilerek bu kaydırma önlenebilirdi.

L’arc-en-ciel’de geçmiş zamanda çekimlenmiş iki eylemden sonraki tüm eylemlerin zamanı “présent” (şimdiki-geniş zaman)dır. Ancak *Gökkuşağı*’nda hikâye tümüyle –dili geçmiş zaman olarak yazılmıştır.

Composition de mots’da Queneau hikâyelerde geçen sözcükleri kesip yapıştırarak yeni sözcükler üretmektedir. Örneğin “ plate-forme d’autobus” isim tamlamasındaki “plate-forme”u bölüp, araya “autobus” sözcüğünü koymuş, “forme” sözcüğünü “former” fiili gibi çekimleyerek yeni bir fiil oluşturmuştur: “Je plate-d’autobus-formais.”

Bu neolojizm Türkçede uygulanırken “otobüs”, “taşıt” olarak çevrilmiş, sonuçta taşıtsahanlıklamak fiili elde edilmiştir. Yine bu alıştırmada Queneau, “voracement” zarfı ile ilgili herhangi bir işlem yapmamıştır, ancak Türkçe çevirisinde bire bir anlamı “oburca” olmasına rağmen bu zarf “hayvaniştahla” olarak verilmiştir.

“Il se mit alors en route et prit la direction de la **Pépinière**” (p. 73, *Fantomatique*)
“Bunun ardından **çocuk bahçesi** istikametinde harekete geçti” (s. 64, *Hayalet raporu*)

Erek metinde çevirmen büyük harfle yazılmış yer ismi olan “Pépinière”i “çocuk bahçesi” olarak çevirmiştir.

Ensembliste'te Queneau yolcunun hikâyesini matematik terimleri kullanarak anlatmış ve kullandığı terimleri “Fonksiyonlar” konusuna ait olanlardan seçmiştir. Otobüs bir küme olarak değerlendirilmiş ve tümceler, okuyucuya bir matematik problemi sorar gibi düzenlenmiştir.

Erek metin *Modern matematik* de aynı şekilde düzenlenmiştir. Ancak erek metin ve kaynak metinde kümelerin isimlerinde farklılıklar vardır. Hangi kümenin isminin nasıl değiştiği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5: Kaynak ve Erek Metindeki Küme İsimleri

Kaynak Metin (p.103)	Erek Metin (s.90)
A : voyageurs Assis	O: Oturan yolcular
D: voyageurs Debout	A: Ayaktaki yolcular
P. Personnes qui attendent	Y: bekleyen Yolcular
C: voyageurs qui montent	B: Binenler
C' : voyageurs qui restent sur la plateforme	P: sahanlıkta kalanlar
C'' : voyageurs qui vont s'asseoir	Ö: otobüsün içine giren yolcular
Z : zazou	Z: Züppe
{z} : élément	{z}: eleman
M : Mots prononcés	L: Laf kümesi
P : Piétons	T: St. Lazare garının önünde bekleyen yolcular
B : Boutons du pardessus	D: palto Düğmeleri

Kümelerden kaynak metinde C (binen yolcular) , C' (binip sahanlıkta kalan yolcular), C'' (binip oturan yolcuları) ifade ederken, erek metinde bu kümeler farklı isimlendirilmiştir. Oysa C kümesi C' ve C'' kümelerini kapsar, yani aralarında bir kapsama ilişkisi vardır ve bu ilişki de kümelerin üzerindeki (C' C'') tümleyen işaretleriyle gösterilmiştir. Erek metinde bu matematik işlemi aynı şekilde uygulanmadığından biçimin zenginliği azalmıştır.

“Cent vingt **secondes** plus tard, je le vis de nouveau ...”. (p.105, *Définitionnel*)

“120 **dakika** sonra, onu... gördüm...” (s.92, *Tanımsal*)

Diğer metinlerden farklı olarak son tümceyi Queneau, “120 dakika” yerine “120 saniye” olarak yazmıştır. Ancak bu farklılık erek metne yansımamıştır.

“Voilà .” (p.111, *Lipogramme*)

“Kişniş otlı köfteler” (s. 97, *Lipogram*)

Kaynak metindeki “voilà” için erek metinde son tümce olarak “ kişniş otlı köfteler” tümcesi geçmektedir. Ancak böyle bir tümcenin bağlamla ya da kaynak metinle bir ilgisi yoktur.

2.3.3. Olumsuz Kaydırma (Negative Shift)

Mine Yazıcı’ya göre olumsuz kaydırma “Yanlış anlamaya yol açan kayma”³² türüdür. Bu çalışmada olumsuz kaydırma başlığı altında, kaynak metinden tamamıyla uzaklaşmalar görülmektedir. Bu uzaklaşmalar, çevirmenin özgürlüğünü kullanarak yapmış olduğu yorumlardan dolayı oluşmuştur.

“Dans un **morne** désert urbain...” (p. 11, *Métaphoriquement*)

“Şehrin **çıplak** çölünde...” (s. 13, *Mecazi olarak*)

Kaynak metinde son paragrafın ilk tümcesindeki “morne” kasvetli anlamındadır, ancak çevirmen tarafından farklı bir kullanımla “çıplak” olarak çevrilmiştir.

“Je le destinai à l'oubli lorsque, ... je le revis cour de Rome, toujours aussi **lamentable**”(p.83, *Partial*)

“Onu unutuşun çöplüğüne mahkum etmek üzereydim ki, ... onu Cour de Rome’da gördüm, eşit derecede **tiksindirici** görünüyordu.” (s.74, *Taraf tutarak*)

---

³² Yazıcı, **op.cit.**

“I was deciding to condemn him to oblivion when, ... I saw him in the Cour de Rome, looking just as **deplorable**.” (p.26, *Biased*)

Kaynak metindeki “lamentable” sıfatı “acınacak halde, ağlanacak halde” anlamına gelmektedir. İngilizce çeviri *Biased*’de de aynı anlama gelen “deplorable” sıfatı kullanılmıştır. Ancak *Taraf tutarak*’da bu sıfat “tikindirici” olarak yer almıştır.

“Ou bien encore on peut toucher du doigt la connerie humaine, légèrement visqueuse et gluante, à cause de la chaleur.” (p.89, *Tactile*)

“Ya da, parmağınız insanların sıcak yüzünden biraz cıvıklaşmış ve yapışkanlaşmış pıhtılığına bile dokunabilir.” (s. 78, *Dokunmayla ilgili*)

Kaynak metinde “enayilik, hıyarlık” anlamlarına gelen “la connerie” erek metin *Dokunmayla ilgili*’de “pıhtıllık” olarak çevrilmiştir.

“L’asphalte palpitait doucement, exhalant cette tendre odeur goudronneuse qui donne aux cancéreux des idées à la fois puérides et **corrosives** sur l’origine de leur mal” (p. 150, *Précieux*)

“Asfalt, habis kişilere hem çocuksu, hem **yoldan çıkarıcı** fikirler aşıl原因an o leziz ve ziftli kokusunu saçarak, yavaş yavaş kıpırdıyordu” (s.127, *Tumturaklı*)

Kaynak metinde “corrosive” aşındıran anlamına gelmektedir. Ancak çeviri metninde “yoldan çıkarıcı” olmuştur.

“A un mètre soixante au-dessus du tremplin, une gourmande, mais il ne s’en trouvait pas, aurait pu **lécher** quelque chose d’un peu suret qui était un cou d’homme dans sa trentaine.” (p.87, *Gustatif*)

“Sahanlığın bir metre altmış santim üzerinde duran bir gurman, tabii böyle biri yoktu ama olsaydı, oldukça ekşi bir tadı olan bir nesneyi **fark edebilirdi**; otuz yaşlarında bir adamın ensesiydi bu.” (s.77, *Tat almayla ilgili*)

Kaynak metindeki “lécher”, “yalamak” anlamındadır. Ancak çeviride “fark etmek” olarak değişmiştir: Biçem *Tat almayla ilgili* olduğundan bu fiilin kullanımı önem taşımaktadır.

“C’est surtout plein de courbes, **des tas d’S** pour ainsi dire” (p.91, *Visuel*)

“En önemli özelliği kıvrımlarla dolu olması, hani size kalsa **hötlerle dolu** dersiniz ya, işte öyle” (s.79, *Görsel*)

Kaynak metinde otobüsün sahanlığı betimlenirken kıvrımların “S” harfi biçiminde olduğu anlatılmak istenmiştir. Ancak erek metin *Görsel*’de bu detay göz ardı edilerek yerine “hötlerle dolu” denilmiştir. Çevirmen kaynak metindeki biçimsel yaratıcılığı çevirisinde gösterememiştir.

“Et que fait-il? Ne le voilà-t-il pas qui se met à vouloir se quereller avec un bonhomme qui --**prétendait-il! ce damoiseau !** -- le bousculait !” (p.13, *Surprises*)

“Bak sen bak... adamın biri **-lafa bak lafa-** kendisini iteklediği için kavga çıkartmaya çalışıyordu! Züppeye bak sen!” (s.15, *Şaşkınlıklar*)

Kaynak metindeki bu tümceyi çevirmen erek metne yanlış anlayarak ve ekleme yaparak çevirmiştir. “Bak sen bak”, “lafa bak lafa” ve “züppeye bak sen” kısımları kaynak metinde yer almamaktadır ve iki çizgi arasındaki kısım olduğu gibi yanlış anlaşılmıştır. Bu tümce, “Onu iten- böyle iddia ediyordu! bu züppe!- bir adamla kavgaya tutuşmasın mı!” şeklinde çevrilerek bu kaydırma engellenebilirdi.

“...devinez qui je rencontre...” (p.13, *Surprises*)
“bil bakalım... kiminle karşılaştım!” (s.15, *Şaşkınlıklar*)
“guess whom I met!” (p. 6, *Surprises*)

Bu örnekte, Fransızca emir kipindeki 2. çoğul şahıs “siz”, erek metinde ikinci tekil şahıs “sen”e dönüştürülmüştür. Bu kaydırmanın nedeni çevirinin, sen-siz ayrımını yapmayan aracı dil İngilizceden yapılması olabilir.

“... qui je rencontre devant la gare Saint- Lazare? Le même **godelureau !**” (p.13, *Surprises*)
“... kiminle karşılaştım! Aynı **tiple!**” (s.15, *Şaşkınlıklar*)

“Un **type** dans les vingt-six ans...” (p.7, *Notations*)
“Yirmi altı yaşlarında bir **tip**...” (s.9, *Notasyon*)

Surprises'deki “godelureau” erek metinde “tip” olarak geçmektedir. *Notations*'daki “type” de “tip” olarak çevrilmiştir. “Godelureau” ve “type” aynı kavramlar olamamalarına rağmen aynı sözcükle çevrildiklerinden, erek metinde aralarındaki fark kaybolmuştur. Ancak “godelureau” sözcüğü için Türkçede “acemi çapkın, uçarı” karşılıkları mevcuttur. Çevirmen bunlardan birini kullanarak bu bireysel ve aynı zamanda olumsuz kaydırmayı önleyebilirdi.

Logo-rallye'de başlık erek metne *Cümle içinde kullanın* olarak çevrilmiştir. Çevirmen böyle bir değişim yaparak Oulipo grubuna özgü bir tekniğin “Logo-rallye”³³ ismini değiştirmiştir.

Cümle içinde kullanın'da “Paris'deki toplu taşıma idaresi”ni ifade eden T.C.R.P (transport en commun de la région parisienne) kısaltması erek metin *Logo-rallye*'de aynen korunmuştur; ancak bu kısaltma erek metin okuyucusu için bir anlam ifade etmemektedir. Çevirmen birçok yerde uyarılama tekniğini kullanmasına rağmen burada bu kısaltmayı olduğu gibi bırakmıştır.

“Dans un **parallélépipède rectangle** se déplaçant le long d'une ligne droite d'équation $84x + S = y...$ ” (p. 146, *Géométrie*)

“ $84x + S = y$ eşitliğince belirlenen bir doğru boyunca ilerleyen dik açılı bir **paraleloipedde**...” (s. 124, *Geometrik*)

Kaynak metindeki “parallélépipède rectangle”, “dikdörtgenler prizması”dır. Ancak çevirmen bunu tümcesinde “paraleloiped” olarak bıraktığından Türk okuyucu için bir anlam ifade etmemektedir.

---

³³ Oulipo grubu tarafından kullanılan sınırlamalardan “Logo-rallye” aynı zamanda “parcours obligé” olarak da adlandırılabilir. Bu teknikte amaç, yazılacak metin ya da şiirde, önceden seçilmiş belli sayıdaki sözcükleri yine önceden belirlenmiş sırada kullanmaktır.

“...enfant ou vieillard?” (p.20, *Hésitations*)
“...çocuk muydu emekli moruk mu?” (s.21, *İkirciklenme*)

Kaynak metinde söz konusu yaşlının emekli olup olmadığı ile ilgili bir bilgi yoktur.

“Sur le capot d'un AI du côté de la Bastille, un vieillard qui a la tête rentrée dans les épaules et ne porte pas de chapeau remercie une dame placée très loin de lui parce qu'elle lui caresse les mains.” (p.125, *Antonymique*)

“Bastille yakınında, bir AI'nin motor kaputunun üzerinde, başını omuzlarına gömmüş ve kendisinden iyice uzakta oturup ellerini okşayan bir hanım sayesinde şapka giymeyen bir yaşlı adam var.” (s.108, *Antonimler*)

Kaynak metinde şapka giymeyen yaşlı adam, kendisinden uzakta oturan bayana ellerini okşadığı için teşekkür etmektedir. Ancak çeviri daha farklı anlaşılmaktadır.

“...la conversation d'un jeune gandin qui lui donnait des conseils copurchic sur la façon de porter **le pet-en-l'air** dans la haute.” (p. 141, *Modern Style*)

“... yanında bir ekürisi vardı ve işinin ehli bir terziye gidip o şıkıdım **paltosunu** adam etmeye elinin mahkum olduğunu söylüyordu.” (s. 120, *Nevzuhur*)

“Le pet-en l'air” içe giyilen kısa yelek anlamındadır. Kaynak metinde arkadaşı genç adama, Saint-Lazare'ın önünde, içe giyilen bir yelek hakkında bilgi vermektedir. Ancak erek metinde “yelek”, “palto” olarak verilmiştir.

2.3.4. Konusal Kaydırma (Topical Shift)

İki dil arasında düzenlamlardaki farklılıklar nedeniyle ortaya çıkan konuyla ilgili kaydırmadır. Çevirmen bu durumlarda yananamlara başvurur.³⁴

---

³⁴ Yazıcı, **op.cit.**

Biçem Alıştırmaları'nda Popoviç'in ele aldığı konusal kaydırmanın yanı sıra, çevirmenin, yananlam yerine düzanlam kullandığı, düzanlam yerine yananlam kullandığı görülür. Bu kullanım bağlamsal zorunluluktan kaynaklanmamakta, çevirmenin özgürce tutumundan ileri gelmektedir.

“Puis, attiré par un **vide**,...” (p.11, *Métaphoriquement*)
“Sonra, bir **hiçliğin** çekimine kapılan...” (s.13, *Mecazi olarak*)

İlk anlamı “herhangi bir şey içermeyen” olan “vide” in yananlamları “boşluk ve hiçlik”tir. Kaynak metinde yer alan “vide” bağlamda boş koltuğu anlatmaktadır. Ancak erek metinde “vide”in yananlamı “hiçlik” kullanılmıştır.

“un individu du sexe masculin... **interpelle** un homme ...au moyen de 14 mots... qui faisaient allusion à des déplacements involontaires de 15 à 20 millimètres ” (p. 22, *Précisions*)

“...eril cinsiyetten... bir kişi ... bir adama 14 sözcükten oluşan **bir soru önergesi sundu**; konu 15 ila 20 mm arasında değişen bazı istemsiz yer değiştirmelerdi.” (s.23, *Tam tamına*)

“Le particulier en question **interpella** son voisin sur un ton pleurnichard en lui demandant s’il ne faisait pas exprès de lui marcher sur les pieds chaque fois qu’il montait ou descendait des voyageurs” (p. 65, *Interrogatoire*)

“Mahut zat yanındaki adama **bir gensoru açtı**; ona mızızılanan bir ses tonuyla ne zaman bir yolcu inse ya da binse ayağına bilerek mi bastığını sordu”. (s.58, *Sorgu*)

Kaynak metindeki “interpeller” fiili, “sorguya çekmek, açıklama istemek” anlamındadır. Ancak erek metin *Tam tamına*'da çevirmen “soru önergesi vermek” *Sorgu*'da “gen soru açmak” olan yananlamını kullanmıştır.

“Quant au jeune homme, craignant une paire de gifles, il profita de la soudaine **liberté** d'une place assise pour se précipiter sur celle-ci et s'y asseoir” (p. 83, *Partial*)

“Genç adama gelince, suratına tokatı yiyeceğinden korkmuştu; bir koltuğun beklenmedik bir şekilde **düşman işgalinden kurtuluşundan** koltuğa doğru seğırtip oturarak faydalandı” (s.73, *Taraf tutarak*)

Erek metinde “liberté” yananlamı olan “düşman işgalinden kurtulmak” olarak verilmiştir. Ancak burada söz konusu olan koltuğun boşalmasıdır.

“Mais quand on se trouve sur cette plate-forme alors on perçoit quelque chose de plus âpre et de plus r che qui est la t le ou la barre d'appui... On peut aussi **saisir** un objet tubulaire et palpitant qui d gurgite des sons idiots...” (p. 89, *Tactile*)

“Ama sahanlıĝa vardığımız zaman elinize daha sert ve pürtüklü bir Şey gelir, bu da boru ya da el rayı dediğimiz nesnedir... Bunların dışında, dangalakça sesleri istifra etmekte olan silindirik ve  arpıntılı bir objeyi **elinize alabilirsiniz...**” (s. 78, *Dokunmayla ilgili*)

Kaynak metindeki “saisir” eylemi “tutmak” olan ilk anlamında kullanılmıştır. Ancak  evirmen erek metin *Dokunmayla ilgili*'ye bu eylemi “eline almak” olarak çevirmiştir. Baĝlamda otobüste tutabileceğimiz ya da tutunabileceğimiz yerlerden bahsedilmektedir, bu yerler sabit olduklarından “ele alınamazlar”.

“Dans l'ensemble c'est vert avec un toit blanc, **allong **, avec des vitres” (p. 91, *Visuel*)
“Genel olarak yeŐil bir etki bırakıyor, tepesi beyaz, **dikdörtgen** ve pencereleri var” (s.79, *G rsel*)

Kaynak metnin bu ilk tümcesi otobüsü betimlemektedir. Erek metin *G rsel*'de betimlenen otobüs “uzun”dan “dikdörtgen”e dönmüştür.

“apr s une **bousculade** et **confusion** ” (p.8, *En partie double*)
“**tartıŐma** ve **hırlaŐmadan** sonra” (s.10, * ifte dikiş*)

Kaynak metindeki “confusion”, karmaŐa, karıŐıklık, kargaŐa anlamlarına gelmektedir. “Bousculade” ise itıŐ kakıŐ anlamındadır. Dolayısıyla burada söz konusu olan bir itme kakma durumu ve kargaŐadır, erek metindeki gibi tartıŐma ve hırlaŐma deĝildir. Bu kaydırma tümcenin “itıŐme ve kargaŐadan sonra” Şeklinde çevrilmesiyle önlenebilirdi.

“il dit et **profère**” (p. 8, *En partie double*)
“ifade etti ve **söyledi**” (s. 10, *Çifte dikiş*)

“Proférer” Fransızcadaki “yüksek sesle, bağıra bağıra söylemek” anlamındadır. Erek metinde kullanılan “söylemek ve ifade etmek” eylemlerinin yüksek sesle yapıp yapılmadığı belli değildir. Bu tümce “söyledi ve haykırdı” şeklinde çevrilerek bu kaydırma engellenebilirdi.

“le pousser et l’importuner” (p.8, *En partie double*)
“onu itelemek ve kakalamak” (s.10, *Çifte dikiş*)

Çevirmen “itmek ve rahatsız etmek” için yananlamdan yararlanmış, erek kültürde yer alan bu ikilemeyi kullanarak anlamı yakalamıştır.

“Il venait de protester contre la **poussée** d’un autre voyageur...” (p.12, *Rétrograde*)
“Hemen biraz önce de başka bir yolcu tarafından **rahatsız edildiği** için şikâyet ediyordu...” (s.14, *Geriye doğru*)

Yolcu başka bir yolcunun itmesini protesto etmektedir, bu durumu çevirmen kaynak metinde geçen “poussée” (itme) ile çevirmemiş, “rahatsız etmek”le çevirerek yananlam vermiştir.

Çevirmen *Métaphoriquement* başlığını “*Mecazi olarak*” vermiştir. Fransızcadaki “métaphore” söz sanatı Türkçede “eğretileme” anlamına gelmektedir. Eğretileme de bir tür mecazdır, dolayısıyla yananlam sayılabilir.

“son langage se déploya dans les airs, humides de protestation” (p. 11, *Métaphoriquement*)
“konuşma tarzı itirazla nemlenmiş havada kat kat açıldı” (s.13, *Mecazi olarak*)

Kaynak metindeki “se déployer” fiili katlanmış bir şey için açılmak, yükselmek anlamına gelmektedir. Burada bir konuşma söz konusu olduğundan

havada kat kat ykselebilir veya yayılabilir. Çevirmen yananlam yerine düz anlamı kullanmıştır.

Hésitations başlığı erek metne *İkirciklenme* olarak çevrilmiştir. Fransızcada “hésitation” tereddüt, kararsızlık anlamındadır. Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde “ikirciklenme” için “işkillenmek, kuşkulanmak” tanımı bulunmaktadır. İkinci olarak “kararsız olmak” geçmektedir. Oysa burada “ikirciklenme” yerine “kararsızlık” kullanmak bu anlam karışıklığını engelleyecektir.

2.3.5. Türsel Kaydırma (Generic Shift)

Türsel kaydırma konusal kaydırma nedeniyle metin türüyle ilgili kaydırmadır.³⁵ Türsel kaydırma başlığı altında *Biçem Alıştırmaları*’nda mikro ve makrobiçemsel düzeyde görülen kaydırmalar incelenecektir. Başka bir deyişle, her alıştırmanın biçemi ve içeriği incelenerek, içeriğin başlıkta belirtilen biçeme uygun olup olmadığı araştırılacaktır.

Çalışmamızda 99 hikâyenin başlığının her biri bir tür olarak ele alınmıştır, çünkü her hikâye, başlıkta belirtilen tür ve biçemsel özelliklere göre yazılmıştır. Bu bağlamda çevirmenin biçemi metinde çoğunlukla uygulayıp, bazı tümcelerde biçeme aykırı tutum sergilediği alıştırmaslar; başarıyla biçemi koruduğu alıştırmaslar ve yeniden yazdığı alıştırmaslar görülmektedir.

---

³⁵ **Ibid.**

2.3.5.1. Mikrobiçemsel Düzeyde Tutarsızlık Barındıran Çeviri

Mikrobiçemsel düzeyde biçeme aykırı söz öbekleri incelendiğinde çevirmenin kaynak metnin biçem özelliklerini erek metne yansıtmak isterken gözden kaçırdığı ve bireysel kaydırma gerçekleştirdiği durumlar incelenecektir.

Örneğin, *En partie double* (*Çifte dikiş*) alıştırmasındaki makrobiçem özellikleri incelendiğinde, yazarın sözcüklerin eş veya yakın anlamlılarını “ve” bağlacı ile kullanarak aynı tümce içinde kullandığı görülür. Eş ya da yakın anlamı verilen sözcük grupları isimler, filler ve sıfatlardır. Zarflar ve bağlaçlarda eş-yakın anlamlı sözcük arayışına gidilmemiştir. Örnek olarak aşağıdaki tümcede yakın anlamlı sözcüklerin altı çizilmiş ve çiftler ayraç “/” ile ayrılmıştır:

“Günün ortasına doğru ve öğle vaktinde / bir S hattı ve Contrescarpe- Champerret / otobüsünün ve yolcu taşıma aracının / sahanlığında ve platformunda / duruyor ve dikiliyordum”

“Günün ortasına doğru ve öğle vakti” her ikisi de saat 12’yi anlattığından yakın anlamlı söz çiftidir. Aynı şekilde “S hattı” otobüsü Contrescarpe’den Champerret’ye gitmektedir. Bu biçem özelliklerini çevirmen iki tümcede korumamıştır.

“Il **est** et **se trouve** avec un ami et copain...” (p.9, *En partie double*)

“Yanında bir arkadaşı ve dostu **vardı**...” (s.11, *Çifte dikiş*)

Çevirmenin bu tümce için çevirisi biçeme aykırı düşmektedir çünkü her ne kadar isimlerin eş-yakın anlamlı çiftlerini birlikte kullandıysa da (dost ve arkadaş), biçem gereği “vardı” yüklemine de eş-yakın anlamlısı verilmeli, aynı zamanda “ve” bağlacı kullanılmalıdır. Bu tümce “Bir arkadaşı ve dostu ileydi ve onun yanındaydı.” şeklinde çevrilerek bu türsel kaydırma engellenebilirdi.

“Il me **semblait** que tout fût brumeux...
Une autre partie du rêve me le **montre**...” (p.14, *Rêve*)

“Güya etrafımdaki her şey bir sisse **bürünmüş**...
Rüyamın başka bir bölümünde aynı adam... **yürüyormuş**” (s.16, *Rüya*)

Rêve'de Queneau, hikâyenin ilk bölümünü “imparfait” zamanını kullanarak anlatmıştır. Bu zaman, Türkçe çeviriye –miş’li geçmiş zaman olarak yansımıştır. Ancak kaynak metinde rüyamın ilk bölümü “imparfait” (şimdiki zamanın hikâyesi) zamanında anlatılırken ikinci paragraf “présent” (şimdiki zaman) yazılmıştır. İlk paragrafta olanlar iyi hatırlanamazken ikinci paragraftaki zaman değişimi burada anlatılanların daha iyi hatırlandığını göstermektedir. Çeviride ikinci paragrafın da –miş’li geçmiş zamanda yazılması bu ayrımın gitmesine neden olmuştur.

“Cela se termina, cela finit bien par se terminer d'une façon quelconque, **probablement** par la fuite de l'un des deux adversaires.” (p. 20, *Hésitations*)

“İşin sonunda, en sonunda sıradan bir sonla bitti hikâye, iki rakipten birinin kaçmasıyla.” (s.21, *İkirciklenme*)

Hésitations'da anlatıcı olayı tam olarak hatırlayamamaktadır. Dolayısıyla anlatımda soru tümceleri ve “galiba, belki, bilmiyorum” gibi kesinlik belirtmeyen söz öbekleri kullanılmaktadır. Bu yüzden çevirmen ilk paragrafın son tümcesinde yer alan “probablement” zarfını çeviriye yansıtılmamakla bu biçemi yansıtan bir özelliği atmıştır.

Distinguo'da eşseslilik üzerinde oynanmıştır. Queneau, yazdığı söz öbeklerinin sesletimine benzer başka söz öbeklerini parantez içinde yazarak okuyucuya bu ikisini karıştırmamasını öğütlemetedir. Türkçe çevirisinde ise çevirmen parantez içinde Fransızca yazılı olan anlamı değil, Türkçede sesletime uygun düşen eşsesli sözcükleri kullanmıştır.

“Dans un **autobus** (qu’il ne faut pas prendre pour un **autre obus**), je **vis** (et pas avec une **vis**) un **personnage** (qui ne **perd son âge**) coiffé d’un **chapeau** (pas d’une **peau de chat**) cerné d’un **fil tressé** (et non de **tril fessé**)”. (p.33, *Distinguo*)

“Bir **otobüste** (**otopside** değil), **şapkalı** (**Kâhtalı** değil) bir **genç adam** (**çinko dam** değil) **gördüm** (**örmedim**), **kafasındaki** şapka (**kafesindeki** votka değil) **örgülü bir sicimle** (**büzgülü bir cisimle** değil) çerçevelenmişti.” (s.31, *Distinguo*)

Ancak yukarıdaki tümcede “çerçevelenmişti” sözcüğü için eşsesli bir söz öbeği önerilmemiştir.

Onomatopées’de bir insan, hayvan veya nesnenin çıkarttığı sesler taklit edilir. Seslerin kullanımı kültüre göre değişmektedir. Örneğin “dönmek” Fransızca “virevolte” ile İngilizce “twirl” ile ve Türkçe “trrçk” ile yansıtılmıştır.

“Sur la plate-forme **pla pla pla**, d’un autobus, **teuff teuff teuff**, de la ligne S (pour qui **sont ces serpents qui sifflent sur**), il était environ midi **ding din don, ding din don**, ... se tourna (**virevolte virevolte**) soudain vers son voisin d’un air de colère, **rreuh, rreuh**, et lui dit **hm hm**” (p.39, *Onomatopées*)

“Otobüsün, **brr brr brr**, hani S olan (**es de ses ver,es**) sahanlığında **takada tukada**, öğle vaktiydi **ding dong ding dong**, ..., aniden döndü (**trrçk**) yanındakine kızgınlıkla (**grr hrr**) ve dedi ki (**vır vır da vırvır**)”. (s.36, *Onomatopeia*)

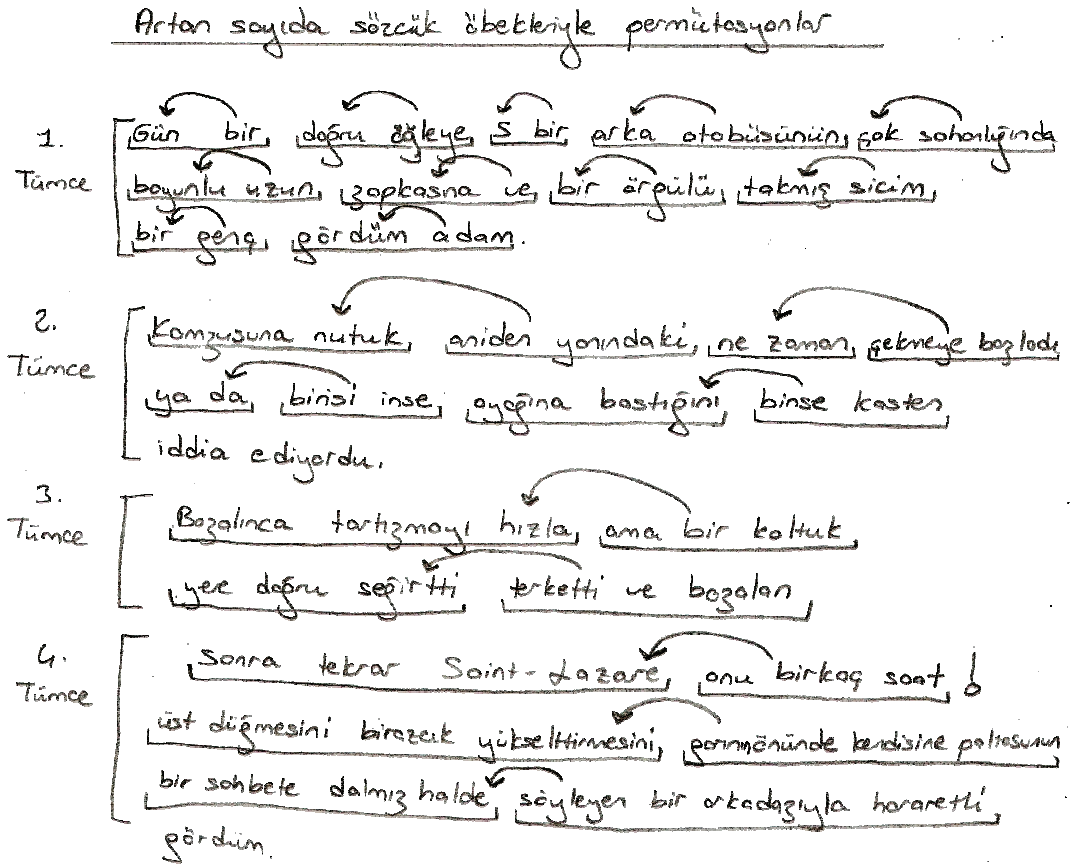
Passé Indéfini, Türkçe metinde *Di’li geçmiş* olarak yer almıştır. Çevirmen bu hikâyenin başlığının yanına parantez içinde (“Passé indéfini” yerine) şeklinde not düşmüştür. Kaynak metinde yer alan fiillerin çoğu “passé indéfini” (passé composé) zamanında çekimlenmiştir. Sadece 5 fiil “imparfait” (şimdiki zamanın hikâyesi) zamanında bırakılmıştır. (J’étais assis, Il y avait beaucoup de monde, ce n’était pas intéressant...) “Imparfait” zamanının sadece betimlemeler için kullanıldığı görülür.

Erek metinde fiillerin çoğu –di’li geçmiş zamanda çekimlenmiş olsa da dört şimdiki zamanın hikâyesi, bir –miş’li geçmiş zamanın hikâyesi ve bir de istek kipinde çekimlenmiş fiil mevcuttur. Kaynak metinde şimdiki zamanın hikâyesinde çekimlenen fiillerle erek metinde bu zamanda çekimlenenler aynı değildir. İngilizce çeviride son fiil hariç diğerlerinin hepsi “simple past” zamanında çekimlenmiştir.

İlginçtir ki “chaque fois que” kalıbından sonra normalde “imparfait” ya da “présent” zamanı kullanılırken, Queneau bu alıştırmada yine “passé composé” zamanını kullanmıştır. Bu özellik çeviri metinlerde yer almamaktadır.

Kitapta yer alan her iki değiştiri hikâyesi de Türkçeye göre yeniden düzenlenip değiştiriye uğratılmıştır. Erek metindeki değiştiri ilkesi kaynak metinle aynıdır: *Artan sayıda sözcük öbekleriyle permütasyonlar*'da ilk tümcede birbirini izleyen sözcükler tek başlarına, ikinci tümcede sözcükler ikişerli gruplar halinde, 3. tümcede üçlü gruplar halinde ve son tümcede dörtlü gruplar halinde permütasyona uğratılmıştır. Değiştiri uygulanan metnin düzgün bir hikâye oluşturması için gerekli okuma biçimi Şekil 1' de gösterilmiştir.

Şekil 1: Artan Sayıda Sözcük Öbekleriyle Permütasyonlar

Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar'da çevirmen değiştiri ilkesini genel olarak erek metne uygulamıştır. Bu ilkeye göre ilk tümcede yer alan sözcüklerin 5 harfli, ikinci tmcedekilerin 6 harfli, cnc tmcedekilerin 7 harfli ve son tümcedeki sözcüklerin 8 harfli olması gerekmektedir. Değiştiri sonucunda artan harf öbekleri tümcenin sonunda bırakılmıştır.

Erek metinde ise 1. tümcede çevirmen tüm sözcükleri 5 harfli olarak değiştiriye uğratmış ancak artan sayıdaki harfleri tümcenin sonu yerine başka bir yere koymuş, dolayısıyla Şekil 2'de gösterildiği gibi tümcenin ortasındaki bir sözcük 6 harfli olmuştur.

Şekil 2: Artan Sayıda Harf bekleriyle Permütasyonlar

Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar	
1. Tümce 5 harfli sözcükler	<p>Nle birg, rubir yedoğ, sn sotob, asaha, nark, ndağ nle, boyun kuzun, apkas luveğ, glb inar, imtak irsic, nębir mizpe rdm dmp, (6harf)</p>
2. Tümce 6 harfli sözcükler	<p>Yanında aniden, şusuna akikom, ekmeye nutukę, inezom inezom boğlad, siinse anberi, nsekas yadabi, şinaba tenaya, iddia stiğin, du ediyor.</p>
3. Tümce 7 harfli sözcükler	<p>Olukbo amabirk, tartızm şalnea, aterket ayırlı, alanyer tiveboğ, eğirtti edoğrus.</p>
4. Tümce 8 harfli sözcükler	<p>ę saat sn, onu bir ka, saintlaş, ra tebrar, in önünde, ağern epaltosu, kendisin, şemesini, nun üst d, kseltti, inozcıkty, yleyerib rmesini's, şıylahaş, inarkada, ř seh bete aetllibi, ldeğrd, dalmış ha, m.</p>

Passé simple hikâyesi Türkçeye *Miş’li geçmiş* olarak çevrilmiştir. Ancak hikâyedeki zamanların hepsi “miş’li geçmiş zaman” değildir, şimdiki zamanın rivayeti “giyiyormuş” ve dolaylı anlatım “binmişmiş” yer almaktadır.

Imparfait alıştırmaları, çeviride *Edilgen çatı* olarak görülmektedir. Oysa “imparfait” zamanı Türkçede şimdiki zamanın hikâyesi “-yordum” olarak verilir. Çevirmen hikâyeyi “imparfait” zamanında yazmak yerine çatıyı değiştirerek etkin bir anlatımdan edilgen bir anlatıma geçmiştir. Bu kaydırma İngilizce çeviriden kaynaklanabilir çünkü bu hikâyenin İngilizce çevirisi de *Passive*’dir.

Définitionnel’de Oulipo’nun tanımsal edebiyat tekniği LSD (la littérature définitionnelle) kullanılmıştır. Bu tekniğe göre sözcedeki her öge, sözlükte bulunan karşılığıyla değiştirilir. Bu hikâyede ise isimlerin yerlerine tanımları konulmuştur:

“Dans un grand véhicule automobile public de transport urbain désigné par la dix-neuvième lettre de l’alphabet, [un jeune] ...ayant la partie du corps qui joint la tête aux épaules ...un ruban épais entrelacé en forme de natte...” (p.105, *Définitionnel*)

Bu örnekte otobüs için “un grand véhicule automobile public de transport urbain” tanımı, “s” hattı için “désigné par la dix-neuvième lettre de l’alphabet”, boyun için “la partie du corps qui joint la tête aux épaules” tanımı kullanılmıştır. Ancak, erek metinde sözcüklerin tanımları yanında onlara yakın anlamdaki sözcükler de verilmiştir.

“Alfabenin yirmi ikinci harfi yolcu taşıyan, motorlu, büyük taşıtında, boynunun arkası... geniş ipekli şerit yerine keten, kenevir gibi bitkilerin liflerinden yapılan ince ip, kınnap sarılmış bir giyinişte, söz söyleyişte, dilde, düşünüşte toplumun gülünç ve aykırı saydığı yapmacıklara ve aşırılıklara kaçan, snop gördüm” (s.92, *Tanımsal*)

Erek metinde “S hattı” için “Alfabenin yirmi ikinci harfi “, otobüs için “yolcu taşıyan, motorlu, büyük taşıt”, sicim için “keten, kenevir gibi bitkilerin liflerinden

yapılan ince ip, kınnap”, züppe için “söz söyleyişte, dilde, düşünüşte toplumun gülünç ve aykırı saydığı yapmacıklara ve aşırılıklara kaçan” tanımları verilmiştir.

Ancak züppe'nin tanımı yanında benzeranlamlısı “snop”, sicimin tanımı yanında benzeranlamlısı “kınnap” verilmiştir. Oysa bu biçimde sadece tanım verilir. Dolayısıyla erek metin esas biçimden farklı olarak genişletilmiştir.

Parties du discours alıştırmasında Queneau hikâyeyi oluşturan kelimeleri Fransızca dilbilgisi türlerine göre sınıflandırmaktadır. Fransızcada “articles”, “substantifs”, “adjectifs”, “verbes”, “pronoms”, “adverbes”, “préposition” ve “conjonction” olmak üzere toplam 8 bölüm yapılmıştır.

Erek metinde ise öncelikle “Parties du discours” başlığı “Cümlelerin öğeleri” olarak çevrilmiştir, ama Türkçede cümlelerin öğelerinden, “özne, yüklem, tümleç” gibi sözcüğün tümcede yüklendiği görevler anlaşılır. Ancak bu başlık altında “özne, yüklem, tümleç ya da nesne” şeklinde bir sınıflandırma yapılmamıştır. Kelimeler “adlar”, “adıklar”, “bağlaçlar”, “belirteçler”, “eylemler” ve “sıfatlar” olarak sınıflandırılmıştır. Başka bir ifadeyle, sözcükler söz bölüklerine ayrılmıştır.³⁶ Bu nedenle “Cümlelerin öğeleri” başlığının “Söz bölükleri” şeklinde değiştirilmesi biçimin amacını daha iyi yansıtacaktır.

Contre-pettries'de sözcüklerin ilk heceleri ya da ilk harfleri kendi aralarında değiştiriye uğratılır:

“Un **m**our vers **j**idi, sur la **f**ate-**pl**orme **au**tière d'un **ar**robus, je **h**is un **v**omme au **f**ou **l**ort **c**ong et à l'**e**ntapeau **ch**ouré d'une **t**ricelle **f**essée.” (p. 130, *Contre-pettries*)

---

³⁶ Tahsin Banguoğlu “*Türkçenin Grameri*” isimli kitabında (s.152), kelimeleri söz içindeki işleyişleri bakımından “ad, sıfat, zamir, zarf, takı, bağlam, ünlem ve fiil” şeklinde “8 söz bölüğüne (parties du discours)” ayırmakta ve her birini “kelime” olarak ele almaktadır.

Örnekte de görüldüğü gibi birbirini takip eden iki sözcüğün ilk sesleri permüte edilmiştir. Bu değiştiri geri alındığında şu tümce elde edilir:

“Un jour vers midi, sur la plate-forme arrière d’un autobus, je vis un homme au cou fort long et au chapeau entouré d’une ficelle tressée”.

Erek metinde değiştiri daha başlıkta “Hacıgöz ile Kravat” olarak okuyucuya belirtilir ancak erek metin içinde değiştirinin yanlış uygulandığı yerler vardır.

“Gir bün öğle cakti vivarı, ot birbüsün sarka rahanlığında, çok ense uzunlu ve örgası şapkülü sir bicimle admalanmış bir çer ver gördüm” (s.113, *Hacıgöz ile Kravat*)

Bu tümcede “bir gün” ve “vakti civarı” başlığa uygun olarak permütasyona uğratılmıştır ancak aralarındaki “öğle” sözcüğü atlanmıştır. Aynı şekilde “çok ense uzunlu” bölümünde harfler değil sözcükler permüte edilmiştir. Harflerin değiştiriye uğratıldığı yerde de değiştiri yanlış uygulanmıştır. Örneğin “bir otbüsün rarka sahanlığında” bölümü düzeltildiğinde “bir otbüsün rarka sahanlığı” olmaktadır. Bu tümce “sir botobüsünün saka arhanlığında” şeklinde değiştiri kuralına uygun olarak yazılabilir.

2.3.5.2. Makrobiçemsel Düzeyde İçeriğin Değiştirildiği Çeviri

Sesbirimlerle ilgili olan ve yeniden yazılan başka bir alıştırma *Homéotéleutes* (*Homeoteleuton*)’ dur. Çok ekli yineleme (homéotéleute), sonda bulunan bir ya da daha çok eşsesli hece, mısra veya tümcenin yinelenmesine denir.³⁷ Queneau, *Homéotéleutes*’de – cule fonem öbeğini ve ona benzeyen –ulbe ve –ule seslerini yinelemiştir; Ekici, Türkçede –ar sesini yinelerken; Wright, -ate sesini tekrarlamayı seçmiştir.

³⁷ “Homéotéleute” (Çevrimici) <http://fr.wikipedia.org/wiki/Hom%C3%A9ot%C3%A9leute>, 20 Kasım 2009.

“Un jour de canicule sur un véhicule où je circule, gesticule un funambule au bulbe minuscule, à la mandibule en virgule et au capitule ridicule.” (p.35, *Homéotéleutes*)

“İlkbahar, günlerden Pazar, bulvarda seyyar mekanik bir canavar, itibarlı vatandaşlar dolmuş doksanar doksanar, biraz da yapmış rötär” (s.32, *Homeoteleuton*)

“On a certain date, a corporate crate on which the electorate congregate when they migrate at a great rate, late, had to accommodate...” (p.12, *Homeoptotes*)

Bu alıştırmalarda ses benzerliği ön planda olduğundan İngilizce ve Türkçe çeviri yeniden yazılmıştır, hikâye ses benzerliği taşıyan söz öbekleri kullanılarak her dilde farklı şekilde anlatılmıştır.

Alexandrins Türkçeye *Alexandrine'ler* olarak çevrilmiştir. Fransızcada 12’li hece ölçüsüyle yazılan ve iki yarım dizeden oluşan mısralar olarak tanımlanabilen “alexandrin”, hem kaynak hem de erek metinde 8 dizeden oluşan 12’li hece ölçüsüyle yazılmış ve düz kafiye düzenli şiirlerdir. Erek metinde, kafiye düzeni ve uyak sayısı korunmuştur. Ancak kaynak metinde 6. hecenin sonundaki (yarım dizeler arasındaki) durak erek metinde her dizede bulunmamaktadır. Aşağıdaki örnekte duraklar yan çizgiyle gösterilmiştir:

“Il n’y eut point d’esclandre / et le triste quidam
Courut vers une place / et s’assit sottement
Comme je retouruais / direction rive gauche /
De nouveau j’aperçus / ce personnage moche...” (p.51, *Alexandrins*)

“Ama neyse ki çık/madı bir rezalet
Kaçınca boş bir kol/tuğa bu şahsiyet
Ben giderken Quartier/ Latin’e doğru
Tekrar görüverdim/ bu süt çocuğunu...” (s.46, *Alexandrine'ler*)

Alexandrine'ler gibi ölçü ve uyak sayısının korunması *Sone* alıştırmasında da görülmektedir. Ancak örnekte de görüldüğü gibi erek metinde her dize büyük harfle başlamamış, sadece tümce başları büyük yazılmıştır.

“Glabre de la vaisselle et tressé du bonnet, /Un paltoquet chétif au cou mélancolique/Et long se préparait, quotidienne colique. / À prendre un autobus le plus souvent complet.” (p. 85, *Sonnet*)

“Tüysüzdü façası, şapka ve kurdele, / acemi sıpası! bir ense: seyirlik, / ve uzun mu uzun. Meşguldü gündelik / derdiyle: binsem, ah bir otobüs gelse.” (s.83, *Sone*)

Erek metne *Kaba* olarak çevrilen *Vulgaire*'de anlatıcı konuşurken bazı heceleri atmış, araya sözel dile ait söz öbekleri koymuş ve argo sözcükler kullanmıştır.

“L’était un peu plus dmidi quand j’ai pu monter dans l’esse.”

“Je lregarde passeque jlui trouve l’air pied quand le voilâtipas qu’ismet à interpellier son voisin. Dites-donc, qu’il lui fait, vous pourriez pas faire attention, qu’il ajoute, on dirait, qu’il pleurniche, quvous lfaites essprais, qu’i bafouille, deummarcher toutltemps sullé panards, qu’i dit” (p.64, *Vulgaire*)

“Aab işte otbüse bindim gidiyom gençten bi erif gördüm, alla canımı alsın gördüğüm en dallamaerif buydu”

“Neyse aabi, erif bişeylere kıl oldu, durup dururken yanındaki erife “siz ne yaptığımızı düşünüyorsunuz, ayama basmasanıza!” demez mi?” (s.57, *Kaba*)

Paysan'da Queneau, hikâyeyi bir köylünün ağzından yazmıştır. Fransa'nın özellikle Poitou-Charentes bölgesinde çoğul birinci kişiyle tekil birinci kişi adılı aynıdır. Dolayısıyla bu bölgedeki konuşucu “nous” (biz) yerine “je” (ben) diyerek konuşur ancak fiili birinci çoğul şahsa göre çeker.

“ J’avions pas de pttis bouts de papiers avec un numéro dssus, mais j sommes tout dmême monté dans steu³⁸ carriole”. (p. 147, *Paysan*)

Erek metin *Şive* ise Türkiye Türkçesi içinde Ege bölgesine özgü söyleyiş özellikleri kullanılarak yeniden yazılmıştır:

“Ama olan baktı adam pek iyavuz, bi yee boşalınca, e napçek gaari, gidip oturuveedi, kovga da bitiveedi.” (s. 125, *Şive*)

³⁸ Hikâyede kullanılan “steu” “cette” sıfatının 17 ve 18. yüzyılda kullanılan telaffuzudur. Yine “sur” bağlacı da “sus” şeklinde yine 17 ve 18. yüzyıl başlarında kabul gören kullanımıyla bırakılmıştır.

“Paysan” başlığı çevirisinde “Şive” olarak verilmiştir. Ancak ağız ve şive birbirleri yerine kullanılan ve çok sık karıştırılan kavramlardır. Şive bir ülkede geçerli temel ses özellikleri iken ağız o ülkede geçerli olan şive içinde, bölgesel, kentsel söyleyiş farklarıdır. Bu ayırmadan hareketle Queneau’nun Paysan hikâyesinde ele alınan şive değil, ağızdır.

Botanique’de amaç hikâyeyi botanik alanından terimler kullanarak anlatmaktır. Erek metin Botanik’de çevirmen daha çok kendi seçtiği terimlerle serbest bir çeviri yapmıştır.

“Ce cornichon se met à enguirlander un navet qui piétinait ses plates-bandes et lui écrasait ses oignons” (p. 131, Botanique)

“Bu zerzevat, yanındaki bir büyük kantaronu ne zaman bir çapalanma ya da bellenme olsa, bile bile patlıcanlarını gübrelemekle suçladı” (s.114, Botanik)

Gastronomique’de de aynı Botanique’de olduğu gibi çevirmen çoğu tümcenin çevirisinde serbest davranmıştır ancak kaynak metinle aynı olmasa da gastronomi terimlerini kullanmaya çalışmıştır.

“Parmi ce tas de nouilles, je remarquai une grande allumette avec un coup long comme un jour sans pain et une galette sur sa tête qu'entourait une sorte de fil à couper le beurre” (p. 135, Gastronomique)

“Hesabı ödedikten sonra bütün bu eriştelerin arasında boynu bir kereviz sapı kadar uzun olan ve muşmulasının tepesine ne idüğü belirsiz bir tencere kondurulmuş olan bir kornişona rastladım” (s. 117, Gastronomik)

Botanik ve Gastronomik ile aynı ilke doğrultusunda yazılan Zoologjik’de de çevirmen serbest tutumunu korumuştur.

“Soudain, le girafeau se mit à enrager sous prétexte qu’une bestiole voisine lui écrasait les sabots. Mais, pour éviter de se faire secouer les puces, il cavala vers un terrain abandonné.” (p.137, Zoologique)

“Aniden bu zürafa yanındaki bir kutup ayısını kasten toynaklarını tırmalamakla suçladı; ama sonra kuyruğunu kıstırıp bir köşede pıstı.” (s.118, *Zoolojik*)

Paréchèses'de amaç birbirini izleyen sözcüklerde aynı sesin tekrarlanmasıdır. *Paréchèses* ve İngilizce çeviri *Parechesis*'de “b” sesi tekrarlanırken, Türkçe çevirisi *Parechesis*'de “o” sesi tekrarlanmıştır.

“Sur la tribune bustérieure d'un bus qui transhabutait vers un but peu bucolique des bureaucrates abutis...” (p.72, *Paréchèses*)

“Oturaklı bir otobüs, potinleri eskimesin diye rotalarını otomatiklestirmiş otuzbin prototip yolcuyu... (s.63, *Parechesis*)

“On the butt-end of a bulging bus which was transbustling an abundance of incubuses...” (p.22, *Parechesis*)

Queneau *Anglicismes*, *Italianismes* ve *Macaronique* alıştırmalarında Fransızcaya İngilizce, Latince ve İtalyanca dillerinden sözcükler, önekler veya sonekler aktarmış ama Fransızcanın sözdizimini değiştirmemiştir. Dolayısıyla sözcükleri başka bir dilden gelen ama sözdizimi Fransızca olan melez bir dil oluşmuştur.

Çevirmen, Fransızca ve hikâyede kullanılan yabancı dil arasındaki ilişkiyi Türkçe ve ilgili yabancı dil arasında kurmaya çalışmıştır. Bunu gerçekleştirmek için hikâyeleri yeniden yazmıştır.

Yeniden yazılan bu tür hikâyelerden biri *Anglicismes*'dir. Bu biçimde Queneau İngilizce sesletimi korur, ama yazılışını Fransızcanın sesleriyle bırakır. İngilizceden kelimeler ödünç alınmıştır ancak, yazım Fransız alfabesine göre yapılmıştır.

Örneğin, aşağıdaki tümce Fransızcaya göre okunduğunda İngilizce “see, man, greate ve neck” sözcüklerinin sesletimi yapılmış olur:

“je **sie** un jeuque **manne** avec une **grète nèque**” (p.112, *Anglicismes*)

Metni Fransız sesletim sistemine göre okuyan Fransız okuyucu ister istemez İngilizce konuşmuş olacaktır. Metinde sadece kelimeler İngilizceden öykünmedir, sözdizim Fransızcadır.

Erek metinde de aynı ilke benimsenmiştir. Türkçe çevirisinde bir Türk’ün İngilizce konuşması üzerinde oynanmıştır. Sözdizim Türkçe kurallarına göre yapılmış, ama sözcükler İngilizce seçilmiş, yazılış ise Türkçe sesletime göre yapılmıştır.

“-Abi, bigün ööleyin, bizim **skuulbas peyk** bi haldeydi ve **nekst tu mi** böyle **ilonceytd nekli**, kafasındada etrafına **pleytd kord sörkul** edilmiş bir **het** olan bi **leymır** wardı” (s. 98, *Ottübaaziçi*)

Ancak erek metinde bağlam ve bağlama uygun olarak başlık ile metin türü değişmiştir. *Anglicismes* başlığı *Ottübaaziçi* şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bağlamda ise bir öğrenci diğer bir arkadaşına okul otobüsünde gördüğü komik şapkalı genci anlatmaktadır. Saint-Lazare garı öğrencinin “midterm”e gireceği yer; “S hattı otobüsü”, “okul otobüsü” olmuş, “Cour de Rome” ise metinden çıkartılmıştır. Ayrıca metne iki öğrencinin konuştuğu ayrı bir bölüm eklenmiştir. Çevirmen, kaynak metin düz yazı iken erek metni diyaloga çevirmiştir.

Aslında kaynak metindeki “anglicisme” erek metinde de yapılmıştır. Ancak erek metinde öğrencilerin konuşması yer aldığından, dil düzeyi kaynak metinle aynı değildir. Bu konuşmada argo sözcükler, öğrencilerin kullandığı jargonlar bulunmaktadır.

Aynı hikâyenin Barbara Wright tarafından yapılan İngilizce çevirisi incelendiğinde herhangi bir bağlam değişikliği göze çarpmamıştır. Bu çeviride de bir İngiliz’in Fransızca konuşmasında dilbilgisi ve sözdizimin İngilizce, sözcüklerin de Fransızca olduğunu görülür.

Italianismes hikâyesi *Azerice* olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. *Anglicismes* ile benzer bir ilkeye dayanan ve Fransız okuyucuya bu sefer İtalyanca konuşturmaya çalışan *Italianismes* hikâyesi ilk bakışta İtalyanca yazılmış gibi gözükmektedir, zaten arada İtalyanca sözcüklere de rastlanmaktadır, (treccie) ama Fransızca sözdizime uygun yazılmıştır. Queneau, İtalyancanın seslerini sözcüklere bol miktarda “é” son sesi ekleyerek vermeye çalışmıştır.

“Oune giorno en pleiné merigge, ié saille sula plataforme d’oune otobousse et là quel oume ié vidis?” (p. 128, *Italianismes*)

Erek metinde ise *Italianismes* başlığının *Azerice* olarak verildiği görülür. Bunun nedenin dillerin ait olduğu dil ailesi olduğu savunulabilir. Fransızca ve İtalyanca, Hint-Avrupa Dillerinin İtalik öbeği içindeki Roman dillerindedir.³⁹ Türkçe ise Azerice ve Türkmençe ile birlikte Ural-Altay dil ailesinin Oğuz grubundandır. Ekici de bu nedenden dolayı İtalyanca yerine Türkçeye yakın olan *Azerice*’yi seçmiştir. Yine burada da kaynak metindeki ilke benimsenmiştir. Türk okuyucu metni okuduğunda Azerice sesletim yapar.

“Bir gün günortaya doğru, bir S avtobusunun arxa saxanlığında, çox uzun boyunlu ve papaqına bir ipliğ qoymuş bir cavan görmüşəm.” (s.111, *Azerice*)

Anglicismes’in tam tersi bir ilkeyle yazılan *Poor Lay Zanglay*, (İngilizce sesletimle okunursa “pour les anglais”, “İngilizler için”) İngilizce sesletimle Fransızca yazılmıştır. Sözcüklerin biçimi burada o kadar bozulmuştur ki Fransızlar tarafından tanınması bile zorlaşmıştır. *Anglicismes*’de bir Fransız’ın İngilizce konuşması üzerinde durulurken, *Poor Lay Zanglais*’de bir İngiliz’in Fransızca konuşması üzerinde oynanır.

“Jer mongtay kang maym ay lar jer vee ung ohm ahvayk ung long coo ay ung chahrpo hangtooray dünn saught der fessel trassay” (p. 129, *Poor Lay Zanglais*)

---

³⁹ Prof.Dr.Berke Vardar, **Dilbilmin Temel Kavram ve İlkeleri**, İstanbul ,Multilingual, 1998.

Tümçenin Fransızcaya göre düzenlenişi: “ Je remontaï quand- même et là je vis un homme avec un long cou et un chapeau entouré d’une sorte de ficelle tressé”

Türkçe çeviri *Levanten* başlığını taşımaktadır. Erek metinde, kaynak metindeki ilke benimsenmiş ve bir Levanten’in⁴⁰ Türkçe konuşması üzerinde durulmuştur.

“Iqui saatte sonra onou tekrare geurdume” (s. 112, *Levanten*)

Yazılan ses birimlerinin Türkçede bir anlam ifade etmesi için metnin Fransızca sesletim kurallarına göre okunması gereklidir. Örneğin Fransızcada “qui” “ki”, “ou” “u”, “eu” “ö” şeklinde okunur ve sözcüklerin sonundaki “e” harfi üstünde aksan yoksa okunmaz. Dolayısıyla yukarıdaki tümçenin Türkçe sesletimi şu şekildedir:

“İki saat sonra onu tekrar gördüm.”

15.yüzyılda İtalya’da şiir yazmak için icat edilen bir dile verilen isim anlamına gelen *Macaronique* hikâyesinde yazarın ana dilindeki sözcüklere Latince sonekler eklenerek metin Latince dilinde yazılmış gibi verilmiştir.

“**Autobi** passebant completi. In uno ex supradictis autobibus qui S denominationem portebat, hominem quasi **junum**, cum collo multi elangato et cum **chapito** a galono tressato cerclato cerclato vidi.” (p. 126, *Macaronique*)

Erek metinde başlık *Sahte Latince* olarak değişmiştir ancak içerikte çok farklılık yoktur; metne Latin sonekleri yerleştirilerek bazı Türkçe sözcükler eklenmiştir. Örneğin aşağıdaki tümcede “otobüs, genç, serpuş” gibi Türkçe sözcükler tanınabilmektedir.

---

⁴⁰ Levanten, 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devletinde yaşayan Avrupa kökenli vatandaşlara verilen bir isimdir. Levantenler protestan veya katolik ülkelerin vatandaşlarıdır. (özellikle Fransa, İngiltere ve Macaristan)

“**Otobusus** passabant completi. In uno ex supradictis otobusus qui S denominationem portebat, hominem quasi **gencus**, cum collo multo elangato et cum **serpus** qui cordonus elonguselus cerclato vidi.” (s.109, *Sahte Latince*)

Hellénismes erek metinde *Uydur uydur söyle* olarak çevrilmiştir. Kaynak metinde Queneau'nun başlık gereğince Yunanca ilk-son eklerle türetilen sözcükleri kullanarak hikâyeyi anlatmaya çalıştığı görülür.

“Dans un hyperautobus plein de pétrolonautes, je fus martyr de ce microrama en une chronique de métafluence” (p.102, *Hellénismes*)

Çevirmen *Uydur uydur söyle*'de hikâyeyi bu sefer Arapça-Farsça sözcüklerle yeniden yazmıştır.

“Otobüs-ü azim, rakam-ı aşra; dolmuş-ü fevkalade, külliye billah!” (s.89, *Uydur uydur söyle*)

Lettre Officielle, İngilizce ve Türkçede eski dilde resmi mektup kurallarına uygun olarak yazılmıştır. Türkçe çeviride resmi mektupta görülen “arz/ rica ederim”, “iş bu” gibi kullanımlar ve eski sözcüklerin kullanımı dikkat çekmektedir.

Çevirmen *Koku almayla ilgili*'de Oulipo tarafından kullanılan bir teknik olan “eşsesli alfabe” tekniğini fark ederek erek metinde gerekli değişikliği yapmıştır. Kokan nesnelere sırayla okunduğunda alfabenin tüm harfleri “y” harfine kadar kullanılmış olur.

“Dans cet S méridien il y avait en dehors de l'odeur habituelle, odeur d'**abbés**, de **décédés**, d'**œufs**, de **geais**, de **haches**, de **ci-gîts**, de **cas**, d'**ailes**, d'**aime haine au pet** de **culs**, d'**airs détestés**, de **nus vers**, de **doubles vés cés**, de **hies que scient aides grecs...**” (p.86, *Olfactif*)

“S meridyeninde, her zamanki kokunun dışında, öyle bir koku vardı ki: **alabacak çadırının**, **efe göğsünün**, **hırtlığın**, **ijkililiğin**, **menopozun**, **öperse şutlanan şu üvey kızın kokusu** gibi bir koku...” (s.76, *Koku almayla ilgili*)

Ode'da ön planda olan mısra sonlarındaki ses benzerliğidir. Fransızca metin ve Türkçe çevirisi Şarkı'da “on” sesinin yinelendiği görülür.

“Dans l'autobus / dans l'autob**on** / L'autobus S / l'autobus**son** / qui dans les rues / qui dans les **ronds**/ va son chemin / à petits **bonds** / près de Monceau / près de Mon**çon**....” (p. 96, Ode)

“Otobüste / otobüs**ton** / otobüs es / otobüs**on** / gidiyoruz / gidiyor**on** / yolumuza / yolumuz**on** / Park Monso'da / Park Montof**on**... (s. 83, Şarkı)

Lipogramme'da Queneau “e” seslisini kullanmadan hikâyeyi anlatmıştır. Bu metin aynı zamanda “f”, “j” ve “k” sesleri için de bir lipogramdır. “C”, “j” ve “v” sesleri açısından da lipogram olan erek metinde “a” seslisi atılmıştır.

“Plus tard, vis-à-vis la station Saint- Machin ou Saint-Truc tu as à ton raglan un bouton qu'on a mis trop haut”. (p.111, Lipogramme)

“Çok geçmeden, efendimiz Mesih'in eliyle diriltilmiş kutsal kişinin ismi verilerek, trenlerin yolcu indirmesi ve bindirmesi niyetiyle yerden yükseltilmiş köşk irisinin önünde, bu genci yine gördüm” (s.97, Lipogram)

Görüldüğü gibi çevirmen özel isim olan “Saint-Lazare garı”nı bile lipogram tekniğine uygun çevirmiştir. Erek metinde “a” seslisi kullanılmayacağından çevirmen “Saint-Lazare”ı “efendimiz Mesih'in eliyle diriltilmiş kutsal kişinin ismi” olarak, “gar” sözcüğünü ise “trenlerin yolcu indirmesi ve bindirmesi niyetiyle yerden yükseltilmiş köşk irisini” olarak çevirmiştir.

Noms Propres'da yer alan özel isimler erek metin Özel İsimler'de uyarlanmıştır. Kaynak metinde yer alan “Josephine” “oturacak yer” anlamındadır. Çevirmen, erek metinde “otobüs”e yakınlığından dolayı bu özel ismi Osman olarak çevirmiştir. Aynı şekilde, “Gibus”, adını kendi yarattığı şapkaya veren bir şapkacıdır. Çevirmen “şapka” sözcüğüne benzerliğinden dolayı “Gibus” için “Şamil” ismini kullanmıştır.

“Sur la Joséphine arrière d'un Léon complet, j'aperçus un jour Théodule avec Charles le trop long et Gibus entouré par Trissotin et pas par Rubens”. (p.121, *Noms propres*)

“Dolu bir Osman’ın arka Seher’inde, bir gün Cevat’ı gördüm; yanında Uzun Hüsnü ve Şamil vardı, ama Şamil’in etrafında Kurthan yerine Cezmi dolanıyordu” (s. 105, *Özel İsimler*)

Loucherbem 19.yüzyılın ilk yarısında kasapların konuştuğu argoya verilen isimdir. Bu biçimde sözcüklerin ilk harfi “l” sesi ile değiştirilerek sözcüğün sonuna yerleştirilir, ayrıca sözcüğün sonuna başka son ekler de konulabilir.

“Un jourlingue vers lidimège sur la lateformeplie arrière d'un lobustotem, je gaffe un lypétinge avec un long loukem...” (p.122, *Loucherbem*)

Türkçede bu tür bir kullanım olmadığından erek metin *Argo*'da çevirmen sadece argo sözcükler kullanarak hikâyeyi yazmıştır.

“Yandan çarklıda upuzun boyunlu ve kefalosunda kaşmerdikoz bir şapka olan bir pandispanya gördüm” (s.106, *Argo*)

Sonuç olarak, Popoviç'in çeviri anlayışına göre kaynak metne göre yenilik ya da eksiklik gibi görülen her şey birer kaydırmadır. Başka bir deyişle, kaynak metinden ayrılıklar ve sapmalar kaydırma adını alır. *Biçem Alıştırmaları* kitabındaki pek çok hikâyede kaynak metne göre ayrılıklar görülür. Bunun nedeni çevirmenin kaydırmalara başvurmasıdır. Çevirmen *Di'li geçmiş*, *Miş'li geçmiş*, *Edilgen Çatı*, *Anadın mı*, *Uydur uydur söyle*, *Ottübaaziçi*, *Argo*, *Kuş dili*, *Azerice*, *Levanten*, *Nevzuhur* ve *Şive* alıştırmalarında bu kaydırmaları başlıkta gerçekleştirir, diğer alıştırmalarda kaydırmalar olmasına rağmen başlığa herhangi bir ekleme yoktur.

Kayırmalar metnin normunu korumak için yapılır. Çevirmen işlevsel açıdan kaynak metne bağlıdır, aynı izlenim için kendi zamanı ve kültüründen eşdeğerlikler bulur. Çeviri sürecinde özgür olan çevirmen, bu özgürlüğünü kaynak metni erek

kültürde canlı bir yapıt olarak yeniden yaratmak için kullanır. *Biçem Alıştırmaları* Popoviç'in bu anlayışını özetler niteliktedir. Ekici, kaynak metnin işlevselliğini Türk diline özgü özellikler kullanarak okuyucuya yansıtmaya çalışmış; bu açıdan kaynak metnin biçimsel özelliklerine sadık kalmıştır. İşlevselliği ön planda tuttuğundan bazı alıştırmaları özgürlüğünü kullanarak yeniden yazmıştır. Popoviç kaydırmaları bireysel, bünyesel, konusal, olumsuz ve türsel olmak üzere beş sınıfa ayırır. *Biçem Alıştırmaları*'nda bu kaydırmaların tümü yer almaktadır.

Bünyesel kaydırma çevirmen erek ve kaynak dilin yazınbilimi ve biçimindeki farklılıklardan dolayı kaydırmalara başvurur. Ekici de Fransızca ve Türkçe arasındaki sözdizimsel farklılıklardan dolayı bünyesel kaydırmayı *Rüya*'da uzun tümceleri bölerek, *Notasyon*'da ekleme ve *Taraf tutarak*'da yineleme yaparak, *Geriye doğru*'da Türkçede olmayan bir zamanı zaman zarflarının yardımıyla çevirerek, *Kehanet*'te iki dil arasındaki tekil-çoğul kullanımı gözeterek, *Komedi*, *Resmi mektup*'da farklı bağlamlarda aynı sözcüğün bağlama uygun karşılığını seçerek gerçekleştirmiştir.

Bireysel kaydırma çevirmenin dil kullanımından kaynaklanan kaydırma değildir. Çevirmenin özellikle sözcüklerin kullanımında tutarsız davrandığı gözlemlenmiştir. Neredeyse tüm hikâyelerde aynı bağlamda geçen “plate-forme”, “feutre” ve “ridicule” sözcükleri erek metinde değişik karşılıklarla çevrilmiştir. Aynı şekilde “omnibus” sözcüğü de “otobüs”, “metro” ve “omnibüs” olarak çevirmen tarafından farklı çevrilmiştir.

Çevirmen; *İkirciklenme*, *Çiftedikiş*, *Mecazi olarak* alıştırmalarında görüldüğü gibi anlatımda abartıya kaçmış, anlatılmak isteneni daha güçlü bir anlatımla vermiştir. *Komedi*, *Apostrof*, *Telgraf*, *Yanıdakine fısıldayarak* gibi alıştırmalarda ise eksiltmeye başvurmuş, bir sahne belirleyicisini veya bir sözcüğü ya da biçimle ilgili bir öğeyi eksiltmiştir. Eksiltmenin yanında eklemeyi de kullanan çevirmen, *Cümle içinde kullanın* gibi alıştırmalarda kaynak metinde yer almayan söz öbeklerini erek metinde kullanmıştır.

Konusal kaydırmada erek ve kaynak metinde değişik düzenlamalar kullanılır. *Biçem Alıştırma*'larında çevirmen bazı hikâyelerde düzenlam yerine yan veya benzeranlam kullanmıştır. Mecazi olarak, Tam tamına, Sorgu, Taraf tutarak, Dokunmayla ilgili, Görsel alıştırmalarında çevirmenin düzenlam kullanması gerekirken yananamları kullandığı, Tıbbi, Çiftedikiş, Geriye doğru, İkirciklenme'de ise benzeranlamda başka sözcükleri kullanarak çevirdiği görülür.

Olumsuz kaydırma metnin yüzeysel- eksik yorumu veya çeviri işleminin yanlış anlaşılmasından kaynaklanır. *Biçem Alıştırmaları*'nda olumsuz kaydırma kaynak metinden tamamıyla uzaklaşmaları da içerir. Çevirmen hem sözcük hem de tümce düzeyinde olumsuz kaydırma yapmıştır.

Sözcük düzeyinde Mecazi olarak, Taraf tutarak, Dokunmayla ilgili, Tumturaklı alıştırmalarında kaynak metinden uzaklaşan sözcük seçimi, Tat almaya ilgili, Görsel, Nevzuhur, Notasyon'da biçeme aykırı sözcük seçimi, Görsel, Cümle içinde kullanın, Geometrik alıştırmalarında erek kültür okuyucusu tarafından anlaşılmayan sözcük seçimi görülür. Tümce düzeyinde ise Şaşkınlıklar ve Antonimler'de çevirmen kaynak metni yüzeysel yorumlayarak olumsuz kaydırma gerçekleştirmiştir.

Türsel kaydırma, metnin makro ve mikrobiçimini etkileyen kaydırmalardır. *Biçem Alıştırmaları*'nda türsel kaydırma; “Mikrobiçemsel Düzeyde Tutarsızlık Barındıran Çeviri” ve “Makrobiçemsel Düzeyde İçeriğin Değiştirildiği Çeviri” olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

Biçem Alıştırmaları'nda her hikâyenin başlığı o hikâyenin biçimini anlatmaktadır. Dolayısıyla her başlık hikâyenin türünü belirler. Çevirmen, Çifte dikiş, Rüya, İkirciklenme, Distinguo, Onomatopeia, Di'li geçmiş, Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar, Artan sayıda sözcük öbekleriyle permütasyonlar, Miş'li geçmiş, Edilgen çatı, Tanımsal, Cümlelerin öğeleri, Hacıgöz ile Kravat alıştırmalarında hikâyenin genel biçimine uygun olarak çeviriyi yapmıştır, ancak bu

hikâyelerde bazı tümceler veya sözcükler genel biçeme aykırı düşmektedir.

Ottübaaziçi, Azerice, Levanten, Sahte Latince, Uydur uydur söyle alıştırmalarında çevirmen hem başlığı hem içeriği değiştirmiş; Homeoteleuton, Şive, Botanik, Gastronomik, Zoolojik, Parechesis, Alexandrine'ler, Kaba ve Sone alıştırmalarında başlığı koruyup içeriği değiştirmiştir.

Resmi mektup, Koku almayla ilgili ve Şarkı alıştırmaları kaynak metnin biçimini, başlığını ve türünü olduğu gibi erek metne aktarmaktadır.

Değiş kaydırmaları çerçevesinde çeviri metnin incelenmesi sonucunda, Oulipo'nun “matematik ve edebiyatı birleştirme” amacını güden alıştırmalarda çevirmenin matematiksel mantığı uygulamaya çalışırken mikrobiçem düzeyinde sorun yaşadığı görülmektedir. Bununla birlikte çevirmen, Oulipo'nun matematikle ilgili olmayan Lipogram, eşsesli alfabe, logo-rallye gibi tekniklerini erek metinde olduğu gibi uygulamıştır. Yine bu alıştırmalarda biçemi iyi yansıtabilmek için yeniden yazım tekniğini kullanmıştır.

Çevirmen, Popoviç'in önerdiği gibi kaynak metnin normunu yani biçimini korumak için bazı alıştırmaları yeniden yazmıştır. Özellikle Şive, Gastronomik, Zoolojik, Botanik, Kuş dili, Argo, Özel İsimler, Uydur uydur söyle, Çeviri, Lipogram, Ottübaaziçi, Sone, Parechesis, Kaba, Apocope, Senkop, Aphaeresis, Di'li geçmiş, Miş'li geçmiş, Edilgen Çatı, Alexandrine'ler, Distinguo, Homeoleuton, Sözcük türetme, Koku almayla ilgili, Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar, Artan sayıda sözcük öbekleriyle permütasyonlar bu alıştırmalara örnektir. Ancak bazı alıştırmalar için erek metinde biçim korunurken biçim kaybolmuştur.

Çevirmen, Bilmezden gelme, Şaşaalı, Hayalet raporu, Apostrof, Taraf tutarak, Tat almayla ilgili, Görsel, Lipogram, Antonimler, Hakaretimiz, Botanik, Zoolojik alıştırmalarında kendinden ekleme yapmıştır ve abartıya başvurmuştur.

Çevirmen içeriğin çevirisinde uyarlama yapmıştır. Uyarlamayı da bir kaydırma olarak düşünürsek *Nida*, *Botanik*, *Takmadan*, *Tat almayla ilgili*, *Özel isimler* ve *Taraf tutarak* alıştırmalarında kültürel açıdan uyarlamaların yapıldığı görülür.

Sonuç olarak çevirmenin deyiş kaydırmalarından hepsine başvurduğu görülür. Kaynak metnin biçimini erek metne aktarmayı kendine çeviri normu olarak seçen çevirmen, bu nedenle biçimsel eşdeğerlik uğruna biçimsel eşdeğerliği bazı alıştırmalarda korumamış ve bu alıştırmaları yeniden yazmıştır. İşlevsel bir çeviri anlayışı çerçevesinde erek metni kaynak metnin biçim özellikleri doğrultusunda yeniden şekillendirerek, biçimlerin çevirisinde uyarlama, ekleme ve eksiltme yapmıştır ancak bu eklemeler bazen abartıya neden olmuştur; özellikle Oulipo'nun matematik tekniği gerektiren alıştırmalarında Türkçede sorun görülür.

3. ÇEVİRİ DEĞERLENDİRMESİ

3.1. Çeviride Kültürel Öğelerin Değerlendirilmesi

Her dil içinde yoğrulduğu toplumdan izler taşır. Dolayısıyla üretilen her metin örtük ya da açık olarak o toplumun yaşam biçimini, geleneklerini, düşünüş tarzını... içeren kültürel öğeler barındırır. Çeviri işlemi söz konusu olduğunda sadece iki dil değil, aynı zamanda iki kültür de karşı karşıya gelir, çünkü çeviri sadece gösterenlerin yerleştirilmesi değildir; yeni bir anlambilimsel ve göstergebilimsel dizgenin tanınmasını ve uygun gösterenlerin seçilmesini öngörür.¹

Estetik kuramının öncülerinden Luciano Nanni, metnin oluşturulduğu yere dikkat çeker ve okuyucularla çevirmenlerin bu sosyal, kültürel yer sayesinde söylemi biçimlendirdiğini söyler. Nanni, gemi örneğinden yola çıkarak yer ve kültürün önemini şöyle açıklar: Gemi kavramını; gemiyi yapan, geminin kendisi ve gemiyi kullananla açıklamayı istemek, önemli bir başka öge olan denizi göz önünde bulundurmamaktır. Hâlbuki gemiyi yapanı, kullananı ve gemiyi bir araya getirerek açıklayan denizdir.²

Nanni'ye göre yazınsal metinlerdeki estetiği, eserin değişik boyutlardaki anlamını anlamak için onun ardında yatan kültürü “intensio culturae”(intention de la culture) anlamak gerekir. Dolayısıyla kültür, nesnelere dışında ve onların kullanımını yöneten devingen bir yapı olarak ortaya çıkar. Kültür, her çeviri işleminin alımlanmasını yöneten uzlaşmaları belirler. Yani, kültür metnin yorumunu yönlendirir.

---

¹ Zhang Xinmu, “Les Signes sociaux et leur traduction”, *Meta*, XLIV,1;1999, s.117.

² Annie Brisset, “L'Identité Culturelle de la Traduction en réponse à Antoine Berman”, in Paul Bensimon, *Palimpsestes No:11: Université Paris III- Sorbonne Nouvelle Institut du Monde Anglophone Traduire la Culture*, Presses de la Sorbonne Nouvelle, 1998, s.35.

“L’identité Culturelle de la Traduction” (Çevirinin Kültürel Kimliği) isimli makalesinde Annie Brisset, bir metnin ancak oluşturulduğu yer ve zaman çerçevesi içinde değerlendirildiğinde anlam ve değer kazandığını savunur ve bu çerçevenin de çeviri etkinliklerini yönlendirdiğini söyler. Brisset’ye göre çeviri, öncelikle erek kültüre yabancı kültürel öğelerin erek kültürde var olanlarla kurabileceği ilişkilerin belirlenmesini içerir. Anlam çevrilecek metinde değil, çeviri işlemini sağlayan kültürel bağda saklıdır. Bu bağ da belirginliği sağlar.³ Brisset, kültürün çevirideki önemini şöyle açıklar:

“Elle oriente et façonne l’interprétation du texte original en s’interposant... entre la subjectivité traduisante et l’objet à traduire.”⁴

“[Kültür] çeviri metni ile çevirmenin öznelliğini birleştirerek kaynak metnin yorumunu yönlendirir ve biçimlendirir.”⁵

Brisset’nin savunduğu gibi kültürel bağların çeviriyi yönlendirmesi *Bıçem Alıştırmaları*’nda açıkça görülür. *Javanais*, *Hellénismes*, *Italianismes*, *Poor lay Zanglay* ve *Onomatopées* alıştırmalarının *Kuş dili*, *Uydur uydur söyle*, *Azerice*, *Levanten* ve *Onomatopeia* olarak çevirisi bu duruma örnek olarak verilebilir.

Kaynak kültürde gençlerin kendi aralarında heceler arasına, başına veya sonuna “v” seslisini ve uyumlarını koyarak konuşmasını anlatan “javanais” erek kültürde “kuş dili” olarak çevrilmiş, yani iki kültür arasında uyarlama yoluyla kültürel bir bağ kurulmuştur.

“Unvin jovur vevers mividin suvur unvin vauto**bobuvus** deveu lava livigneve esseve, jeveu vave**verçuvus** unvin jeveunovomme vavec unvin lonvong couvou evet...” (p. 123, *Javanais*)

“Bigir gügün ögöglege vagaktigi sege ogotogobügüsügündege uguzugun bogoyugunlugu vege şagapkagasığı kugurdegelaga yegeriginege bigir tügür sigicigimlege sagarigılmığış... (s. 107, *Kuş dili*)

³ Brisset, *loc.cit.*, ss.33-34.

⁴ *Ibid.*, s.37.

⁵ Çeviri tarafımızdan yapılmıştır.

Farklı kültürler arasında bağ kuran bir başka alıştırma *Hellénismes*'de, Fransızcaya Yunancadan geçen ilk-son eklerin sözcüklere eklenmesi ya da Yunanca kökenli sözcüklerin kullanımıyla hikâye anlatılır. Yani kaynak metinde Queneau Fransızca'yı Yunancalaştırmıştır. Erek metinde çevirmen Fransızca-Yunanca arasındaki bağı Türkçe ile Arapça arasında kurmuş, erek metni Arapçalaştırarak yeniden yazmıştır.

“En une **chronie hystère**, je l'esthèsis devant le sidérodromeux stathme hagiolazarisque, péripatant avec un compsanthrope...” (p. 102, *Hellénismes*)

“Cüz'i zaman-ül akabi, lebbeyk fi şimendüferhane-i lazaar ü aziz, aman Allah! Vallahi âdem-i merdâne-i ayni, fi refakat ül birader el vahid.” (s. 89, *Uydur uydur söyle*)

Aynı şekilde kültürlerarası iletişimin yaşandığı diğer alıştırmalar ise *Italianismes* ve *Poor lay Zanglay*'dir. *Italianismes*'de Queneau, Fransızca ve İtalyanca dilleri arasındaki benzerlikten yararlanır. Sözdizimi Fransız dilinin kurallarına uygun bırakır ancak sözcüklerin sesletimini İtalyancaya benzetmek için İtalyanca ilk-son eklerden yardım alır. Yani Fransızca'yı İtalyancalaştırır. Bu sebeple çevirmen Türkçe ve Azerice arasında bir bağ kurar ve Türkçe sözcükleri Azerice sesletime uygun olarak değiştirerek erek metni yeniden yazar.

“...mais quand il vidit oune sédie vouote, il corrit por sedersilâ.” (p.128, *Italianismes*)

“Amma yaxşı bir yer boşaltınca bu tahlülkali döyüşü cald tark etmiştir va boşaltan yere oturmak için qaçmıştır” (s.111, *Azerice*)

Poor lay Zanglay'de bir İngiliz'in Fransızca konuşması ele alınmıştır. Metinde Fransızca sözdizim korunmuştur ancak hikâye İngilizce okunuş kurallarına göre okunduğunda, bir İngiliz'in Fransızca konuşması elde edilmektedir. Çevirmen erek metinde İngiliz yerine bir Levanten'in konuşmasını taklit etmiştir.

“Ung per plüh tarh jer ler rervee dervang lahr Garsinglahzahr ang congparhrgnee d’ung dangdee kee lühee congsayhiay der fare rermongtay d’ung crang ler bootong der song pahrdessüh.” (p. 129, *Poor lay Zanglay*)

Alıştırmanın Fransızca okunuşu: “Un peu plus tard, je le revis devant la gare Saint-Lazare en compagnie d’un dandy qui lui conseillait de faire remonter d’un cran le bouton de son pardessus.”

“İqui saatte sonra onou tekrare geurdume; Gare Saint-Lazare’in eununde achagi youkari yeuruyırdı. Yanındaqui bir zuppé ona bir du’méylé ilguili tavsiyelére vériyordou.” (s. 112, *Levanten*)

Alıştırmanın Türkçe okunuşu: “İki saat sonra onu tekrar gördüm; Gare Saint-Lazare’in önünde aşağı yukarı yürüyordu. Yanındaki bir züppe ona bir düğmeyle ilgili tavsiye veriyordu.”

Kültürler arasındaki fark ayrıca *Onomatopées (Onomatopeia)*’daki yansıma seslerde ortaya çıkmaktadır. Her kültür yansıma sesleri farklı şekilde ifade ettiğinden çevirmen de erek metinde yansımaları erek kültüre göre uyarlamıştır.

“Là-dessus, **vrouutt**, il se jette sur une place libre et s’y assoit, **boum**.” (p.39, *Onomatopées*)

“Bunun üzerine, **pffft**, kendini boş bir koltuğa attı ve oturdu, **pattadanak**” (s.36, *Onomatopeia*)

Kaynak metinde, kaynak kültürdeki dildışı öğelere gönderme yapan sözcükler mevcuttur. Bunlardan en önemlisi hikâyenin kahramanı genci tanımlarken kullanılan “zazou” sözcüğüdür. “Zazou” Vichy hükümeti altında doğan bir modayı temsil eder. Eksantrik giysiler (çok büyük ceketler, fötr şapkalar) giyen ve şık kafelere giden gençlere verilen bu isim 1941’den sonra olumsuz bir anlama bürünmüş ve gençlerin tembel yanlarını niteler olmuştur.⁶

Kaynak metin “zazou” sözcüğünü kullanarak kitabın kahramanı hakkında kişisel bir bilgiyi (1941’deki bu moda akımını temsil ettiği) okuyucuya iletmektedir.

---

⁶ J.P.Fauteux, “Les quatre personnages”, ders notu, (Çevrimiçi)
http://www.jpfauteux.com/langage/Queneau_html/quatrePersonnages.html, 31 Temmuz 2008.

Ancak bu kimlik göstergesi erek metinde yer almamaktadır. “Zazou” sözcüğünü çevirmen “züppe”, “şapkalı yolcu” ve “bir genç” olarak çevirmiş, kaynak metindeki toplumsal konumunu yansıtmamıştır.

“Un jeune **excentrique** portant un **surnom donné à Paris en 1942**” (p.105, *Définitionel*)

“Un **zazou**” (p.107, *Tanka*)

“Y monta un **zazou**” (p.111, *Lipogramme*)

“Bu giyinişte, söz söyleyişte, dilde, düşünüşte toplumun gülünç saydığı yapmacıklara ve aşırılıklara kaçan, snop” (s.92, *Tanımsal*)

“Şapkalı yolcu” (s.94, *Tanka*)

“... bir genç gördüm” (s.97, *Lipogram*)

Gönderme yapılan diğer öğeler Dandizm ve bu akımın öncülerinden Georges Brummell’dir. Hikâyenin ikinci paragrafında Saint-Lazare garı önünde karşılaşılan arkadaş, giyim konusundaki bilgisiyle tanınmaktadır. *Özel İsimler*’de bu arkadaş “Brummell” olarak adlandırılarak Georges Bryan Brummell’le ilişki kurulmuştur. Bu ilişki erek metinde yer almamaktadır.

“... je revis Théodule devant Saint-Lazare en Grand Cicéron avec **Brummell**...” (p.121, *Noms Propres*)

“... Laz Ahmet’in önünde, **Cemal** ile büyük bir Habip’e dalmıştı...” (s.105, *Özel İsimler*)

Benzer olarak *Anglicismes*’de söz konusu arkadaşta “beau” denerek Brummell kastedilmiştir, çünkü İngiliz Brummell “Beau Brummell” olarak tanınmaktadır. Erek metinde bu göndermeye yer verilmemiştir. *Contre-pettries*’de ise “dandy” sözcüğü tam zıt anlamıyla “hıyar” olarak çevrilmiştir.

“ Un **beau** lui guvait un advice...” (p.112, *Anglicismes*)

“ Yanında kendisi gibi bir **tikky** daa wardı...” (s.98, *Ottübaaziçi*)

“Je le devis revant la sare Laint-Gazare en crain d’étouter les donseils d’un candy” (s.130, *Contre-pettries*)

Alıştırmanın Fransızcaya uygun düzenlenişi: “je le revis devant la Gare Saint-Lazare en train d’écouter les conseils d’un **dandy**”

“... sonu Gaint Sare önünün garında gekrar tördüm, bokbilmiş çir sözarin hıylerine verek kulayordu.” (s. 113, *Hacıgöz ile Kravat*)

Alıştırmanın Türkçeye uygun düzenlenişi: “onu Saint-Lazare garının önünde tekrar gördüm, çok bilmiş bir **hiyarın** sözlerine kulak veriyordu.”

Queneau ayrıca, hikâyenin içinde başka yazarlara da gönderme yapmıştır. Örneğin *Onomatopées*'de “S hattı” için Queneau'nun kullandığı yansıma “pour qui sont ces serpents qui sifflent sur”, Racine'in *Andromaque* isimli eserinde Oreste'in repliklerinden bir bölümdür:

“Dieux! quels affreux regards elle jette sur moi !/ Quels démons, quels serpents traîne-t-elle après soi ? / Hé bien ! Filles d'enfer, vos mains sont-elles prêtes ? Pour qui sont ces serpents qui sifflent sur vos têtes ? / À qui destinez-vous l'appareil qui vous suit ? »⁷

“Sur la plate-forme pla pla pla, d'un autobus, teuff teuff teuff, de la ligne S (**pour qui sont ces serpents qui sifflent sur**)... (p. 39, *Onomatopées*)

İngilizce çeviride bu yansıma Percy Bysshe Shelley' nin “To a Skylark” isimli şiirinde yer alan başka bir esere gönderme olarak verilmektedir.

“On the platform, pla pla pla, of a bus, chuff chuff chuff, which was an S (**and singing still dost soar, and soaring ever singest**) it was about noon, ding dang dong, ding dang dong ... suddenly turned (twirl twirl) on his neighbor angrily, grrh grrh, and said, hm hm.”

Ancak, Türkçe çeviride yer alan “s” sesi ile ilgili yansımanın böyle bir gönderme özelliği yoktur.

“Otobüsün, **brr brr brr**, hani S olan (**es de ses ver, es**) ... (s. 36, *Onomatopeia*)

---

7 Jean Racine, *Andromaque*, Acte 5, Scène 5, (Çevrimiçi)
http://books.google.com.tr/books?id=vB06AAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=racine+andromaque&source=bl&ots=WD2YxBetyD&sig=VTqbzS8tAxKwGPP-ak6-McNqRjw&hl=tr&ei=9TfHS-WjE4r3Oc_06bkN&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CBQQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false, 18 Nisan 2009.

Onomatopées'de ayrıca “éphèbe” denilerek doğa tanrısı Adonis'e gönderme yapılmaktadır. Erek metinde “kızancık” kullanıldığından bu gönderme silinmiştir.

Ampoulé'de ise Homeros'a gönderme yapılmıştır. Otobüsü betimlerken kullanılan “aux yeux de vache” Tanrıça Hera'yı anlatmaktadır. Erek metinde “aux yeux de vache”, “ öküz gözlü” olarak çevrildiğinden Hera'ya yapılan gönderme kısmen silinmiştir.

“... je montai tel un dard rapide dans un autobus à la puissante stature et **aux yeux de vache** de la ligne S au trajet sinueux.” (p. 62, *Ampoulé*)

“... yılan gibi kıvrak S hattının ihtişamlı duruşlu ve **öküz gözlü** otobüsüne, bir alev dili gibi kıvrakça biniverdim.” (s. 55, *Saşaalı*)

Gustatif'de “nous dégustames les raisins de la colère” Steinbeck'in “Grapes of Wrath” adlı romanına, *Négativités*'de “voulant-être” Sartre'ın varoluşçu felsefesine gönderme yapmıştır. Erek metin *Tat almayla ilgili*'de “gazabın üzümleri” korunurken, *Olumsuzluklar*'daki felsefi gönderme silinmiştir.

Zoologique'de “à l'heure où les lions vont boire”, Victor Hugo'nun eserindeki “c'était l'heure tranquille où les lions vont boire” tümcesini (Booz endormi, La légende des siècles, II), *Maladroit*'daki “le godelureau... emmanché d'un long cou”, La Fontaine' in “le héron au long bec emmanché d'un long cou” (Fables, VII, 4) tümcesini hatırlatmaktadır. Erek metinler *Zoolojik* ve *Beceriksizce*'de başka yazarlara gönderme yoktur.

Kaynak kültürün ön plana çıktığı başka bir yer ise argo kullanımlardır. *Loucherbem* alıştırmasında kasapların argo konuşması ele alınır. Bu argoda sözcükler belli bir kurala göre oluşturulur: Sözcüğün ilk sessizi sözcüğün sonuna taşınır ve sözcüğün başına “l” sessizi konulur. Daha sonra sözcüğün sonuna “-aïsse, -ème, -ic, -em...” gibi son ekler eklenir. Örneğin “boucher (kasap)” sözcüğünü kurala göre değiştirdiğimizde “Loucherbem” elde edilir. Queneau bu alıştırmada sesbirimler

üzerinde oynayarak tüm hikâyedeki isimleri loucherbem argosuna göre yazmıştır. Kasap argosu Türk kültüründe olmadığından çevirmen erek metni argo sözcükler kullanarak yeniden yazmıştır.

“Plus tard je le gaffe devant la laregame Laint-soin Lazarelouille avec un lypetogue dans son lenregome qui lui donnait des lonseilcons à propos d’un loutonbé.” (p.122, *Loucherbem*)

Alıştırmanın Fransızcaya uygun düzenlenişi: “je le vis devant la gare Saint Lazare avec un type dans son genre qui lui donnait des conseils à propos d’un bouton”

“İki saat sonra başka bir yandan çarklının camından dışarıyı dikizlerken bu pandispanyayı gördüm; yanında kendisi gibi bir giravatlı daha vardı” (s.106, *Argo*)

Erek metinde “yandan çarklı” otobüsü ifade etmektedir. “Pandispanya” normalde argo olmamasına rağmen burada argo sözcük gibi kullanılmıştır ve genç adamı anlatmaktadır.

Argo kullanımın yer aldığı başka bir alıştırma olan *Vulgaire*'de “discuter le bout de gras” bir konu hakkında konuşmak anlamına gelir ve argo bir kullanımdır. Erek metinde çevirmen argo kullanımı silerek ”akıl vermek” söz öbeğini kullanmıştır. Aynı şekilde “ayakkabı” anlamına gelen “panard” erek metinde yansıtılmamıştır. Ancak çevirmen alıştırmaı yeniden yazdığından metnin bütününe argo kullanımlar ekleyerek (“bak iki gözüm önüme aksın”, “Allah canımı alsın”, “hayvan gibi”) bağlamı vermeye çalışmıştır.

“Jlaperçois qui **discute le bout de gras** avec un autre zozo de son espèce” (p. 64, *Vulgaire*)

“Yanında kendi gibi bi züppe, silindirik bi düümeakkında buna **akıl veriyo**” (s.57, *Kaba*)

“Böüle **hayvan** gibibboyun...aabi, **alla canımı alsın**, altıma sıçtım.” (s.57, *Kaba*)

Kültür bulunulan coğrafyadan etkilendiğinden kişilerin konuşmaları yaşadıkları yere göre değişim gösterebilir. Örneğin Queneau *Paysan*'da Poitou-Charentes bölgesinde yaşayan bir köylünün ağzından hikâyeyi anlatmıştır. Poitou-

Charentes bölgesinde birinci tekil ve birinci çoğul şahıs aynıdır ancak öznenen sonra fiil birinci çoğul şahsa göre çekimlenir. Queneau burada yöresel bir kullanımı örneklemektedir. Bu yöresellik erek metne de yansımıştır. Çevirmen Sive başlığı altında Ege Bölgesi'ne özgü bir söyleyiş tarzını örnekleyerek erek metni yeniden yazmıştır. Çevirmenin Ege Bölgesini seçmesi Poitou-Charentes gibi batıda bulunmasından kaynaklanabilir. Ancak alıştırmada dilbilgisel bütünlük korunmamıştır, kaynak metindeki birçok tümce erek metinde silinmiştir.

“**J**avons pas de **ptis** bouts de papiers avec un numéro **dsus**...” (p.147, Paysan)
“Ama oolan baktı adam pek iyavuz, bi yee boşalınca, e napçek gaari, gidip oturuveedi, kovga da bitiveedi.” (s.125, Sive)

Bir toplumdaki değişik kesimlerin konuşmaları da birbirinden farklıdır. Vulgaire'de Queneau, hikâyeyi halk ağzıyla yazmış, konuşma dilinin özelliklerini yansıtmıştır. Dolayısıyla metinde ses yitimleri ve konuşma diline özgü sözcükler görülür. Erek metinde de çevirmen hikâyeyi konuşma diline göre yeniden yazmıştır.

“**J**monte donc, **jp**aye ma place” (p.64, Vulgaire)
“**Aab** işte **otb**üse bindim” (s.57, Kaba)

Kaynak metinde “je monte” yerine “jmonte” denilerek “e” seslisi atılmıştır. Çeviri metinde de “otobüs” yerine “otbüs”, “ağabey” yerine “abi” kullanılarak bazı sesbirimler atılmıştır.

“...**voilàti pas qu**'ismet à interpellé son voisin.” (p.64, Vulgaire)
“**Aabi** sora **bakikigözümönümeaksın**...” (s.57, Kaba)

Kaynak metindeki “Voilàtipas” “ne voilà-t-il pas” soru tümcesinin kısaltılmasıdır. Bu gibi bir kullanım sözlü dilde karşıdaki kişi tanınan, yakın biriye tercih edilir. “Discuter le bout de gras” deyişi “bir şey hakkında konuşmak” anlamında argo bir kullanımdır.

Başka bir kültürel öge olan deyimlerin çevirisinde çevirmen erek kültürde benzer anlama gelen deyimleri seçmiştir. “Il n’y a que les montagnes qui ne se rencontrent pas” deyimini için erek kültürde “dağ dağa kavuşmaz insan insana kavuşur” deyimini tercih eden çevirmen, uzun süre beklemek anlamındaki “faire le poireau” için “kök salmak” deyimini kullanmıştır.

“... moi je vous le dis, il n’y a que les montagnes qui ne se rencontrent pas” (p. 57-58, *Moi je*)

“Dağ dağa kavuşmaz, insan insana şahsen kavuşur” (s.51, *Şahsen*)

“Après avoir **fait le poireau** sous un tournesol merveilleusement épanoui, je me greffai sur une citrouille en route vers le champ Perret” (p.131, *Botanique*)

“Bir günebakanın altında **kök salmak** üzereyken, kendimi... bir balkabağına aşlamayı becerdim.” (s.114, *Botanik*)

Çevirmen bazı deyimlerin ve deyişlerin çevirisinde ise bağlamdan yararlanmış. Zorlukların üzerine gitmek anlamındaki “prendre le taureau par les cornes” deyimini “korkunun ecele faydası yok” şeklinde çevirmiştir. Ayrıca otobüste yanındakinin ayağına basması üzerine söylenen, “dites donc” ve “non mais dites donc” kullanımlarını bağlam, konuşucu ve erek kültüre uyarlayan çevirmen bunları “eyvallah” ve “la havle vela kuvvete” olarak çevirmiştir.

“Je ne vais jamais en sortir. Tant pis. Prenons le taureau par les cornes. Encore une platitude. Et puis ce gars-là n’avait rien d’un taureau.” (p.80, *Maladroit*)

“Ben galiba bunun sonunu getiremeyeceğim. Aman be. Korkunun ecele faydası yok. Alın bir bayat laf daha. Ayrıca adamın eceli falan gelmemiştii.” (s.70, *Beceriksizce*)

“Il moud mes tickets sur son ventre.

– Voilà.

- Merci

...

- Vous pourriez pas faire attention?

Il a un très long cou.

- Non mais dites donc.” (p. 81, *Désinvolve*)

“Biletimi karnının üzerinde doğradı.
“Buyrun”
“Eyvallah”
...
“Önünüze baksanıza”
Boynu çok uzun.
“La havle vela kuvvete” (s. 71, *Takmadan*)

Kaynak kültürdeki özel isimler, yer ve kurumların isimleri de bazen çeviride sorun yaratmaktadır. Çevirmen *Logo-rallye* alıştırmasındaki T.C.R.P (Transport en commun de la région parisienne) kısaltmasını kaynak metindeki gibi bırakmış ancak *Fantomatique* alıştırmasındaki yer adı olan “Pépinière”i açımlayarak çevirmiştir.

“... autobus qui devait sans doute faire partie de la dot de la fille de M.Mariage, qui présida aux destinées de la T.C.R.P.” (p.18, *Logo-rallye*)

“...otobüs hiç şüphe yok ki T.C.R.P idaresinin kaderini tayin eden Monsieur Mariage adındaki adamın kızının çeyizinin bir parçasıydı.” (s.20, *Cümle içinde kullanın*)

“Il se mit alors en route et prit la direction de la **Pépinière**.” (p. 74, *Fantomatique*)

“Bunun ardından **çocuk bahçesi** istikametinde harekete geçti” (s.65, *Hayalet raporu*)

Benzer şekilde *Noms propres*'da kullanılan özel isimler rastgele seçilmemiştir. Bu alıştırmada hikâyeyi oluşturan sözcükler yerine özel isimler kullanılmıştır. Seçilen özel isimler gerek yerine geçtikleri sözcükle sesletim açısından benzerlik taşımaktadırlar gerekse o sözcükle ilgili bir gönderme içermektedirler. Alıştırmada kullanılan özel isimler tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6: *Noms Propres* (Özel İsimler) Alıştırmasında Kaynak ve Erek Metindeki Özel İsimler

Kaynak Metindeki Özel İsimler	Açıklama	Erek Metindeki Özel İsimler
Gibus	Kendi adını bulduğu şapkaya veren bir şapka mucidi	Şamil
Joséphine	Platform	Seher
Rubens	Flaman bir ressam	Kurthan
Poldèves	Hayali halk	Hasan ile Hüseyin
Huygens	Duvar saatinin mucidi	Safinaz
Cicéron	Ünlü hatip	Habip
Brummell	Ünlü İngiliz dandy	Cemal

Aşağıdaki örnekte Huygens duvar saatinin mucidi iken, Cicéron konuşmasıyla ünlü bir hatip, Brummell ise giyimi ile tanınan bir modacıdır. Özel isimler erek metinde uyarlanmıştır ve seçimlerinde ses benzerliği ön planda tutulmuştur. “Saat” için “Safinaz”, “konuşma” için “Habip” sözcükleri seçilmiştir. Saint-Lazare garınının ismi de değiştirilmiştir.

“Deux Huygens plus tard, je revis Théodule devant Saint-Lazare en grand Cicéron avec Brummell...” (p. 121, *Noms propres*)

“İki Safinaz sonra Cavit ile tekrar karşılaştım, Laz Ahmet’in önünde, Cemal ile büyük bir Habip’e dalmıştı...” (s.105, *Özel İsimler*)

Kültürü yansıtan başka bir öge ise yiyeceklerdir. *Botanik* ve *Gustatif* alıştırmasında yer alan yiyecekler ve yemekle ilgili sözcükler Türk kültüründe de olmasına rağmen çevirmen bu alıştırmasında erek dilde yiyecek isimlerini değiştirerek ya da silerek yeniden yazmış, kaynak metinden tamamen uzaklaşmıştır.

“Ce **veau** se mit à bouillir parce qu’une sorte de **croquant** (qui en fut **baba**) lui **assaisonnait** les pieds **poulette**. Mais il cessa rapidement de discuter le bout de **gras** pour se couler dans un **moule** devenu libre” (p.135, *Gastronomique*)

“Bu **tatsız** şahıs, yanındaki bir düdüklü tencere **pancarlarını pestil** yaptığı için fokurdamaya başladı. Ama sonra yutamayacağı kadar büyük bir **lokma** ısırdığını fark edince, avcıyı görmüş bir sülün gibi havalandı ve bir köşede **suyunu çekmeye** hazırlandı.” (s.117, *Gastronomik*)

“Mais, des **dattes**! fuyant une récolte de **châtaignes** et de **marrons**, il alla se planter en terrain vierge” (p.131, *Botanique*)

“Sonra baktı hali dağlardan inen süne canavarının eline düşmekten beter olacak, kendine bir pencere önü buldu ve fanusun altına girdi.” (s.114, *Botanik*)

Bu bölümde kaynak ve erek metindeki kültürel öğeleri inceledikten sonra silinen göndermeler dışında kaynak kültürdeki öğelerin, erek kültüre uyarlanarak verildiği sonucuna vardık. Sonraki bölümde ise alıştırmaları biçemsel, anlamsal ve söylemsel açıdan değerlendirerek daha geniş bir yelpaze oluşturmayı amaçlamaktayız.

3.2. Biçemsel, Anlamsal Ve Söylemsel Değerlendirme

Exercices de Style'de Queneau, aynı olayı başlıkta belirtilen biçemlere göre hikâyeler, yani tüm alıştırmalar aynı olayı farklı biçemlerde anlatır. Konu oldukça sıradandır: Şapkasında kurdele yerine sicim olan uzun boyunlu bir genç, S hattı otobüsüne biner ve yanındaki adam onu yolcular indiğinde ya da bindiğinde ayaklarına basmakla suçlar. Daha sonra gider, boşalan bir koltuğa oturur. Anlatıcı bu genç adamı 2 saat sonra Saint-Lazare garının önünde, bir arkadaşıyla konuşurken görür; arkadaşı ona paltosunun üst düğmesini biraz daha yukarıya diktirmesini önermektedir. Queneau, bu aynı olay örgüsünü *Gastronomique* (*Gastronomik*), *Italianismes* (*Azerice*) , *Anagrammes* (*Anagramlar*) gibi farklı biçemlerde yeniden düzenler.

Çalışmamızın bu bölümündeki biçemsel, anlamsal ve söylemsel değerlendirmede biçemsel ve türsel açıdan farklılıklar göstermeyen alıştırmalar bir arada ele alınacak ve diğer alıştırmalar da bu çerçevede ayrı ayrı değerlendirilecektir. Buna göre *Philosophique*, *Ensembliste*, *Botanique*, *Médical*, *Gastronomique*, *Zoologique* ve *Géométrique* belli bir alana öykünen alıştırmalar olduklarından birlikte ele alınabilirler. Bu alıştırmalarda, başlıkta belirtilen alandan seçilmiş terimler kullanılır ve söylem bu alanda yazılmış bir metin gibi düzenlenir.

Philosophique'de felsefe alanında yazılmış bir metnin biçemsel özellikleri görülür. Tümceler uzundur. Sözcükler felsefe alanından seçilmiş terimlerdir ve soyut kavramlar kullanılmıştır. Çeviri metni anlamsal ve terimsel düzeyde değerlendirildiğinde uzun tümce yapısı korunmuş ve soyut kavramlar metinde yer almıştır. Ancak bazı felsefi terimlerin çevirisinde tutarsızlık görülmüştür. Bu terimlerin bazıları yabancı dilde bırakılmış diğerleri de Türkçeye çevrilmiştir. Çevirmenin yabancı dilde bıraktığı ancak Türkçede karşılığı olan terimler şunlardır:

Tablo 7: *Felsefi*'de Yabancı Dilde Bırakılan Sözcükler

Kaynak Metindeki Terim	Erek Metindeki Terim	Terimin Türkçe Karşılığı
phénoménologique	fenomenolojik	görüngübilimsel
oeil piénal	pienal göz	üçüncü göz
profane	profan	din dışı
numénalement	noumenik	numensel
sociologiquement	sosyolojikman	toplumsal olarak
concept	konsept	kavram

Çevirmen bazı terimlerin çevirisinde olumsuz kaydırma gerçekleştirmiş, bir bakıma terimin gerçek anlamını vermemiştir. Örnek olarak kaynak metinde “yanıt-karşılık” anlamında kullanılan “réplique”, erek metne “replika” olarak çevrilmiştir, ancak “replika” sanat alanında “bir nesnenin kopyası” anlamına geldiğinden anlamsal bütünlüğü bozmuştur.

Tablo 8: *Felsefi*'de Olumsuz Kaydırmalar

Kaynak Metin	Erek Metin	Sözcüğün Türkçe Anlamı
anagogique	ulvi bir hikmet içeren	tinsel olarak tefsir edilmiş
irréalité	gerçekdışılık	gerçeksizlik
réplique	replika	yanıt karşılık
entéléchie	enteleki	entelekheia

Queneau'nun kaynak metinde ürettiği yeni sözcükleri (néologisme), çevirmen Türkçede üretmiştir:

Tablo 9: *Philosophique* ve *Felsefi*'de Üretilen Yeni Sözcükler

Kaynak metin	Erek metin
Inexistantialité	varolmayışsallık
neoberkeleyienne	neo- berkeleygil
spatialité	uzamsallık

“Le philosophe... peut apercevoir ... les apparences fugitives et décolorées d'une conscience profane affligée du long cou de la vanité et de la tresse chapeautière de l'ignorance” (p. 75, *Philosophique*)

“ ... bir felsefeci... şapkasal cehaletle sicimlenmiş ve züppeliğin uzun ensesiyle malul profan bir bilincin gelip geçici ve solmuş görünümünü alımlayabilir.” (s. 66, *Felsefi*)

Söylemsel açıdan değerlendirildiğinde çevirmenin kaynak metindeki geniş zaman kullanımını koruduğu görülür. Otobüse binen çocuk üzerine yapılan felsefi betimlemeler erek metinde yer almıştır. Çevirmen gerçekliği doğrulayan “konumlanmış”, “sapmış” gibi durum bildiren ad eylemleri kullanmıştır.

Ensembliste'te, matematikte kullanılan “Fonksiyonlar” konusundan seçilmiş terimler yer alır. Tümceler matematik problemi şeklinde düzenlenmiştir. Yine matematiksel işlemleri gösteren semboller ve biçimsel özellikler kullanılmıştır. Çevirmen “bijection” ve “surjection” terimleri dışında diğer terimlerin karşılıklarını vermiştir. “Bijection”, “birebir ve örten fonksiyon”, “surjection” ise “örten fonksiyon”⁸ anlamındadır. Çeviri metninde her iki kavram da “örten eşleme” olarak geçmiş, aralarındaki fark kaybolmuştur.

Biçimsel düzeyde değerlendirdiğimizde, kaynak metindeki kümeler **C** kümesi hariç elemanların yaptıklarına göre adlandırılmıştır. Örneğin **A** kümesi “voyageur Assis”, **D** kümesi “voyageur Debout” gibi. Erek metinde çevirmen bu biçimi uygulamıştır: Oturan yolcuların kümesi **O**, Ayakta duran yolcuların kümesi **A**'dır. Ancak, **C** kümesi farklı çevrilmiştir. Kaynak metinde **C** binen yolcular, **C'** sahanlıkta kalan yolcular, **C''** oturacak yolculardır. Erek metinde bu kümelerin hepsi farklı adlandırıldığından **C** kümesinin tümleyenleri ve tümleyen işaretleri yok olmuştur. Fakat eleman **z**'nin tümleyeni **z'** erek metinde korunmuştur. **C** kümesi kaynak metindeki gibi çevrilseydi, bir matematik işlemi anlatan tümleyen işaretleri de erek metinde korunmuş olurdu.

Ayrıca **C''** için önerilen **Ö** kümesinin tanımı yanlış verilmiştir. **Ö**, otobüsün içine giren yolcular değil, oturacak yolculardır. Bu kümenin doğru tanımlanması önemlidir çünkü sorulan matematik problemini etkilemektedir. Kaynak metinde **C''** boş kümedir oysaki erek metinde otobüse binen yolcular boş kümeyi oluşturmaz.

---

⁸ Matematik Dili, Kümeler, ders notu, (Çevrimiçi) <http://www.ce.yildiz.edu.tr/mygetfile.php?id=2562>, 12 Şubat 2010.

Kaynak metindeki “elemanlar” italik karakterlerle yazılmıştır, erek metinde düz karakterler kullanılmıştır. Ayrıca matematiksel semboller açısından bir tutarsızlık söz konusudur, çünkü eleman sembolü taşıyan $\{z\}$ 'ye hem küme hem de eleman denilmiştir ama $\{z\}$ bir elemandır.

Erek metne çevirmen kaynak metinde yer almayan ama biçime de aykırı olmayan öge eklemiştir, S otobüsünü evrensel küme olarak açıklamıştır:

“Dans l'autobus S considérons l'ensemble A des voyageurs assis et l'ensemble D des voyageurs debout.” (p.103, *Ensembliste*)

“ S otobüsü **evreninde**, oturan yolcuların kümesi olan O ve ayakta duran yolcuların kümesi olan A kümelerini ele alalım.” (s.90, *Modern Matematik*)

Söylemsel açıdan değerlendirildiğinde kaynak metnin tümcelerinin matematik problemi şeklinde yazıldığı görülür, sorularda okuyucudan cevabı kanıtlaması istenir. Master halinde “démontrer” (kanıtlayın), problemi ortaya koyarken “soit” (olsun) kullanımı görülür. Erek metinde çevirmen bu söylemsel özellikleri korumuştur. Tümceler matematik problemi şeklinde düzenlenmiş, “ispatlayın” ve “olsun” kullanımları erek metinde yer almıştır.

Botanique anlamsal ve terimsel açıdan değerlendirildiğinde, botanik alanından terimler ve içinde meyve-sebze isimleri geçen deyimler (faire le poireau) kullanıldığı görülür. Çevirmen erek metnin içeriğini ilk tümce dışında değiştirmiş, kendi seçtiği terimlerle eklemeler yaparak metni yeniden yazmıştır. Erek metinde, kaynak metinden daha çok terim yer almaktadır ve “kök salmak, maydanoz olmak” gibi deyimler kullanılmıştır. Kaynak ve erek metinde kullanılan terimler Tablo 10'da gösterilmiştir. Söylemsel açıdan kaynak metindeki bağlaçlar erek metinde korunmuş ancak tümceler yeniden yazılmıştır.

“Là, je déterre une courge dont la tige était montée en graine et le citron surmonté d'une capsule entourée d'une laine.” (p. 131, *Botanique*)

“**Orada** karşıma, horozbaşının üzerine diktiği sukabağının etrafına adi yavşanotu yerine kusturucu çobanpüskülü tırmanmış bir küçük Hindistan cevizi çıktı.” (s.114, *Botanik*)

Tablo 10: *Botanique* ve *Botanik*'de Kullanılan Terimler

Kaynak Metindeki Terim	Teriminin Anlamı	Erek Metindeki Terim
Faire le poireau	Ağaç olmak- uzun süre beklemek	Kök salmak
Tournesol	Ayçiçeği	Günebakan
Citrouille	Balkabağı	Balkabağı
Courge	Kabak	Sukabağı
Liane	Sarmaşık	Yavşanotu
Se greffer	Aşılanmak	Aşılmak
Cornichon	Kornişon	Zerzevat
Navet	Şalgam	Kantaron
Graine	Tohum	- ⁹
Citron	Limon	-
Oignon	Soğan	-
Datte	Hurma	-
Récolte	Hasat	-
Châtaigne	Kestane	-
Marron	Kestane	-
Se planter	Dikilmek	-
Serre	Sera	-
Pois chiche	Nohut	-
-		Baldırıkaralar- karabacaklar
-		Fotosentez yapmak
-		Soğan kokusu
-		Horozbaşı
-		Çobanpüskülü
-		Çapalanma
-		Bellenme
-		Patlıcan
-		Gübrelemek
-		Süne canavarı
-		Fanus
-		Nadas
-		Hindistan cevizi
-		Kriptomerya
-		Mercanköşk
-		Hasat etmek
-		Tagua çekirdeği
-		Ekim
-		Maydanoz olmak

⁹ “-” işareti, sözcüğün kaynak ya da erek metinde karşılığının olmadığı anlamına gelmektedir.

Zoologique'de de *Botanique*'deki gibi bağlaçlar korunmuş, çeviri yapılmamış, metin yeniden yazılmıştır. Bu yüzden içerik ve seçilen terimler değiştirilmiş, kaynak metinde olmayan yeni tümceler oluşturulmuştur.

Tablo 11: *Zoologique* ve *Zoolojik*'de Kullanılan Terimler

Kaynak Metindeki Terim	Terimin Anlamı	Erek Metindeki Terim
Volière	Büyük kuş kafesi	Kafes
Zèbre	Zebra	Enik
Autruche	Devekuşu	Devekuşu
Girafeau	Zürafa yavrusu	Zürafa
Castor	Kunduz kürkü	-
Mille-pattes	Kırkayak	-
Bestiole	Küçük hayvan	-
Puce	Pire	-
Poulet	Tavuk	-
-		Kurbağa
-		Kuş yuvası
-		Kutup ayısı
-		Toynaklar
-		Kuyruk
-		Kene

“Dans la **volière** qui, à l’heure où les **lions** vont boire, nous emmenait vers la place Champerret, j’aperçus un **zèbre** au cou d’une **autruche** qui portait un **castor** entouré d’un **mille-pattes** ” (p. 137, *Zoologique*)

“Gökten ölü **kuş** yağdıran sıcaklar çökmüştü. Tam **beslenme vaktinde** bir **kafese** tıklımıştım; birden gözüme bir **enik** çarptı, **devekuşu** gibi bir boynu, **kurbağa** gibi siğilli bir suratı vardı.” (s. 118, *Zoolojik*)

Queneau kaynak metinde yeni sözcük üretmiştir. “Zoizau” sözcüğü “kaçık, üşütük” anlamındaki “zozo” sözcüğüne, “yavrusu” anlamına gelen “-au” sonekinin eklenmesiyle oluşturulmuştur. Erek metinde yeni sözcük üretimi yoktur.

Médical'de tıp alanından terimler kullanılmıştır. Çevirmen bazı terimleri yabancı dilde bırakırken bazılarını Türkçeye çevirmiştir. Aşağıdaki tablo terimleri ve çevirilerini örneklemektedir.

Tablo 12: *Médical* ve *Tıbbi*'deki Terimler

Kaynak Metindeki Terim	Erek Metindeki Terim
Élongation trachéale	Trakeal elongasyon
Tylosis gompheux	Gomföz tilozisleri
Convulsion	Konvülsiyon
Pectoraux	Pektoral bölgeler
Gigantisme	Devlik hastalığı
Séance	Kür
Héliothérapie	Günışığı kürü
Charlatan	Üfürükçü

Çevirmen ayrıca bazı terimlerde olumsuz kaydırma gerçekleştirmiştir.

Tablo 13: *Tıbbi*'deki Olumsuz Kaydırmalar

Kaynak Metindeki Terim	Terimin Anlamı	Erek Metindeki Terim
Grabataire	Yatalak	Sedye
Cacochyme	Sağlığı kötü kişi	Safrası bozuk bir süje
Gastralgique	Karın ağrısı çeken kişi	Dispeptik

“... en train de consulter un charlatan au sujet d'un furoncle qui déparaît ses pectoraux.” (p. 115, *Médical*)

“... pektoral bölgelerinde disfigürasyona yol açan bir çıban hakkında bir üfürükçüden konsültasyon alıyordu” (s.132, *Tıbbi*)

Geometri terimlerinin kullanıldığı ve söylemin geometri problemi gibi düzenlendiği *Geometrik*'de terim alanında olumsuz kaydırma görülür. Dik açılı dikdörtgenler prizması anlamındaki “parallélépipède rectangle” , “paralelopiped” olarak; “yarı çap” anlamındaki “rayon”, çap olarak; “daire” anlamındaki “disque”, çember” olarak çevrilmiştir. Büyüktür ($>$) , küçüktür ($<$) gibi işlemler çevrilmiş, italik karakterde yazılan terimlere dikkat edilmiştir, ama uzunluk belirtilirken “l” kullanılmamıştır.

“ Dans un parallélépipède rectangle se déplaçant le long d'une ligne droite d'équation $84x + S = y$, un homoïde A présentant une calotte sphérique entourée de deux sinusoides, au dessus d'une partie cylindrique de **longueur** $l > n, \dots$ (p. 146, *Géométrie*)

“ $84x + S = y$ eşitliğince belirlenen bir doğru boyunca ilerleyen dik açılı bir paralelopipedde, / **uzunluğu**/ $> n$ olan bir silindirik bölgenin üzerinde iki sinüzoidal eğriyle sınırlandırılmış bir küre kesitine sahip bir A homoidinin...” (s. 124, *Geometrik*)

Gastronomik'i çevirmen yeniden yazmıştır. Kaynak metindeki bazı tümceleri çıkarmış ve yerine farklı anlamda tümceler oluşturmuştur.

“... je remarquai une grande allumette avec un cou **long comme un jour sans pain** et une **galette** sur la tête qu'entourait une sorte de fil à **couper le beurre**.” (p.136, *Gastronomique*)

“... **muşmulasının** tepesine ne idüğü belirsiz bir **tencere** kondurulmuş olan bir **kornişona** rastladım. Bu **tatsız** şahıs, yanındaki bir **düdüklü tencere pancarlarını pestil** yaptığı için **fokurdamaya** başladı.” (s. 117, *Gastronomik*)

Çevirmen kaynak metinden uzak terimler kullanmıştır. Kaynak ve erek metinde kullanılan terimler Tablo 14'de gösterilmiştir.

Tablo 14: *Gastronomique* ve *Gastronomik*'deki Terimler

Kaynak Metindeki Terim	Terimin Anlamı	Erek Metindeki Terim
Beurre	Tereyağı	Tereyağı
Pistache	Şamfıstığı	Şamfıstığı
Asticots	Kurtçuk	Kurtçuk
Fromage	Peynir	Peynir
Nouilles	Erişte	Erişte
Long comme un jour sans pain	Ekmeksiz bir gün kadar uzun	Kereviz gibi uzun
Allumette	Kibrit	Kornişon
Galette	Galeta	Muşmula
Fil à couper le beurre	Tereyağı kesme bıçağı	Tencere
Veau	Dana	Tatsız şahıs
Bouillir	Kaynamak	Fokurdamak
Croquant	Krokan	Düdüklü tencere
Pieds poulettes	Tavuk budu	Pancar
Discuter le bout de gras	Bir şey hakkında konuşmak	Yutmak
Tarte	Tart	Ham ervah
Croûton	Kabuk	Fidan
Flan	Turta	Dolmalık yaprakların salamurası
Chocolat	Çikolata	Bir diş sarımsak

Permutations par groupes croissants de lettres, Permutations par groupes croissants de mots, Anagrammes, Métathèses ve Contre-petters alıştırımlarında değiştiri tekniği görölmektedir.

Permutations par groupes croissants de lettres'de ilk tümcede 5 harfli, ikinci tümcede 6 harfli, 3. tümcede 7 harfli ve son tümcede 8 harfli sözcükler oluşturulur. Değiştiri (permütasyon) sonuncunda artan harf öbekleri tümcenin sonunda bırakılır. Çevirisi Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar'da çevirmen bu tekniği uygulamış ancak artan harfleri tümcenin sonuna koymamıştır.

“Nilint soudai asonvo erpell préten isinen ecelui dantqu aitexp cifais uimarc résdel lespie hersur uefois dschaq ntaito quilmo ndaitd udesce geurs esvoya.” (p.100, Permutations par groupes croissants de lettres)

Fransızcaya uygun düzenlenmiş tümce: “Soudain il interpella son voisin en prétendant que celui-ci faisait exprès de lui marcher sur les pieds chaque fois qu’il montait ou descendait des voyageurs”

“Yanınd aniden şusuna akikom ekmeye nutukç inezam başlad siinse anbiri nsekas yadabi ğnaba tenaya ıiddia stığın du ediyor.” (s. 87, Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar)

Türkçeye uygun düzenlenmiş tümce: “Aniden yanındaki komşusuna nutuk çekmeye başladı, ne zaman birisi inse ya da binse kasten ayağına bastığını iddia ediyordu.

Permutations par groupes croissants de mots'da ilk tümcede sözcükler tek başlarına, 2. tümcede 2'şerli gruplar halinde, 3. tümcede 3'lü gruplar halinde ve son tümcede 4'lü gruplar halinde değiştirilmiştir. Erek metinde çevirmen “birkaç” sözcüğünü iki kelime olarak saydığından son tümcede 4'lü grup oluşmamaktadır, ancak metnin genelinde çevirmen kaynak metindeki anlama bağlı kalarak aynı tekniği uygulamıştır.

Aşağıdaki örnek ikinci tümce'den alındığından söz öbekleri 2'li gruplar halinde permüte edilmiştir.

“Interpella son soudain il prétendant que voisin en exprès de celui-ci faisait sur les lui marcher fois qu’pieds chaque ou descendait il montait des voyageurs” (p. 101, *Permutations par groupes croissants de mots*)

Fransızcaya’ya uygun düzenlenmiş tümce: “Soudain il interpella son voisin en prétendant que celui-ci faisait exprès de lui marcher sur les pieds chaque fois qu’il montait ou descendait des voyageurs”

“Komşusuna nutuk aniden yanındaki ne zaman çekmeye başladı ya da birisi inse ayağına bastığını binse kasten iddia ediyordu” (s. 88, *Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar*)

Fransızcaya uygun düzenlenmiş tümce: Aniden yanındaki komşusuna nutuk çekmeye başladı, ne zaman birisi inse ya da binse kasten ayağına bastığını iddia ediyordu”

Anagrammes (Anagramlar) ve *Métathèses (Metathesis)*’de sözcüklerin harfleri sözcüğün içinde permüte edilir. Çevrikleme (anagramme) tekniğinde bir kelimedeki harflerin yeri değiştirilerek yeni sözcük elde edilir. (Ör: bakla- ablak) Kaynak metin *Anagrammes*’da çevrikleme isimler, fiiller, sıfatlar ve zarflara uygulanırken zamirlere (qui, il, tu...) bağlaçlara (dans, ainsi, avec...) ve tanımlıklara uygulanmamıştır ama erek metin *Anagramlar*’da tüm sözcükler permütasyona uğramıştır.

“Une huree plus drat, je le conterne à la Cuor ed More, devant la rage Tsian-Zalare. Il étiat avec un dacamare qui lui sidait...” (p.32, *Anagrammes*)

Fransızcaya uygun düzenlenmiş tümce: “Une heure plus tard, je le rencontre à la Cour de Rome, devant la gare Saint-Lazare. Il était avec un camarade qui lui disait...”

“Bri tasa soran uno Cuor ed More’da gömdür, Satin Azarle iraning dönüne. Rib alyarakdaşı dirlikbeyti, karadaşı doyruid ik ...” (s.30, *Anagramlar*)

Türkçeye uygun düzenlenmiş tümce: “Bir saat sonra onu Cour de Rome’da gördüm, Saint-Lazare garının önünde. Bir arkadaşıyla birlikteydi, arkadaşısı diyordu ki...”

Métathèses (ünsüz göçüşmesi) tekniğinde bir sözcük içinde birbirini izleyen iki ünsüz yer değiştirir. (kibrit- kirbit) Queneau bu tekniği bir sözcükte bulunan ünlü ve ünsüzlerin yer değiştirmesi olarak uygulamıştır. Kaynak metinde tanımlıklar hariç

tüm sözcükler permüte edilmiştir. Erek metinde ünsüz göçüşmesi tekniği uygulanmış, çeviride anlamsal açıdan kaynak metne bağlı kalınmıştır.

“**Duex heuser psul trad je le rvise denavt la grae Siant-Laraze en comgnapie d’un pernosnage qiu liu dannoit dse consiels au suejt d’un botuon.**” (p.118, *Métathèses*)

Fransızcaya uygun düzenlenmiş tümce: “Deux heures plus tard je le revis devant la gare Saint-Lazare en compagnie d’un personnage qui lui donnait des conseils au sujet d’un bouton”

“**İbr çak taas sonra, uno tekrar Satin-Razale garının ödünne gödrüm; kesdine patlosunun düğsemi haknıkda alık vener bri zalta koşunmaya damlıştı.**” (s.103, *Metathesis*)

Türkçeye uygun düzenlenmiş tümce:” Birkaç saat sonra, onu tekrar Saint-Lazare garının önünde gördüm, kendisine paltosunun düğmesi hakkında akıl veren bir zatla konuşmaya dalmıştı.”

Contre-petteries’de sözcüklerin ilk harfleri veya heceleri bir sonraki sözcüğün ilk harfi veya hecesiyle değiştirilir. Yine zamirler, bağlaçlar ve tanımlıklar bu değişime uğratılmaz. Erek metin *Hacıgöz ile Kravat*’ta çevirmen başlığı da tekniğe uygun olarak çevirmiştir. Ancak bazı sözcüklerde ilk sesler atılmadığından değiştirme düzgün yapılamamıştır. Örneğin aşağıdaki tümcede “ağat” ,“iki”, “önünün” ve “garında”daki sesler değiştirilmediğinden değiştirme zorlanmaktadır. Ayrıca “garının” ve “önünde” sözcüklerinin yeri de değiştirilmiştir. Kaynak metin biçiminde sözcüklerin yeri değişmemektedir.

“**Heux pleures tus dard, je le devis revant la sare Laint-Gazare en crain d’étouer les donseils d’un candy**” (p.130, *Contre-petteries*)

Fransızcaya uygun düzenlenmiş tümce: “Deux heures plus tard, je le revis devant la gare Saint-Lazare en train d’écouter les conseil d’un dandy”

“**Siki ağat onra sonu Gaint-Sazare önünün garında gekrar tördüm, bokbilmiş çir sözarin hıylerine verek kulayordu.**” (s.113, *Hacıgöz ile Kravat*)

Türkçeye uygun düzenlenmiş tümce: “İki sağıt (!) sonra onu Saint- Gazare önünün garında tekrar gördüm, çokbilmiş bir hıyarın sözlerine kulak veriyordu.”

Homéotéleutes (Homeoteleuton), Paréchèses (Parechesis) ve Javanais (Kuş dili)'nde sesbirimler tekrar edilmiştir. Dize- tümce-sözcük sonundaki bir ya da daha çok sesbirimin yinelenmesi anlamına gelen çok ekli yinelemenin (homéotéleute) ilk paragrafında –cule-, -bule-, ule ile biten sözcükler kullanılarak hikâye anlatılmıştır.

İkinci paragrafta ise sözcüklerin sonundan bazı sesbirimler atılmış ve yerine – ule eklenerek yeni sözcükler yapılmıştır. Erek metinde çevirmen birbirini takip eden sözcüklerde –ar sesini yinelemiştir. Son tümcede kaynak metindeki gibi sözcüklere – ar sesini ekleyerek yeni sözcükler elde etmiştir. Bu tekniği uygulayabilmek için çevirmen alıştırmaların anlamsal içeriğini değiştirmiştir.

“Un somnambule l'accule et l'annule, l'autre articule... Une hule aprule, devant la gule Saint-Lazule je l'aperçule qui discule ...” (p. 35, *Homéotéleutes*)

“Bekârın yanında bir hıyar var; dar mekâna apar topar dolar yolcular; hıyar bekârın tepesine çıkar. ... Baar saar sonrar, Gar Senlazar, tekrar bizar bekâr, yanindar bar kafadar... bahsedar...” (s.32, *Homeoteleuton*)

Birbirini takip eden sözcüklerde aynı ya da benzer hecelerin yinelenmesini öngören “paréchèse” tekniği kaynak metin *Paréchèses*'de “bu” sesinin yinelenmesi şeklinde uygulanmıştır. Queneau kurala uymak için bazen yeni sözcükler üretmiş, “bouton” u “buton”, “ultérieurement” ı “bultérieurement”, “tabouret” yi “taburet” vb... olarak değiştirmiştir. Erek metin *Parechesis*'de çevirmen yeni sözcük üretmemiş, “o” sesini tekrarlamıştır. Çevirmen bu tekniği uygulayabilmek için anlamsal içeriği değiştirmiş, metni yeniden yazmıştır. Erek metin kaynak metne göre daha uzundur.

“ “Butor! y a de l'abus!” S'attribuant un taburet, il s'y culbuta tel un obus dans une cambuse” (p. 72, *Paréchèses*)

“ “Bre gotik heterotrof! kaşalotlarının botlarımın üzerinde kabotaj hakkı mı var?” Öteki bu nörotik donkişota asimptomatik bir bakış attı; antrkotlarına çotanağı yiyeceğini gören Donkişot, lotaryadan iyot gibi açığa çıkan bir oturağa oturuverdi” (s.63, *Parechesis*)

Javanais'de ise her heceden sonra tekrarlanan sesbirimler “v” sesi ve onun uyumlarıdır. Erek metin *Kuş dili*'nde çevirmen heceler sonunda “g” sesi ve uyumlarını kullanmış, anlamsal içeriği değiştirmemiştir.

“Deveux heuveureuves pluvus tavad jeveu leveu reveuvivis ...” (p. 123, *Javanais*)
“İgikigi sagaagat sogonraga ogonogonugu ...” (s. 107, *Kuş dili*)

Distinguo ve *Homophonique*'de sesler üzerinde söz oyunları yapılmıştır. *Distinguo*'da sözcüklerin ya da söz öbeklerin benzer sesletimleri parantez içinde verilmiştir. Erek metinde bu biçimsel özellik korunmuştur. Hikâyedeki anlamsal içerik değişmemiştir ancak bu tekniği korumak amacıyla çevirmen, parantez içindeki sözcükleri kaynak metinden anlamsal olarak farklı çevirmiştir.

“Plus tard je l'aperçus (non pas gel à peine su) devant la gare Saint-Lazare (et non là ou l'hagard ceint le hasard) qui parlait avec un copain (il n'écopait pas d'un pralin) au sujet d'un bouton de son manteau (qu'il ne faut pas confondre avec le bout haut de son menton).” (s.33, *Distinguo*)

“Bir süre sonra (bin pire donla değil) onu Saint-Lazare Garının (hep azar karının değil) önünde algıladım (salgılamadım). Paltosundaki bir düğme (saltosundaki bir huzme ile karıştırılmamalı) hakkında bir arkadaşıyla konuşuyordu (karındaşıyla bozuşmuyordu).” (s. 31, *Distinguo*)

Homophonique Oulipo tekniklerinden eşsesli çeviriden (traduction homophonique) uyarlanmıştır. Eşsesli çeviride ses benzerliğinden yararlanılarak aynı okunan ancak farklı anlama gelen söz öbekleri oluşturulur. (Ör: un bon appartement chaud= un Bonaparte manchot) *Homophonique*'de hikâye tamamen ses benzerlikleri kullanılarak yazılmıştır. Hikâye'de tümce ve anlamsal bütünlük yoktur. Yanyana getirilmiş sözcükler ve seslerin ancak okunuşunda anlamlı tümceler oluşmaktadır. Erek metinde biçim korunmuştur ve sözcüklerin çoğu tek başlarına bir anlam ifade etmemektedir.

“Sous daim, il entrepella son veau à zinc qui (dix hait-il?) lui maraîcher sur l'évier ex-prè” (p. 127, *Homophonique*)

Fransızcaya uygun düzenlenmiş tümce: “Soudain, il enterpella son voisin qui disait-il, lui marcher sur les pieds expès”

“Ağ, Niğde'den şike ayete paş ladı, çünkü ya da mın biri bile bil ayaklarını yeziyordu”. (s.110, *Eşsesli*)

Türkçeye uygun düzenlenmiş tümce: “ Aniden şikâyete başladı, çünkü adamın biri bile bile ayaklarını eziyordu”

Aphérèses (*Aphaeresis*), *Apocopes* (*Apocope*) ve *Syncope* (*Senkop*) alıştırmaları ses birimlerin silinmesi ile ilgilidir. Bir ya da daha çok sesbirimin sözcük başında silinmesi önses düşmesi (aphérèse), sözcük sonunda silinmesi sones düşmesi (apocope) ve sözcüğün ortasında silinmesi içses düşmesi (syncope) tekniğidir.

Aphérèses'de uzun sözcüklerin ilk heceleriyle tek heceli sözcüklerin tamamı silinmiştir. “Autobus, semblable, colère, voyageur, libre, élégance” sözcüklerindeki “aphérèse” hece olarak değil sesbirim şeklinde uygulanmıştır. Erek metin *Aphaeresis*'de önses düşmesi uygulanmıştır ama uzun sözcüklerin ilk hecelerinin dışında ilk ses (volta), ilk iki ses (**onu, aşağı, atarken, ona, ederek**), üç ses (**yolunda, buluyordu**) ve iki hece (**olunacağı, işaret**) silinmesi de görülür.

Apocope'da sözcüklerin sonundaki sesbirimler atılmıştır. Sones düşmesi uygulanan metin, önses düşmesi uygulanan metinle aynıdır. *Aphérèses* ve *Apocopes* alıştırmaları birleştirilerek okunduğunda sözcükler (“voyageur” hariç) tamamlanmakta ve ortaya anlamlı bir metin çıkmaktadır.

Tablo 15: *Aphérèses*, *Apocopes* ve Birleştirildiklerinde Elde Edilen Metin

Aphérèses	Apocopes	Metnin tamamlanmış hali Aphérèses + Apocopes
“Tournant ve che, çus chait ge vec mi nait seils ance trant mier ton essus” (p. 55, <i>Aphérèses</i>)	“Re ri gau, je l’aper qui mar en long et en lar a un a qui lui don des con d’élég en lui mon le pre bou de son pard” (p. 56, <i>Apocopes</i>)	Retournant rive gauche, je l’aperçus qui marchait en long et en large avec un ami qui lui donnait des conseils d’élégance en lui montrant le premier bouton de son pardessus”
“Rin kasma ri düğümde, u kadaşıyla ağı arı olta arken düm, kadaşı a tosunun mesini ret erek sıl ha nacağı unda siyelerde unuyordu.” (s. 48, <i>Aphaeresis</i>)	“Neh sol ya ge dön, on bir aş yuk v at gör, ar on pal ilk düg işa ed na da şık olu yol tav bul” (s. 49, <i>Apocope</i>)	“Nehrin sol yakasında geri döndüğümde onu bir arkadaşıyla aşağı yukarı volta atarken gördüm, arkadaşı ona paltosunun ilk düğmesini işaret ederek nasıl daha şık olunacağı yolunda tavsiyede bulundu”

Syncope'da sözcüklerin ortalarındaki sesbirimler atılmıştır. Bazı sözcükler birleştirilmiştir. Aşağıdaki örnekte birleştirilen sözcükler kalın yazı karakteriyle gösterilmiştir. Erek metin *Senkop*'da birleştirme yoktur. Kaynak metinde içses düşmesi uygulanan metin *Aphérèses* ve *Apocopes*'daki metinden farklıdır, erek metinde aynı metne sırasıyla önses, sonses ve içses düşmesi teknikleri uygulanmıştır.

“En fant le **mêmin**... je l’açus à **Courome** qui prait... d’égance **àjet** d’un bton” (p. 56, *Synopes*)

Tümceenin Fransızcaya göre düzenlenişi: “En faisant le même chemin... je l’aperçus à Cour de Rome qui prenait... d’élégance au sujet d’un bouton”.

“Nerin sl yasına gi dönde, ou br arşıyla ağı yarı vota ata en gödüm, aşı oa posunun ik dini işret erek nal da şık olcağı yoluna tavde buldu.” (s.50, *Senkop*)

Tümceenin Türkçeye göre düzenlenişi: “Nehrin sol yakasında geri döndüğümde onu bir arkadaşıyla aşağı yukarı volta atarken gördüm, arkadaşısı ona paltosunun ilk düğmesini işaret ederek nasıl daha şık olunacağı yolunda tavsiyede bulundu”

Prosthèses (*Prosthesis*), *Epenthèses* (*Epenthesis*) ve *Paragoges* (*Paragoge*)’da sözcüklere sesbirimler eklenir. “Prosthèse” teriminin Türkçe karşılığı “öntüreme”dir ve sözcüğün anlamını değiştirmeden başına bir ya da daha çok sesbirim eklenmesi anlamındadır. *Prosthèses*’de Queneau her sözcüğün başına değişik bir sesbirim eklemiştir. Son sözcüğe eklenen sesbirim 18 kez yinelenmiştir. Yine aynı sözcükteki “s” sesi de 3 kez tekrar edilmiştir. Erek metin *Prosthesis*’de her sözcüğün başında değişik bir sesbirim türetilmiştir ama son sözcüğün başındaki sesbirim 37 kez yinelenmiştir, başka hecelerde bir yinelenme yoktur.

“èje lle rrevis ddevant lla agare Esaint-Blazare zen rgrande xconversation zavec hun gcamarade equi élui rdonnait édes fconseils zau tsujet dd’hun mbouton éde tson pppppppppppppppppardessus.” (p.113, *Prosthèses*)

“...donu stekrar Esaint-Blazare agarının dönünde ögördüm; skendisine apaltosunun üdüğmesi zhakkında takıl everen ebir sarkadaşıyla akonuşmaya dddddddddddddddddddddddddddddddalmıştı.” (s.99, *Prosthesis*)

Epenthèses ve erek metin *Epenthesis*’de iç türeme, *Paragoges* (*Paragoge*)’da sones türemesi görülür. Her üç alıştırma da eklenen sesbirimler aynı değildir ve metinlerde tekrarlanan sözcüğe eklenen sesbirimler farklılık göstermektedir. Sones türemesi (paragoge) uygulanan metin, diğer iki metinden daha farklıdır; erek metinde bu farklılık yansıtılmıştır ancak kaynak metinde olmayan “84 cm” eklenmiştir.

“...jie lie rrevis debvant lia gaire Savint-Lazxare ein grainde conoversation abvec uon camacrade quzi luzi dibsait die fagire relmonter uon pelu lie bobuton” (p.114, *Epenthèses*)

“... ongu tekrırar Satint-Labzare garının öndünde görüdüm, kenidisine palatosunun düğümesi hakakında aklıl versen brir arkadaşıyla konuşumaya...” (s.100, *Epenthesis*)

“... laa platformet arrièreu d’uno autobusi... jeu leu revisu devantu lau Sainte-Lazareu enu grandex conversationg aveco uno camaradeb quib luib disaitr dew fairex remonter leq boutonq...” (p.115, *Paragoges*)

“...84 cm otobüsününü arkam sahanlığınaz... onun tekrarı Sainte-Lazaret garınıın önünden gördümü; kendisinek paltosununu düğmesiy hakkındal akıla verene bira arkadaşylan konuşmayak ...” (s.101, *Paragoge*)

Nazım türünde yazılan alıştırmalar ise “*Alexandrins (Alexandrine’ler)*, *Sonnet (Sone)*, *Ode (Şarkı)*, *Tanka (Tanka)* ve *Vers Libres (Özgür Koşuk)*’dur. Çevirmen bu metinlerin çevirisinde uyak, dize sayısı ve türün biçimsel özelliklerini korumuştur, ancak bazılarında içeriği değiştirmiştir.

“Alexandrin”, 12’li hece ölçüsüyle yazılan bir şiir türüdür. Genellikle her biri 6 hece olmak üzere iki yarım dizeden oluşur. Kaynak metinde her yarım dizenin sonunda durak vardır. Şiir düz kafiyeyle (rimes plates) yazılmıştır. Erek metinde dize sayısı (16), kafiye düzeni ve 12’li hece ölçüsü korunmuştur, ancak 6. hecenin sonundaki duraklara her dizede rastlanmamaktadır. Kafiye düzenini sağlayabilmek için çevirmen içeriği değiştirmiştir.

“Un jour dans l'autobus / qui porte la lettre **S**
Je vis un foutriquet / de je ne sais quelle **es-**
Pèce qui râlait bien / qu'autour de son tur**ban**
Il y eut de la tresse / en place de rub**an.**”
(p. 51, *Alexandrins*)

“Bir gün öğle vakti, / **S** otobüsünde,
Piçin teki vardı, / görseydin ne halde!
Mızızlanıyordu, / başına giydiği
Şapkasında iple, / bu şehir züppesi.”
(s. 46, *Alexandrine’ler*)

Sone, 14 dizeden oluşan bir nazım türüdür. Genellikle iki dörtlük ve iki üçlükten oluşur ve kafiye düzeni çapraz kafiye'dir. Kaynak metindeki sonenin kafiye düzeni “rimes embrassées”, sarma kafiye'dir (a b b a). Erek metinde çevirmen sonenin biçimsel özelliklerini korumuş ancak içeriği değiştirmiştir. Erek metinde dize sonlarında tekrar eden sesler kaynak metindekilerle aynıdır. Örnekte “of” sesi yinelenmektedir.

“Le jeune girafeau, cité première strop**he**,
Grimpé sur cette planche entreprend un péqu**in**
Lequel, proclame-t-il, voulait sa catastrop**he**, ...” (p.85, *Sonnet*)

“İlk kıtada andığım zürafacık: “Of!”
dedi bir vatandaşa, kendinden emin:
“Ayağıma yaptığını yapmaz Moskof!” (s. 75, *Sone*)

“Ode”, bir olay ya da insan hakkında yazılan lirik bir nazım şiir türüdür. Kaynak metin *Ode*, 34-20-22’lik dizeler halinde yazılmış ve iki dize sonunda “on” sesi tekrarlanmıştır. Ses tekrarını sağlamak için sözcüklerin son hecelerinin “on” sesiyle değiştirilmesi görülür (dans l’autobus/ dans l’autobusson).

Erek metin *Şarkı*, genelde kaynak metnin biçimsel özelliklerini korur. Dize sayısı ve tekrarlanan sesler aynıdır ancak belirli dizelerde anlamsal açıdan içerikte değişiklikler gözlemlenmektedir.

“Sur la banquette
pour les bons cons
moi le poète
au gai pompon
un peu plus tard
un plus thon
à Saint-Lazare
à Saint-Lazon...” (p. 98, *Ode*)

“Ah bir koltuk
kıçım rahat
etrafıma bakınarak
gördüm onu
biraz sonron
Sen Lazar’da
Sen Lazardon...” (s.85, *Şarkı*)

Bir Japon şiiri olan tanka kafiyesizdir ve 31 heceden oluşur. Bir arayla ayrılan iki bölümü vardır, ilk bölümdeki heceler 5-7-5, ikinci bölümdekiler 7-7 olarak yazılır. Kaynak metindeki tanka arasız yazılmıştır ama 5-7-5-7-7 hece sayısı korunmuştur. Erek metindeki tankada ara vardır ve hece sayısı korunmuştur.

“L’autobus arrive
Un zizou à chapeau monte
Un heurt il y a
Plus tard devant Saint- Lazare
Il est question d’un bouton.” (p.107,
Tanka)

“Otobüs gelir
Şapkalı yolcu var ya:
Kavga çıkarır.
Sonra Saint-Lazare önü:
Bir düğme meselesi”(s. 94, *Tanka*)

Vers Libres 'deki dizelerin tümü tek bir tümce oluşturur. İlk dize büyük harfle, diğer tüm dizeler küçük harfle başlamıştır. Kafiye yoktur. Şiirde iki farklı biçim göze çarpar. İlk bölümde önce isim, ardındaki dizede onu niteleyen sıfat verilir. İkinci bölümde dizeler daha uzundur ve “bu” işaret sıfatının sık kullanımı görülür. Erek metin Özgür Koşuk 'da anlamsal ve söylemsel bütünlük korunmuştur ancak biçimsel olarak tümce büyük harfle başlamamaktadır.

“L'autobus
plein
le coeur
vide

...
de ce cœur, de ce cou, de ce ruban, de ces pieds, de cette place vide
et de ce bouton” (p. 108- 109, Vers Libres)

“ otobüs
dolu
yürek
boş

...
o yüreğin, o ensenin, o kurdelanın, o ayakların, o boşalmış yerin
ve o düşmenin.” (s. 95, Özgür koşuk)

Passé indéfini (Di'li geçmiş), Présent (Geniş), Passé simple (Miş'li geçmiş), Imparfait (Edilgen çatı) alıştırmalarında Queneau hikâyenin zamanını değiştirmiştir.

Passé indéfini 'de metin çoğunlukla “passé indéfini” zamanında yazılmıştır. Sadece betimleme yaparken 5 fiil “imparfait” zamanıyla çekimlenmiştir. Söylemsel açıdan “je” kullanımı dikkat çekmektedir. Bağlaç kullanımı azdır. “Chaque fois que” bağlacından sonra biçem gereği “passé indéfini” kullanılmıştır ancak bu bağlaçtan sonra genellikle “imparfait” ya da “présent” zamanı kullanılır. Erek metin Di'li geçmiş 'de tüm fiillerin –dili geçmiş zamanda çekimlenebilmelerine rağmen başka zamanlarda fiiller de kullanılmıştır.

“Chaque fois qu'un nouveau voyageur est monté, il y a eu de la bousculade. Je n'ai rien dit, mais le jeune homme au long cou a tout de même interpellé son voisin”. (p.46, *Passé Indéfini*)

“Otobüse ne zaman bir yolcu binse bol bol itişme ve kakışma oluyordu. Ben bir şey demedim, ama uzun boyunlu genç yanındakiyle tartışmaya başladı” (s. 42, *Di'li geçmiş*)

Présent'da hikâye “présent” zamanında anlatılırken nesnel bir söylem yapılmıştır. “Je” kullanımı yoktur. Devrik tümceler vardır. Erek metin *Geniş*'de nesnel söylem korunmuştur ve hikâye geniş zamanda yazılmıştır.

“Plus tard peuvent se poser, devant des gares aux cours doubles, des questions vestimentaires, à propos de quelque bouton que des doigts gras de sueur tripotent avec assurance” (p.48, *Présent*)

“Sonradan, çifte avlulu istasyonların önünde, ter ile kayganlaşmış parmakların güvenle kurcaladığı şu ya da bu düğme hakkında terzi işi sorular sorulabilecektir.” (s.43, *Geniş*)

Passé Simple'de hikâyedeki tüm fiiller betimlemelerde bile “passé simple” zamanında çekimlenmiştir. (Ce fut midi, on fut serré...) . Fransızcada bu zaman anlatılarda kullanılır. Metinde “il” kullanımı yoğunluktadır. Erek metin *Miş'li geçmiş*'de anlamsal bütünlük korunmuş, “passé simple” ,“miş”li geçmiş zaman olarak çevrilmiştir. Ancak tüm fiiller –miş’li geçmiş zamanda çevrilmemiştir.

“Un jeune monsieur porta sur sa tête un chapeau entouré d'une tresse, non d'un ruban.” (p.49, *Passé simple*)

“Genç bir adam, kurdela ile değil de sicimle çevrelenmiş bir şapka giyiyormuş. Uzun bir boynu varmış.” (s. 44, *Miş'li geçmiş*)

Imparfait'de tüm fiiller “imparfait” zamanında çekimlenmiştir. Metin, *Passé simple*'deki metinle aynıdır. Erek metin *Edilgen Çatı*'da biçem değiştirilmiş, “imparfait” zamanındaki etkin anlatım edilgene dönüştürülmüştür. Dolayısıyla başlık “edilgen çatı”olarak değiştirilmiştir. Oysa “imparfait” zamanı şimdiki zamanın hikâyesi olarak Türkçede yer almaktadır.

“Ce fut midi. Les voyageurs montèrent dans l'autobus” (p.50, *Imparfait*)
“Saat öğle vaktini oldurmuştu. Otobüse bazı yolcular tarafından biniliyordu. (s.45, *Edilgen çatı*)

Zaman kullanımının örneklendiği bir başka alıştırma ise *Pronostications*'dur. Kaynak ve erek metinde kehanetlerde bulunulduğundan “gelecek” zaman kullanılır. Kaynak metinde kehanette bulunan şahıs “tu” (sen) diyerek kim olduğunu bilmediğimiz bir alıcıya seslenmektedir. Erek metin *Kehanet*'te anlam, söylem ve biçem korunmuştur.

“Lorsque viendra midi, tu te trouveras sur la plate-forme arrière d'un autobus où s'entasseront des voyageurs parmi lesquels tu remarqueras un ridicule jeune homme” (p.15, *Pronostications*)

“Günün ortası geldiği zaman, tıklım tıklım yolcuyla dolu bir otobüsün arka sahanlığında olacaksın; yolcuların arasında saçma sapan bir delikanlı göreceksin” (s.17, *Kehanet*)

Hellénismes (*Uydur uydur söyle*), *Anglicismes* (*Ottübaaziçi*), *Macaronique* (*Sahte Latince*), *Italianismes* (*Azerice*), *Poor lay Zanglay* (*Levanten*)'de hikâye yabancı bir dilde yazılmış gibi gösterilmektedir, ancak Fransızca sözcükler başlıkta belirtilen dile benzetilmeye çalışılmış, Fransızca sözdizim korunmuştur.

Hikâyelerin isimlerindeki farklılığın nedeni her iki dilde farklı hikâyeler seçilmesinden değil, çevirmenin kaynak dildeki hikâyeleri çevirirken yeniden yazmasından ötürüdür. Bu alıştırmalarda sesletim üzerinde oynandığından çeviri metninde değiştirilen sözcükler Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16: Erek Metinde Sesletime Göre Değiştirilen Sözcükler

Hikâyenin adı	Kullanılan Sözcük	Sözcüğün Türkçeye göre sesletimi	Sözcüğün gerçek yazımı
Ottübaaziçi	skuulbas	skuulbas	School bus
	nekst	nekst	next
Levanten	eulè	eüle	öğle
	yeuru	yörü	yürü

Hellénismes'de Yunancadan gelen sözcükler, ilk ve son ekler kullanılır. Çevirmen erek metin Uydur uydur söyle'de Fransızca- Yunanca arasındaki bağı Türkçeye Arapça arasında kurmuş ve Türkçeyi Arapçalaştırmıştır. Metnin gerçekten Arapça yazılmadığını başlık Uydur uydur söyle belirtmektedir. Anlamsal içerik değişmiştir.

Aynı şekilde Italianismes'de Fransızca İtalyancalaştırılmış, çevirisi Azerice'de ise Türkçe Azericeleştirilmiştir. Gene anlamsal içerik aynı değildir. Latince yazılmış gibi duran Macaronique'de Fransızca sözcükler kullanılmıştır. Çevirisi Sahte Latince'de ise aynı metinde Türkçe sözcükler bulunmaktadır. Anlamsal içerik korunmuştur.

Anglicismes'de Fransızca İngilizceleştirilmiştir. Çeviri metin Ottübaaziçi'nde ise söylem, anlam ve tür değişmiş; çevirmen hikâyedeki İngilizce sözcükleri Türkçe okudukları gibi yazarak, metni iki arkadaşın konuşmasına dönüştürmüştür. Kaynak metindeki düz yazı erek metinde diyalog olarak çevrilmiştir. Gençler konuşurken Türkçe sözcüklerde bazı sesleri atarlar, bazılarını da değiştirirler (bigün, ööleyin, sora) Ayrıca gençlerin “Yok lan”, “diil olm” (değil oğlum), “Haa doru” (haa doğru), “abi” (ağabey) gibi argo ve gündelik dil sözcükleri kullanımları metnin dil düzeyini değiştirmiştir.

Erek metinde konu farklı bir bağlamda ele alınmıştır. Gençlerden biri uzun boyunlu genç adama önce okul otobüsünde sonra sınava gireceği binanın önünde rastlamaktadır. Yine konuşmada diğer genç “triid diil olm tred” diyerek konuşanın telaffuzu düzeltmektedir.

Tablo 17: *Hellénismes*, *Italianismes*, *Macaronique* ve *Anglicismes* Alıştırmaları ve Çevirileri

Kaynak metin			
Hellénismes	Italianismes	Macaronique	Anglicismes
“Dans un hyperautobus plein de pétrolonantes, je fus martyr de ce microroma en une chronie de métaffluence...” (p. 102, <i>Hellénismes</i>)	“Oune giorne en pleiné merigge, ié saille sula plataforme d’oune otobousse et là quel oume ié vidis?” (p. 128, <i>Italianismes</i>)	Autobi passabant completi (p.126, <i>Macaronique</i>)	A une lète aoure je le sie égaine; il vouquait eupe et daoune devant la Ceinte Lazare stécheunne. (= <i>A une late hour je le see again, il walkait up and down devant la Saint Lazare station</i>) (p. 112, <i>Anglicismes</i>)
Erek metin			
Uydur uydur söyle	Azerice	Sahte Latince	Ottübaaziçi
“Otobüs-ü azim, rakam-ı aşra; dolmuş-ü fevkalade, külliyeen billah!” (s. 89, <i>Uydur uydur söyle</i>)	“Bir gün günortaya doğru, bir S avtobusunun arxa saxanlığında, çox uzun boyunlu ve papaqına bir ipliqli qoymush bir cavan görmüşam.” (s. 111, <i>Azerice</i>)	Otobusus passabant completi (s.109, <i>Sahte Latince</i>)	Aabi inanırmısın sora aynı leymıra mittörme girceem anfinin önünde bidaa bamp ettim. (s.98, <i>Ottübaaziçi</i>)

Poor lay Zanglay (Pour les Anglais)’de Fransızca- İngilizce arasında bir bağ kurulmasına karşın bu alıştırma diğerlerine göre daha farklıdır çünkü okunması İngilizce sesletim kurallarına göre yapıldığında anlamlı bir Fransızca metin oluşmaktadır. Çevirisi *Levanten*’de ise Türkçeyi bir Levanten konuşmaktadır.

“Sir mirssyer sir mee ang caughtlayrcontrer ung ingdeevédüh kee lühee marshay sühr lay peehay, pühee eel arlah sarsswar” (p.129, *Poor lay Zanglay*)

Fransızcaya uygun düzenlenmiş tümce: “ Ce monsieur se mit en colère contre un individu qui lui marchait sur les pieds, puis il alla s’asseoir.”

“Anidén bu géntch, ouluyaraqe, yanındaqui chéréfli bir yoldjouyïou bilé bilé ayaina basmaqla souchladi. Adame ona: “Yeuru, yeuru! Sène bou yolda dévame ètte!” diè bairdi. .”(s.112, *Levanten*)

Türkçeye uygun düzenlenmiş tümce: “Aniden bu genç, uluyarak, yanındaki şerefli bir yolcuyu bile bile ayağına basmakla suçladı. Adam ona: “Yürü, yürü! Sen bu yolda devam et!” diye bağırdı.

Ampoulé (Şaşaalı), Précieux (Tumturaklı), Injurieux (Hakaretamiz), Paysan (Şive), Vulgaire (Kaba) ve Loucherbem (Argo) değişik dil düzeylerinin görüldüğü alıştırmalardır. Dil düzeyinin değişmesiyle birlikte sözcük ve tümce seviyesinde farklılıklar görülür.

“Ampoulé”, “şişmiş, abartılı” anlamına gelmektedir; biçem için kullanıldığında abartı ve tumturağın (emphase) ön plana çıktığı bir biçemi belirtir. *Ampoulé* alıştırmasında, Queneau abartıdan çok sık yararlanmıştır. Sıradan bir olayın abartılı bir şekilde anlatılması komik bir etki yaratmaktadır. Erek metinde “ampoulé”, “şaşaalı” olarak çevrilmiş ve abartılı bir anlatım amacı güdülmüştür. Tablo 18 alıştırmadaki abartıları göstermektedir.

Tablo 18: *Ampoulé (Şaşaalı)*'daki Abartmalar

Kaynak metin (p. 62)	Erek metin (s.55)
Un autobus à la puissance stature et aux yeux de vache	İhtişamlı duruşlu ve öküz gözlü otobüs
Ligne S au trajet sinueux	Yılan gibi kıvrak S hattı
Je remarquai, avec la précision et l'acuité de l'Indien sur le sentier de la guerre	Savaş boyalarını sürünmüş bir kızılderilinin bakışının keskinliği ve hassaslığıyla fark ettim
La Cour de Rome aux majestueuses proportions	Cour de Rome'un ihtişamlı boyutlarının arasında
Je pus entendre de mon oreille agile	Hevesli kulaklarıma çarpan
Un camarade arbitre des élégances	Neyin moda olacağını saptayan o özel insanlardan biriydi bu dost

Queneau, abartıyı sağlamak amacıyla hikâyede birçok dolaylama (périphrase) yapmıştır, dolaylamalar erek metinde görülmektedir.

Tablo 19: *Ampoulé (Şaşaalı)*'daki Dolaylamalar

Kaynak Metindeki Dolaylama	Anlatılmak İstenen	Erek Metindeki Dolaylama
À l'heure où commencent à se gercer les doigts roses de l'aurore	À midi – Öğle vakti	Şafağın gül parmaklarının çıtırtılarının kulakları okşadıkları saatte
Tel un dard rapide	Rapidement - Hızlı	Yılan gibi kıvrak
Je remarquai, avec la précision et l'acuité de l'Indien	J'aperçus – Fark ettim	Kızılderilinin bakışının keskinliği... farkettim
À la périphérie circulaire	Rond - Yuvarlak	Yakanın dairesel çeperi
Celui-là s'adressa en ces termes à celui-ci	Il lui s'adressa- Ona dedi	Evvelki berikine hitaben şu ifadelerle söz söyledi

Metinde abartı ve abartıyla ilgili birçok söz sanatı yer alır. Kaynak metinde abartı, “**amplification**” söz sanatının uygulanmasıyla görülür. Bu söz sanatında bir insanın bir özelliği, güzelliği ya da çirkinliği ön plana çıkarılarak vurgulanır. Alıştırmadaki sıradan genç adam abartılarak, bir biçem alıştırmadaki kahramana benzetilmiştir çünkü her ikisinin de uzun boynu vardır. Bu benzetme erek metinde korunmuştur.

Kaynak metinde **karşılaştırmalar** yoluyla yapılan abartı erek metinde görülmektedir, ancak “yılan dili” anlamına gelen “un dard”, “alev” olarak çevrilmiştir.

Tablo 20: *Ampoulé (Şaşaalı)*'da Karşılaştırmalar Yoluyla Yapılan Abartı

Kaynak metin	Erek metin
Je montai tel un dard rapide	Bir alev dili gibi kıvrakça biniverdim.
Un jeune homme dont le col était plus long que celui de la girafe au pied rapide	Boynu tez ayaklı bir zürafanınkinden daha uzun bir civan
Tel le héros d'un exercice de style	Sanki bir biçem alıştırmasının kahramanı gibi
Au vêtement le plus extérieur	Elbiselerinin en dış sathını

Yine abartıyı sağlayan başka bir yol ise **yinelemedir**. İlk tümce hariç diğer tümcelerde “le jeune homme au cou de girafe et à la tresse autour du chapeau” değiştirilmeden yinelenmektedir. Erek metinde yinelenen “zürafa boyunlu ve

şapkasının etrafı sicimli civan” tümcesi son tümcede değiştirilmiş, “civan” yerine “genç adam” denilmiştir.

“...j'aperçus de nouveau le **jeune homme au cou de girafe et à la tresse autour du chapeau**, accompagné d'un camarade arbitre des élégances qui proférait cette critique que je pus entendre de mon oreille agile, critique adressée au vêtement le plus extérieur du **jeune homme au col de girafe et à la tresse autour du chapeau**” (p. 62, *Ampoulé*)

“...bu **zürafa boyunlu ve şapkasının etrafı sicimli civan** tekrar dikkatimi cezp etti; bir dostu ona refakat ediyordu, neyin moda olacağını saptayan o özel insanlardan biriydi bu dost; hevesli kulaklarıma çarpan ilenç sözleri, zürafa **boyunlu ve şapkasının etrafında sicim olan genç adamın** elbiselerinin en dış sathını hedef almış şu laneti okuyordu” (s.56, *Şaşaalı*)

Ayrıca tümceler uzun olduğundan başka sözcükler de (“La discorde... la Discorde, dis-je”, “critique... cette critique que...”) geçtikleri tümcede yinelenmektedir. Erek metinde, “civan” (... olan bir civan, ...bu civan , ... evvelki...) , “dost”(bir dostu ona refakat ediyordu, ... bu dost) , “İntizar” (... bir İntizar, ...öyle bir İntizar) yinelenmektedir.

Abartının görüldüğü başka bir alıştırma olan *Précieux*'de benzer özellikler görülür. “Précieux”, “yapmacıklı, süslü” anlamına gelmektedir ve “tumturaklı” olarak çevrilmiştir ancak erek metinde tumturak yoktur, sadece süslü bir anlatım göze çarpmaktadır. Çevirmen erek metindeki bazı tümcelerde abartıyı kendisi eklemeler yaparak sağlamıştır.

“Le soleil dans toute sa fleur **régnait** sur l'horizon aux multiples tétines.” (p.150, *Précieux*)

“Güneş kendisini o memeleri **bereket** saçan ufuğun üzerine **kızgın bir iğne ile nakşetmişti.**” (s.127, *Tumturaklı*)

“Précieux” başlığı aynı zamanda 17. yüzyıldaki “préciosité” akımına gönderme yapmaktadır. “Précieux”ler, yeni sözcük üretmeleri, özenli eğretilmeler yapmaları ve abartılı dolaylama kullanmalarıyla tanınırlar. Kaynak metinde yeni üretilmiş sözcük “co-usager”, erek metindeki yeni sözcük ise “fırdolayım”dır.

Queneau, Latince'den sözcükler ödünç almış ve bunları metinde italik yazı karakteriyle belirtmiştir; erek metinde bu alıntılar korunmuş, ayrıca bazı Fransızca sözcükler olduğu gibi bırakılmıştır.

“... un **phénomène** de heurt répété...
... un co-usager présent *hic et nunc* de la STCRP...
... un individu *ejusdem farinae*... (p.151, *Précieux*)

“... **periyodik** olarak meydana gelen bir kuvvet tatbiki **fenomeninden**...
... yanında *ejusdem farinae* başka bir zat
...STCRP'nin *hic et nunc*'luğunda...” (s.127, *Tumturaklı*)

Précieux'de betimlemeler önemli bir yer tutmaktadır, dolayısıyla sıfat ve zarfların kullanımı çoktur. Betimlemelerde “imparfait” zamanı kullanılmıştır. Çevirmen bazı betimlemelerde olumsuz kaydırma yapmıştır. Kaynak metinde “katransı yumuşak koku” kanserlilere dertlerinin nedeni hakkında çocuksu ve aşındırıcı fikirler vermektedir, ancak erek metinde “habis” sıfatı kişileri tanımlamış, kokunun sıfatları farklı çevrilmiştir.

“L'asphalte ...exhalant cette tendre odeur goudronneuse qui donne aux cancéreux des idées à la fois puérides et corrosives sur l'origine de leur mal.” (p. 150, *Précieux*)
“asfalt, habis kişilere hem çocuksu, hem yoldan çıkarıcı fikirler aşıl原因an o leziz ve ziftli kokuyu saçarak...” (s.127, *Tumturaklı*)

Loucherbem bir çeşit argoyu (kasap argosu) örneklemektedir. Bu argo gereği sözcükler belirli kurallara göre değişime uğratılır. “Loucherbem” de “kasap” sözcüğünün değiştirilmiş şeklidir. Çevirmen erek kültürde kasap argosu olmadığından erek metni argo sözcükler kullanarak yeniden yazmıştır.

“Soudain il se met à lenlèguer son loisinvé parce qu'il lui larchemait sur les miépouilles. (p.122, *Loucherbem*)

“Yanında duran bir dayıyla haraza maraza çıkardı; dayıyı ördekler kalkıp kondukça kasten mihraplarının pestilini çıkarmakla suçladı.” (s.106, *Argo*)

Vulgaire'de ve çevirisinde, hikâye halk ağzıyla konuşma dilinin özelliklerini yansıtarak yazıldığından ses yitimleri, konuşma diline özgü sözcükler ve argo kullanım görülür. Kaynak metindeki söylemde konuşma diline ait “voilàtipas”, “comme de bien entendu”, “dis donc”ve “dites donc” kullanımları bulunmaktadır.

Erek metin yeniden yazılmıştır, ancak söylemde anlatıcı “bakikigözümönümeaksın”, “alla canımı alsın” gibi konuşma diline ait söz öbekleri kullanmıştır. Ses yitimleri ve günlük dilde kullanılan sözcükler erek metinde görülmektedir. Erek metinde kaynak metindeki gibi anlatıcı sözlerini yinelemektedir.

Tablo 21: *Vulgaire*'deki Argo ve Günlük Kullanımlar

Kaynak Metindeki Günlük ve Argo Kullanımlar
Zozo
Les panards
Discuter le bout de gras
Le pardingue
Comme un pied
İ pleurniche
L'air pied

Tablo 22: *Kaba*'daki Günlük ve Argo ve Kullanımlar

Erek Metindeki Günlük ve Argo Kullanımlar
Gençten bi erif
Dallamaerif
Ayvan gibibboyun
Altıma sıçtım
Kıl oldu
Ne diyon
Ayneraraazi

Argo kullanımın görüldüğü başka bir alıştırma ise *Injurieux*'dür. *Injurieux*'de anlatıcı durumundan memnun değildir ve hakaret içeren sözler kullanmıştır. Alıştırmada günlük dilde ve aşağılayıcı kullanımlar görülür. Erek metinde hakaretler çevrilmiş, argo sözcükler ve kullanımlara yer verilmiştir. Ancak binayı niteleyen ve

“pis,kötü” anlamındaki “déguelasse” için çevirmen “kusmuk” sözcüğünü sıfat olarak kullanırken, “con” u “piç, piçkurusu ve piçoğlu piç” olarak, “çirkin” anlamındaki “moche”u ve sivilceli anlamındaki “boutonneux”yü “dallama” olarak çevirmiştir.

Tablo 23: *Injurieux* ve *Hakaretamiz*'de Günlük Dilde ve Aşağılayıcı Kullanımlar

Kaynak Metinde Günlük Dilde ve Aşağılayıcı Kullanımlar (p.133)	Anlamsal değeri	Erek Metinde Günlük Dilde ve Aşağılayıcı Kullanımlar (s.116)
Une attente infecte	Mikroplu bir gecikme	Kokmuş bir gecikme
Un soleil ignoble	Alçak-rezil güneş	İğrenç bir güneş
Un autobus immonde	İğrenç-murdar otobüs	Aşağılık bir otobüs
Une bande de cons	Salaklar grubu	Bir alay piç sürüsü
Un vieux con	Yaşlı bir salak	Babalık
Le plus con d'entre ces cons	Bu salakların en salağı	Bu piçoğlu piçlerin en piçi
Bavardoche	Çene çalmak	Zırvalamak
Les panards	Ayaklar (argo)	Bebek mezarları
Moche	Çirkin	Dallama
Râler	Hırıldamak-söylenmek	Mal gibi böğürmek
Se débiter	Kaçmak (günlük dil)	Fıymak

Paysan'da hikâye bir köylünün ağzından bölgesel ağızla anlatılır. Dolayısıyla yine konuşma diline ait özellikler görülür. Erek metinde çevirmen başlığı *Sive* olarak değiştirmiş ve Ege bölgesindeki konuşma dili özelliklerini ele alarak metni yeniden yazmıştır.

Olfactif (*Koku almayla ilgili*), *Gustatif* (*Tat almayla ilgili*), *Tactile* (*Dokunmayla ilgili*), *Visuel* (*Görsel*) ve *Auditif* (*İşitsel*) duyularla ilgili alıştırmalardır ve başlıkta bulunan duyu ile ilgili sözcükler metinde yer alır. Çevirmen bu alıştırmalarda kaynak metindeki terimleri erek metinde çevirmiş, ancak söylemde bazı değişiklikler yapmıştır. Ayrıca bazı tümcelerin çevirisinde olumsuz kaydırma görülür.

Olfactif ve çevirisi *Koku almayla ilgili*'de koku alma duyusuyla ilgili terimler kullanılmıştır. İlk tümcede Oulipo'nun tekniklerinden eşsesli alfabe tekniği¹⁰

¹⁰ Öneri terim

(alphabet homophonique) görülür. Bu tekniğe göre, tümce okunduğunda sırasıyla alfabedeki harfler okunmuş olur. Erek metinde çevirmen bu tekniği uygulayabilmek için ilk tümceyi yeniden yazmıştır. Kaynak metinde alfabede “y” ye kadar (aides grecs) harfler okunurken, erek metinde “z”ye kadar (kızın) gidilmektedir.

“Dans cet S méridien il y avait en dehors de l'odeur habituelle, odeur d'abbés, de décédés...

que scient aides grecs...” (p.86, *Olfactif*)

“ S meridyeninde, her zamanki kokunun dışında, öyle bir koku vardı ki: **alabacak çadırınm, ...**” .(s.76, *Koku almayla ilgili*)

Çevirmen alıştırmada olumsuz kaydırma ve ekleme gerçekleştirmiştir. “Çok belirgin” anlamındaki “marqué” sıfatı erek metinde “kendine has” olarak, “kabız olmuş gibi” anlamındaki “constipée” “hem ishal hem kabız olmuş” şeklinde çevrilmiştir.

“une certaine puanteur lâche et **constipée** tellement marquées ...” (p.86, *Olfactif*)

Sanki hem **ishal** olmuş, hem **kabız** olmuş gibi bir pis koku, öylesine kendine has bir kokuydu ki bu.(s.76, *Koku almayla ilgili*)

Gustatif ve çevirisi *Tat almayla ilgili*’ de tat alma duyusu ile ilgili terimler kullanılır. Kaynak metinde genelde nesnel söylem bir söylem yapılmış, sadece son iki tümcede “nous”(biz) kişi adılı kullanılmıştır. Erek metinde ise anlatıcı karşısında bir muhatap varmış gibi söylemsel bir ortam çizmiştir. Özellikle “siz” ve “biz” adıllarının kullanılması hikâyenin birine anlatıldığı fikrini pekiştirmektedir. Anlatıcı ayrıca “deneyin, siz de göreceksiniz” diyerek dinleyiciye öğüt vermektedir.

“Ça se dit mais c’est vrai. Suffit d’en faire l’expérience” (p. 87, *Gustatif*)

“Sık sık duyarsınız bu lafı, doğrudur da gerçekten; kendiniz de deneyin, göreceksiniz” (s. 77, *Tat almayla ilgili*)

Alıştırmada aynı zamanda olumsuz kaydırma görülür. Çevirmen “pour ne rien cacher” söz öbeğini “öyle çok gizli kapaklı yapmayalım bu öyküyü” şeklinde

çevirmiştir, ancak bu söz öbeğinin kaynak metindeki anlamı “hiçbir detayı atlamamak gerek” olduğundan, “hiçbir detayı atlamamak gerek” şeklindeki çeviri kaynak metindeki anlama daha uygun olacaktır.

“Celui-là- un S- **pour ne rien cacher**- avait une petite saveur de cacahouète grillée je ne vous dis que ça.” (p. 87, *Gustatif*)

“Bu otobüste de – S hattıydı, **öyle çok gizli kapaklı yapmayalım bu öyküyü**- sanki ızgara fıstık aromasının bir esintisi var gibiydi.” (s.77, *Tat almayla ilgili*)

Kaynak metinde Queneau “sakız” anlamındaki “chewing gum” u Fransızca sesletim sistemine göre yazmıştır, erek metinde çevirmen bu oyunu yansıtmak için “ciklet” i “çiklet” şeklinde yazmıştır.

“Nous dégustâmes ensuite le **chouigne-gueume** de la dispute, les châtaignes de l’irritation, les raisins de la colère et les grappes de l’amertume”(p. 87-88, *Gustatif*)

“...**çiklet** lezzetini, sinirlenmenin kestanelerini, gazabın üzümelerini ve keskin mi keskin zehir acısını tadabiliyorduk” (s. 77, *Tat almayla ilgili*)

Tactile’de dokunma duyusuyla ilgili terimler yer alır. Kaynak ve erek metnin söyleminde farklılıklar görülmektedir. Kaynak metindeki “on”, erek metin *Dokunmayla ilgili*’de kişileştirilmiş ve “siz”e dönmüştür. Dolayısıyla kaynak metinde daha genel, nesnel bir söylem varken erek metinde anlatıcı ve “biz” arasında bir paylaşım söz konusudur. Çevirmen –“ki” leri kullanarak konuşma amacını vurgulamıştır.

“... plus élastique qui est une fesse. Quelquefois il y en a deux, alors on met la phrase au pluriel” (p.89, *Tactile*)

“... elastik bir şey elinize gelir **ki** bu da birinin kalçasıdır. Bazen bu kalçadan iki tane olur **ki**, bu durumda da cümleyi çoğul kurarsınız” (s.78, *Dokunmayla ilgili*)

Metinde olumsuz kaydırma görülür. “Enayilik, salaklık” anlamındaki “connerie”, “pıhtıllık” olarak çevrilmiştir.

“... on peut toucher du doigt humain la **connerie humaine**...”(p.89, *Tactile*)
“insanların... **pıhtılığma** bile dokunulabilir.” (s.78, *Dokunmayla ilgili*)

Visuel'de betimleme amacı ön plandadır. Dolayısıyla kaynak metinde “c'est” kalıbı, renkler, biçim sıfatları ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Queneau, görsel bir özellik vermek amacıyla hikâyeyi bir tablo çizermiş gibi anlatmaktadır.

Erek metin *Görsel*'de sıfatlar ve renkler korunarak, söylem birisiyle konuşur gibi düzenlenmiş, “Ha unutmadan, işte öyle” gibi konuşma diline özgü özellikler eklenmiştir. Kaynak metinde sonlara kadar nesnel bir söylem yapılmakta, sadece son iki tümcede “te” denilerek “sen” ile iletişime geçilmektedir, ancak erek metinde “sen”, “siz”e dönüştürülmüş, baştan itibaren “biz” ve “siz” kullanılmıştır. (diyelim, sarmanız gerekiyor, ekleyelim, ekleyiverin...)

Kaynak metindeki kıvrım- S harfi arasındaki ilişki erek metinde korunmamıştır. Otobüsün sahanlığının, otobüsün hattını belirten “S”lerle dolu olması erek metinde “hötlerle dolu” şeklinde çevrilmiştir. Çevirmen, bağlamda kalabalık dile getirildiğinden S'yi kişileştirerek insanlara “höt” anlamını vermiştir.

“C'est surtout plein de courbes, **des tas d'S pour ainsi dire**.” (p.91, *Visuel*)
“En önemli özelliği kıvrımlarla dolu olması, **hani size kalsa hötlerle dolu dersiniz ya**” (s.79, *Görsel*)

Çevirmen kaynak metinde “korkuyu azaltmak” anlamındaki “la trouille foireuse” söz öbeğini olumsuz kaydırma yaparak erek metinde “püsküren dehşet” olarak çevirmiştir.

“...un triangle rouge pour exprimer la colère et une pissée de vert pour rendre ... **la trouille foireuse**” (p.91, *Visuel*)
“... kırmızı bir üçgeni kızgınlığı ifade etmek için, ve bir idrar atımı miktarı yeşili de **püsküren dehşeti** resmetmek için ...”(s.79, *Görsel*)

Auditif’de müzik terimleri ve değişik müzik aletlerinin isimleri yer almaktadır. Kaynak metinde iki yeni sözcük görülür. Queneau, kazların “coin coin” sesinden “coinquer” fiilini üretmiştir. Ayrıca “voyageur”den esinlenerek bayan yolcu için “voyajrice” sıfatını oluşturmuştur. Erek metin *İşitsel*’de çevirmen “seyyah”dan yola çıkarak bayan yolcu anlamında “seyyahe”yi üretmiştir.

Anlamsal açıdan genelde kaynak metne bağlı kalınmıştır yalnız kaynak metinde “gitar”, tellerini “kemer” yapmak için örmüştür ancak erek metinde “çelenk şeklinde bir örgü” söz konusudur.

“...une guitare qui aurait tressé ses cordes pour s'en faire une **ceinture**” (p.93, *Auditif*)
“...telleri **çelenk** şeklinde örülmüş bir gitarı andıran bir enstrüman verilmişti.” (s.81 *İşitsel*)

Lettre officielle (*Resmi mektup*), *Prière d’insérer* (*Kitap arkası yazısı*), *Fantomatique* (*Hayalet Raporu*), *Télégraphique* (*Telgraf*), *Interrogatoire* (*Sorgu*) ve *Comédie* (*Komedi*) bilinen biçemlere öykünürler. *Lettre officielle*’de hikâye resmi mektup şeklinde yazılırken, *Prière d’insérer*’de kitap arkası yazısı, *Fantomatique*’de tutanak, *Télégraphique*’de telgraf, *Interrogatoire*’da sorgu ve *Comédie*’de komedi oyunu şeklinde yazılır. Bu alıştırmaların çevirilerinde biçemsel özellikler korunmuştur.

Lettre officielle’de bir resmi mektupta bulunması gereken özellikler görülür. Uzun saygı tümcesi, “Monsieur” şeklinde hitap ve özenli sözcük seçimi bu özelliklerden bazılarıdır. Metinde resmi dilin göstergesi olan klişe söz öbekleri, sözcükler ve “descendant, montant gibi” sıfat fiiller (participe présent adjectif) yer alır.

Erek metni çevirmen Türkçedeki resmi mektup kurallarına uygun olarak çevirmiştir. “Arz /rica etmek” gibi kalıplar ve eski dilde sözcükler kullanılır. Kaynak metindeki resmi dil göstergeleri korunmuştur ancak saygı tümcesinin sonunda

ekleme vardır.

Tablo 24: *Lettre Officielle* ve *Resmi Mektup*'ta Resmi Dile Özgü Kullanımlar

Kaynak Metinde Resmi Dile Özgü Kullanımlar	Erek Metinde Resmi Dile Özgü Kullanımlar
J'ai honneur de vous informer	Nazar-ı dikkatinize arz etmekten şeref duyarım
Je vous prie de vouloir	Emretmenizi hürmetle arz/rica ederim
Dans l'attente de votre réponse, je vous assure, Monsieur, de ma parfaite considération empressée au moins	Cevabınızın teşrifini heyecanla bekliyorum, efendim, Naçizane, en sadık hizmetkârınız.
ledit	Yukarıda adı geçen
Addendum	Mülahaza
Ce même jour	İş bu gün

Çevirmen erek metne ekleme yapmıştır. Kaynak metinde olmayan ancak erek metnin anlamı değiştirmeyen bu eklemeler abartıya neden olmuştur. Ayrıca çevirmen “taşıt” ve “araç” sözcüklerini birleştirerek “taşıt aracı” sözcüğünü oluşturmuştur, böyle bir yeni sözcük kaynak metinde yoktur.

“... le receveur avait pris en surcharge plusieurs impétrants, sans raison valable et mû par une bonté d'âme exagérée qui le faisait passer outre aux règlements et qui, par suite, frisait l'indulgence.” (p.36, *Lettre officielle*)

“ ... otobüsün, **kondüktörün** otobüse binme namzetlerini, geçerli bir sebebi olmaksızın ve tüzük ve **yönetmeliklerin** ihlaline sebebiyet vererek, **ve binaenaleyh istismar seviyesinde hatta ifrata varan** bir geniş yürekliliğin neticesi olarak, **ziyadesi ile kabullenmesinden dolayı**, haddinden fazla dolu olduğunu ifade edebilirim.”(s.33, *Resmi mektup*)

Prière d'insérer'de *Biçem Alıştırmaları* için yazılmış bir kitap arkası yazısı görülür. Queneau kendisi için “X romancısı” demiştir. Erek metinde çevirmen erek kültüre özgü deyimler kullanmış ve bazı yerlerde anlamı kuvvetlendirmek için eklemeler yapmıştır. Örneğin aşağıdaki tümcelerdeki “ününe yakışan bir ustalıkla”, “ince ince” ve “okur” kaynak metinde yer almamaktadır. “Hoş” anlamındaki “charmante”, “başdöndürücü” olarak ve “mutluluk” anlamındaki “bonheur”, “şenlik duygusu” şeklinde çevrildiğinden çeviride abartı söz konusu olmuştur.

“Le tout donne une impression **charmante** que le romancier X a burinée avec un rare **bonheur**” (p.39, *Prière d’insérer*)

“Bütün bunlar, Romancı X’in ender rastlanan bir **şenlik** duygusu ile **ince ince** işlediği **başdöndürücü** bir izlenim bırakıyor **okurda**.” (s. 35, *Kitap arkası yazısı*)

Çevirmen erek metinde, erek kültürde kullanılan deyimleri kullanmıştır. “Küçük büyük herkesin bildiği” anlamındaki “compréhensible par tous, grands et petits”, “yediden yetmişe herkesin anlayabileceği” ve “dikkatle dinlemek” anlamındaki “écouter avec la plus grande attention”, “can kulağı ile dinlemek” şeklinde çevrilmiştir. Ancak kaynak metindeki “birçok eser” çevirmen tarafından “birkaç eser” olarak olumsuz kaydırılmıştır.

“Le célèbre romancier X, à qui nous devons déjà **tant de chefs-d’œuvre**, s’est appliqué à ne mettre en scène que des personnages bien dessinés et agissant dans une atmosphère compréhensible par **tous, grands et petits**.

... écoutant avec **la plus grande attention** les conseils...” (p.39, *Prière d’insérer*)

“Kendisine şimdiden **birkaç başyapıt** borçlu olduğumuz meşhur romancı X, **ününe yakışan bir ustalıkla** kotarılmış bu yeni romanında, karakterlerini **yediden yetmişe herkesin** anlayabileceği bir atmosferde soluk alan, hatları açıkça çizilmiş kişilerden seçmeye özen göstermiş

... tavsiyelerini **can kulağıyla** dinlerken görüyoruz....” (s. 35, *Kitap arkası yazısı*)

Fantomatique tutanak şeklinde yazılmıştır. “Kim, ne, neden, nerede” sorularına yanıt verilmektedir. Tarihler yazıyla yazılmıştır. Kullanılan zaman “passé simple”dir. Erek metin *Hayalet raporu*’nda olay rapor şeklinde anlatılmaktadır ancak çevirmen bazen olumsuz kaydırmalar yapmış, bazen de kendi yorumunu katmıştır. Örneğin “alışılmadık bir biçimi olan şapka” anlamındaki “chapeau de forme inhabituelle” için çevirmen yorum katarak “fevkalade biçimde imal edilmiş” söz öbeğini kullanmıştır.

“...d’un chapeau mou de **forme inhabituelle** et entouré d’une sorte de galon tressé. (p.73, *Fantomatique*)

“...**fevkalade bir biçimde imal edilmiş** ve bir sicimle çevrelenmiş keçe kumaştan bir şapka...” (s. 64, *Hayalet raporu*)

Bu alıştırma da çevirmen bazı özel isimlerin çevirisinde tutarsız davranmıştır. Yer adı olan “Pépinière”i erek kültüre göre açımlayıp “çocuk bahçesi” olarak ve küçük harfle çevrilmiştir ama “pépinière”, “fidanlık” anlamında gelmektedir. Yine bar adı olan “Petite- Pologne”, “Küçük Polonya” olarak çevrilmiş, ancak isimlerin başında büyük harf kullanılmıştır. “Cour de Rome” ise çevrilmeden bırakılmıştır.

“ ... prit la direction de la **Pépinière**
...portait l'inscription **Cour de Rome**”
...j'allai boire chopine à la **Petite-Pologne.**” (p. 74, *Fantomatique*)

“...**çocuk bahçesi** istikametinde harekete geçti
... bir tabelada “**Cour de Rome**” sözleri okunuyordu.
... **Küçük Polonya**'ya kafa çekmeye gittim.” (s. 65, *Hayalet raporu*)

Télégraphique, telgraf kurallarına göre az kelimeyle, büyük harflerle ve kısaltmalar yapılarak yazılmıştır. Sözcüklerin arasında “stop” denilmektedir. Erek metinde biçem korunmuştur. Ancak anlamsal açıdan olumsuz kaydırmalar vardır. Aşağıdaki örnekte, “il est question de” (hakkında- konusunda olmak) anlamında olan “question” , erek metinde “niçin” olarak çevrilmiştir. Kaynak metinde ezilen parmaklar ayak parmaklarıdır ama erek metinde sadece parmaklardan bahsedilmektedir. Çevirmen ezilen parmaklar için “parmaklar uf oldu” derken çocuk diline özgü bir deyim kullanmıştır.

Ayrıca kaynak metinde “jeune homme” “Jnhomme” şeklinde kısaltılmıştır, erek metinde “oğlan” kullanıldığından bir kısaltma söz konusu olmamıştır. “Genç adam” “Gçadam” olarak kullanılıp, kısaltma erek metne yansıtılabilirdi.

“**JNHOMME** LONG COU CHAPEAU CERCLE TRESSÉ APOSTROPHE VOYAGEUR INCONNU SANS PRÉTEXTE VALABLE STOP **QUESTION** DOIGTS PIEDS FROISSÉS CONTACT TALON PRÉTENDU VOLONTAIRE STOP” (p.95, *Télégraphique*)

“UZUN ENSELİ **OĞLAN** SİCİM ÇEVRELİ ŞAPKA KİMLİĞİ BELİRSİZ YOLCUYA NEDENSİZCE HAKARET STOP PARMAKLAR UF OLDU TOPUK PARMAK BİLEREK TEMAS **NIÇİN** STOP” (s. 82, *Telgraf*)

Interrogatoire'da bir sorgu örneklenmektedir. Sorgucu özenli sözcüklerle ve “passé simple” zamanını kullanarak soru sormaktadır. Sorular “inversion du sujet”(özne ve yüklem yer değiştirmesi) şeklinde düzenlenmiştir. Soruların sorulma şekilleri ve kullanılan zaman daha çok yazı diline ait özelliklerdir. Sorgulanan ise gündelik dilde sorulara cevap vermektedir. Hikâye diyalog şeklindedir.

Erek metin Sorgu'da biçim korunmuştur ancak anlamsal açıdan kaydırma görülür. Çevirmen “un cyclothymique paranoïque légèrement hypotendu dans un état d'irritabilité hypergastrique” tümcesini “hipergastrik tahrişten muzdarip bir hipotonik paranoyak siklotinimik” olarak çevirmiştir ama kaynak metindeki “hypotendu” düşük tansiyonu olan kimseyi anlatırken erek metindeki “hipotonik” biyolojik ozmoz durumu geçirgenliği ile ilgili olarak kullanılan bir terimdir. Yine kaynak metinde “tahriş” sözcüğü geçmemektedir. Söz konusu kimse “hipergastrik duyarlılık” çekmektedir.

Sorgudaki sorulardan biriyle cevap örtüşmemektedir. Cevabın, örneğin “Bu zat tekrar yoluma çıktı” olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

“Vakanın devamı nasıldı?
Bu zatın tekrar yoluma çıkmasıyla.” (s.59, Sorgu)

Comédie'de hikâye tiyatro oyunu şeklinde yazılmıştır. Oyun her biri 2 sahne olmak üzere toplam 3 perdeden oluşmaktadır. Perdede konuşan kişiler büyük harfle, sahne belirleyicileri italik yazı karakteriyle yazılmıştır.

Erek metin Komedi'de biçim korunmuştur ancak 2. perdenin 2. sahnesindeki sahne belirleyicisi çevrilmemiştir. İlk sahnede kondüktör “s'il vous plaît” yi “s'ieu plaît” şeklinde ağızda gevelemektedir, kaynak metindeki ses atımı erek metinde görülmemektedir. Anlamsal olarak, “un jeune élégant”, “genç bir züppe” olarak çevrilmiştir ancak “élégant”, “zarif” anlamına gelmektedir. Çevirmen otobüsteki konuşmaları ve yansıma sesleri erek kültüre göre çevirmiştir.

“ LE RECEVEUR.- La monnaie, s’iou plaît.

...

- Laissons descendre. ... C’est complet. **Drelin, drelin, drelin.** (p. 67- 68, *Comédie*)

KONDÜKTÖR: - Ücretler **beyler**

...

- İnenlere yol verelim... Tamam dolduk. **Dring dring dring** (s. 60, *Komedi*)

Tiyatro ile ilgili başka bir alıştırma *Apartés*’dir. Bir tiyatro terimi olan “aparté” sahnedeki kahramanın söylediği ancak diğer oyuncuların duymadığı replik anlamındadır. Bu replik sadece izleyicilere söylenebileceği gibi, sahnede diğer karakterler varken duyulmamak amacıyla alçak sesle de söylenebilir. Hikâyede anlatıcı kendi kendine konuşmaktadır. Kaynak metinde hikâyenin yanı sıra anlatıcının fısıltı tümceleri de yer alır. Bu tümceler metinden çıkarıldıklarında anlam ve dilbilgisel yapı bozulmaz. Fısıltı tümceler italik yazı karakteriyle belirtildiklerinden ana metinden kolayca ayırt edilebilirler ve konuşma dilinin özelliklerini gösterirler. Anlatıcı “tiens, veine” gibi ünlemleri ve “se dégonfler” gibi gündelik dildeki sözcükleri kullanarak kendisiyle konuşmaktadır.

Erek metin *Yanıdakine fısıldayarak*’da fısıltı tümceler çevrilmiştir, ancak italik karakterle belirtilmediklerden ana metinden ayrılmaları engellenmiştir. Dolayısıyla okumayı zorlaştırmaktadırlar. Ayrıca erek metnin başlığı kaynak metindeki tiyatro terimi “aparté”nin anlamının neredeyse tam tersini anlatmaktadır. Kaynak metinde anlatıcı kendi kendine konuşurken, erek metinde yanındakiyle konuşmaktadır.

Başlığın bu şekilde çevirisi tiyatro teriminin yitmesine ve yanlış anlamaya neden olmuştur. Çevirmen “aparté” terimini Türkçede kullandığı gibi “apar” şeklinde çevirerek bu olumsuz kaydırmayı engelleyebilirdi.

Erek metindeki aparlarda “ne olacak”, “bari”, “ah neyse”, “aa”, “demedim mi” gibi konuşma diline özgü ünlemler ve “belasını aramak”, “ağzına geleni

söylemek” gibi erek kültüre özgü deyimler kullanılmıştır. Ayrıca söylemde yandakine fısıldandığından “sen” dili kullanılmıştır. Örneğin “boyna bak” gibi.

“...soudain se mit *tiens qu'est-ce qui lui prend* à vitupérer un voisin *l'autre fait pas attention à ce qu'il lui raconte* auquel il reprochait de lui marcher exprès *a l'air de chercher la bagarre, mais il se dégonflera* sur les pieds”(p.70, *Apartés*)

“...aa ne oldu adama ya yanındaki adama ağzına geleni söylemeye başladı öbürü hiç oralı değil neymiş bile bile ayağını eziyormuş belasını arıyor gibi ama bence sıvışacak...” (s.62, *Yanıdakine fısıldayarak*)

Alors (*Anadın mı*), *Polyptotes* (*Polyptoton*), *Moi je* (*Şahsen*), *Par devant par derrière* (*Arkalı önlü*)’de aynı sözcükler, *Impuissant* (*Boşuna*)’da ise soru kalıpları metin içinde yinelenmiştir.

Alors biçimsel olarak bağlaç kullanılarak gerçekleştirilen bir alıştırma. Tümceler birbirlerine “alors” bağlacı kullanılarak bağlanır. Ayrıca hikâyenin başında ve sonunda bu bağlaç yinelenir. Kaynak metinde çoğunlukla “sonra” anlamında kullanılmıştır. Ancak metindeki tüm “alors”ların anlamsal değeri aynı değildir. İlk “alors” hikâyeye giriş için söylenen bir sözcük görevindeyken sondaki “alors” hikâyenin bittiğini, anlatıcının söyleyecek bir şeyinin olmadığını ya da hikâyenin devamının okuyucuya bırakıldığını anlatır.

Çevirmen erek metin *Anadın mı*’da “alors” için “anadın mı” söz öbeğini kullanmıştır. Ancak kaynak metinde “alors”un üstlendiği “sonra” anlamını verebilmek için “anadın mı” söz öbeğini “yani” ve “sonra” bağlaçlarıyla birlikte kullanmıştır. Kaynak metinde “alors” her tümcenin başında yer alırken, erek metinde “anadın mı” yalnız olarak (son tümce hariç) kullanılmamıştır. Böylelikle kaynak metindeki “alors”un değişik değerleri verilmeye çalışılmıştır. Paragrafların başında “Abi, anadın mı” söz öbeği yinelenmiştir.

Çevirmen “alors” bağlacını soru tümcesi şeklinde çevirdiğinden erek metne onaylama isteği katmıştır. Kaynak metindeki ardışıklık fikri erek metinde onay

istemine dönüşmüştür. Ayrıca erek metinde, kaynak metinde olmayan konuşma diline özgü “diyom, e, kanka” gibi kullanımlar ve ses yitimleri vardır.

“**Alors** j’ai vu son cou...

Alors, plus tard, je l’ai revu Cour de Rome. **Alors** il était avec un copain” (p. 61, *Alors*)

“**Yani diyom ki** anadın mı, adamın boynunu...

Abi anadın mı, sonra adamı Cour de Rome’da gördüm. Yanında **anadın mı bi** kankası vardı...” (s. 54, *Anadın mı*)

Moi je’de her tümcenin başında, ortasında veya sonunda “moi je” yinelenmektedir. Anlatıcı sanki yanında bir muhatabı bulunuyormuş gibi bir söylemle, günlük dilde ve argo sözcükler kullanarak otobüste olan biteni yorumlar.

Erek metin *Şahsen*’de biçem ve söylem korunmuş; tümcelerde “şahsen” tekrar edilmiştir. Erek metinde gündelik dil ve argo sözcükler yer almaktadır ancak ilk tümcedeki “moi je comprends ça” (bunu anlıyorum) erek metinde “aklım almıyor” şeklinde çevrilmiştir.

“**Moi je comprends ça** : un type qui s’acharne à vous marcher sur les pinglots, ça vous fout en rogne. Mais après avoir protesté aller s’asseoir comme un péteux, **moi, je comprends pas ça**” (p.57, *Moi je*)

“Herifin biri işi gücü bırakıp senin ayağına basacağım diye uğraşsın, senin de tepen atar tabii, pes valla bak **şahsen bunu aklım almıyor**. Ama sen de yaygarayı bastıktan sonra pes edip sümsük sümsük otur, işte bunu **şahsen** anlayamıyorum. (s.51, *Şahsen*)

Anlamsal açıdan çevirmen, anlatıcının söylediklerini daha iyi yansıtmak amacıyla kaynak metinde olmayan sözcükleri, deyişleri ve deyimleri çeviride kullanmıştır. (tepesi atmak, bir tane geçirmek, yaygarayı basmak...) Kaynak metindeki deyimleri, erek kültürde aynı anlama gelen başka deyimlerle karşılamıştır. Ayrıca “dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur” deyimini bölerek araya “şahsen”i eklemiştir.

“**Il y a des choses curieuses dans la vie**, moi je vous le dis, **il n'y a que les montagnes qui ne se rencontrent pas...** je l'aperçois devant... en compagnie d'un copain de sa sorte...” (p.57, *Moi je*)

“Diyorum sana, ben şahsen **olmaz olmaz deme derim. Dağ dağa kavuşmaz, insan insana şahsen kavuşur... kendi gözcağızımla...** gördüm, **can ciğer kuzu sarması** bir arkadaşıyla beraberdi...” (s. 51, *Şahsen*)

Par devant par derrière'de, sözcüklerin arkasına sırayla “par devant” ve “par derrière” eklenmiştir. Son tümce hariç diğer tümceler “par devant” ile biterken hiçbir tümce “par devant veya “par derrière” ile başlamamıştır. Çevirmen erek metin *Arkalı Önlü*'de “önden” ve “arkadan” sözlerini kullanmıştır. Hiçbir tümce bu söz öbekleriyle bitmemektedir, ilk tümce “önden” ile başlamaktadır.

“Un jour **par devant** vers midi **par derrière** sur la plate-forme **par devant** arrière **par derrière** d'un autobus **par devant** à peu près complet **par derrière...**” (p.119, *Par devant par derrière*)

“**Önden** bir gün **arkadan** öğleye doğru, **önden** tıklım tıkış bir S otobüsünün **arkadan** sahanlığında...” (s. 104, *Arkalı önlü*)

“Polyptote”, aynı kökten türemiş söz öbeklerinin yinelenmesini öngören biçimsel-sözdizimsel bir değişimdir. Türkçede “farklı çekimleri yineleme” anlamındaki “polyptote”da aynı tümcede, dizede aynı sözcük farklı dilbilgisi işlevleriyle kullanılır. Çevirmen erek metinde başlığı “Polyptoton” olarak bırakmıştır. *Polyptotes*'da “contribuable” sözcüğü yinelenmektedir. “Contribuable” kaynak metinde sıfat, isim ve fiil olarak kullanılmıştır. Erek metinde “vergi mükellefi” isim ve sıfat olarak kullanılmıştır. Çevirmen “contribuer” fiili için “vergilendirmek” fiilini kullanarak fiil kullanımını da erek metne yansıtabilirdi.

“...un **contribuable** qui avait sur son ventre de **contribuable** une petite boîte qui **contribuait** à permettre aux autres **contribuables** de continuer leur trajet de **contribuables.**” (p. 52, *Polyptotes*)

“...**vergi mükellefi** karnının üzerinde diğer **vergi mükelleflerinin vergi mükellefi** yolculuklarını sürdürmelerine izin veren bir kutu olan bir **vergi mükellefine...**” (s. 47, *Polyptoton*)

Son paragrafta Queneau “Cour de Rome”a farklı çekimleri yineleme tekniğini uygulanmış ve bunu “Cour pour contribuables de Rome” olarak yazmıştır. Çevirmen erek metinde bu yer adını “Cour de vergi mükelleflerinin Rome’u” olarak çevirmiştir. Ancak Türk okuyucusu için bu ifadenin anlaşılır olması amacıyla “Roma vergi mükellefleri meydanı” şeklinde çevrilmesi daha uygun olurdu.

Impuissant’da hikâye kendini ifade etmeye çalışan birinin soru tümceleriyle anlatılmıştır. Her tümce “comment + fiil + l’impression que” ile başlayan ve benzer anlam taşıyan soru kalıplarını içeren bir soru tümcesidir. Erek metinde yinelenen soru kalıbında değişiklikler vardır. “İzlenim”, 4. tümcede eşanlamlısı “intiba” ile değiştirilmiştir. 3. tümcede çevirmen “nasıl, nasıl aktarabilirim” şeklinde soru kelimesini yineleyerek abartıya neden olmuştur. Kaynak metindeki sorularda herhangi bir şahıs belli olmadığından nesnel bir anlatım vardır. Erek metin *Boşuna*’da çoğu soru tümceleri birinci tekil şahıs “ben”de sorulduğundan öznel bir anlatıma geçilmiştir. Sadece 2 ve 4. tümcede kişi eki kullanılmamıştır.

Tablo 25: *Impuissant* ve *Boşuna*’daki Soru Tümceleri

	Kaynak Metin	Erek Metin
1.tümce	Comment dire l’impression que...	...bıraktığı izlenimi nasıl anlatabilirim ki sizlere?
2.tümce	Comment exprimer l’impression que...	...bıraktığı izlenimi ifade etmek mümkün mü?
3.tümce	Comment rendre l’impression que...	Nasıl, nasıl aktarabilirim sizlere... bıraktığı izlenimi?
4.tümce	Comment traduire l’impression que...	...bıraktığı intibayı nasıl tercüme edebilirim?
5.tümce	Comment formuler l’impression que...	...bıraktığı izlenim nasıl formüle edilebilir?

Anlamsal açıdan alıştırmanın başlığı “Impuissant” Fransızcada “güçsüz, iktidarsız, etkisiz” anlamlarına gelirken, çevirmen erek metinde bağlamdan etkilenecek başlığı “boşuna” olarak çevirmiştir. Ayrıca bir imparatorluk ünvanı olan “sire”, erek metinde “numune” şeklinde çevrilerek olumsuz kaydırma gerçekleştirilmiştir.

“...la réapparition de ce **sire** devant la gare Saint-Lazare...” (p. 139, *Impuissant*)
“... bu **numunenin**... Saint Lazare garının önünde...” (s.119, *Boşuna*)

Litotes (*Litotes*), *Métaphoriquement* (*Mecazi olarak*) ve *Animisme* (*Animizm*)’de sözcüklerin yerine geçerek onları daha zengin kılan söz sanatları görülür. Bunlar sırayla litotes (arıksayış) , métaphore (eğretileme) ve personnification (kişileştirme)’dur.

Arıksayış, anlamca güçlü bir sözün yerine karşıtını ya da olumsuzunu kullanmakla yapılan bir anlatma biçimidir. Az söyleyip çok anlatmayı amaçlar. Dolayısıyla kaynak ve erek metin tek paragraftan oluşan kısa metinlerdir. Queneau detayları atlayarak sadece olanları yazmıştır, çevirmen de aynı şekilde erek metne herhangi bir ekleme yapmamıştır.

Bu biçimde tümcelerin çoğunda söylenenin tersi anlatılmak istenmektedir. Kaynak metinde “Nous étions quelques-uns” (birkaç kişiydik) derken, Queneau sıkışıklık fikrini anlatmaktadır. Erek metinde “birkaç”, “birçok” olarak çevrildiğinden bu tümcede biçem yansıtılamamıştır. “Qui n’avait pas l’air très intelligent” “pek de zeki görünmeyen” söz öbeğinin çevirisinde arıksayış yansıtılmıştır.

Métaphoriquement’da anlatım eğretilemeler üzerine kurulmuştur. “Métaphore” bir kavramı, karşılaştırma kelimesi olmadan başka bir alandan kavramla ilişkilendirmektir.

“Aktarma, nakil” anlamındaki “métaphore” terimi Türkçede “istiare”, “mecaz”, “deyim aktarması” ve “eğretileme” olarak karşılanır.¹¹ Çevirmen erek metinde başlık için “mecaz”ı seçmiştir.

---

¹¹Genciana Abazi Egro , “Dünya ve Türkiye’de Anlam ve Kelime Değişmelerine İlişkin Araştırmalar Münasebetiyle”, Turkish Studies,International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/3 Spring 2009 , (Çevrimiçi)
http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1639921371_egrogencianaabazi1365.pdf, 02.Mart 2010.

Tablo 26: *Métaphoriquement*'daki Mecazlar

Kaynak Metin	Anlatılmak İstenen	Erek Metin
Centre du jour	Öğle vakti	Günün merkezi
Le tas des sardines voyageuses	Yolcular	Göçmen sardalya sürüsü
Un coléoptère	Otobüs	Kıncanatlı
Un poulet au grand cou déplumé	Uzun boyunlu genç	Uzun ve tüysüz boyunlu bir horoz
L'oisillon	Genç	Yavru kuş

Kaynak metindeki eğretilmeler erek metinde korunmuştur ancak bazı eğretilmelerde ekleme, çıkarma ve kaynak metinden uzaklaşma görülür. Örneğin çevirmen “kıncanatlıyı” ,“kaplumbağa gibi kabuklu” olarak açıklamıştır ve “à l’abdomen blanchâtre” (beyaz karınlı) bölümünü çıkarmıştır.

“...jeté dans le tas des sardines voyageuses d’un **coléoptère à l’abdomen blanchâtre...**” (p.11, *Métaphoriquement*)

“... **kaplumbağa gibi kabuklu bir kıncanatlıya** binmiş giden bir sardalya sürüsünün... (s.13, *Mecazi olarak*)

Animizm, “her nesnenin bir ruhi varlık veya ruh tarafından yönetildiğini kabul eden sistem”dir. *Animisme*'de Queneau, “şapka”yı kişileştirmiştir. Fiiller sayesinde bir insana ait özellikler şapkaya aktarılmıştır. Kişileştirme erek metinde uygulanmıştır. Ayrıca Türkçede vurguyu sağlamak için devrik tümce kullanımı görülür.

“... ce qui finit par **le fâcher, lui le chapeau. Il exprima son ire par l’intermédiaire d’une voix humaine... Il alla soudain s’asseoir, lui le chapeau**” (p.30, *Animisme*)

“... bu da **onu kızdırdı, şapkayı** yani. Rahatsızlığımı... insan sesi yoluyla **belli etti bizim şapka.** Sonra aniden **gitti ve oturdu** bu şapka.” (s. 29, *Animizm*)

Aynı zamanda bu alıştırmada “épiphore” (ya da épistrophe- ardyineleme) söz sanatı görülmektedir. Birbirini izleyen iki ya da daha fazla sayıda tümce ya da dize sonlarının tekrarı anlamına gelen ardyineleme, kaynak metinde “lui, le chapeau” söz

öbeğinin yinelenmesiyle yapılmıştır. Erek metinde aynı söz öbeğiyle ardyineleme her tümcede görülmemektedir.

Kaynak metinde son tümce dilbilgisi kurallarına göre yazıldıktan sonra, “düğme eklemesi”, “pardesüye”, “bunu ona”, “şapkaya söylemek” sözcükleri yinelenmiştir. Erek metinde son tümce tamamlanmadan yineleme yapılmıştır. Tümcenin “Bir arkadaşı ona paltosuna fazladan bir düğme ekletmesini öneriyordu... paltosuna... bunu ona söylemek... ona... ona şapkaya...” şeklinde çevrilmesi kaynak metne daha uygun olurdu.

“Un ami lui conseillait de faire ajouter un bouton supplémentaire à son pardessus... un bouton supplémentaire... à son pardessus... lui dire ça... à lui... lui le chapeau...” (p.31, *Animisme*)

“Bir arkadaşı ona paltosuna fazladan bir... paltosuna... eklemesi... fazladan bir düğme... ona diyordu ki... ona... şapkaya...” (s.29, *Animizm*)

Rétrograde (*Geriye doğru*), *Synchyses* (*Devrik*), *Insistance* (*Israr*) ve *Maladroit* (*Beceriksizce*) tümce düzeyinde dilsel oyunların görüldüğü alıştırımlardır.

“Rétrograde”, “geriye doğru” anlamındadır ve bu alıştırımda hikâyedeki olay örgüsü sondan başa doğru anlatılır. Erek metinde bu biçem korunmuştur ancak mantık bütünlüğünü ve olayların gerçek sırasını korumak için devrik tümce kullanımları karşımıza çıkmaktadır.

“Je le rencontrai au milieu de la Cour de Rome, après l’avoir quitté se précipitant avec avidité vers une place assise” (p. 12, *Rétrograde*)

“Onunla Cour de Rome’un ortasında karşılaşmıştım, hevesle boş bir koltuğa doğru seğirtir halde bıraktıktan sonra.” (s. 14, *Geriye doğru*)

“Synchyse”de sözdizim bozularak yantümcelerin (proposition) yerleri değiştirilir. Erek metin *Devrik*’de biçem korunmuş, başlık “devrik” olarak çevrilmiştir. Aynı zamanda erek metinde tümcenin başladığı sözcükler, kaynak

metinde tümcenin başladığı sözcüklerle aynıdır. Kaynak ve erek metin 5 tümce ve 1 paragraftan oluşmuştur.

“**Ridicule** jeune homme, que je me trouvais un jour sur un autobus de la ligne S bondé par traction peut-être cou allongé, au chapeau la cordelière, je remarquai un.” (p.16, *Synchyses*)

“**Saçma** genç sapan adam bir, bir gün bir S otobüsündeyken tikiş tikiş, sündürülerek sanki boynu uzatılmış gibi olan, vardı şapkası bir yuvarlak ve sarılıydı şapkasına sicim, gördüm.” (s.18, *Devrik*)

Insistance'da her tümce önceki tümcenin verdiği bilgiyi tekrar ettikten sonra hikâyeye yeni bir bilgi eklemektedir. Her paragraf sonunda “(autobus) de la ligne S, un jour vers midi” yinelenir. Yinelemelerden dolayı tümceler uzundur ve her paragrafta yaklaşık iki tümce bulunmaktadır.

Erek metin *Israr*'da anlam ve tümcelerdeki bilgilerin yinelenmesi korunmuştur ancak her paragraf aynı söz öbeğiyle bitmemektedir.

“**Je montais** dans le **même autobus** que lui, et ce jeune homme, **monté** avant **moi** dans ce **même autobus** de la **ligne S**, presque complet, **vers midi**, portait sur la tête un chapeau que je trouvais bien ridicule, **moi** qui me trouvais dans le **même autobus** que lui, sur la **ligne S**, un jour, **vers midi**.”(p. 42, *Insistance*)

“**Onunla aynı otobüse binmiştim**, ve bu genç adam, bu neredeyse dolu olan aynı S otobüsüne benden önce **binmiş** olarak, demek ki **öğle vakti civarında**, kafasında benim birazcık garip bulduğum bir şapka giyiyordu, **benim** günün birinde **öğle vakti civarında onunla aynı otobüse binen** kişinin.” (s.39, *Israr*)

Kaynak metinde “je” ve “il” kullanımı ağırlıktadır. Sadece “bizi taşıyan otobüs” tümcesinde “nous” (biz) adılı kullanılmıştır. Erek metinde ise çevirmen hikâyeyi birisini muhatap alarak anlattığından, “siz” adılı (bilseniz) ve “hani, diyorsam, işte o, var ya” gibi konuşma diline özgü sözcükler görülür. Anlamsal açıdan “omuz kordonu” anlamındaki “fourragère”, “halat”; “şerit” anlamındaki “galon”, “sicim” ; “çarpişma” anlamındaki “heurt”, “atılan dirsek”; “göz dikmek” anlamındaki “convoiter”, “değerini bilmek” olarak çevrilmiştir.

“Ce chapeau était entouré d'une sorte de **galon** tressé comme celui d'une **fourragère** ... Des **heurts** qui se produisaient résulta soudain une protestation...”. (p. 43, *Insistance*)

“Bu şapka sanki **halat** gibi örgülü bir **sicimle** çevrilmişti... **Atılan dirsekler** bir şikâyete yol açtı...” (s.39-40, *Israr*)

Maladroit'da yazmanın zorluklarından bahsedilmektedir. İlk 8 tümce kısa ve basit tümcelerken, 9.tümce ilk 8 tümcede anlatılanları yineleyerek başa dönen uzun bir bileşik tümcedir. Yazar kendi fikirlerini belirttiğinden “je” kullanımı ağırlıktadır. Queneau metni kendisiyle konuşur gibi yazmış ve onay bekleyen bir soru sormuştur. (Pourquoi ne ferais-je pas de progrès après tout?)

Erek metin *Beceriksizce*'de soru düz tümceye dönüştürülmüştür. (Neden yapamayacakmışım canım). Ayrıca kaynak metinden farklı olarak “siz” kullanımı eklendiğinden konuşmanın bir muhatabı olmuştur. (“Alın”, “bakın” gibi) Kaynak metindeki sözel ifadeler genelde erek metne yansımıştır.

Tablo 27: *Maladroit* ve *Beceriksizce*'deki Sözel İfadeler

Kaynak Metin	Erek Metin
Enfin	Aman neyse
Merde, je ne sais pas comment j'ai fait	Ya, nasıl yaptım bilmiyorum
Me voilà	-
Tant pis	Aman be
Tiens	Vay canına
Peut-être bien que ça me ferait connaître des messieurs...	Allah bilir bu beni... beylerin arasına katardı
Encore une platitude	Alın bir bayat ifade daha
Je préfère m'arrêter	Burada dursam iyi olacak

Kaynak metindeki deyimler, erek kültürdeki eşdeğerleriyle çevrilmiş, deyimler üzerinde oynanan oyunlar, erek dildeki deyime göre yeniden yazılmıştır. Örneğin kaynak metinde “zorluklara göğüs germek” anlamındaki “Prendre le taureau par les cornes” (boğayı boynuzlarından yakalamak) deyimini, gençle boğa arasında bir bağlantı kurmak amacıyla “prendre le godelureau par la tresse de son chapeau de feutre mou emmanché d'un long cou” (acemi çapkını uzun boyunla tamamlanmış fötr

şapkasının örgüsünden yakalamak) şeklinde yeniden oluşturulmuştur.

Erek metinde de çevirmen bu deyim “korkunun ecele faydası yok” şeklinde çevirmiş, kaynak metindeki biçime uygun olması amacıyla bu deyim üzerinde oynamıştır. Buna göre “Ayrıca adamın eceli falan gelmemiştii... boynu fiil çekilir gibi çekilmiş züppenin fötr şapkasının sicimi sanki bir cellâdın askısı gibi sarılmıştı” tümceleri oluşturulmuştur.

“Prenons le taureau par les cornes. Encore une platitude. Et puis ce gars-là n'avait rien d'un taureau. Tiens, elle n'est pas mauvaise celle-là. Si j'écrivais : prenons le godelureau par la tresse de son chapeau de feutre mou emmanché d'un long cou, peut-être bien que ce serait original” (p. 80, *Maladroit*)

“Korkunun ecele faydası yok. Alın bayat bir laf daha. Ayrıca adamın eceli falan gelmemiştii. Aa, bakın bu fena olmadı. Eğer şöyle yazsaydım: boynu fiil çekilir gibi çekilmiş züppenin fötr şapkasının sicimi sanki bir celladın askısı gibi sarılmıştı deseydim, orijinal olurdu.” (s.69-70, *Beceriksizce*)

Erek metinde ayrıca, kaynak metinde olmayan erek kültüre özgü “kantarin topuzunu kaçırmak” ,”gözünü korkutmak” gibi başka deyimleri de kullanarak çevirmen kendi yorumunu katmıştır. Aynı zamanda çevirmen olumsuz kaydırmalar yapmıştır. “Her neyse” anlamındaki “en tout cas”, “her ihtimalde”, “yıldırımak” anlamındaki “rebuter”, “itiraz etmek” olarak çevrilmiştir.

Apostrophe'da Queneau “apostrophe” (söz yöneltme) söz sanatını örneklemiştir. Buna göre bir alıcıya seslenilir ve seslenen kişi ya da nesneden sonra virgül konur. Queneau kaynak metinde kalem ve genç adamla ilgili birçok “söz yöneltme” sanatı uygulamıştır. Bu yöneltmelerin arka arkaya yapılması abartıya yol açmıştır.

Tablo 28: *Apostrophe* ve *Apostrof* daki Söz Yöneltilmeler

Söz Yöneltilmeler Tablosu	
Kaynak metindeki söz yöneltilmeler	Erek metindeki söz yöneltilmeler
Ô stylographe à la plume de platine	Ey platin uçlu stilograf
Fier coursier de mes rêves	Rüyalarımın mağrur küheylanı
Fidèle chameau de mes exploits littéraires	Edebi çabalarımın güvenilir devesi
Fréluquet au long cou surplombé d'un chapeau cerné d'un galon tressé	Ey örgüyle taçlandırılmış şapkası o uzun ensesinin üzerinden fırlayan dangalak
Roquet rageur	Ey nalet
Rouspéteur et sans courage	Bedbin, ödlele korkak

Erek metinde genç adama yapılan söz yöneltilmelerde “ey” ünleminin yinelenmesi ve “sen” adılının kullanılması bu söz sanatını daha belirgin kılmıştır. Erek metinde ayrıca eklemeler ve çıkarmalar söz konudur. Kaynak metinde ilk tümcedeki “hommes aux lunettes étincelantes” erek metinde çıkarılmış, başka tümcelere de ekleme yapılmıştır.

“...la narration futile et dérisoire des faits et gestes de ce jeune homme qui prit un jour l'autobus S...
... allas poser ton derrière moissonneur de coups de pieds au cul sur une banquette en bois durci, soupçonnais-tu cette destinée rhétorique” (p. 77-78, *Apostrophe*)

“...S otobüsüne biniveren genç adamın **hayatının** ve **düşüncelerinin** abes ve deli saçması hikâyesini **açıkça** gösterecek...
...çatışmadan kaçarak, **arkadaki bir yere sığınırken**, mabadına isabet eden tekmelerin **hasadını yapan**... sen; retorik kaderin senin için **bu yazıyı hazırladığını** hiç bilebilir miydin...” (s.68, *Apostrof*)

Kaynak ve erek metindeki söz yöneltilmeler incelendiğinde, erek metinde bireysel ve olumsuz kaydırmalar görülür. Olumsuz kaydırmaya örnek olarak “ince yapılı, narin” anlamındaki “svelte”in , “esnek” olarak çevrilmesi verilebilir.

“**Svelte** fontaine de mots comptés, pesés et choisis” (p.77, *Apostrophe*)
“Sayılmış, tartılmış ve seçilmiş kelimelerin **esnek** çeşmesi” (s.68, *Apostrof*)

Bireysel kaydırmalara örnek olarak, kaynak metinde “kahramanlık” anlamındaki “exploit”, “çaba”; “ince yapılı, çapkın” anlamındaki “fréluquet”,

“dangalak”; “kavgacı köpek” anlamındaki “roquet rageur”, “nalet” ve “protestocu” anlamındaki “rouspéteur”, “bedbin” olarak çevrilmesi verilebilir.

Kaynak metinde fiiller ikinci tekil şahısta çekimlenmiş, “tes” (senin) ve “mes” (benim) sıfatları kullanılmıştır. Kaleme seslenen tümcelerde fiil emir kipinde çekimlenirken, genç adama seslenildiğinde fiil uygun geçmiş zamanda çekilmiştir. Erek metinde de kaleme seslenirken emir kipi “sen” ve “o” kişilerinde ve tezlik bileşik zamanıyla çevrilmiştir.(çiziver, çiziversin) Bu nedenle metnin bağlamına “çabukluk” anlamı katılmıştır.

Yine kaynak metinde yazar “mes laborieux travaux d’écrivain” söz öbeğiyle metni sahiplenmekte ve vurguyu kendi çabalarına yapmaktadır. Erek metinde “bu satırlarının yazarı” denilerek söylem kişiselden nesnele döndürülmüştür.

Çevirmen, terimlerin çevirisinde belirli bir tutarlılık izlememiştir. “Lexicographique”, (sözlükbilgisel) ve “rhétorique” (sözbilimsel) erek dildeki sesletim kurallarına göre yazılmış ancak “syntaxique” “sözdizimsel” olarak Türkçeleştirilmiştir.

Kaynak metinde Queneau “otobüs”den esinlenerek “autobusilistique” sıfatını üretmiştir. Erek metinde “autobus” için “omnibüs” kullanılmış, yeni sözcük üretimi, sıfat yapan “-sel” ekinin eklenmesiyle gerçekleşmiştir. (omnibüssel)

Négativités (*Olumsuzluklar*), *Ignorance* (*Bilmezden gelme*), *Hésitations* (*İkirciklenme*), *Surprises* (*Şaşkınlılar*), *Interjection* (*Nidâ*) ve *Exclamations* (*Ünlemler*) değişik tümce türlerinin görüldüğü alıştırmalardır.

Négativités’de olumsuz tümce örneklenmektedir. Hikâyedeki tüm tümceler “Ce n’était ni... ni... mais...” kalıbı kullanılarak yazılmıştır. Erek metin *Olumsuzluklar*’da “ Ne... Ne... ...di” , “ ... değildi, ...da değildi” ve “ ne...ne de..., ...di” olarak üç farklı kalıp kullanılmış, nesnel söylem korunmuştur.

“Ce n'était ni un bateau, ni un avion, mais un moyen de transports terrestre” (p.29, *Négativités*)
“Ne gemiydi, ne uçaktı, karadan giden bir taşıma aracıydı” (s.28, *Olumsuzluklar*)

Surprises'de hikâye ünlem tümceleriyle anlatılmıştır. Anlatıcı otobüsteki bir yolcudur, bu nedenle “nous” (biz) adını kullanarak konuşmaya başlamıştır. Son paragrafta ise “devinez” diyerek muhatabına bir soru sormuştur. Metnin genelinde anlatıda “il” (o) adılı kullanılmıştır. Erek metin *Şaşkınlıklar*' da alıcıya “sen” olarak hitap edilmiş ve metnin tümü “sen”li söylem kullanılarak çevrilmiştir. Kaynak metinde olduğu gibi erek metinde de anlatıcı söylem anında muhatabıyla etkileşim içindedir. “Bak sen bak”, “bil bakalım”, “hayatta inanmazsın” gibi kullanımlar bu etkileşimi örneklemektedir.

“Deux heures après, devinez qui je rencontre? ... A ne pas croire!” (p.13, *Surprises*)
“İki saat sonra bil bakalım.. kiminle karşılaştım! ... Hayatta inanmazsın!” (s.15, *Şaşkınlıklar*)

Ünlem tümcelerinin kullanıldığı bir başka alıştırma *Exclamations*'dur. Kaynak metinde anlatıcı ünlemlerle uzun boyunlu genci ve otobüste olanları anlattığından, “je”(ben) ve “il” (o) kullanımı ağırlıktadır. Erek metin *Ünlemler*'de ise konuşmanın bir muhatabı vardır. Anlatıcı, “ bak!”, “al bakalım”, “sicimli herif canım” diyerek bir dinleyicinin varlığını belirtmektedir. Erek metinde ayrıca çevirmen erek kültürdeki deyişleri kullanmış, kültürel uyarlamalardan yararlanmış.

Tablo 29: *Ünlemler*'deki Kültürel Uyarlamalar

Kaynak Metin	Anlamı	Erek Metin
Temps de prendre l'autobus!	Otobüse binme vakti	Otobüs kaçacak!
Ce qu'on est serré!	Ne kadar kalabalık!	Mahşer yeri gibi!
Soixante-quinze centimètres! Au moins!	75 cm! en azından!	Kolum kadar! En azından!
Marrant!	Komik!	Saçmalığa bak!
Absolument marrant!	Gerçekten komik!	Yarıldım valla! tam ortadan yarıldım!
Ça y est!	Tamam!	Al bakalım!
Vrai!	Sahi!	Valla o!
Je ne me trompe pas!	Yanılmıyorum!	Ta kendisi!
Mince alors!	Lanet olsun!	Hay Allah!

Interjections'da hikâye sadece ünlemlerle anlatılmıştır, dolayısıyla metni anlayabilmek için hikâyedeki olay örgüsünü bilmek gerekir. Hikâyeye öğle vakti dolu olan bir S hattı otobüsünde şapkasında kurdele yerine örgülü sicim olan uzun boyunlu bir genç ile yanındaki komşusunun tartışmasını konu alır. Yolcular inip bindiğinde komşusunun kendisini iteklediğini söyleyen genç, daha sonra tartışmadan kaçarak boşalan bir koltuğa oturur. İki saat sonra anlatıcı genci Saint-Lazare garının önünde bir arkadaşından paltosunun üst düğmesini daha yukarıya diktirmesi konusunda öğüt alırken görür. Ünlemler iki kültür arasında farklılık gösterdiğinden erek metin *Nidâ*'daki ünlemler erek kültürden seçilmiştir. Kaynak ve erek metinde kullanılan ünlemler Tablo 30'da incelenmiştir.

Tablo 30: *Interjections* ve *Nidâ*'daki Ünlemler

Kaynak Metindeki Ünlem (p.149)	Anlamı		Erek Metindeki Ünlem (s.126)
	Kaynak Metin	Erek Metin	
Tiens!	Şaşkınlık	Şaşkınlık	Aa!
Eh!	Şaşkınlık	Seslenme	Hey!
Peuh	Hor görme, küçümseme	Pişmanlık	Tüh!
Psst!	Otobüsün durması	Otobüsün durması	Psst
Pfuitt!	Kaçma, aniden olma	Rahatlama	Oh be!

Ünlem görevindeki sözcüklerin görüldüğü başka bir alıştırma ise *Onomatopées*'dir. Erek metin *Onomatopeia*'da kaynak metnindeki anlama genelde bağlı kalınmış ancak yansıma sesler erek kültüre göre değiştirilmiştir. Değişimlerden bazıları olumsuz kaydırmaya yol açmıştır. Örneğin kaynak metindeki son tümcede “brr” denilerek havanın soğuk olduğu anlatılmak istenirken, erek metinde “cık cık” denilerek bir onaylamama ünlemi kullanılmıştır. Çevirmen ayrıca ilk tümcedeki yansımalar içinde değişiklik yapmıştır. Kaynak metinde “plate-forme” için “pla pla”, “otobüs” için “teuff teuff” kullanılırken erek metinde otobüs için “brr brr”, “sahanlık” için “takada tukuda”yı kullanılmıştır. Diğer olumsuz kaydırmalar, aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 31: *Onomatopées* ve *Onomatopeia*'daki Yansımalar

Kaynak Metindeki Yansımalar (p.39)	Anlamları	Erek Metindeki Yansımalar (s.36)
Pla pla pla	Sahanlık	Takada tukada
Teuf teuf teuf	Otobüsün gidişi	Brr brr (soğuk)
Ding din don	Saat çalışışı	Ding dong
Phui	İğrenme	Puf (bezginlik, usanç)
Virevolte	Olduğu yerde dönme	Trrçk
Rreuh rreuh	Sinirlilik	Grr hrr
Hm hm	Konuşma	Vır vır
Et toc	Aniden	Ha ha (gülme)
Et toc (metindeki son yansıma)	İşte böyle	Ho hoyt (değer bilme, sevinç)
Vroutt	Ani ortadan yok oluş	Pfft
Boum	Tok ses	Pattadanak
Brr brr	Soğuk	Cık cık (onaylamama)

Ignorance'da anlatıcı olanları bilmezden gelmektedir. Kendisine sorulan soruları tekrar etmekte ve bunlara nesnel cevaplar bulmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla soru tümceleri; “evet”, “tabii” gibi cevaplar ve anlatıcının yorumları ön plandadır. Erek metin *Bilmezden gelme*'de söylem korunmuştur ancak çeviri metninde bireysel kaydırmalar, eklemeler ve kültürel uyarlamalar yapılmıştır.

Tablo 32: *Ignorance* ve *Bilmezden gelme*'deki Eklemeler, Kültürel Uyarlamalar ve Bireysel Kaydırmalar

Eklemeler		
Kaynak Metin (p.45)	Erek Metin (s.41)	
Moi, je ne sais pas ce qu'on me veut.	Valla ben benden ne istediklerini bilmiyorum şahsen	
Bien sûr à cette heure-là.	Tabii ki kalabalıktı o saatte ne olacak	
Kültürel Uyarlamalar		
C'est de choses qui arrivent	Ee, ne varmış bunda?	
Il y a des choses encore plus curieuses dans la vie.	Hayatta daha ne tesadüfler oluyor.	
Ainsi je me souviens que...	Hiç unutmam...	
Je n'examine pas les gens sous le nez	Ben herkesi merceğe altına almıyorum	
Bireysel Kaydırmalar		
Kaynak Metin	Anlamı	Erek metin
Je m'en fous	Umurumda değil	Benim neyime
...mais ça ne me frappe pas autrement	... ama başka şekilde benim dikkatimi çekmezdi.	... ama bir şey hatırlatmıyor.

Bilmezden gelme'de başlığın çevirisi dikkat çeker. Çevirmen bağlamdan yararlanarak cehalet, bilgisizlik” anlamlarına gelen başlık “Ignorance”; erek metinde “Bilmezden gelme” olarak çevrilmiştir.

Soru tümcelerinin görüldüğü bir başka alıştırma ise *Hésitations*'dur. Anlatıcı söylediklerden emin olamadığından olasılıkları soru tümceleri şeklinde sıralamaktadır. Kaynak metnin söylemindeki emin olmama ve kesinlik ifadeleri erek metin *İkirciklenme*'de mevcuttur.

Tablo 33: *Hésitations* ve *İkirciklenme*'deki Emin Olamama ve Kesinlik İfadeleri

Kaynak Metin (p.20)	Erek Metin (s.21)
Je ne sais pas très bien	Tam olarak gerçekten de hatırlayamıyorum
Peut-être	Belki
Mais qu'est-ce qu'il y avait donc?	Neler vardı sahi?
Je crois bien que c'est ça	Evet, galiba böyleydi.
Je ne sais plus très bien par quoi	Tam olarak neden bilmiyorum
Sans doute	Hiç şüphe yok ki
Oui c'est ça	Evet, doğru

Erek metinde abartı, ekleme ve bireysel kaydırma görülür. Çevirmen kaynak metinde “daha doğrusu” anlamındaki “mieux” yü “tam tamına” olarak çevirdiğinden karşılaştırma anlamını ortadan kaldırmıştır. Ayrıca kaynak metinde olmayan “ömrünün baharı” , “emekli moruk” gibi eklemeler ve “uzun” ve “hayır” sözcüklerinde yinelemeler yapmıştır.

“Par sa mélancolie ? **Mieux**... plus exactement... par sa **jeunesse** ornée d'un long... nez ?
menton ? pouce ? **non**: cou, et ...” (p. 20, *Hésitations*)

“Hüznünden mi? Yoksa... **tamı tamına**... gençliğinden mi? **Ömrünün baharı** uzun bir... burunla mı? Çeneyle mi? baş parmakla mı donatılmıştı? **Hayır, hayır, uzun** bir boyun ve...” (s.21, *İkirciklenme*)

İkirciklenme'deki mantığın tam tersiyle yazılan *Précisions*'da emin olmamak yerine kesinlik söz konusudur; her detay nesnel matematik ölçümlere göre yazılmıştır. “Kesinlik, netlik” anlamındaki “Précision” başlığının “Tamı tamına”

olarak çevrilmesinde çevirmen bağlamdan yararlanmışır. Tümceler uzundur. “Sorgulamak” anlamındaki “interpeller” erek metinde “soru önergesi sunmak” olarak çevrilmiştir.

“...**interpelle** un homme âgé de 48 ans 4 mois 3 jours et de taille 1 m 68 et pesant 77 kg, au moyen de 14 mots dont l'énonciation dura 5 secondes et qui...” (p.22, Précisions)

“... 48 yıl 4 ay 3 günlük, 1 m 68 cm boyunda ve 77 kg ağırlığında bir adama, ifade edilmesi 5 saniye süren ve 14 sözcükten oluşan bir **soru önergesi sundu**...” (s.23, Tamı tamına)

Le côté subjectif (Öznel bakış açısı), Autre subjectivité (Başka bir öznel bakış açısı) ve Partial (Taraf tutarak)’da anlatıcı değişikliği gözlemlenir.

Le côté subjectif ve çevirisi Öznel bakış açısı’nda anlatıcı genç adamdır ve otobüste olanları kendine göre değerlendirmektedir. Queneau bu alıştırmada “autobus” sözcüğüne Latince çoğul eki ekleyerek yeni sözcük üretmiş ve “autobi” olarak kullanmıştır.

Kaynak metinde “autobi” (autobüsün çoğulu), “immonde” (pis) ve “populus” (halk) gibi Latince kökenli sözcükler kullanılmışır. Erek metinde böyle bir özellik görülmemekle birlikte “un des ces immondes autobi “şu ağza alınmayacak kadar iğrenç... otobüslerden biri” şeklinde çevrilmiştir.

“Cela se passait dans un de ces immondes autobi qui s'emplissent de populus précisément aux heures où je dois consentir à les utiliser.” (p. 24, Le côté subjectif)

“Bu olay şu ağza alınmayacak kadar iğrenç, ne zaman onları kullanmak zorunda kalsam avamın doldurduğu otobüslerden birinde geçti.” (s.24, Öznel bakış açısı)

Autre subjectivité’de anlatıcı genci rahatsız eden yolcudur. Erek metin Başka bir öznel bakış açısı’da kültürel uyarlamalar, olumsuz kaydırmalar ve eklemeler görülür.

Tablo 34: *Başka bir öznel bakış açısı*'ndaki Olumsuz Kaydırmalar ve Kültürel Uyarlamalar

Olumsuz kaydırmalar		
Kaynak Metin (p.25)	Anlamı	Erek Metin (s.25)
Morveux	Sümüklü	Çiğ ruhlu
Faire les pieds	Birini bilerek rahatsız etmek	Dersini vermek
Gamin	Çocuk	Piç
Kültürel Uyarlamalar		
Kaynak Metin (p.25)	Anlamı	Erek Metin (s.25)
Heureusement	Neyse ki	Allaha şükür
Je finirais par en tuer un	En sonunda bir tanesini öldüreceğim	Bir gün bir tanesi elimde kalacak
S'esbigner (günlük dil)	Kaçmak	Tabanları yağlamak
Je profite des bousculades pour...	İtişmeden faydalanarak...	Hiçbir fırsatı kaçırmadan...

Çevirmen, erek metinde “siz” şahsını “kurdela dediğiniz de” örneğinde kullanarak, erek metinde alıcıyı belirtmiştir: Ayrıca “süt bebesi”, “pis hayvan” gibi eklemeler, hikâyenin dil düzeyini argoya yaklaştırmıştır.

Partial'de hikâyeyi anlatan başka bir yolcudur. Kaynak metindeki ilk paragraf erek metin *Taraf tutarak*'da ikiye bölündüğünden, kaynak metinde 5 ve erek metinde 6 uzun paragraf vardır. Kaynak metindeki “je” (ben) ve “il” (o) kullanımının yanı sıra erek metinde “nous” kullanılmıştır. Örneğin “ Un regard désintéressé alors / o zaman ilgisiz ifade takınalım bakalım dedim”

Çevirmen ayrıca “bilgiçlik” anlamındaki “pédanterie”yi “kılı kırk yarma”; “Hiç erkek yolcu yoktu” anlamındaki “Rien que des voisins” i “Komşularım **hiç ilginç** değildi” olarak çevirerek olumsuz kaydırma yapmıştır. Ayrıca eklemeler abartıya neden olmuştur.

Tablo 35: *Taraf tutarak*'daki Eklemeler

Kaynak Metin (p.83)	Erek Metin (s.73)
... un camarade... qui lui conseillait, avec une pédanterie dandyesque...	...Arkadaşı ona züppece bir kılı kırk yarmayla ... tavsiye ediyordu
Il se poussa du côté de l' indignation	Kendini neredeyse gazaba gelecek ölçüde kızıştırdıktan sonra...

Analyse Logique ve çevirisi Mantıksal çözümleme'de hikâye mantıksal çözümleme biçimiyle anlatılmıştır. Bu çözümlemede yer, zaman, olay, kişiler ve sonuç kısa sözcüklerle belirtilir. Önce soruya tek sözcükle cevap verilir, sonra yine bir veya iki sözcükle açıklama yapılır ve en son bu ikisi birleştirilerek anlamlı bir cevap oluşturulur.

“Autobus.
Plate-forme.
Plate-forme d'autobus. C'est le lieu.
(p.40, Analyse Logique)

“Otobüs
Sahanlık
Otobüs sahanlığı. Mekân bu.”
(s.37, Mantıksal çözümleme)

Parties du discours 'da hikâyede geçen sözcükler söz bölüklerine ayrılmıştır. Dilsel farklılıktan dolayı erek metin Cümlenin öğeleri'ndeki söz bölükleri, kaynak metindekiyle aynı değildir. Örneğin kaynak metinde “articles” söz bölümü varken, erek metinde bu bölüm yer almamaktadır.

Kaynak metinde ele alınan bir hikâyenin sözcükleri dilbilgisel olarak gruplanırken, çevirmen kendi yazdığı bir hikâyenin sözcüklerini dilbilgisel olarak gruplandırmıştır. Erek metindeki gruplar, kaynak metindeki bire bir çevirisi değildir. Parties du discours başlığı söz bölüklerine ayırma anlamına gelmesine rağmen Cümlenin öğeleri olarak çevrilmiştir.

Lipogramme (Lipogram), Translation (Çeviri), Définitionnel (Tanımsal) ve Logo-rallye (Cümle içinde kullanın) Oulipo tekniklerinin kullanıldığı alıştırmalar, En partie double (Çifte Dikiş) ve Composition de mots (Sözcük türetme), Oulipo tekniklerine benzeyen alıştırmalar olarak gruplanabilir.

Lipogramme'da hikâye “lipogram” tekniğine uygun olarak “e” seslisi kullanılmadan yazılmıştır. Anlatı “Voici” ile başlayıp, “Voilà” ile bitmektedir. Erek metin Lipogram, “a” seslisi kullanılmadan yeniden yazılmıştır. Hikâye “Neler oldu neler.” tümcesiyle başlamakta ve “Kişniş otlu köfteler” ile bitmektedir. Ancak “kişniş otlu köfteler”in bağlamla ya da kaynak metinde yerine kullanıldığı “voici”

(işte) ile doğrudan bir bağlantısı olmadığından, çevirmenin bu söz öbeğine başka bir anlam yüklediği savunulabilir.

Çevirmen sınırlama gereği “a” harfini kullanmadığından “Saint-Lazare” ve “Gar”ı , "Mesih'in eliyle diriltilmiş kutsal kişinin ismi verilerek, trenlerin yolcu indirmesi ve bindirmesi niyetiyle yerden yükseltilmiş köşk irisi” şeklinde açıklamıştır.

“Au stop, l’autobus stoppa. Y monta un zazou au cou trop long...” (p.111, *Lipogramme*)
“Bir temmuz günü, öğle. S otobüsü geldi.” (s.97, *Lipogram*)

Lipogram'da ayrıca düzdeğişmece (métonymie) sanatıyla elde edilmiş “raglan” sözcüğü görülür. Adını Baron Birinci Raglan'dan alan bu kol tipi kahramanın mantosunu belirtmek için kullanılmıştır.

Translation'da Queneau S+7 tekniğini kullanarak hikâyedeki her ismi sözlükte kendisinden sonra gelen 7. isimle değiştirmiştir. Tekniğin üzerinde uygulandığı metin “Notations”dur. Erek metin *Çeviri*, kaynak metnin birebir çevirisi değildir. Çevirmen S+7 tekniğini Türkçe sözlükteki sözcüklerin sırası üzerinde oynayarak, “Notasyon” metni üzerinde uygulamıştır.

Kaynak metinde, sadece isimler ve ikinci paragraftaki sayı değiştirilmiş; sıfatlar, fiiller, zarflarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Erek metinde genelde isimler değiştirilmesine rağmen çevirmen “boyunlu” sıfatına da tekniği uygulamıştır. Ayrıca hikâyede iki yerde geçen “yanında” zarfının sadece birine teknik uygulanmış ve sözcük “yanaşıklığında” olarak değiştirilmiştir. Hikâyedeki iki özel isim “Saint-Lazare” ve “Cour de Rome” kaynak metinde değiştirildikleri şekilleriyle (“Saint-Dizier” ve courbe de Roncq olarak) korunmuştur.

“Les **gentillesses** descendent. Le **typhon** en **quêteur** s’irrite contre un **voiturier**” (p.110, *Translation*)

Fransızcaya'ya uygun düzenlenmiş tümce: “Les gens descendent. Le type en question s'irrite contre un voisin”

“İnsancıklar iniyor. Sözcü konukluğu tipoloji, yanaşıklıkta duran adamsendeciliğin birinden rahatsız oluyor”. (s.96, *Ceviri*)

Türkçeye uygun düzenlenmiş tümce: “İnsanlar iniyor. Söz konusu tip yanında duran adamın birinden rahatsız oluyor.”

Définitionel'de sözcükler yerine tanımları kullanılmıştır. Erek metin *Tanımsal*'da kaynak metindeki tanımlar kullanılmamış, LSD tekniği, Türkçe tanımlarla gerçekleştirilmiştir. Tablo 36'da tanımlarla yerine kondukları isimler gösterilmiştir.

Tablo 36: *Définitionel* ve *Tanımsal*'da LSD Tekniği

Kaynak Metindeki Tanım	Anlatılmak İstenen Sözcük		Erek Metindeki Tanım
	KM	EM	
Dans un grand véhicule automobile public de transport urbain	Otobüs	Otobüs	Yolcu taşıyan, motorlu büyük taşıt
Désigné par la dix-neuvième lettre de l'alphabet,	S	S	Alfabenin yirmi ikinci harfi
Un jeune excentrique portant un surnom donné à Paris en 1942	Zazou	Züppe	Söz söyleyişte, dilde düşünüşte toplumun gülünç ve aykırı saydığı yapmacıklıklara ve aşırılıklara kaçan, snop
La partie du corps qui joint la tête aux épaules	Boyun	Ense	Boynunun arkası
S'étendant sur une certaine distance	Uzun	Uzun	İki ucu arasında fazla uzaklık olan
L'extrémité supérieure du corps	Tête (baş)	Kafa	Başındaki (özellikle insan başı)
Individu allant d'un lieu à un autre	Voyageur (yolcu)	Yolcu	Bir yolculuğa çıkmış kimse
Un meuble disposé pour qu'on puisse s'y asseoir	Place (yer)	Koltuk	Kol dayayacak yerleri olan geniş ve rahat sandalye
Non occupé.	Boş		-
-		Oturmak	Vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığını kaba etlerine vermek

Logo-rallye'de belli sözcüklerin anlatıda kullanılması zorunludur. Bu sözcükler önceden seçilir ve hikâyede yerleri değiştirilmeden kullanılır. Queneau seçtiği sözcükleri hikâyeye başlamadan önce parantez içinde vermiştir: “dot”(çeyiz), “baïonnette”(sümgü), “ennemi”(düşman), “chappelle”(kilise), “atmosphère”(atmosfer), “Bastille” (Bastille), “correspondance”(yazışma).

Erek metin Cümle içinde kullanın'da biçem, anlam ve söylem korunmuş; kullanılması gereken sözcüklerin çevirileri yapılarak hikâyenin başında belirtilmiştir.

“...un autobus qui devait...faire partie de la **dot** de la fille de M. Mariage,” (p.18, Logo-rallye)

“...otobüs... Monsieur Mariage adındaki adamın kızının **çeyizinin** bir parçasıydı. (s.20, Cümle içinde kullanın)

En Partie Double'da her sözcüğün yanına eş-benzer anlamlısı yazılır. Bağlaçlar ve zamirler hariç teknik tüm sözcüklere uygulanmıştır. Erek metin Çifte Dikiş'de başlığın bağlama uygun olarak seçildiği görülür. Çeviride teknik genelde uygulanmıştır.

Tablo 37: En Partie Double ve Çifte Dikiş'deki Eş-Benzer Anlamlı Sözcükler

Kaynak Metindeki Sözcük	Eş-benzer Anlamlısı	Erek Metindeki Sözcük	Eş-benzer Anlamlısı
Vers le milieu de la journée	À midi	Günün ortasına doğru	Öğle vaktinde
La ligne S	De la Contrescarpe à Champerret	S hattı [otobüsü]	Contrescarpe-Champerret otobüsü
Je vis	[Je] remarquai	Gördüm	Gözüme çarptı
Larmoyants	Pleurnichards	Sulugöz	Ağlamaklı
Un jeune homme	Un vieil adolescent	Genç bir adam	Geçkin bir delikanlı

Composition de mots, Queneau'nun yeni sözcük ürettiği bir alıştırma. Erek metin Sözcük Türetme'de de çevirmen kaynak metne bağlı kalarak yeni sözcükler üretmiştir.

Tablo 38: *Composition de mots* ve *Sözcük Türetme*'de Üretilen Yeni Sözcükler

Kaynak Metindeki Yeni Sözcük (p.28)	Açıklama	Erek Metindeki Yeni Sözcük (s.27)
plate-d'autobus-formais	Queneau tamlayanların yerini değiştirmiş (plate-forme d'autobus) ve bu söz öbeğini eylem yapmak amacıyla “-ais” zaman-kişi ekini eklemiştir. Yeni sözcük “Otobüs sahanlığında olmak” anlamındadır.	taşitsahanlıklıyordum
co-foultitudinairement	Latince'den gelen “beraber” anlamındaki “co” eki ile “foule” ve “multitude” sözcükleri birleştirilerek – “ment” ekiyle zarf oluşturulmuştur.	ortakkitleselce
lutécio-mériennal	Paris'in eski adı “lutèce” ve eski kullanımda öğle vaktini belirten “mériennal” sıfatı birleştirilerek yer ve zamanı belirten yeni bir sıfat oluşturulmuştur.	parismeridyensel
longicol	Latince longus'dan “longi-” ve “col” nun eski adı “col”dan uzun boyunlu anlamında sıfat oluşturulmuştur.	uzunboyunsal
tressautourduchapeauté	“tresse au tour du chapeau” ve şapka giymiş anlamındaki “chapeauté” sıfatı	şapkaörgüçevrimli
bousculapparaissez	“bousculer” ve “apparaitre” eylemlerinin birleştirilmesiyle oluşan yeni fiilin 2. çoğul şahıs çekimi	sankitiştiriyorsunuz
se placelibra	“place libre” tamlaması eyleme dönüştürülmüştür.	boşkoltukladı
placesaint-lazarait	“Place Saint Lazare” eyleme dönüştürülmüş, -ait ekiyle “imparfait” zamanında çekimlenmiştir.	senlazareskliyordu
boutonsupplémenter	Eklemek anlamındaki “supplémenter” eylemi, eklenecek olan düğmeyle “bouton” birlikte yeni bir eylem oluşturmuştur.	düğmekletmen
pourquexpliquait	“expliquer pourquoi” söz öbeğinden eylem elde edilmiştir.	nedensöyledi
voracement	Kaynak metinde yeni sözcük üretimi yoktur. “oburca” anlamındaki “voracement”a erek metinde teknik uygulanmıştır.	hayvaniştahla

Antonymique'de Oulipo tekniklerinden “karşıt anlamlı çeviri”¹² (traduction antonymique) kullanılır. Bu teknikte sözcükler karşıt anlamlılarına “çevrilir”. Erek metin *Antonimler*'de çevirmen “genç adamın” betimlenmesinde olumsuz kaydırma

¹² Öneri terim

yapmıştır. Biçem gereği “yaşlı adam”ın boynu uzun değil, gömüktür. Çeviri “başını omuzlarına gömmüş” olarak verildiğinden gömme olayının istemli bir eylem olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca diğer bir olumsuz kaydırma aşağıdaki tümcede yapılmıştır.

“...un vieillard qui a la tête rentrée dans les épaules et ne porte pas de chapeau remercie une dame placée très loin de lui parce qu'elle lui caresse les mains” (p.125, *Antonimique*)

“...başını omuzlarına gömmüş ve kendisinden iyice uzakta oturup ellerini okşayan bir hanım sayesinde şapka giymeyen bir yaşlı adam var.” (s.108, *Antonimler*)

Kaynak metinde şapkası olmayan yaşlı adam kendisinden çok uzakta olan bir bayana ellerini okşadığı için teşekkür etmektedir. Çeviri metninde “ellerini okşayan hanım sayesinde şapka giymeyen bir yaşlı adam” söz konusudur.

Noms Propres'de hikâye özel isimler kullanılarak anlatılmıştır. Özel isimlerin seçiminde yerine kullanıldıkları sözcükle olan ses benzerlikleri ön plandadır. Erek metin *Özel İsimler*'de özel isimler erek kültürden seçilmiştir.

“Théodule abandonna d'ailleurs rapidement Eris pour Laplace.” (p.121, *Noms Propres*)

“Ne var ki Cevat Ateş'i hemen terk etti ve Didem'i park etmeye koşturdu” (s.105, *Özel İsimler*)

Bu hikâyede ayrıca düzdeğişmece sanatı görülmektedir. Birçok özel isim, cins ismi gibi kullanılmış, ilgili oldukları ismin yerine konulmuştur. Örneğin “şapka” yerine mucidi “Gibus”, “saat” yerine mucidi “Huygens” kullanılması gibi.

L'Arc-en-ciel'de hikâyenin içinde gökkuşağının renkleri kullanılır. Erek metin *Gökkuşağı*'nda renkler ve renklerin eşleştikleri nesnelere korunmuştur.

Tablo 39: *L'Arc-en-ciel* ve *Gökkuşağı*'ndaki Renkler

Kaynak Metin	Erek Metin
Pardessus rouge	Kırmızı palto
Gare orangée	Turuncu renkli istasyon
Place jaune	Sarı bir koltuk
Autobus violet	Mor renkli bir otobüs

Notations (*Notasyon*) ve *Récit* (*Anlatı*) olay örgüsünün net olarak anlaşıldığı temel alıştırmalardır. Sadece ünlemlerden oluşan *Interjection* (*Nidâ*) ve sözdizimin bozulduğu *Permutations par groupes croissants de lettres* (*Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar*) gibi alıştırmaları anlayabilmek için okuyucunun zihninde olay örgüsünün yer alması gerekir. Bu açıdan *Notations* ve *Récit*, 99 alıştırmının anlamsal olarak dayandığı temel olarak nitelendirilebilir.

Notations'da hikâye not tutar gibi kısa tümcelerle ve nesnel söylemle anlatılır. Erek metin *Notasyon*'da biçem ve söylem korunmuştur, ancak başlık Fransızca bırakıldığından erek okuyucu bu biçemin özelliklerini algılayamamaktadır.

“Un type dans les vingt-six ans, chapeau mou avec cordon remplaçant le ruban, cou trop long comme si on lui avait tiré dessus.” (p.7, *Notations*)

“Yirmi altı yaşlarında bir tip, kurdela yerine sicim sarılmış fötr şapka, pek uzun boyunlu, sanki boynunu birisi çekiştirmiş gibi.” (s.9, *Notasyon*)

Récit'de hikâye anlatı şeklinde yazılmıştır. Geçmiş zamanda yazılan metinde kim, nerede, ne ve nasıl sorularına yanıt alınmaktadır. Erek metin *Anlatı*'da biçem, söylem ve anlam korumuş, okuyucuya hitap eden bir çıktı oluşturma çabasıyla “üç aşağı beş yukarı” gibi erek kültüre özgü deyimler kullanılmıştır.

“Un jour vers midi du côté du parc Monceau, sur la plate-forme arrière d'un autobus à peu près complet de la ligne S (aujourd'hui 84), j'aperçus un personnage au cou fort long...” (p.27, *Récit*)

“Bir gün öğle vakti Parc Monceau'nun yanında, üç aşağı beş yukarı dolu bir S otobüsünün (artık 84 numara oldu S hattı) arka sahanlığında, çok uzun boyunlu bir şahsa rastladım” (s.26, *Anlatı*)

Notations ve *Récit* gibi sadece anlatı biçiminin değiştirildiği, sözdizimde ya da sözcük düzeyinde herhangi bir teknik uygulanmayan başka bir alıştırma *Modern Style*'dir. *Modern Style*'de Queneau geçmiş zaman kullanarak hikâyeyi güncel bir dille anlatmıştır. Erek metin *Nevzuhur*'da kaydırmalar vardır. Çevirmen bağlamdan yararlanarak başlığı “yeni ortaya çıkmış” anlamına gelen “nevzuhur” şeklinde çevirmiştir. Ancak yeni başlık eski dilde bir sözcükle karşılandığından kaynak metindeki başlığa uyum sağlamamaktadır.

Kaynak metinde karşılaşma otobüste (omnibus) olurken, erek metinde metroda olmaktadır. Çevirmen başlıktan dolayı otobüs için “metro” karşılığını seçmiş olabilir, çünkü metro Türkiye’de otobüse göre daha yeni bir taşıttır.

Kaynak metinde giyim tavsiyesi veren arkadaş bir tür yelekten bahsederken, erek metinde palto hakkında konuşmaktadır. Çevirmen, “öyle bir denk geldi ki”, “in miymiş neymiş”, “bana uyar”, “yanında ekürisi vardı” gibi erek kültüre özgü güncel söyleyişler ve “adam etmek”, “eli mahkûm olmak” gibi deyimler kullanmıştır. Ayrıca aşağıdaki tümcede “un jour” (bir gün) ve “vers midi” (öğle vakti) “geçenlerde” şeklinde değiştirilerek verilmiştir.

“Dans un omnibus, **un jour, vers midi**, il m'arriva d'assister à la petite tragi-comédie suivante.” (p.140, *Modern Sytle*)
“**Geçenlerde** metrodayken, öyle bir denk geldi ki, ufak çapta bir komedi yaşandı” (s.120, *Nevzuhur*)

Désinvolve'da yolcu kendisiyle ve biletçiyle konuşmaktadır. Hikâye iki bölümden oluşmuştur. İki bölüm de otobüse binmeyi anlatan aynı repliklerle başlar. Erek metin *Takmadan*'da biçem korunmuştur ama kültürel uyarlamalar yapılmıştır.

Tablo 40: *Takmadan*'daki Kültürel Uyarlamalar

Kaynak Metin (p.81)	Erek Metin (s.71)
Dites donc,vous	Beyefendi dikkat etsenize
Non mais dites donc	Önünüze baksanıza
Vous pourriez pas faire attention?	La havle vela kuvvete

Probabiliste'de olasılık ve sıklık gösteren ifadeler yer alır. Erek metin *Olasılıksal*'da söylem, anlam ve biçim korunmuştur.

Tablo 41: *Probabiliste* ve *Olasılıksal*'daki Olasılık ve Sıklık İfadeleri

Kaynak Metin (p.142-143)	Erek Metin (s.121-122)
Nombreux	Fazla
Quelquefois	Arada bir
En général	Pek de
-	Bir miktar
Rien de	Çok da
En général	Sık sık
-	Olabilecek en aleladede
Encore	Hâlâ
Supérieure à la moyenne	Ortalamadan daha uzun
Peu de chance	Pek olası değil
Lois de la vraisemblance	Olasılık yasaları
Jamais	Hiç

Portrait'de genç adam “stil” isimli bir hayvana benzetilerek, “stil” türü anlatılmaktadır. Metinde tanımlama ve açıklama amacı güdülmektedir. Nesnel bir söylem görülmektedir. Erek metin *Betimleme*'de “stil”, “biçüm” olarak çevrilmiş, nesnel söylem ve tanımlama amacı korunmuştur. Çevirmen erek metindeki bazı tümcelerde bireysel ve olumsuz kaydırma yapmıştır.

Tablo 42: *Betimleme*'de Bireysel ve Olumsuz Kaydırmalar

Bireysel Kaydırmalar		
Kaynak Metin (p. 144)	Açıklama	Erek Metin (s.123)
Il affectionne la plate-forme arrière où il se tient...	“Il” le stil (biçüm) ü anlatmaktadır.	Biçüm yavruları , bu sahanlıklarda... tanınabilirler.
...il s'enfuit à l'intérieur du véhicule où il essaie de se faire oublier.	Kaynak metinde “Kendini unutturmaya” çalışırken, erek metinde “yaptıklarını” unutturmaya çalışır.	...otobüsün içine doğru kaçıp yaptıklarının unutulacağını umarak bekler.
Olumsuz Kaydırma		
D'humeur chagrine...	Kaynak metindeki “üzgün, kederli” anlamındaki “chagrine”, erek metinde “asabi” olarak çevrilmiştir.	Oldukça asabi tabiatlı olan biçüm...

Rêve'de rüya iki bölümden oluşmaktadır. İlk paragraf birinci bölümü, ikinci paragraf ikinci bölümü anlatmaktadır. Geçmiş zamanla yazılan ilk bölümde netlik ve emin olmama ifadeleri vardır. İkinci bölüm şimdiki zamanla yazıldığından rüyanın bu bölümünde olanların daha yakın bir zamanda olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu bölümde belirsizlik yok olmuştur. Erek metin *Rüya*'da, tüm rüya –miş'li geçmişte yazıldığından iki bölüm arasındaki zaman farkı yok olmuştur. Erek metinde emin olmama ve netlik ifadeleri korunmuştur.

Tablo 43: *Rêve* ve *Rüya*'da Emin Olamama ve Netlik İfadeleri

Kaynak Metin (p.14)	Erek Metin (s.16)
Tout fût brumeux et nacré	Her şey bir sise bürünmüş
Des présences...indistinctes	Belirsiz şekiller
Se dessinait assez nettement	Açık bir şekilde seçilebiliyormuş
Je ne voyais pas	Göremediğim
L'ombre	Gölge
En plein soleil	Pırıl pırıl güneş altında
-	Güya
-	Sanki

Kitabın son alıştırması *Inattendu*, diğer 98 alıştırmayı toparlar niteliktedir. Okuyucu aynı olayı farklı bir biçimde okumayı beklerken kendini olayların bağlandığı bir hikâyede bulur. Uzun boyunlu genç adamın yanındaki yolcu ve Saint-Lazare'da konuştuğu arkadaşı aynı masada bir araya gelmiştir. Diğer alıştırmalardan farklı olarak burada kişi isimleri yer alır. Erek metin *Beklenmedik*'de diyalog biçemi ve anlam korunmuş, çevirmen kültürel uyarlamalar yapmıştır.

Tablo 44: *Beklenmedik*'de Kültürel Uyarlamalar

Kaynak Metin (p.152)	Erek Metin (s.129)
Le plus curieux	Allahın işine bak
Il ne s'agit pas de ça	Ne münasebet
Quoi de neuf	Ne var ne yok
Pas grand-chose	Valla bildiğin gibi

Sonuç olarak, bu bölümde erek metindeki alıştırmalar “Kültürel Öğelerin Değerlendirilmesi” ve “Biçemsel, Anlamsal ve Söylemsel Değerlendirme” başlıkları altında incelenmiştir. Kültürel açıdan incelemede, çevirmenin erek metinde, kaynak metindeki “Dandizm akımı”, “Brummell”, “zazou” gibi dildışı öğelere ve Homeros, Racine gibi yazarlara yapılan göndermelere yer vermediği görülmüştür.

Başka bir kültürel öge olan argoların çevirisinde ise çevirmenin erek kültürde yer alan argo sözcükleri kullandığı gözlemlenmektedir. Özellikle Türk kültüründe olmayan kasap argosu *Loucherbem*, *Argo* olarak yeniden yazılmıştır.

Aynı dildeki farklı yöresel deyişler ve ağızlar erek metinde Türk kültürüne uyarlanmıştır. Deyim ve deyişlerin çevirisinde çevirmen, *Sahsen* ve *Botanik*'deki gibi öncelikle erek kültürde eşdeğer deyim-deyiş arayışına gitmiş, *Kitap arkası yazısı*'nda olduğu gibi bağlamı iyi yansıttığını düşündüğü deyimleri kaynak metinde benzer bir deyim olmamasına rağmen kullanmış, *Beceriksizce*'de kaynak metinde deyimlerle yapılan oyunları erek metinde eşdeğer deyim üzerinde uygulamıştır. Yansıma sesler de erek kültüre uyarlanarak yeniden yazılmıştır.

Söylemsel açıdan bakıldığında, alıştırmalarda genelde söylemin korunduğu fark edilir. Söylemin korunmadığı alıştırmalarda değişimin en önemli nedeni, erek metnin bir alıcısı olmasıdır.

Anlamsal açıdan değerlendirmede çevirmen alıştırmaların tümünde genel olarak anlamı korumuş, ancak *Hakaretimiz*, *Hayalet raporu*, *Sorgu* gibi bazı alıştırmalarda olumsuz ve/veya bireysel kaydırmalar yapmıştır.

Biçemsel değerlendirmede çevirmenin bir grup alıştırmada başlıkta belirtilen biçemi erek metne ana hatlarıyla uyguladığı, ancak erek metnin kaynak metindeki tüm özellikleri göstermediği görülür. *Çeviri* gibi Oulipo teknikleri içeren alıştırmaların çoğu, tekniğin erek kültürde uygulanabilmesi için yeniden yazılmıştır.

Nazım türünde yazılan alıştırımların hepsinde çevirmen uyakları, dize sayılarını ve biçemi korumuştur. Ancak *Tanka* ve *Serbest Koşuk*'da biçimsel özelliklerde farklılık ortaya çıkarken anlamsal açıdan çevirmen kaynak metne bağlı kalmış, *Alexandrine'ler*, *Sone* ve *Şarkı*'da biçimsel özellikleri yansıtabilme kaygısıyla kaynak metinden uzaklaşmıştır. *Sone* ve *Şarkı*'da tekrar eden sesler, kaynak metinde tekrar eden seslerle aynıdır.

Terimlerin çevirisinde belirli bir tutarlılık göstermeyen çevirmenin; *Felsefi*, *Tıbbi* ve *Apostrof* gibi alıştırımlarda bazı terimleri yabancı dilde bıraktığı; bazı terimlerin çevirisinde olumsuz kaydırma yaptığı; ya da farklı anlama gelen iki terimi aynı karşılıkla çevirdiği gözlemlerimiz arasındadır. Çevirmen ayrıca *Botanik* ve *Zoolojik* gibi alıştırımlarda kaynak metinden farklı terimler kullanarak; *Gastronomik*'de ise kaynak metindeki terimlerin çoğunu çeviri metninde koruyup, yenilerini ekleyerek erek metni yeniden yazmıştır.

Çevirmen terimlerin çevirisinde olduğu gibi başlıkların çevirisinde de tutarlı davranmamıştır. Genel olarak erek kültürde eşdeğerleri bulunan başlıkları uyarladığını (*Nevezuhur* gibi) ve erek kültürde tanınmayanları yabancı dilde bıraktığı söylenebilir. Ancak bazı başlık çevirileri bu duruma ters düşmektedir.

Erek metinde uyarlanan başlıklar bir biçim adı olarak verilmediğinden her zaman açıklayıcı olmamaktadır ve bazılarında olumsuz kaydırma görülür. (*Angilicimes*'nin *Ottübaaziçi* olarak çevrilmesi). Başlıklardan bazıları (*Epenthesis*, *Metathesis*, *Paragoges* gibi) İngilizce yazıma uygun bırakılırken, diğerleri (*Senkop*, *Apostrof* gibi) Türkçe okudukları gibi yazılmıştır.

Ayrıca, erek metinde çevirmenin Türkçe kullanıma uygun düşmeyen bir takım ifadeleri vardır. Yine, çevirmen erek metinde bazı söz öbeklerine kendine göre anlam yüklemiştir. (*Lipogram*'da “Et toc” için “kişniş otlu köfteler” gibi.)

Bu incelemenin sonunda çevirmenin çoğu alıştırmada uyarlamaya giderek erek metin okuyucusuna daha yakın bir metin oluşturma amacında olduğu öne sürülebilir. Bu uyarlama bazen daha da ileri giderek yer adlarının cins isim gibi çevrilmesi, tekniğin ismi yerine tekniği örnekleyen bir başlık seçilmesi şeklinde görölmektedir. Ancak bu amaca ters düşen çeviri kararları da gözlemlenmiştir. Alıştırma başlıklarından çoğunu ve bazı terimleri yabancı dilde bırakma ve kaynak kültüre yapılan göndermeleri silme bu kararlara örnek gösterilebilir. Çevirmen, erek kültürü gözetirken kaynak metindeki anlamdan da ayrılmamıştır. Olumsuz kaydırmalar dışında bağlamdan uzaklaşmalar, erek kültürde bir tekniğin uygulanması sonucunda oluşmuştur.

Söylemsel açıdan kaynak metindeki alıştırmaların söylemsel değerleri genelde erek metindeki alıştırmalarda korunmuştur. Biçemsel açıdan ise çevirmenin genelde biçemi koruduğu; erek dilde benzer biçemle çevirdiği ve bazı alıştırmaları biçemi korumak için yeniden yazdığı gözlemlenmiştir. Ancak alıştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde çevirmenin anlam, söylem ve biçemi koruduğu savunulabilir.

SONUÇ

Bu çalışmamız “Queneau ve Biçem Alıştırmaları”, “Değiş Kaydırması Kavramı ve Biçem Alıştırmaları” ve “Çeviri Değerlendirmesi” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünde, incelemeye ışık tutmak amacıyla Raymond Queneau ve *Biçem Alıştırmaları* kitabı hakkında bilgi verildikten sonra *Biçem Alıştırmaları*’nda izleri görülen gerçeküstücülük akımı ve bu akımın üç önemli ilkesi “dili özgürleştirmek, “imgeler kullanmak” ve “dil üzerindeki oyunları çeşitlendirmek” örneklerle incelenmiş, Raymond Queneau’nun bağlı bulunduğu Oulipo grubu kısaca tanıtılarak amacı, teknikleri ve kavramları *Biçem Alıştırmaları*’nda betimlenmeye çalışılmıştır.

Biçem Alıştırmaları oulipiyen bir eserdir, çünkü Oulipo grubunun “matematikle edebiyatı birleştirme” amacını; çevrikleme, değiştirme gibi teknikleri kullanarak ve alıştırmalarda geometri ve matematik alanlarına yer vererek yansıtır. Oulipiyenler için önemli başka bir özellik olan sınırlama altında yazı, her alıştırmanın başlığında kendini gösterir; yazar ve çevirmen başlıktaki biçemle sınırlıdır. Ayrıca alıştırmalarda logo-rallye, lipogram gibi oulipiyen teknikler kullanılır. Bütün oulipiyen eserlerde olduğu gibi okuyucu okuma edimine yaratıcı olarak katılır. Kitaptaki sınırlamalar yeni sınırlamalarla yazabilmeye yol açtığından *Biçem Alıştırmaları* potansiyel edebiyatta “yaratıcı eserler” bölümünde yer alır.

Tezin kuramsal altyapısını oluşturan ikinci bölümünde Popoviç’in, Miko’nun **anlatımcı değerleri** ve Lotman’ın **göstergebilimsel karşıtlığından** etkilenerek oluşturduğu **değiş kaydırmaları** doğrultusunda erek metindeki Bünyesel, Bireysel, Olumsuz, Konusal ve Türsel Kaydırmalar araştırılmıştır. Kitapta 99 farklı alıştırma, dolayısıyla 99 farklı biçem görüldüğünden alıştırmalar tür, başlık ve içerik uyumuna göre incelenmiştir. Bu nedenle, Popoviç’in türsel kaydırma kavramı “Mikrobiçemsel Düzeyde Tutarsızlık Barındıran Çeviri” ve “Makrobiçemsel Düzeyde İçeriğin Değiştirildiği Çeviri” olarak genişletilmiştir.

Bu sınıflama sonucunda çevirmenin tüm kaydırmaları gerçekleştirdiği görülür, ancak kaydırmaların çoğu Oulipiyen tekniklerin geçtiği alıştırmalarda bulunur çünkü bu alıştırmalar barındırdıkları tekniklerden veya türsel özelliklerinden dolayı erek metinde değişiklikleri zorunlu kılmaktadır.

Kitabın çevirmeni Armağan Ekici aynen Popoviç'in tanımladığı gibi biçimsel gereklilikleri yerine getirmek amacıyla işlevsel açıdan kaynak metne bağlı kalarak erek metinde kendi kültüründen eşdeğerlikler bulmuştur. Biçimsel eşdeğerliği sağlamak için erek metni kaynak metnin biçim özellikleri doğrultusunda yeniden şekillendirmiş; kaynak metnin normunu korumak adına kuramcının tanıdığı özgürlüğü bazı alıştırmaları yeniden yazarak kullanmıştır. (Özellikle Oulipo grubuna özgü biçimsel tekniklerin kullanıldığı alıştırmalar)

Yeniden yazılan alıştırmaların dışında çevirmen sıklıkla olumsuz ve bireysel kaydırma yapmıştır. Olumsuz kaydırmaların hem tümce hem de sözcük- terim düzeyinde görülmesi kaynak metindeki dilsel-anlamsal yapının farklı çözümlenmesinden kaynaklanır. Çevirmenin bireysel dil kullanımı incelendiğinde abartı, ekleme, eksiltme ve yinelemeye başvurarak bireysel kaydırmayı gerçekleştirdiği görülür.

Ekici, özgün metnin biçim özelliklerini yeniden üretmeye çalıştığından çeviride biçimsel modeli örnek almıştır. Bu modele göre çevirmen biçime bağlı anlatımcı değerleri her iki dildeki benzerlik ve ayırmaları gözeterek düzenlemiştir.

Tezin üçüncü bölümü çeviri değerlendirmesine ayrılmıştır. Bu bölümde kaynak ve erek metindeki kültürel öğeler araştırıldıktan sonra 99 alıştırma biçimsel, söylemsel ve anlamsal açıdan değerlendirilmiştir. Kültürel inceleme sonucunda çevirmenin kaynak kültürdeki öğeleri, göndermeler dışında erek metinde yansıttığı görülür. Çevirmen dilsel oyunları erek kültürde erek dilin kurallarına göre uyarlamış; argoları bağlamı göz önünde bulundurarak erek kültüre uygun kullanmış, bölgesel ifadeleri erek kültürdeki bölgesel kullanımlarla karşılamış ve deyimlerde erek

kültürde eşdeğer deyim arayışında bulunmuştur. Dolayısıyla Nanni ve Brisset'nin öne sürdüğü “kültür, kaynak metnin yorumunu ve çeviriyi etkiler” fikrini gözeterek çevirmen, bu tutumuyla “erek kültüre yabancı öğelerin, erek kültürde var olanlarla çevrilmesi” anlayışına uygun davranmıştır.

Alıştırmalar biçimsel açıdan incelendiğinde, kaynak metindeki biçimin erek metinde uygulandığı ancak bazı alıştırmalarda mikrobiçem düzeyinde ana biçime uymayan kullanımlar olduğu görülür. Aynı hikâyenin 99 farklı biçimde anlatılması değişik metin türlerinin de kullanımını zorunlu kılmıştır. *Biçem Alıştırmaları* aynı olayı farklı şekillerde, farklı metin türleri kullanarak anlatırken aslında dilin çeşitliliğini ve zenginliğini örneklemektedir.

Farklı metin türlerinin kullanımı göz önünde bulundurulduğunda, çevirmenin Reiss'in metinlerarası bağdaşıklık ilkesine uygun davrandığı sonucuna varılabilir. Başka bir deyişle çevirmen metinler arasındaki bildirişimi sağlamak için metinlerarası bir bağ kurmuş, kaynak metnin kaynak dizgedeki işlevini erek dizgede yerine getirmek üzere çeviri metnini erek dizgedeki amaca koşut olarak yeniden biçimlendirmiştir.

Reiss'in de söylediği gibi kaynak metnin türü çeviri metnini yönlendirir. Dolayısıyla çevirmen uygun diliçi öğeler ve dildışı öğelerin seçimiyle erek dizgede uygun metin türünü saptar.

Anlam ve söylem genellikle tüm alıştırmalarda korunmuştur. Çevirmen ayrıca bazı biçimleri daha iyi yansıtmak amacıyla abartıya da başvurmuştur. Bazı alıştırmaların çevirisinde ise Türkçe anlatım bozuklukları görülür.

Değerlendirmelerin sonucunda, çevirmenin deyiş kaydırmalarına başvurarak biçimsel, anlamsal ve söylemsel açıdan kaynak metne eşdeğer bir erek metin oluşturduğu ve işlevsel bir çeviri anlayışıyla Oulipo tekniklerini erek metinde erek dil kurallarına göre uyguladığı söylenebilir.

Çevirmen her ne kadar bazı başlıkları ve terimleri yabancı dilde bıraksa da erek kültür okuyucusuna yakın durmayı seçtiğinden erek metinde uyarlamalar yapmıştır. Çevirmenin bu tutumundan çevirileri erek dizgede özgün metinler olarak değerlendirdiği görülmektedir.

Bu görüş Toury'nin Erek Odaklı Kuramı'nda çevirilerin erek ekinin ürünü olması şeklinde ifade edilmiştir. Çevirilerin erek ekinde bir konumu vardır; çünkü çeviriyi başlatan kaynak ekin değil, erek ekindir. Erek ekin dizgesinde eksiklik olduğunda ya da yeniliğe gitme kararı aldığında çeviri işlemini başlatır.¹

Biçem Alıştırmaları'nın neden çevrildiği sorusunun yanıtı da burada saklıdır. *Biçem Alıştırmaları*'nda erek dizgede var olmayan biçemler, dilsel oyunlar ve teknikler vardır. Bu nedenle eserin çevirisi hem erek dizgede eksik olan biçemleri tamamlar hem de erek dizgeye yenilik getirir.

Toury'ye göre çevirilerin aynen kaynak ekindeki gibi erek ekinde de bir işlevi vardır. Buradan hareketle *Biçem Alıştırmaları*'nın erek ekindeki işlevi araştırıldığında öncelikle bilgilendirici işlevin ön planda olduğu görülür, çünkü çevirinin amacı erek dizgede tanınmayan biçemleri ve Oulipo tekniklerini tanıtmaktır.

Gerçekten de Türk kültüründe Oulipo ile ilgili çok sayıda bilgi bulunmamaktadır. Ancak 2005'de Oulipiyen bir yazar olan Georges Perec'in *Kayboluş* isimli kitabının çevirisiyle lipogram tekniği ve çevirmenin erek metne müdahalesi gündeme gelmiştir. *Kayboluş*'un oulipiyen bir eser olduğu, çevirisinin de bu doğrultuda yapılması gerektiği ortaya çıkarılmamış, çevirmenin erek metindeki bazı bölümleri kendisinin yazarak kaynak metni “değiştirdiği” tartışılmıştır.

---

¹ Mine Yazıcı, *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*, İstanbul, Multilingual, 2005, ss.130-136.

Türkiye’de Oulipo’ya benzer “matematik ve edebiyatı birleştirme amacıyla” çalışan bir grup yoktur. Dolayısıyla potansiyel edebiyat kavramı da erek dizgede çok tanıdık değildir. Ancak edebiyata ilgi duyanların bir kısmı Oulipo tekniklerini kullanarak bireysel girişimle birkaç deneme yazmışlardır.

Örneğin 1993’de Çağrı dergisinde Uğur Halıcı, Orhan Veli’nin “İstanbul’u Dinliyorum” şiirinin ilk iki kıtasını “mobius şeridi” tekniğini kullanarak düzenlemiştir. 2003’de Queneau’nun diğer kitapları *Dostum Pierrot* ve *Zazie Metroda* Türkçeye çevrilmiştir. 2005’de Perec’in *Kayboluş* isimli kitabı çevrilmiş ve aynı sene Yapı kredinin edebiyat dergisi Kitap-lık 89.sayısında Oulipo grubunu tanıtmak için bir dosya hazırlamıştır. Ayrıca Ferit Edgü, Mart 2005’de Queneau’dan etkilenerek, “Yazmak Eylemi” isimli kitabında aynı öyküyü 101 farklı şekilde yazmıştır. Son olarak da Oulipo grubundan esinlenen Eskişehir Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğrencileri Pomi’yi (Potansiyel Mimarlık İşliğı) kurmuş ve eserlerini 2009’da sergilemiştir.

Exercices de Style’in 2003’de Armağan Ekici tarafından *Biçem Alıştırmaları* adlı çevirisi Türk çeviri edebiyatında oulipiyen teknikleri içeren metin türlerini tanıtarak, bu alana bir anlamda katkıda bulunmuştur. Bu kitabın çevirisinin incelenmesi ve değerlendirilmesi bu konuda yapılacak çalışmalara dayanak noktası oluşturmaktadır. Oulipiyen tekniklerin hem edebiyatta nesir ve nazım türlerinde, hem de müzik, resim, heykel gibi diğer sanat dallarında incelenmesi tamamlayıcı olması açısından daha geniş bir yelpaze oluşturabilir.

KAYNAKÇA

SÖZLÜKLER

- Baker, Mona: **Routledge Encyclopedia of Translation Studies**, Section: “Shifts of translation”, London, Routledge, 2001 ss.227-231.
- Popoviç, Anton: **Yazın Çevirisi Terimleri Sözlüğü**, Hazırlayanlar: Suat Karantay, Yurdanur Salman, İstanbul, Metis Yayınları, Aralık 1987.
- Rey, Alain: **Micro Robert**, Dictionnaires Le Robert, Paris, 1992.
- Saraç, Tahsin: **Fransızca Türkçe Büyük Sözlük**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1976.
- Vardar, Berke: **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Multilingual, 2002.

KİTAPLAR

- Akbulut, Ayşe Nihal: **Söylenceden Gerçekliğe**, İstanbul, Multilingual, 2004.
- Asholt, Wolfgang ve Siepe Hans T.: **Surréalisme et Politique- Politique du Surréalisme**, Amsterdam- New York, Editions Rodopi B.V., 2007.
- Ballabriga, Michel: **Sémiotique du Surréalisme: André Breton ou La Cohérence**, cilt 185, Toulouse, Presse Universitaire de Mirail, 1995.
- Breton, André: **Sürrealist Manifestolar**, Çev. Y.Kafa, A.Günebakanlı, A.Güngör, İstanbul, Altıkırkbeş Yayınları, 2009.
- Egger, Anne: **Les Surréalistes**, Le Cavalier Bleu, 2003.

- Federici, Federico: **Translation as Stylistic Evolution, Italo Calvino Creative Translator of Raymond Queneau**, Amsterdam-New York, Edition Rodopi B.V, 2009.
- Lagarde, André ve Michard Laurent: **XXe Siècle**, Paris, Les Editions Bordas, 1970.
- Le Tellier, Hervé: **Esthétique de l'Oulipo**, 2ème édition revue et corrigé, Bordeaux, Le Castor Astral, 2006.
- Oulipo: **Abrégé de littérature potentielle**, Mille et une nuits et Oulipo, wplace, Mart 2002.
- Queneau, Raymond: **Biçem Alıştırmaları**, çeviren: Armağan Ekici, İstanbul, Sel Yayıncılık, Aralık 2003.
- Queneau, Raymond: **Exercices de Style**, Edition Gallimard, Collection Folio,1947.
- Queneau, Raymond: **Exercises in Style**, Çev. Barbara Wright, John Calder Publishers, London, 1998.
- Renard, Jean-Pierre: Dossier: **Exercices de Style**, Paris, Gallimard, 1995.
- Rifat, Mehmet: **Çeviri Seçkisi 2, çeviri(bilim) nedir? Başkasının bakışı**, İstanbul, Ocak 2004.
- Saporta Marc ve Béhar Henri: **André Breton ou Le Surréalisme, Môme**, Bibliothèque Mélusine, L'âge d'homme, Lausanne, 1988.
- Vardar, Berke: **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, Multilingual, İstanbul, 1998.
- Yazıcı, Mine: **Çeviribilimin Temel Kavram Ve Kuramları**, Multilingual, İstanbul, 2005.

TEZLER

- Alkire III, Elbern H.: “Equivalence in Difference: Queneau’s Exercices de Style in French, English, And Italian,” A dissertation Presented Cornell University in partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, USA, Ağustos 2000.
- Demirkol, Neslihan: “Can Yücel’in Shakespeare Çevirilerinde “Sadakat”, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Haziran 2006.
- Goto, Kanako: “La Littérature comme réécriture. Poétique des Exercices de style de Raymond Queneau.” Thèse de doctorat en langues et lettres, L’Université de Liège, 10 Nisan 2008
- Önder, Meriç: “Oyun Metni Çevirisi ve Harold Pinter’in Gitgel Dolap adlı Oyununun Çevirilerinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro Anabilim Dalı, Ankara, 2005.
- Uluğtekin, Melahat Gül: “Ahmet Vefik Paşa’nın Çevirilerinde Osmanlılaşan Molière”, Türk Edebiyatı bölümü Master tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara, Haziran 2004.

MAKALELER

- Andrews, Chris: “Numerology and Mathematics in the Writing of Raymond Queneau”, **Forum of Modern Language studies**, Vol.xl, No.3, Court of University of St.Andrews, 2004, ss.291-300.
- Aksoy, Berrin: “Çeviride Çevirmen Seçimleri Işığında Çeviri Eleştirisi”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt:18, Sayı:2, ss.1-16.
- Baetens, Jan ve Schiavetta Bernardo: “Définir la contrainte”, **Formules**, no:4, ss.20-54.
- Baetens, Jan: “Free Writing, Constrained Writing: The Ideology of Form”, **Poetics Today** 18:1(Spring 1997), Copyright by The Porter Institute for Poetics and Semiotics, ss.1-14.

- Bens, Jacques: "Queneau Oulipien", **Atlas de Littérature Potentielle**, Saint-Amand, Gallimard, 1988.
- Brisset, Annie: "L'Identité Culturelle De La Traduction En réponse à Antoine Berman", in Paul Bensimon, **Palimpsestes No:11: Université Paris III- Sorbonne Nouvelle Institut du Monde Anglophone Traduire la Culture**, Presses de la Sorbonne Nouvelle, 1998,ss.31-51.
- De Zepetnek, Steven Tötösy: "Towards a Taxonomy for the Study of Translation" **Meta: Translators' Journal**, vol. 40, n° 3, 1995, ss. 421-444.
- Doppagne, Albert: "Le Néologisme chez Raymond Queneau", Cahiers de l'Association Internationale des Etudes Françaises, 1973, Sayı:25, ss.91-107.
- Guicharnaud, Jacques: "Raymond Queneau's Universe", **Yale French Studies**, No. 8, What's Novel in The Novel (1951), ss. 38-47.
- Halıcı, Uğur: "İstanbul'u Oulipo Dinliyorum", **Çağrı**, Mart 1993, Vol 37, No. 400, ss. 4-5.
- Korat, Gürsel: "Biçem Denemeleri", **Kitap-lık** no:83, Yapı Kredi Yayınları, Mayıs 2005, ss. 64-66.
- Kubo, Akhiro: "Du « cadre narratif » dans Exercices de style de Raymond Queneau", **ZINBUN** 2007 No.40, ss.1-13.
- Le Lionnais, François: "LA LIPO (Premier Manifeste)", ", **Oulipo La littérature potentielle (Créations, Re-créations, Récréation)**, Gallimard, 1973.Rééd.Folio-essais, ss. 16- 18.
- Lecrivain, Claudine: "Traduire les poètes surréalistes: L'écriture 'lyrique' de Paul Eluard", **Anales de Filologia Francesa No:4**,1992, ss.57-41.
- Lescure, Jean: "Petite Histoire de l'Oulipo", **Oulipo La Littérature Potentielle (Créations Re-création Récréations)**, Gallimard,1973, ss.24-35.
- Lotman, Juri: "On the semiosphere", çeviren Wilma Clark, **Sign Systems Studies** 33.1, 2005, ss.205-229.

- Munday, Jeremy: “A Computer Assisted Approach to The Analysis of Translation Shifts”, **Meta: Translators' Journal**, vol. 43, n° 4, 1998, ss. 543-556.
- Nanni, Luciano: “Art et Critique: La Liberté en tant que pertinence”, *Cahiers Ferdinand de Saussure*, No:45, Ginevra, 1992, ss.249-260.
- O’Sullivan, Carol: “Around the Continent in 99 Exercises: Tracking the Movements of the *Exercises de style*”, **RiLUnE**, n. 4, 2006, ss.71-86.
- Pekkanen, Hilka: “The Duet of the Author and The Translator: Looking at Style through Shifts”, **New Voices in Translation Studies** 3, 2007) ss.1-18.
- Popoviç, Anton: “The Concept ‘Shift of Expression’ in Translation Analysis”, **The Nature of translation: Essays on the Theory and Practice of Literary Translation**, yayına hazırlayan James Holmes, Mouton: Slovak Academy of Sciences, 1970, ss.78-87.
- Popoviç, Anton: “The Concept ‘Shift of Expression’ in Translation Analysis”, **The Nature of translation: Essays on the Theory and Practice of Literary Translation**, yayına hazırlayan James Holmes, Mouton: Slovak Academy of Sciences, 1970, “Çeviri Çözümlemesinde “Değiş Kaydırma” Kavramı”, çev.Yurdanur Salman, Yazko Çeviri 1,1981, ss.156-162.
- Popoviç, Anton: “Aspects of Metatext”, **Canadian Review of Comparative Literature**, RCLC Automne, 1976, ss.225-235.
- Spirk, Jaroslav: “Anton Popovic’s contribution to translation studies”, *Target* 21:1, John Benjamins Publishing Company, 2009, ss.3-22.
- Thomson, Clive : “Gérard Genette, Palimpsestes: la littérature au second degré, Paris, Éditions du Seuil, 1982,468”, **Études littéraires**, vol. 19, n° 1, 1986, ss. 159-163.
- Wilden, Florence: “Fallen Worlds And Artificial Temples: Mathematics' Redemptive Role In The Work Of Raymond Queneau”, **Symposium**, Fall 1996, ss.190-203.
- Xinmu, Zhang: “Les Signes sociaux et leur traduction”, **Meta**, XLIV,No1;1999, ss.110-120.

İNTERNET SİTELERİ

- Cerf, Claudine: “Ecrivains témoins de leur temps” (Çevrimiçi) <http://www.cndp.fr/archivage/valid/85506/85506-14762-18607.pdf>, s3-12, 12 Şubat 2009.
- Collombat, Isabelle : L’Oulipo du traducteur, Semen, 19, L’ordre des mots, 2005, (Çevrimiçi) <http://semen.revues.org/document2143.html>, 14 Nisan 2010.
- Egro, Genciana Abazi Dünya ve Türkiye’de Anlam ve Kelime Değişmelerine İlişkin Araştırmalar Münasebetiyle”, Turkish Studies, **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 4/3 Spring 2009, (Çevrimiçi) http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1639921371_egrogencianaabazi1365.pdf, 2 Haziran 2009.
- Ekici, Armağan: “Biçem Alıştırmaları: Çeviri Üzerine Notlar” (Çevrimiçi) http://home.wxs.nl/~ekici000/oulipo/queneau/ba/ba_notlar.htm, 1 Nisan 2009.
- Ekici, Armağan: “Sınırlama Altında Yazı”, (Çevrimiçi) <http://home.planet.nl/~ekici000/sinirlama.htm>, 1 Nisan 2009.
- Fauteux, J.P.: “Les quatre personnages”, ders notu, (Çevrimiçi) http://www.jpfauteux.com/langage/Queneau_html/quatrePersonnages.html, 31 Temmuz 2008.
- Guéneau, Michel: “Un Exercice de Style”, Babylonia 4/08, (Çevrimiçi) http://www.babylonia-ti.ch/BABY408/PDF/gueneau4_08.pdf, 27 Aralık 2008.
- Hochard, Annick: “Ecrivains témoins de leur temps”, (Çevrimiçi) <http://www.cndp.fr/archivage/valid/85506/85506-14762-18607.pdf>, 10 Mart 2009.
- Leonardi, Vanessa: “Equivalence in Translation: Between Myth and Reality”, (Çevrimiçi) <http://accurapid.com/journal/14equiv.htm>, 17 Ağustos 2009.

- Lotman, Juri ve Eco Umberto: **Universe of the Mind: A Semiotic Theory of Culture**, Bloomington: Indiana University Press, 1990.
- Oulipo: «Historique de l'Oulipo», Espace des oulipiens. Çevrimiçi: <http://www.ouliipo.net/document2565.html>, 31 Temmuz 2008.
- Paligot, Carole Reynaud: “Ambitions et Désillusions Politiques du Surréalisme en France (1919-1969)” in **Surréalisme et Politique-Politique du Surréalisme**, Ed. by Wolfgang Asholt, Hans T. Siepe, e-kitap, (Çevrimiçi) http://books.google.com/books?id=6Xg2314SsZUC&pg=PA28&vq=max+ernst&dq=%22%C3%A9criture+automatique%22a.breton&lr=&hl=tr&source=gbs_search_s&cad=0, 27 Nisan 2009.
- Parlington, Harry: “Analyse linguistique de textes littéraires français Raymond Queneau, *Exercices de style*”, Romanische Sprachen und Literaturen (Romanisches Seminar) Bachelor-Studium und Lizentiatsstudium Universität Zürich, 2008, (Çevrimiçi) <http://www.rose.uzh.ch/seminar/personen/glessgen/AnalyseLinguistique4.pdf>, 29 Eylül 2008.
- Racine, Jean **Andromaque**, (Çevrimiçi) http://books.google.com.tr/books?id=vB06AAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=racine+andromaque&source=bl&ots=WD2YxBetyD&sig=VTqbzS8tAxKwGPP-ak6-McNqRjw&hl=tr&ei=9TfHS-WjE4r3Oc_06bkN&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&ved=0CBQQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false
- Türk Dil Kurumu (Çevrimiçi) <http://www.tdk.gov.tr>
- <http://fr.wikipedia.org>
- <http://www.turkdilveedebiyati.com/empty-t339.0.html>
- <http://www.yde.yildiz.edu.tr/tts/tts-dizelgeler/tts-tk-s.htm>
- <http://www.ce.yildiz.edu.tr/mygetfile.php?id=2562>, 12 Şubat 2010
- “Les Lipogrammes”, (Çevrimiçi) <http://www.fatrazie.com/sabirfisczel.htm>, 08 Eylül 2008

“Les exercices de Raymond Queneau”, La Lettre de la Pléiade no 24, s.4-5 (Çevrimiçi) www.cercle-pleiade.com/pdf/lettre_pleiade24_ined.pdf, 13 Şubat 2009.

“Les Nouveaux Exercices de Style”, (Çevrimiçi) <http://www.cafe.edu/cle/nexstyle.htm>., 14 Nisan 2008.

“Raymond Queneau et les Mathématiques”(Çevrimiçi) <http://mathweb.free.fr/quotidien/queneau.php3>, 3 Mart 2009.

EKLER

BİÇEM ALIŞTIRMALARINDAKİ 99 HİKÂYE¹

Kaynak Metin	Erek Metin	Alıştırmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Notations	Notasyon	Hikâyedeki olaylar nesnel bir bakış açısı ve kısa tümcelerle anlatılır.	Dans l'S, à une heure d'affluence. S hattı otobüsünde trafiğin civcivli zamanı.	
En partie double	Çifte dikiş	Her sözcüğün yanına eş-benzer anlamlısı yazılır.	Vers le milieu de la journée et à midi, je me trouvai et montai sur la plate-forme et la terrasse... Günün ortasına doğru ve öğle vaktinde bir S hattı ve Contrescarpe- Chamberret otobüsünün...	
Litotes	Litotes	Hikâye arksayış söz sanatına yazılmıştır.	Nous étions quelques-uns à nous déplacer de conserve. Birçok insanla beraber seyahat ediyorduk.	
Métaphoriquement	Mecazi olarak	Hikâye mecazlar kullanılarak anlatılmaya çalışılır.	Au centre du jour, jeté dans le tas des sardines voyageuses d'un coléoptère à l'abdomen blanchâtre... Günün merkezinde, kaplumbağa gibi bir kırankanatlıya binmiş giden göçmen bir sardalya sürüsünün arasına tıklılmış...	

¹ Ek'de her alıştırmamın türsel ve biçemsel özellikleri açıklanarak örnek verilmiştir. "EM" erek metni, "KM" kaynak metni ifade etmektedir.

Kaynak Metin	Erek Metin	Abırtmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Rétrograde	Geriye doğru	Hikâyedeki olaylar sondan başa doğru sıraları değiştirilmeden anlatılır.	Tu devrais ajouter un bouton à ton pardessus, lui dit son ami. Paltona bir düğme daha ekletmen lazım, dedi ona arkadaşşı. Ce que nous étions serrés sur cette plate-forme d'autobus! O gün otobüsün koridoruna nasıl tıkmıştık öyle! Il me semblait que tout fût brumeux... Güya etrafımdaki her şey bir sise bürünmüştü...	EM'de teknik devrik tümce kullanımıyla uygulanmıştır.
Surprises	Şaşkınlıklar	Şaşkınlık belirten söz öbekleri ve ünlem tümcelemi kullanılır.		
Rêve	Rüya	Rüyanın ilk bölümü geçmiş zamanda ikinci bölümü şimdiki yazılmıştır.		Çevirmen EM'nin tümünü aynı zamanda yazmış, dolayısıyla rüyanın iki bölümü arasındaki fark kaybolmuştur.
Pronostications	Kehanet	Bu alıştırmada gelecek zaman kullanarak kehanette bulunulmaktadır.	Lorsque viendra midi, tu te trouveras sur la plate-forme arrière d'un autobus... Günün ortası geldiği zaman tıklım tıklım yolcuyla dolu bir otobüsün arka sahanlığında olacaksın ...	
Synchyses	Devrik	Bu hikâyede sözdizim bozularak yantümcelerin yerleri değiştirilmiştir.	Ridicule jeune homme, que je me trouvais un jour sur un autobus de la ligne S bondé par traction peut-être cou allongé, au chapeau la cordelière, je remarquai un. Saçma genç sapan adam bir, bir gün bir S otobüsündeyken tıkaş tıkaş, sündürülerek sanki boynu uzatılmış gibi olan, vardı şapkası bir yuvarlak ve sarıydı şapkasına sicim, gördüm.	

Kaynak Metin	Erek Metin	Abırtmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
L'arc-en-ciel	Gökkuşağı	Hikâyenin içinde gökkuşağının yedi rengi kullanılmıştır.	Un jour, je me trouvais sur la plate-forme d'un autobus violet . Bir gün mor bir otobüsün sahanlığında idim.	
Logo-rallye	Cümle içinde kullanımı	Oulipo tekniklerinden biri olan Logo-rallye'de önceden seçilmiş bir grup sözcük hikâyenin başında belirtilir ve bu sözcükler hikâyenin içinde mutlaka kullanılır.	(KM'de seçilen sözcükler: dot, baionette, ennemi, chapelle, atmosphère, Bastille, correspondance) ... je le rencontre à deux ou trois kilomètres de la Bastille ... avis qu'il aurait ...pu lui donner par correspondance . (EM'de seçilen sözcükler: çeyiz, süngü, düşman, kilise, atmosfer, Bastille, yazışma.) ... Bastille 'den iki ya da üç kilometre ötede, ... oysa bunu ona yazışma yoluyla da... Je ne sais pas très bien où ça se passait... dans une église, une poubelle, un charnier?	EM'de seçilen sözcükler aynıdır. EM'de Çevirmen alıştırmanın türünü ve tekniğini korumuş, ancak başlığını değiştirerek bir Oulipo tekniğinin ismini silmiştir.
Hésitations	İkirciklenme	Anlatıcı olayları tam olarak hatırlayamadığından anlatımda soru tümceleri ve kesinlik bildirmeyen söz öbekleri kullanılmaktadır.	Tam olarak nerede olduğunu gerçekten de hatırlayamıyorum... kilisede mi, çöp tenekesinde mi, toplu mezarda mı?	
Précisions	Tam tamına	Nesneler, yer, zaman ve kişiler hakkındaki özellikler sayısal değerlerle anlatılarak anlatımda kesinlik kazanılmaya çalışılmıştır.	A 12h 17 dans un autobus de la ligne S, long de 10 mètres , large de 2,1 , haut de 3,5 , à 3km 600 de son point de départ, alors qu'il était chargé de 48 personnes ... Öğleden sonra 12:17'de , S hattına ait, uzunluğu 10 ; eni 2,1 ; yüksekliği 3,5 metre olan, 48 yolcu ile dolu bir otobüste...	

Kaynak Metin	Erek Metin	Akırtmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Le côté subjectif	Öznel bakış açısı	Hikâye genç adamın bakış açısından anlatılmıştır.	Je n'étais pas mécontent de ma vêtüre, ce jourd'hui. J'inaugurais un nouveau chapeau, assez coquin,.... Kılığım hiç de fena değildi o gün. Cıvıl cıvıl, yepyeni bir şapkamın açılışını yapıyordum...	
Autre subjectivité	Başka bir öznel bakış açısı	Hikâye genç adamı iten yolcunun bakış açısından anlatılmıştır.	Il y avait aujourd'hui dans l'autobus à côté de moi, sur la plate-forme, un de ces morveux.... Otobüs sahanlığında yanımda şu çığ ruhlı gençlerden biri vardı....	
Récit	Anlatı	Hikâye anlatı türünde yazılmıştır.	Un jour vers midi du côté du parc Monceau, sur la plate-forme arrière d'un autobus à peu près complet de la ligne S... Bir gün öğle vakti Parc Monceau'nun yanında, üç aşağı beş yukarı dolu bir S otobüsünün...	
Composition de mots	Sözcük türetme	Queneau, sözcükleri kesip başka sözcüklerle birleştirerek yeni sözcükler türetmiştir.	Je plate-d'autobus-formais co-foultitudinairement dans un espace-temps lutécio-mériidiennal. Parismeridyensel bir uzay-zamanda ortakitileselce taşıtsahanlıklıydum.	
Négativités	Olumsuzluklar	Hikâye olumsuz tümcelerle anlatılır.	Ce n'était ni un bateau, ni un avion, mais un moyen de transport terrestre. Ce n'était ni le matin, ni le soir, mais midi. Ne gemiydi, ne uçaktı, karadan giden bir taşıma aracıydı. Ne sabahtı, ne de akşam, öğleydi.	

Kaynak Metin	Erek Metin	Abırtımanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Animisme	Animizm	Bu biçimde şapka kişileştirilir ve şapkanın başından geçenler anlatılır. Aynı zamanda ardyineleme söz sanatı yapılmıştır.	... les allées et venues des voyageurs lui donnaient des mouvements latéraux ..., ce qui finit le fâcher, lui le chapeau. ...yolcuların gelmeleri ve gitmeleri ona... yatay hareketler yaptırdı ve bu da onu kızdırdı, şapkayı yani. Dans l'S à une rhuee d'effluence un pety dans les stingvix nas, (= Dans l'S à une heure d'affluence un type dans les vingt-six ans...) S sotedübüno frantiği ablakalık namazında tırlayım aylarınşad dama, (= S otobüstünde traffiğin kalabalık zamanında yirmi altı yaşlarında adam...)	Çevirmen erek metinde ardyineleme söz sanatını uygulamamıştır.
Anagrammes	Anagramlar	Oulipo'nun bu tekniğinde sözcüklerin harfleri mümkünse başka anlama gelecek şekilde permüte edilir.	Dans un autobus (qu'il ne faut pas prendre pour un autre obus), je vis (et pas avec une vis) un personnage (qui ne perd son âge)... Bir otobüste (otopside değil), şapkalı (Kâhtalı değil) bir genç adam (çinko dam değil) gördüm (örmedim)...	Erek metinde parantez içinde söz öbeklerinin birbir çevirisi yapılmamış, benzer seslisi Türkçe verilmiştir.
Distinguo	Distinguo	Bir söz öbeği yazıldıktan sonra parantez içinde benzer sesletimi veren ama farklı anlama gelen söz oyunları yapılmıştır.	Un jour de canicule sur un véhicule où je circule , gesticule un funambule au bulbe minuscule, à la mandibule en virgule et au capitule ridicule. İlkbahar, günlerden Pazar, bulvarda seyyar mekanik bir canavar, itibarlı vatandaşlar dolmuşmuş doksanar doksanar, biraz da yapmış rötar	Çevirmen KM'deki biçemi EM'de uygulamıştır. KM'de tekrar edilen sesbirimler "ule" iken EM'de tekrar edilen sesbirimler "ar" dir. Biçemi yansıtmak için çevirmen KM'nin içeriğini değiştirmiştir.
Homéotéleutes	Homeoteleuton	Bu biçimde çok ekli yineleme yapılarak, söz öbeklerinin sonunda aynı sesbirimler yinelebilir.		

Kaynak Metin	Erek Metin	Abştırmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Lettre officielle	Resmi mektup	Bu biçimde hikâye resmi mektup kurallarına göre yazılır.	Dans l'attente de votre réponse, je vous assure, Monsieur, de ma parfaite considération empressée au moins Cevabımızın teşrifini heyecanla bekliyorum, efendim.	Çevirmen EM'ni resmi mektup kurallarına göre çevirmiştir.
Prière d'insérer	Kitap arkası yazısı	Bu biçimde <i>Exercices de Style</i> 'in konusu ve yazarı hakkında bilgi verilir.	Dans son nouveau roman, traité avec le brio qui lui est propre, le célèbre romancier X, à qui nous devons déjà tant de chefs-d'œuvre, ... Kendisine şimdiden birkaç başyapıt borçlu olduğumuz meşhur romancı X, ününe yakışan bir ustalıkla kotarılmış bu yeni romanında...	
Onomatopées	Onomatopeia	Yansuma sesler yardımıyla hikâye anlatılır.	Sur la plate-forme pla pla pla , d'un autobus, teuff teuff teuff , de la ligne S (pour qui sont ces serpents qui sifflent sur), il était environ midi ding din don , Otobüsün, brrr brrr brrr , hani S olan (es de ses ver, es) sahanlığında takada tukada , ögle vaktiydi ding dong ding dong Autobus. / Plate-forme. / Plate-forme d'autobus. C'est le lieu. / Otobüs. / Sahanlık. / Otobüs sahanlığı. Mekân bu. /	Çevirmen EM'de yansumaları Türk kültürüne uygun olarak çevirmeye çalışmıştır.
Analyse logique	Mantıksal çözümleme	Hikâyedeki yer, zaman, olay örgüsü, kişiler, anlatıcı ve sonuç bir iki sözcükle belirtilerek hikâyenin incelemesi yapılmıştır.		

Kaynak Metin	Erek Metin	Ablıtırmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Insistance		Hikâyeye eklenen her yeni bilgiden sonra anlatıcı daha önce söylediklerini sondan başa doğru aynı tümce içinde tekrarlamaktadır. Dolayısıyla tümceler uzundur ve her tümce “ligne S un jour vers midi” söz öbeğiyle bitmektedir.	Je montais dans le même autobus que lui, et ce jeune homme, monté avant moi dans ce même autobus de la ligne S , presque complet, vers midi , portait sur la tête un chapeau que je trouvais bien ridicule, moi qui étais monté dans le même autobus que ce jeune homme, sur la ligne S , un jour, vers midi . ...Onunla aynı otobüse binmişim , ve bu genç adam, bu neredeyse dolu olan aynı S otobüsüne benden önce binmiş olarak, demek ki öğle vakti civarında, kafasında benim birazcık garip bulduğum bir şapka giyiyordu, benim, günün birinde öğle vakti civarında onunla aynı otobüse binen kişinin.	Çevirmen kaynak alıştırmadaki yinelemeyi erek metinde korumuştur ancak erek metinde tümceler kaynak metindeki gibi aynı söz öbeğiyle bitmemektedir. Erek metnin alıcısı bellidir.
Ignorance	Bilmezden gelme	Bu hikâyede anlatıcı olayı bilmezden geldiğinden soru tümceleri, cevaplar ve anlatıcının yorumları görülmektedir.	Moi, je ne sais pas ce qu'on me veut. ... Il y avait du monde? Bien sûr à cette heure-là. Un jeune homme...? c'est bien possible. Valla ben benden ne istediklerini bilmiyorum şahsen. ... Kalabalık mıydı? Tabii ki kalabalıktı o saatte ne olacak. ...bir genç mi? Olabilir...	Erek metinde eklemeler, kültürel uyarlamalar ve bireysel kaydırmalar görülmüştür.
Passé indéfini	Di'li geçmiş	Hikâye “passé indéfini” kullanılarak anlatılmıştır, ancak betimleme yapılırken “imparfait” zamanına başvurulmuştur.	Je suis monté dans l'autobus de la porte Champerret. Il y avait beaucoup de monde... J'ai payé ma place ... j'ai regardé autour de moi. Ce n'était pas ... Porte Champerret otobüsüne bindim . Bir sürü adam vardı içinde... Biletimi aldım ve etrafıma bakındım . Pek ilginç değildi .	EM'de -di'li geçmiş zaman dışında başka zamanlarda çekimlenmiş fiiller bulunmaktadır.

Kaynak Metin	Erek Metin	Abırtmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Présent	Geniş	Hikâye “présent” zamanında anlatılmıştır.	A midi, la chaleur s'étale autour des pieds des voyageurs d'autobus. Gün ortasında sıcaklık otobüs yolcularının ayaklarını kıvrım kıvrım sarar.	
Passé simple	Miş'li geçmiş	Hikâye “passé simple” zamanında anlatılmıştır.	Ce fut midi. Les voyageurs montèrent dans l'autobus. On fut serré. Olay öğle vaktinde olmuş. Bazı yolcular otobüse binmişmiş. Sıkıca birbirlerinin üzerine yığılmışlarımış.	Erek metin –miş'li geçmiş zamanla yazılmıştır.
Imparfait	Edilgen çatı	Hikâye “imparfait” zamanında yazılmıştır.	C'était midi. Les voyageurs montaient dans l'autobus. On était serré. Saat öğle vakti oldurulmuştu. Otobüse bazı yolcular tarafından biniliyordu. Sıkıca birbirlerinin üzerine yığılıyorlardı	“imparfait” zamanı Türkçede “şimdiki zamanın hikâyesi” şeklinde var olmasına rağmen çevirmen EM'de anlatımın çatısını etkenden edilgene dönüştürmüştür.
Alexandrins	Alexandrine'ler	Bu alıştırmada hikâye alexandrin kurallarına uygun olarak 12li hece ölçüsü ve yakla nazım türünde yazılmıştır. 6. hecede durak vardır.	Un jour dans l'autobus qui porte la lettre S /Je vis un foutriquet de je ne sais quelle es /Pèce qui râlait bien qu'autour de son turban/ Il y eut de la tresse en place de ruban. Bir gün öğle vakti, S otobüsünde, Piçin teki vardı, görseydin ne halde! Mızızlanıyordu, başına giydiği Şapkasında ipele, bu şehir züppesi.	Çevirmen EM'nin anlamsal içeriğini değiştirmiştir. Erek metinde, kafiye düzeni ve uyak sayısı korunmuştur ancak 6. hecenin sonundaki duraklar her dizede görülmemektedir.

Kaynak Metin	Erek Metin	Akırtmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Polyptotes	Polyptoton	Hikâyenin türü çok ekli yinelemedir, “contribuable” sözcüğü farklı dilbilgisi işlevlerinde kullanılır.	<p>Je montai dans un autobus plein de contribuables qui donnaient des sous à un contribuable qui avait sur son ventre de contribuable une petite boîte qui contribuait à permettre aux autres contribuables de continuer leur trajet de contribuables.</p> <p>Vergi mükellefleriyle dolu bir otobüse bindim, vergi mükellefi karnımın üzerinde diğer vergi mükelleflerinin vergi mükellefi yolculukları sürdürmelerine izin veren bir kutu olan bir vergi mükellefine para veriyorlardı.</p> <p>Tai obus yageurs. Marquai ne me tait ble... (= <i>Je montai dans un autobus plein de voyageurs. Je remarquai un jeune homme dont le cou était semblable ...</i>)</p> <p>Cu lu obüse dim. Nu fa nuna eyen... (= <i>Yolcu dolu bir otobüse bindim. Boynu zürafa boynuna benzeyen...</i>)</p> <p>Je mon dans un aut plein de voya. Je remar un jeu hom dont le cou é sembla (= <i>Je montai dans un autobus plein de voyageurs. Je remarquai un jeune homme dont le cou était semblable ...</i>)</p> <p>Yol do bir ot bin. Boy zürä boy benz. (= <i>Yolcu dolu bir otobüse bindim. Boynu zürafa boynuna benzeyen...</i>)</p>	KM’de uzun sözcüklerin ilk heceleriyle, tek heceli sözcüklerin tümü atılırken EM’de ilk iki ses, üç ses ve iki hece atımı da görülür.
Aphèreses	Aphaeresis	Hikâyedeki sözcüklerin başından bir ya da daha çok sesbirim atılmıştır.		
Apocopes	Apocope	Hikâyedeki sözcüklerin sonundan bir ya da daha çok sesbirim atılmıştır.		

Kaynak Metin	Erek Metin	Akırtmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Syncopes	Senkop	Hikâyedeki sözcüklerin ortasından bir ya da daha çok sesbirim atılmıştır.	Je m'ai ds aubus plein dvyageurs. Je raraquai un jhomme au coubleleluirafe et au chpaltrés . (= <i>Je montai dans un autobus plein de voyageurs. Je remarquai un jeune homme au cou semblable à celui de la girafe et au chapeautressé</i>) Yocu du br ote bim. Bonu züfa bona bezeyen. (= <i>Yolcu dolu bir otobüse bindim. Boynu zürafa boynuna benzeyen...</i>)	KM'deki birleştirmeler EM'de yoktur.
Moi je	Şahsen	Hikâyedeki her tümcenin başında, sonunda veya ortasında "moi je" söz öbeği yinelenir.	Deux heures plus tard, moi je rencontre de nouveau ce garçon. Moi, je l'aperçois... Birkaç saat sonra bu oğlani şahsen tekrar gördüm. Onu şahsen kendi gözçagızımla... gördüm.	KM'deki deyimler EM'de eşdeğer deyimlerle çevrilmiştir.
Exclamations	Ünlemler	Hikâyede, ünlem tümceleri kullanılarak anlatılmıştır.	Tiens! Midi! temps de prendre l'autobus! Amanın! Öğle olmuş! otobüs kaçacak! Alors l'autobus est arrivé. Alors j'ai monté dedans. Alors j'ai vu... Abi, anadın mı , otobüs geldi, anadın mı , e ben de bindim. Sonra bi baktım anadın mı ,...	
Alors	Anadın mı	Hikâyede her tümcenin başında "alors" sözcüğü yinelenmiştir.		Çevirmen "alors" sözcüğünü Türkçeye "anadın mı" soru tümcesi şeklinde çevirdiğinden "erek metne onaylama isteği katmıştır.

Kaynak Metin	Erek Metin	Ablıtırmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Ampoulé	Şaşıalı	Hikâye abartılı bir anlatımla yazılmıştır.	A l'heure où commencent à se gercer les doigts roses de l'aurore, je montai... dans un autobus à la puissante structure... de la ligne S au trajet sinueux. Şafağın gül parmaklarının çitirtilerinin kulakları okşadıkları saatte, yılan gibi kıvrak bir S hattının ihtişamlı duruşu...	KM'deki göndermeler erek metinde silinmiştir.
Vulgaire	Kaba	Halk diliyle yazılmıştır. Argo sözcükler, ses yitimleri gibi konuşma dilinin özellikleri görülmüştür.	Jlregarde passe que j'ai trouve l'air pied quand le voilà tipas qu'ismet à interpellé son voisin. Tam dallama. Neyse aabi, erif bişeylere kıl oldu, durup dururken yanındaki erife...	Çevirmen konuşma dilinin özelliklerini göz önünde bulundurarak EM'nin içeriğini değiştirmiştir.
Interrogatoire	Sorgu	Bir sorgu örneklendirildiğinden hikâye diyalog şeklinde yazılmıştır. Kullanılan dil soygudur.	- En quoi consista ce rebondissement? - En la réapparition de cet individu sur mon chemin - Vakamın devamı nasıldı? - Bu zatın tekrar yoluna çıkmasıyla Scène II (Un troisième voyageur descend) PREMIER VOYAGEUR (s'adressant au public). İkinci Sahne BİRİNCİ YOLCU (Seyircilere). – Aman ne güzel! Boş bir yer! Kimse kapmadan ben oturayım. (Koltuğa doğru fırlar ve oturur.)	
Comédie	Komedi	Komedi oyunu şeklinde yazılmıştır. Sahne belirleyicileri italik yazılmıştır.		Repeliklerden bazıları ve yansıma sesler erek kültüre uyarlanmıştır.

Kaynak Metin	Erek Metin	Ablştırmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Apartés	Yanındaki fısıldayarak	Bu biçimde hikâye anlatılırken anlatıcının yorumları italik yazılarak metinden ayrılmıştır.	L'un deux il en a une drôle de tirelire avec son cou démesuré portait un chapeau de feutre mou ... à la place de ruban ce que ça a l'air prétentieux et soudain se mit tiens qu'est-ce qui lui prend à vitupérer un voisin... Yolculardan biri ne acayıp herif, boyna bak deve gibi bir tür fôtr şapka giyiyordu, ...sicim gibi bir şey sarmış gösteriş budalası ne olacak ve aniden aa ne oldu adama ya yanındaki adama...	Çevirmen fısıltı tümcelemi italik olarak çevirmemiştir.
Paréchèses	Parechesis	Birbirini takip eden sözcüklerde aynı sesbirimler kullanılır. KM'de tekrar eden sesbirim "b" dir.	Sur la tribune bustéieuse d'un bus qui transhabutait vers un but peu bucolique des bureaucrates abutifs... Oturaklı bir otobüs, potinleri eskimesin diye rotalarını otomatikleştirilmiş otuzbin prototip yolcu... Nous, garde-chasse de la Plaine-Monceau, avons l'honneur de rendre compte de l'inexplicable et maligne présence dans le voisinage de la porte orientale du parc S.A.R Monseigneur Philippe le sacré duc d'Orléans,...	Çevirmen erek metinde birbirini izleyen sözcüklerde "ö" sesini yineleyerek alıştırmanın içeriğini değiştirmiştir.
Fantomatique	Hayalet Raporu	Şapkanın (dolayısıyla genç adamın) parka doğru yürümesi tutanak şeklinde yazılmıştır.	Biz, Monceau Düzlüğü'nün av hayvanları bakıcısı olarak, Orleans'in Kutsanmış Dükü, Majesteleri Mösyö Philippe'e ait olan parkın şark cihetindeki kapısı civarında...	EM'de yer adları bazen açılmıyarak, bazen yabancı dilde bırakılarak bazen de çevrilerle verilmiştir.

Kaynak Metin	Erek Metin	Ablştırmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Philosophique	Felsefi	Felsefe alanından seçilmiş terimlerle hikâye anlatılır. Uzun tümceler ve soyut kavramlar görülür.	Les grandes villes seulement peuvent présenter à la spiritualité phénoménologique les essentialités des coïncidences temporelles et improbabilistes . Yalnızca büyük şehirler, fenomenolojik ruhaniyete geçici ve düşük olasılıklı rastlantıların canalcı önemliliğini sunabilirler.	Bazı terimler Türkçeye çevrilirken bazıları yabancı dilde bırakılmıştır.
Apostrophe	Apostrof	Apostrophe'da söz sanatı Queneau ve genç söz sanatını uygulamıştır.	O stylographe à la plume de platine, que ta course rapide et sans heurt trace sur le papier ... le récit narcissique d'une double rencontre à la cause autobusilistique Ey platin uçlu stilograf, bırak senin o akıcı ve hızlı izlerin... insanlara omnibüsel bir sebebin etrafında dönen çifte karşılaşmanın o narsistik hikâyesini anlatan alfabetik imleri çiziversin	
Maladroit	Beceriksizce	Yazmanın zorluklarından bahsedilen bu alıştırma hikâyesinin sadece ilk kısmı anlatılmaktadır. Yazar kendi kendine konuşmaktadır.	Tiens j'ai déjà raconté la moitié de mon histoire. Je me demande comment j'ai fait. C'est tout de même agréable d'écrire. Vay canna hikâyenin yarısına geldim bile. Nasıl becerdim inanamıyorum. Yazmak gerçekten çok keyifli.	Deyimler ve deyimler üzerindeki oyunlar erek kültüre göre uyarlanmıştır. Erek metnin alıcısı belirlendiğinden söylemde değişiklik vardır.

Kaynak Metin	Erek Metin	Alıştırmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Désinvolte	Takmadan	Otobüste geçen diyaloglarla anlatıcının gördükleri kısa tümcelerle anlatılıyor.	Il mouid mes tickets sur son ventre. Voilà. / - Merci... “Vous pourriez pas faire attention? / Il a un très long cou. / Non mais dites donc. Biletimi karnının üzerinde doğradı. / Buyrun / “Eyvallah” ...“Önünüze baksanıza” / Boynu çok uzun. “La havle vela kuvvete”	Çevirmen alıştırmanın biçimini erek metinde korumuştur. Bağlama uygun olarak bazı tümceilerin çevirisinde uyarılama yapmıştır.
Partial	Taraf tutarak	Hikâye otobüse binen bir yolcunun bakış açısıyla yazılmıştır.	Quelques personnes descendirent, quelques autres monterent: j’étais de celles-ci. Birkaç kişi indi, birkaç kişi bindi: ben binenler arasındaydım.	KM’de 5, EM’de 6 paragraf vardır. EM’nin söylemine “biz” adlı eklenmiştir.
Sonnet	Sone	Sone , iki dörtlük ve iki üçlükten oluşan 14 dizelik bir nazım şeklidir. Kafiye düzeni çapraz kafiyedir.	Le jeune girafeau, cité première strophe, Grimpe sur cette planche entreprend un péquin Lequel, proclame-t-il, voulait sa catastrophe, İlk kitada andığım zürafacak:” Of! ” dedi bir vatanadaşa, kendinden emin: “Ayağıma yaptığını yapmaz Moskof!” ...il y avait en dehors de l’odeur habituelle, odeur d’abbés, de décéddés, d’œufs, de geais, de haches, de ci-gîts, de cas, d’ailes, d’aime haine au pet de culs, d’airs détestés, de nus vers, de doubles vés cés, de hies que scient aides grecs... ...her zamanki kokunun dışında, öyle bir koku vardı ki: alabacak çadırının, efe göğsünün, hurtlığın, ijkiliğın, menopezun, öperse şutlanan şu üvey kızın kokusu gibi bir koku...	Çevirmen dize sonlarındaki sesleri değiştirmeden EM’ni yeniden yazmıştır.
Olfactif	Koku almayla ilgili	Koku alma duyusu ile ilgili sözcükler kullanılır. Ayrıca bu alıştırma Oulipo’nun eşesli alfabe tekniği de kullanılmıştır.	...il y avait en dehors de l’odeur habituelle, odeur d’abbés, de décéddés, d’œufs, de geais, de haches, de ci-gîts, de cas, d’ailes, d’aime haine au pet de culs, d’airs détestés, de nus vers, de doubles vés cés, de hies que scient aides grecs... ...her zamanki kokunun dışında, öyle bir koku vardı ki: alabacak çadırının, efe göğsünün, hurtlığın, ijkiliğın, menopezun, öperse şutlanan şu üvey kızın kokusu gibi bir koku...	Çevirmen eşesli alfabe tekniğini erek metne uygulayabilmek için bu tekniğin geçtiği tümcenin anlamsal içeriğini değiştirmiştir.

Kaynak Metin	Erek Metin	Ablıtırmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Gustatif	Tat almayla ilgili	Tat alma duyusu ile ilgili sözcükler kullanılır.	Nous dégustâmes ... le chouigne-gueume de la dispute, les châtagnes de l'irritation, les raisins de la colère. ... tartışmanın çiklet lezzetini , sinirlenmenin kestanelerini , gazabın üzümlerini ve keskin mi keskin zehir acısını tadabiliyorduk .	Erek metnin bir alıcısı vardır.
Tactile	Dokunmayla ilgili	Dokunma duyusu ile ilgili sözcükler kullanılarak hikâye anlatılmıştır.	Les autobus sont doux au toucher surtout si... on les caresse avec les deux mains , de la tête vers la queue, du moteur vers la plate-forme. Otobüsler yumuşaktır , özellikle... onları iki elinizle birden, kafadan kuyruğa doğru, motordan sahanlığa doğru okşarsanız . La plate-forme c'est sans couleur , c'est moitié gris moitié marron si l'on veut.	Erek metinde söylem birisi ile konuşur gibi düzenlenmiştir.
Visuel	Görsel	Görme duyusu ile ilgili sözcükler kullanılarak hikâye anlatılmıştır.	Sahanlığın belli bir renği yok , illa da bir şey demek gerekiyorsa yarı gri yarı kahverengi diyelim. Coinquant et pétaradant , l'S vint crisser le long du trottoir silencieux . Vaklayarak ve pirtlayarak gelen S hatlı sessiz kaldırımın yanında acı bir fren yaptı .	Erek metinde söylem birisi ile konuşur gibi düzenlenmiştir.
Auditif	İşitsel	İşitme duyusu ile ilgili sözcükler kullanılarak hikâye anlatılmıştır.	QUESTION DOIGTS PIEDS FROISSES CONTACT TALON PRETENDU VOLONTAIRE STOP PARMAKLAR UF OLDU TOPUK PARMAK BİLEREK TEMAS NIÇİN STOP	Yeni sözcük üretimi erek metinde uygulanmıştır.
Télégraphique	Telgraf	Hikâye telgraf biçimde mümkün olduğunca az sözcükle anlatılır. Büyük harfler kullanılmış, kısaltma yapılmıştır.		

Kaynak Metin	Erek Metin	Abırtmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Ode	Şarkı	İki dizede bir "on" sesi tekrarlanarak dört bölümde oluşan bir şiir yazılmıştır.	un grand gamin / au cou trop long / porte un chapeau/ porte un chapon/dans l'autobus / dans l'autobon Koca bebe/ deve boyon / şapkası var/ şapkası varon/ otobüste / otobüston Rvers unjou urlap midis ormea latef eduna rrièr sdela utobu sjape ligne njeun rçusu... (=Un jour vers midi sur la plate-forme arrière d'un autobus de la ligne S j'aperçus...) Nögle birgü rubir yedoğ üsün sotob asaha ünark ndaço nlığı boyun kuzun akpas luveş... (= Bir gün öğleye doğru bir S otobüsünün arka sahanlığında çok uzun boyunlu ve ...) Jour un midi vers, la sur arrière plate-forme un d' de autobus ligne la j'S un aperçu (= Un jour vers midi, sur la plate-forme arrière d'un autobus de la ligne S j'aperçus un ...) Gün bir doğru öğleye S bir arka otobüsünün çok sahanlığında boyunlu uzun şapkasına ve bir örgülü takmış sicim bir genç gördüm adam. (= Bir gün öğleye doğru bir S otobüsünün arka sahanlığında çok uzun boyunlu ve şapkasına örgülü bir sicim takmış genç bir adam gördüm)	Çevirmen KM'nin biçimini erek metne yansıtmıştır, bazı bölümleri kafiyeye uydurmak için yeniden yazmıştır.
Permutations par groupes croissants de lettres	Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar	Harfler sabit sayılı elde "sözcükler" edilecek şekilde permütasyona uğratılır. Artan harfler tümcenin sonuna konur.	Jour un midi vers, la sur arrière plate-forme un d' de autobus ligne la j'S un aperçu (= Un jour vers midi, sur la plate-forme arrière d'un autobus de la ligne S j'aperçus un ...) Gün bir doğru öğleye S bir arka otobüsünün çok sahanlığında boyunlu uzun şapkasına ve bir örgülü takmış sicim bir genç gördüm adam. (= Bir gün öğleye doğru bir S otobüsünün arka sahanlığında çok uzun boyunlu ve şapkasına örgülü bir sicim takmış genç bir adam gördüm)	
Permutations par groupes croissants de mots	Artan sayıda sözcük öbekleriyle permütasyonlar	İlk tümcede birbirini izleyen sözcükler permüte edilir.	Jour un midi vers, la sur arrière plate-forme un d' de autobus ligne la j'S un aperçu (= Un jour vers midi, sur la plate-forme arrière d'un autobus de la ligne S j'aperçus un ...) Gün bir doğru öğleye S bir arka otobüsünün çok sahanlığında boyunlu uzun şapkasına ve bir örgülü takmış sicim bir genç gördüm adam. (= Bir gün öğleye doğru bir S otobüsünün arka sahanlığında çok uzun boyunlu ve şapkasına örgülü bir sicim takmış genç bir adam gördüm)	
Hellénismes	Uydu söyle	Fransızca Yunancalaştırılmıştır.	Dans un hyperautobus plein de pétrolonantes, je fus martyr de ce microrama en une chronique de métafluence Otobüs-ü azim, rakam-1 aşra; dolmuş-ü fevkalade, külliyeen billah!?"	Çevirmen EM'de Türkçeyi Arapçalaştırmıştır.

Kaynak Metin	Erek Metin	Alıştırmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Ensembleliste	Modern Matematik	Hikâyede “Fonksiyonlar” konusundaki matematik terimleri ve işaretleri kullanılmış, tümceler matematik problemi şeklinde düzenlenmiştir. Bu alıştırma Oulipo’nun LSD tekniği (Littérature Semio-Définitionnelle) kullanılarak sözcüklerin yerine tanımları yazılmıştır.	<p>Soit C l’ensemble des voyageurs qui montent; ... il est lui-même l’union de C ...</p> <p>B binen yolcuların kümesi olsun; bu küme, ...Ö kümelerinin birleşim kümesine eşittir.</p> <p>Dans un grand véhicule automobile public de transport urbain (= bus) désigné par dix-neuvième lettre de l’alphabet (= S)</p> <p>Alfabenin yirmi ikinci harfi (= S) yolcu taşıyan, motorlu, büyük taşıtında (= otobüs)</p>	Erek metinde C’’ kümesinin tanımı değiştirildiğinden sorulan matematik problemi yanlış olmaktadır. Erek metinde bazı matematik işaretleri korunmamıştır.
Définitionnel	Tanımsal	Bu alıştırma her dizide 5-7-5-7-7 olmak üzere toplam 31 heceden oluşan kısa bir şiir yazılır.	<p>L’auto bus arrive/ Un zazou à chapeau monte/ Un heurt il y a/ Plus tard devant Saint- Lazare /Il est question d’un bouton</p> <p>Otobüs gelir/Şapkalı yolcu var ya./Kavga çıkartır./ Sonra Saint-Lazare öntü: / Bir düğme meselesi”</p> <p>L’auto bus /plein / le cœur / vide /le cou / long</p> <p>otobüs /dolu / yürek /boş / ense / uzun</p>	Bıçimsel açıdan kaynak metinle farklılık görülür.
Tanka	Tanka	Bu alıştırma her dizide 5-7-5-7-7 olmak üzere toplam 31 heceden oluşan kısa bir şiir yazılır.	<p>L’auto bus arrive/ Un zazou à chapeau monte/ Un heurt il y a/ Plus tard devant Saint- Lazare /Il est question d’un bouton</p> <p>Otobüs gelir/Şapkalı yolcu var ya./Kavga çıkartır./ Sonra Saint-Lazare öntü: / Bir düğme meselesi”</p> <p>L’auto bus /plein / le cœur / vide /le cou / long</p> <p>otobüs /dolu / yürek /boş / ense / uzun</p>	Bıçimsel açıdan kaynak metinle farklılık görülür.
Vers libres	Özgür Koşuk	KM’de ilk dizide isim, ikinci dizide o isimle ilgili sıfat yer alır. Sadece son tümce bu kurala uymaz.	<p>L’auto bus arrive/ Un zazou à chapeau monte/ Un heurt il y a/ Plus tard devant Saint- Lazare /Il est question d’un bouton</p> <p>Otobüs gelir/Şapkalı yolcu var ya./Kavga çıkartır./ Sonra Saint-Lazare öntü: / Bir düğme meselesi”</p> <p>L’auto bus /plein / le cœur / vide /le cou / long</p> <p>otobüs /dolu / yürek /boş / ense / uzun</p>	Bıçimsel açıdan kaynak metinle farklılık görülür.

Kaynak Metin	Erek Metin	Alıştırmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Translation	Çeviri	Oulipo'nun S +7 tekniği kullanılarak yazılmıştır.	Dans l'Y en un hexagone d'affouragement Y hatıratı otogestiyonunda, trajikomedinin coğrafyalı zamanlaması. Au stop, l'autobus stoppa. Y monta un zazou au cou trop long, qui avait sur son caillou un galurin au ruban mou. Neler oldu neler. Bir Temmuz günü, öğle. S Otobüsü geldi. Otobüste, pek uzun enseli ve serpuşu kurdele yerine sicimle çevrelenmiş bir genç gördüm.	Çevirmen EM'de "a" seslisini kullanmamış, alıştırmanın içeriğini değiştirmiştir.
Lipogramme	Lipogram	Lipogram alıştirmasında "e" hiç seslisi kullanılmadan hikâye anlatılmıştır.	A une lête aoure je le sie égaine; il vouquait eupe et daoune devant la Ceinte Lazare stécheunne. (= A une late hour je le see again, il walkait up and down devant la Saint -Lazare station) -Aabi inanırmsın sora aynı leymira mitörme girceem anfinin önünde bidaa bamp ettim.	EM'de bir Türkçe İngilizleştirilmiştir ancak çevirmen erek metinde bağlamı tümüyle değiştirmiş, iki öğrencinin konuşması şeklinde yazmıştır.
Prosthèses	Prosthesis	Bu alıştırmada hikâyedeki sözcüklerin önelerine bir sesbirim eklenir.	Zun bjour hvers dmidi, dsur lla aplateforme zarrière zd'hun tautobus... Übir oğün söğle avakti icivarı, obir totobüsün parka asahanlığında... Uon jouir vears mirdi, suir lea plateforome arrière d'uin autotobus... Bür güjn öğüle vakati civsarı, bair S otobütsünün arıka sahanlığında...	
Épenthèses	Epenthesis	Sözcüklerin ortalarına bir sesbirim eklenir.		

Kaynak Metin	Erek Metin	Akırtmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Paragoge	Paragoge	Sözcüklerin sonlarına bir sesbirim eklenir.	Unj jourz verse midir, surl laa plateförmət arrièrèu d'uno autobusi... Bire günü öglen vaktin civank, 84 cm otobüsününü arkam sahanlığınmaz... ARTICLES: le, la... SUBSTANTIFS: jour, midi... Adlar: Gün, öglen... Adılar: Ona, birisi	
Parties du discours	Cümlenin öğeleri	Hikâyede kullanılan sözcükler, dilbilgisel özelliklerine göre tanımlık, isim, sıfat, fiil, zamir, zarf... olarak ayrılmıştır.	Un juor vres miid, sru la palte-frome aièrrre d'un aubutos... İbr gnü ögel vakti ciarvı, bri büsotoün akra sanahlığında...	Başlığın birebir karşılığı söz öbekleridir.
Métathèses	Metathesis	Sözcüklerin ortalarındaki harfler permütasyona uğratılır.	Un jour par devant vers midi par derrière sur la plate-forme par devant arrièrè par derrière ... Önden bir gün arkadan ögleye doğru, önden tıklım tıklış bir S otobüsünün arkadan sahanlığında...	
Par devant par derrière	Arkalı önlü	Sözcük öbeklerinin başına "par devant" sonuna "par derrière" konulur.	Sur la Joséphine arrièrè d'un Léon complet, j'aperçus un jour Théodule avec Charles le trop long et Gibus entouré par Trissofin et pas par Rubens . Dolu bir Osman 'ın arka Seher 'inde, bir gün Cevat 'i gördüm; yanında Uzun Hüsni ve Şamil vardı, ama Şamil 'in etrafında Kurthan yerine Cezmi dolanıyordu.	Çevirmen erek metindeki özel isimleri erek kültürden seçmiştir. Özel isimlerin seçiminde yerine kullanılan sözcüklerle olan sesletim benzerliği rol oynamıştır.
Noms propres	Özel isimler	Hikâyeyi oluşturan sözcükler yerine özel isimler kullanılmıştır.		

Kaynak Metin	Erek Metin	Abırtmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Louchebembem	Argo	Kasap kurallarına yazılmıştır. argosu göre	Un jourlingue vers lidimège sur la lateformeplic arriere d'un lobustotem, je gaffe un lypétinge avec un long loukem... Yandan çarklıda upuzun boyunlu ve kefalosunda kaşmerdikoz bir şapka olan bir pandispanya gördüm.	Erek kültürde kasap argosu olmadıgından çevirmen hikâneyi argo sözcükler kullanarak yeniden yazmıştır.
Javanais	Kuş dili	Kaynak "javanais" gençlerin aralarında hecelerin aralarına "v" sesi ve uyumlarını koyarak konuşma şeklini anlatır.	Unvin jover vevers mividin suvur unvin vautobobuvus deveu lava livigneve esseve, ... jeveunovomme vavec unvin lonvong couvou... Bigir gügün öğöğlege vagaktigi sege ogotogobügüstügündege uguzugun bogoyugunlugu...	Çevirmen "javanais"yi erek metinde "kuş dili" olarak çevirmiştir.
Antonymique	Antonimler	Bilinen hikâye zıt anlamlı sözcükler kullanılarak anlatılmıştır.	Minuit. Il pleut. Les autobus passent presque vides. Geceyarısı. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor. Otobüsler neredeyse tümüyle boş olarak seyrediyorlar. Autobi passebant completi. ...hominem quasi junum, cum collo multi elangato et cum chapito a galono tressato cercrato cercrato vidi Otobusus passebant completi. ... hominem quasi gencus, cum collo multo elangato et cum serpus qui cordonus elonguselus cercrato vidi	
Macaronique	Sahte Latince	Metne Latince sonekler eklenerek Latince dilinde yazılmış gibi gösterilmiştir.		

Kaynak Metin	Erek Metin	Ablıtırmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Homophonique	Eşsesli	Ses benzerliğinden yararlanılarak aynı-benzer okunan ancak farklı anlama gelen söz öbekleri oluşturulmuştur. Tümcelerinin sesletimi üzerine söz oyunu yapılmıştır.	Ange ouvert m'y dit sur la pelle à deux formes d'un haut obus (est-ce?), j'à peine sus un je nomme (ô Coulomb!) (= <i>Un jour sur la plateforme d'un autobus S j'ai aperçu un jeune homme au cou long...</i>) Bi gün ö ile vak, ti civa arı. Birse, otu бүsümün sağ anlığında uzsun en seli ve dağa da uzsun şap kalıp irada m, gözüm eşarptı- ... (= <i>Bir gün öğle vakti civarı. Bir S otobüsünün sahanlığında uzun enseli ve daha da uzun şapkalı bir adam gözüme çarptı</i>) ...ié vidis oune djiovanoume au longué col avé de la treccie otour dou cappel	Kaynak metindeki sözcüklerin genelinde tek başlarına bir anlamı varken, erek metindeki tek başlarına bir anlam ifade etmemektedirler.
Italianismes	Azerice	Fransızca İtalyancalaştırılmıştır.	Çox uzun boyunca ve papağına örgülü bir ipliq qoymush bir cavan görmüşəm. (<i>çok uzun boyunca ve papağına örgülü bir ip koymuş bir cavan gördüm</i>) Jer mongtay kang maym ay lar jer vee ung ohm ahvayk ung long coo ay ung chahrpo hangtooray dünn saught der fessel trassay (= <i>je montai quand mème et là je see un homme avec un long cou et un chapeau entouré d'une sorte de ficelle tressée</i>) Bir guén eulé vaqti, Porte Chamberret istiqametindé guidéne bir autobusé binmichtime (= <i>Bir gün öğle vakti Porte Chamberret istikametinde giden bir otobüse binmiştim</i>)	Çeviride Azericeleştirilmiştir. Türkçe
Poor lay Zanglay	Levanten	Metinde Fransızca sözdizim korunmuştur ancak hikâye İngilizce okunmuş kurallarına göre okunduğunda, bir İngiliz'in Fransızca konuşması elde edilmektedir.	Jer mongtay kang maym ay lar jer vee ung ohm ahvayk ung long coo ay ung chahrpo hangtooray dünn saught der fessel trassay (= <i>je montai quand mème et là je see un homme avec un long cou et un chapeau entouré d'une sorte de ficelle tressée</i>) Bir guén eulé vaqti, Porte Chamberret istiqametindé guidéne bir autobusé binmichtime (= <i>Bir gün öğle vakti Porte Chamberret istikametinde giden bir otobüse binmiştim</i>)	Çevirmen erek metinde biçimi uygularken İngiliz yerine bir Levanten'in konuşmasını ele alarak metni yeniden yazmıştır.

Kaynak Metin	Erek Metin	Abıtırmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Contre-pettries	Hacıgöz ile Kravat	Sözcüklerin ilk heceleri kendi aralarında permütasyona uğratılır.	Un mour vers jidi, sur la fate-plorme autière d'un arrobus , je his un vomme au fou lort cong et à l' entapeau chouré d'une tricelle fessée Gir bün ögle cakti vivarı, ot birbüsün sarka rahanlığında, çok ense uzunlu ve örgası şapkülü sir bicimle admalanmış bir çev gördüm. Lâ, je déterre une course dont la tige était montée en graine et le citron surmonté d'une capsule entourée d'une liane . Orada karşıma, horozbaşının üzerine diküğü sukabağının etrafına adi yavşanotu yerine kusturucu çobanpüskülü turmanmış bir küçük Hindistan cevizi çıktı.	Çevirmen erek metni kendi seçtiği terimleri kullanarak yeniden yazmış, kaynak alıştırmadan uzaklaşmıştır.
Botanique	Botanik	Botanik alandan seçilen terimlerle hikâye anlatılmıştır.	Après une petite séance d'héliothérapie , je craignis d'être mis en quarantaine Kısa bir günüşü küründen sonra karantinaya alınacağımdan endişeleniyordum Après une attente infecte sous un soleil ignoble , je finis par monter dans un autobus immonde où se serrait une bande de cons İğrenç bir güneşin altında kokmuş bir gecikmeden sonra, o içinde bir alay piç sürüsünün üst üste tepiştiği aşğılık otobüse binebildim.	
Médical	Tıbbi	Tıp alanında kullanılan terimlerle hikâye anlatılır.		
Injurieux	Hakaretamiz	Hakaret içeren sözcüklerle hikâye anlatılmıştır.		

Kaynak Metin	Erek Metin	Abırtmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Gastronomique	Gastronomik	Gastronomi alanında kullanılan terimlerle hikâye anlatılır.	... je revis mon type tarte avec un croûton qui lui donnait des conseils à la flan, ... L'autre en éfait chocolat ... yanında kendisiyle aynı bostandan çıkma bir fidan vardı ve ona dolmalık yapraklarının meyvelerini salamurasiyla ilgili tecribelerinin meyvelerini aktarıyordu; bu sırada, salamuraya eklenmesi gereken bir diş sarımsağı ehemmiyetle vurguluyordu. Dans la volière qui, à l'heure où les lions vont boire , nous emmenait vers la place Champerret j'aperçus un zèbre au cou d' autruche qui portait un castor ... Gökten ölü kuş yağdıran sıcaklar çökmüştü. Tam beslenme vaktinde bir kafese tıkılmışım; birden gözüme bir enik çarptı, devekuşu gibi bir boynu... Comment dire l'impression que produit le contact de dix corps pressés sur la plate-forme arrière d'un autobus S ...? Comment exprimer l'impression que ... Bir S otobüsünün arkasına tıkmış on adet bedenim birbirleriyle temasının insanda bıraktığı izlenimi nasıl anlatabilirim ki sizlere?... izlenimi ifade etmek mümkün mü? Dans un omnibus, un jour, vers midi, il m'arriva d'assister à la petite tragédie suivante. Geçenlerde metrodayken, öyle bir denk geldi ki, ufak çapta bir trajikomediy yaşadım.	Çevirmen gastronomi alanından kendi seçtiği terimlerle erek metni yeniden yazmıştır.
Zoologique	Zoolojik	Zooloji alanında kullanılan terimlerle hikâye anlatılır.		Çevirmen zooloji alanından kendi seçtiği terimlerle erek metni yeniden yazmıştır.
Impuissant	Boşuna	Her tümece "comment dire, comment traduire, comment exprimer..." gibi soru kalıplarıyla başlamaktadır.		Erek metinde öznel bir anlatıma geçilmiş, bazı soru kalıplarında değişiklik yapılmıştır.
Modern style	Nevzuhur	Geçmiş zaman hikâye kullanılarak anlatılır.		

Kaynak Metin	Erek Metin	Abırtımanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Probabiliste	Olasılıksal	Olasılık ve sıklıkla ilgi söz öbekleri kullanılır.	Il n'y a rien d'étonnant à ce que j'en aie été le spectateur, car je me déplace fréquemment de la sorte. Tabii benim bu karşılaşmaya şahit olmamda çok da şaşılacak bir şey yok; sık sık otobüs vasıtasıyla seyahat ettiğim bir vakiadır. Le stil est un bipède au cou très long qui hante les autobus de la ligne S vers midi. Biçüm, çok uzun boyunlu bir ikiayaklı türüdür ve öğle vakti civarında S hattı otobüslerinde sık sık gözlemlenebilir.	“Biçüm” bireysel ve olumsuz kaydırmalarla betimlenmiştir.
Portrait	Betimleme	Bir hayvan olduğunu anladığımız “le stil”in betimlemesi yapılır.	Déterminer la hauteur h de ce point de contact par rapport à l'axe vertical de l'homöide A. Bu kesişim noktasının yüksekliği olan h 'nin A homoidinin dikey eksenine göre değerini hesaplayın	Terimlerde olumsuz kaydırma görülmüştür.
Géométrie	Geometrik	Geometri alanında kullanılan sözcüklerle hikâye anlatılır.	J'avions pas de ptits bouts de papiers avec un numéro dssus, mais j sommes tout dmême monté dans steu carriole. Ama olan baktı adam pek iyavuz, bi yee boşalınca, e napçek gaari, gidip oturuveedi, kovga da bitiveedi.	Çevirmen kaynak alıştırmadaki yöreselliği yansıtmak için Ege bölgesindeki konuşmayı ele almıştır.
Paysan	Şive	Hikâye Fransa'nın Poitou-Charentes bölgesinde yaşayan bir köylünün ağzından yazılmıştır. Bu bölgeye özgü dilsel kullanımlar ön planda tutulmuştur.	Psst! heu! ah! oh! Psst! hum! ah! oo!	Çevirmen ünlemleri erek kültüre göre düzenlemiştir.
Interjections	Nida	Hikâye ünlemlerle anlatılmıştır.		

Kaynak Metin	Erek Metin	Abırtmanın Türsel Özellikleri	Örneklendirme	Değerlendirme
Précieux	Tumturaklı	Hikâye betimlemelerle ve süslü bir anlatımla yazılır.	C'était aux alentours d'un juillet de midi. Le soleil dans toute sa fleur régnait sur l'horizon aux multiples ténines. Bir Temmuz günü, öğle vakti civarıydı. Güneş kendisini o memeleri bereket saçan ufuğun üzerine kızgın bir iğne ile nakşetmişti. - Je ne sais pas, dit Albert. Il se promenait ... avec un copain qui ... que le bouton de son pardessus était placé... trop bas. / - C'est en effet le conseil que je lui donnais, dit Théodore. - Bilmiyorum, dedi Albert. Paltosundaki düğmelerden... düşük dikilmiş olduğuna... bir arkadaşıyla... yürüyordum. /- Evet, sahiden de ona söylediğim şey tam olarak buydu, dedi Théodore.	Erek metnin "Tumturaklı" çevrilmesine rağmen, metinde tumturak yoktur.
Inattendu	Beklenmedik	Hikâyede yer alan kahramanların isimleri verilmektedir. Ayrıca genç adama öğüt veren genç ile otobüsteki anlatıcı aynı masa etrafında bir araya gelmiştir.		

DİZİN

A

abartı, 52, 53, 127, 128, 129, 137, 157
abartma, 13
aklın denetimi, 16
aktif konum, 17, 34
aktif rol, 18
alexandrin, 19, 77, 120
Alexandrine'ler, 19, 77, 89, 120
alıcı, 124, 151, 154, 208
Anadın mı, 12, 142, 143
Anaogramlar, 39, 104, 113, 171
analitik, 31
Animisme, 147
Animizm, 146, 148
Anlatı, 14, 17, 57, 160, 166
anlatıcı, 17, 18, 19, 56, 70, 78, 131, 133, 134, 141,
142, 143, 154, 155, 156, 158
anlatımcı Değerler, 41
Antonimler, 54, 64, 164, 165
anulipizm, 31
apar, 115, 141
Aphaeresis, 24, 117, 118
Apocope, 24, 117, 118
Apostrof, 12, 56, 57, 87, 89, 152, 171
ardyleneleme, 147, 205
argo, 78, 81, 86, 97, 98, 99, 125, 130, 131, 132, 143
arıkayış, 13, 146, 205
Arkalı Önlü, 39, 40
Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar, 21,
73, 88, 89, 112, 113, 166
Artan sayıda sözcük öbekleriyle permütasyonlar,
72, 89
Azerice, 13, 22, 42, 82, 86, 89, 92, 93, 104, 124,
125, 126

B

Bach, 5, 7, 10
Baetens, Jan, 32
Baker, Mona, 44, 45, 52, 178
Başka bir öznel bakış açısı, 17, 158
Beceriksizce, 14, 18, 19, 57, 100, 150, 151, 170
Beklenmedik, 169
Betimleme, 168
bilinçaltı, 16, 20
Bilmezden gelme, 12, 51, 89, 153, 156, 157
bireysel kaydırma, 48, 52, 156, 157, 170
Boşuna, 142, 145, 146
Botanik, 5, 12, 79, 89, 90, 100, 102, 103, 107, 108,
170, 171
Bourbaki, 15, 26, 38
Breton, André, 15, 16
Brisset, Annie, 91, 92, 175, 181
bünyesel kaydırma, 48

C

Cent Mille Millions de Poèmes, 4
Collège de 'Pataphisique, 4
contre-petterie, 13
Cümle içinde kullanın, 49, 54, 63, 87, 88, 163
Cümlenin öğeleri, 39, 88, 160

Ç

Çeviri, 5, 6, 10, 28, 35, 37, 42, 43, 44, 47, 48, 51, 86,
89, 91, 99, 104, 106, 125, 160, 161, 162, 165,
170, 173, 182, 183, 207
çeviribilim, 41
çevrikleme, 13, 173
çıkarma, 147, 152
Cifte dikis, 53, 66, 67, 69, 88

çok ekli yineleme, 115, 205

D

dandizm, 95

dandy, 94, 95, 96, 102, 114

değiştiri, 13, 173

Devrik, 148, 149

deyim, 54, 100, 107, 137, 138, 139, 142, 143, 150,
151, 166, 167, 170

deyiş kaydırmaları, 41

Di'li geçmiş, 45, 71, 86, 88, 89, 122, 123

dil düzeyi, 127

dilbilgisi, 32, 42, 75, 81, 144, 148

dili özgürleştirme, 16, 20

Distinquo, 70, 88, 89, 116

dize, 115, 121

Dokunmayla ilgili, 14, 61, 66, 88, 132, 134, 135

düzdeğişmece, 13

E

Eco, Umberto, 5

Edilgen çatı, 74, 86, 89, 123

eğretileme, 13, 67, 129, 146, 147

Ekici, Armağın, 5, 6, 10, 18, 28, 47, 76, 82, 87, 174,
179, 183

ekleme, 50, 107, 129, 137, 147, 152, 156, 157, 158,
159

Epenthesis, 119, 171

estetik, 10, 16, 17, 21, 207

Esşesli, 24, 37, 117

F

Felsefi, 11, 12, 105, 171

G

Gastronomik, 12, 79, 89, 102, 104, 111, 171

Geniş, 122, 123

Geometrik, 6, 39, 63, 88, 110, 111

gerçeküstücü, 4, 15, 20, 25

gerçeküstücülük, 15, 16, 20, 23, 25, 26, 40, 41, 173

Geriyeye doğru, 49, 56, 57, 67, 88, 148

göçüşme, 13

Gökkuşağı, 51, 57, 165

gönderme, 9, 94, 95, 96, 97, 101, 129

Görsel, 12, 13, 14, 62, 66, 88, 89, 132, 135

göstergebilim, 41, 42, 91, 173, 206

H

Hacıgöz ile Kravat, 76, 88, 96, 114

Hakaretimiz, 12, 89, 127, 170

Hayalet raporu, 11, 58, 89, 101, 138, 139, 170

Homeoteleuton, 76, 77, 89, 115

I

Israr, 57, 149

İ

i türeme, 13

işes düşmesi, 13

İkirciklenme, 50, 53, 64, 68, 70, 87, 88, 153, 157

istemli hareket, 17, 18

İşitsel, 11, 12, 132, 136

işlevsel, 46, 47, 86, 90, 174

işlevsellik, 87

K

Kaba, 12, 13, 78, 89, 98, 99, 127

kafiye, 77, 120

karşılaştırma, 13, 128, 146, 157, 206

Kehanet, 52, 57, 58, 87, 124

kişileştirme, 147

Kitap arkası yazısı, 12, 15, 136, 138, 170

Koku almayla ilgili, 84, 89, 132, 133

kombinasyon, 26, 35

Komedi, 14, 51, 52, 55, 87, 136, 141
konusal kaydırma, 48, 64
konuşma dili, 99, 131, 132, 135, 141, 143, 149
Kuş dili, 46, 86, 89, 92, 116
kültür, 49, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98, 100, 102, 154,
155, 156, 158, 159, 167, 169, 174

L

Le Lionnais, François, 26, 27, 30, 31, 38
Le Tellier, Hervé, 10, 15, 26, 28, 29, 30, 31, 35, 179
Levanten, 23, 83, 86, 89, 92, 93, 94, 124, 126
lipogram, 5, 37, 85, 160
Lipogram, 5, 6, 60, 85, 89, 95, 160, 161, 171
Litotes, 51, 146
Lotman, Yuri, 42, 43, 173, 206
loucherbem, 86, 97, 98, 127, 130, 170
LSD, 36

M

Mantıksal çözümleme, 160
matematik, 21, 38
mecaz, 146
Mecazi olarak, 53, 54, 60, 65, 67, 87, 88, 146, 147
Metathesis, 39, 113, 114, 171
metnin normu, 89
Miş'li geçmiş, 51, 74, 86, 88, 89, 122, 123
Modern Matematik, 6, 7, 15, 39, 107
müzik, 10

N

Nanni, Luciano, 91, 175
néo-français, 12
Nevzuhur, 11, 57, 58, 64, 86, 88, 167
Nidâ, 34, 155, 166
Notasyon, 18, 50, 55, 63, 87, 88, 161, 166

O

Od, 85, 120, 121
okunabilirlik, 32, 33
Olasılıksal, 168
olumsuz kaydırma, 48, 60, 88, 105, 110, 130, 132,
133, 134, 135, 145, 159, 168, 171
Olumsuzluklar, 153, 154
Onomatopedia, 57
ortograf fonetik, 12
otomatik yazı, 17, 19, 20, 21
Ottübaazici, 13, 23, 81, 86, 89, 95, 124, 125, 126,
171
oulipiyen, 9, 36
Oulipo, 9, 10, 11, 15, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32,
35, 36, 37, 38, 39, 40, 63, 74, 90, 116, 132, 160,
170, 179, 181
oyun
dil oyunları, 25
ses oyunları, 23

Ö

önses düşmesi, 13
öntüreme, 13
özel isimler, 85, 101, 165
Özel İsimler, 13, 86, 89, 95, 102, 165
Özgür koşuk, 122
Özgür Koşuk, 120, 122
Öznel bakış açısı, 17, 158

P

Paragoge, 39, 119, 171
Parechesis, 80, 89, 115
Perec, Georges, 27, 32, 177
permütasyon, 21, 72, 76, 112, 113
Polyptoton, 142, 144
Popoviç, Anton, 41, 43, 45, 46, 47, 65, 86, 87, 89,
173, 174

potansiyel edebiyat, 25, 35, 40, 41

Prosthesis, 39, 119

Q

Queneau, Raymond, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 20, 24, 25, 26, 27, 28, 33, 34, 35, 36, 38, 40, 42, 57, 58, 59, 60, 70, 72, 75, 76, 78, 79, 80, 82, 84, 85, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 104, 105, 109, 113, 115, 119, 122, 127, 130, 135, 136, 137, 145, 146, 147, 150, 151, 153, 158, 161, 163, 164, 167, 173, 177, 179, 180, 183

R

Resmi mektup, 14, 51, 52, 87, 89, 136, 137

Rüya, 51, 70, 87, 88, 169

rüya alemi, 16

S

S+7, 4, 36, 37, 161

sadık çeviri, 45

Sahte Latince, 22, 124, 126

sen dili, 142

Senkop, 24, 89, 117, 118, 171

sentetik, 31

sentulipizm, 31

ses, 22, 23, 24, 25, 37, 40, 65, 71, 77, 79, 80, 82, 83, 85, 86, 96, 99, 102, 110, 116, 117, 119, 120, 121, 131, 136, 140, 143, 147, 156, 165, 208

sesbirim, 33, 39, 97, 99, 115, 116, 117, 118, 119

sınırlama, 10, 18, 19, 20, 21, 25, 26, 29, 31, 32, 33, 35, 36, 40, 41, 161, 183

sınırlama, 32

sone, 36

Sone, 11, 36, 77, 78, 89, 120, 121, 171, 207

sonses düşmesi, 13

Sorgu, 13, 65, 88, 136, 140, 170

söz oyunları, 11, 116

söz yöneltme, 13, 151, 152

sözbilimsel, 153

Sözcük türetme, 11, 24, 89, 160

sözdizim, 33, 49, 87, 124, 144, 153, 206

sözlükbilgisel, 153

Ş

Şahsen, 12, 100, 142, 144, 170

Şarkı, 12, 85, 89, 120, 121, 171

Şaşaalı, 57, 89, 97, 129

Şaşkınlıklar, 56, 57, 62, 88, 154

Şive, 12, 78, 79, 86, 89, 99, 127, 132

T

Takmadan, 14, 90, 101, 167

Tam tamına, 65, 88

Tanımsal, 6, 7, 36, 59, 88, 95, 160, 162

tanımsal edebiyat tekniği, 74

tanka, 37, 38, 95, 120, 121, 171, 184

Tanka, 6

Taraf tutarak, 14, 50, 60, 61, 65, 87, 88, 89, 90, 158, 159

Tat almayla ilgili, 54, 61, 88, 89, 132, 133, 134

Telgraf, 19, 56, 87, 136, 139

Tıbbi, 12, 13, 88, 110, 171

tumturak, 129

Tumturaklı, 11, 14, 61, 88, 127, 129, 130

tutarsızlık, 56, 104

türsel kaydırma, 48, 68

U

Uydur uydur söyle, 13, 84, 86, 89, 92, 93, 124, 125, 126

Ü

Ünlemler, 153, 154

ünsüz göçüşmesi, 113, 208

W

Wright, Barbara, 5, 57, 76, 81

Y

Yanımdakine fısıldayarak, 12, 56, 87, 141, 142

yansıma, 155

yantümce, 148

yaratan eserler, 35, 208

yaratıcı katılım, 33, 34

yaratılmış eserler, 35, 208

yazı, 4, 20, 32, 40, 81, 118, 125, 130, 140, 141

Yazıcı, Mine, 47, 48, 60, 179

yeni sözcük, 105, 109, 113, 115, 129, 136, 137, 153,
158, 163, 164

yeniden yazım, 80, 84, 93, 98, 99, 107, 111, 115,
130, 132, 133, 171

yinelem, 13

yineleme, 50, 55, 115, 128, 144, 148, 149, 152,
157, 206

Z

Zoolojik, 11, 12, 79, 80, 89, 109, 171

TERİMCE

Abartma (Hyperbole): Bir düşünceyi aşırı biçimde büyüterek ya da küçülterek anlatma eylemini belirten sözbilim terimi.

Ağız: Bir ülkede geçerli olan şive içinde bölgesel, kentsel söyleyiş farkları.

Alexandrin: Fransızcadada 12'li hece ölçüsü ve iki yarım dizeyle yazılan kafiyeli şiir türü.

Anlatımcı değerler (Expressive value): Metnin soyut seviyede anlamsal değerleri. Tüm anlatım dizgesi içinde değerlendirildiğinde biçimin tekörnekliğini ve çevirideki kaydırmaları gösterir.

Apar (Apartés): Sahnedeki kahramanın söylediği ancak diğer oyuncuların duymadığı replik.

Ardyineleme (Épistrophe): Birbirini izleyen iki ya da daha fazla sayıda tümce ya da dize sonlarının yinelenmesi.

Arıksayış (Litotes): Anlamca güçlü bir sözün yerine karıştını ya da olumsuzunu kullanmakla yapılan bir anlatma biçimi.

Biçemsel eşdeğerlik (Stylistic Equivalence): Popoviç'e göre gerek özgün metinde, gerekse çeviri metninde öğelerin işlevsel eşdeğerliği; bu eşdeğerlikte, anlamın değişmeden, özdeş kalması için anlatımda özdeşlik amaçlanır.

Bireysel kaydırma (Individual shift): Çevirmenin eğilimlerinden ve öznel dilinden kaynaklanan bireysel sapmalar dizgesi.

Bünyesel kaydırma (Constitutive shift): Çeviride özgün metnin dili, yazınbilimi ve biçemiyle, çeviri metnin dili, yazınbilimi ve biçemi arasındaki farklılık sonucu ortaya çıkan kaçılmaz kaydırma.

Canlılık (Animizm): Her nesnenin bir ruhi varlık veya ruh tarafından yönetildiğini kabul eden sistem.

Çevrikleme (Anagramme): Bir sözcükteki harflerin yerleri değiştirilerek başka anlama gelecek bir sözcük oluşturma Ör: eksik-kesik

Çok ekli yineleme (Homéotéleute): Sonda bulunan bir ya da daha çok eşsesli hece, mısra veya tümcenin yinelemesi.

Değiştiri (Permutation): Bir sözcük, söz öbeği, tümce veya metindeki harflerin, sözcüklerin ya da söz öbeklerinin yerlerini belirli bir kurala göre değiştirme

Eğretileme (Métaphore): Bir kavramı, karşılaştırma kelimesi olmadan başka bir alandan kavramla ilişkilendirme.

Eşsesli Alfabe tekniği (Alphabet homophonique): Bir söz öbeği okunduğunda sırasıyla alfabedeki harflerin sesletimini sağlayan oulipiyen teknik.

Eşsesli çeviri (Traduction homophonique): Tümcenin aynı sesletimi verecek şekilde başka sözcüklerle veya seslerle yazılmasına dayanan oulipiyen teknik.

Farklı çekimleri yineleme (Polyptoton): Aynı kökten türemiş söz öbeklerinin yinelenmesini öngören biçimsel-sözdizimsel bir değişim.

Gerçeküstüculük (Surréalisme): Breton'a göre kişinin, düşüncenin gerçek işleyişini sözel, yazılı ya da başka herhangi bir şekilde ifade etmeyi seçtiği katıksız ruhsal otomatizm. Estetik veya ahlaki kaygılardan arınmış olarak, mantık tarafından uygulanan hiçbir kontrolün geçerli olmadığı, düşüncenin kendini ortaya koyduğu bir düzlem.

Göstergebilimsel karşıtlık (Semiotic opposition): Lotman'ın kaynak ve erek kültür arasında "biz- onlar, yerel-yabancı" şeklinde özetlenebilecek kültüre ve dile dayalı göstergebilimsel karşıtlığı. Buna göre her kültür dünyayı iç ve dış alan olarak ikiye ayırır ve bu ikisi arasındaki sınır, bir kültürden diğerine farklılık gösterir.

İç türeme (Épenthèse): Bir sözcüğün içinde kökensel olmayan bir sesin oluşması (kral-kıral)

İçses düşmesi (Syncope): Sözcük içindeki bir sesin kullanılamaz olması (arlan-aslan)

Karşıtlı anlamlı çeviri (Traduction antonymique): Hikâyedeki sözcüklerin karşıtlı anlamlılarıyla değiştirilmesini öngören oulipiyen teknik.

Kişileştirme (Personnification): Cansız varlıkları ya da hayvanları, imgesel yaratıkları kişiler gibi davrandırma, canlandırma; onlara duygu, imge, devim gibi nitelikler kazandırma sanatı.

Konusal kaydırma (Topical shift): Özgün metnin konusal verileriyle çeviri metnin konusal verileri arasında, değişik düzanlamlar kullanma sonucunda ortaya çıkan ayırım. Çeviride düzanlamlar pahasına yanlamların yeğlenmesi.

Lipogram (Lipogramme): Metinde belirli bir ya da birçok sesin bilinçli olarak kullanılmamasına dayanan teknik.

Logo-rallye: Aynı zamanda “parcours obligé” olarak da adlandırılabilir. Bu teknikte amaç, yazılacak metin ya da şiirde, önceden seçilmiş belli sayıdaki sözcükleri yine önceden belirlenmiş sırada kullanmaktır.

LSD (Littérature semi-définitionnelle): Sözcükler yerine tanımlarının kullanılmasını öngören oulipiyen teknik.

Néo-français: Queneau'nun yazım, sözdizim ve sözcüklerde yaptığı değişikliklerle ortaya çıkan yeni Fransızca.

Od (Ode): Bir olay ya da insan hakkında yazılan lirik bir nazım şiir türü.

Olumsuz kaydırma (Negative shift): Çeviri işleminin yanlış anlaşılması nedeniyle bilginin yanlış çözümlenmesi. Bu, dili iyi bilmekten ya da özgün yapının yüzeysel düzeyde yorumlanmasından kaynaklanabilir. Olumsuz kaydırmalar çeviri metinde, özgün metnin “yanlış çevrilmesi” ya da eksik yorumlanması (konunun derin yapısının ihmal edilmesi) gibi özellikleriyle belirlenebilir.

Ortograf fonetik: Queneau'nun néo-français oluşturma amacıyla yazıda yaptığı değişimi anlatan kavram, söyleneni olduğu gibi yazma.

Otomatik yazı (Ecriture automatique): Egger'e göre yeni düşünceler keşfetmek amacıyla, gerçeküstücülerin akıllarından geçenleri, düşünmeden, mantık ya da estetik kaygılar gütmeden yazmaları.

Önses düşmesi (Aphérèse): Bir sözcüğün başındaki sesin kullanılmaz olması. (ıscak- sıcak)

Öntüreme (Prosthèse): Bir sözcüğün önünde kökensel olmayan bir sesin oluşması. (urmak-vurmak)

Özgür koşuk (Vers libres): Serbest nazım.

Paréchèse: Birbirini izleyen sözcüklerde aynı sesin yinelenmesi.

Sone (Sonnet): 14 dize, iki dörtlük veya iki üçlükten oluşan, çapraz kafiyeli nazım türü.

Sonses düşmesi (Apocope): Bir sözcüğün sonundaki sesin kullanılmaz olması. (kışlağ- kışla)

Sonses türemesi –öneri terim- (Paragoge): Bir sözcüğün sonunda kökensele olmayan bir sesin oluşması.

Söz bölükleri (Parties du discours): Tahsin Banguoğlu (1974), kelimeleri söz içindeki işleyişleri bakımından “ad, sıfat, zamir, zarf, takı, bağlam, ünlem ve fiil” diye “8 söz bölüğüne (parties du discours)” ayırmakta ve her birini “kelime” olarak ele almaktadır.

Söz yöneltme (Apostrophe) : Bu söz sanatında alıcıya seslenilir ve seslenen kişi ya da nesneden sonra virgül konur.

Şive: Bir ülkede geçerli temel ses özellikleri.

Tanka: Gözlem üzerine yazılan, iki bölüm ve 5-7-5 ölçülerine uygun toplam 31 heceden oluşan kısa Japon şiiri.

Tumturak (Emphase): Bir düşünceye güç katmak için başvurulan anlatım türü.

Türsel kaydırma (Generic shift): Popoviç türsel kaydırmayı metnin bünyesel özelliklerinde değişiklik anlamına gelen bir çeşit konusal kaydırma olarak tanımlar. Türsel kaydırma genellikle metnin makrobiçembilimi düzeyinde yer alır ve çeviride mikrobiçem kaydırmalarıyla birlikte görülür.

Ünsüz göçüşmesi (Métathèse): Bir sözcük içinde birbirini izleyen iki ünsüz yer değiştirir. (kibrit- kirbit)

Yansıma (Onomatopée): Dış gerçeklik ortamında var olan ses ya da gürültüleri, işitimsel izlenimi yansıtacak biçimde aktaran, adlandırılan gerçeği ses öykünmesi yoluyla belirten dilsel öge.

Yaratan eser (créations créantes): Yaratan eserler kendileri üzerinden türeyebilen eserlerdir. Okuyucu yaratıcı okuma yaparak kendi istediğini seçer; her okumada anlatım şekli ve okuyucunun karşılaştığı tümceler değişebilir.

Yaratılmış eser (créations créées): Yaratılmış eserler, bugün bildiğimiz tüm edebi çalışmaları kapsar. “Yaratılmış eserler”in farklı okumalarla farklı yönleri keşfedilse bile, bunlar her okumada aynı olaylardan bahseden aynı tümcelerden oluşan eserlerdir.

Yeni sözcük (Néologisme): Yeni oluşturulmuş ya da bir süre unutulduktan sonra yeniden kullanılmaya başlanmış, bir başka dilden ya da bir ağızdan yeni alınmış anlamlı birimlerle yeni bir anlam edinmiş aynı türden birimlere verilen ad.